

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

N. Kr. Laurzen

**Uf Uale Sogns
Historie**

Ufzluttet af Peter Hansen

— Tørring Bogtrykkeri —

1930

AF AALE SOGNS HISTORIE

N. KR. LAURSEN

N. KR. LAURSEN

AF AALE SOGNS
HISTORIE

AFSLUTTET AF *PETER HANSEN*

TØRRING BOGTRYKKERI
1930

Forord.

Forstander N. Kr. Laursen, Aale Efterskole, foretog i de sidste Aar, han levede, meget omfattende Studier i Landsarkivet i Viborg, Statsbiblioteket i Aarhus, Herredskontoret i Brødstrup o. fl. St. og indsamlede derved et fyldigt og værdifuldt Materiale til Aale Sogns Historie, som det var hans Agt at samle og udgive i en Bog, han vilde skænke den Befolkning, han levede og virkede iblandt. Han skrev derom i Efterskolens Aarsskrift for 1915:

„Jeg har i de sidste Par Somre arbejdet lidt med dette at danne mig et Billede af de historiske Begivenheder, der knytter sig til Aale Sogn og de skiftende Forhold gennem Tiderne. Det er naturligt, at Ungdommen i særlig Grad ser fremad; men dog maa den føle sig baade i Pagt og Takt med det bedste af det, der er gaaet forud for dens Tilværelse, dersom den skal faa det rigtige Sigte paa Fremtiden. Vejen til denne Føling maa gaa gennem Kendskab til Fædrene, til de Mænd og Kvinder, hvis Virksomhed og Forestillinger, vi bygger videre paa. Det er da ogsaa en Kendsgerning, at unge Mennesker har et aabent Øre for, hvad der fortælles fra en forbigangen Tid, især naar det fortælles af Far, Mor, Bedstefar eller Bedstemor om, hvad de oplevede. En saadan Historieundervisning har for mange Børn og Unge i Overgangsalderen haft den allerstørste Betydning for deres følgende Liv. Det kommer dem saa personligt nær. Derfor kunde det vist ikke være saa galt, om

unge Mennesker ikke alene fik Historiens store Skikkelser ført frem, men ogsaa kom i Forhold til den Historie, der i Almindelighed ikke er optegnet, men dog foregaaet netop i den By eller det Sogn, hvor de er vokset op“.

Desværre naaede Laursen ikke at faa sit historiske Værk fuldført. Ved hans Død 1916 forelaa følgende Afsnit i Manuskript: Præsterne i Aale og Aale Præstegaard til 1820, Skolevæsenet til ca. 1860, Bregenholm Hovedgaard, Bjerre Hovedgaard til 1820, Bøndergodsets Overgang til Selveje og Jordernes Udskiftning, Udkast til mange af de ældste Ejendommes Historie og en Mængde Optegnelser fra Kirkebøger, Skifte- og Fæsteprotokoller, fra kulturhistoriske Skrifter o. s. v.

Det blev da overladt til nogle af Laursens Venner at bygge videre paa den Grund, han havde lagt, og søge at faa Værket fuldført. Frands Mortensen, Østerlund, har fortalt om Østermarksgaardene, Lærer Aage Lauridsen, Krabberup, om Aale Kirke, Marius Andreasen, Aale, om Skolevæsenet siden 1860. Niels Bank og Ole Troelsen, Aale, har indsamlet en Mængde Oplysninger om det sidste Hundrede Aar. Og det har da været min Opgave at føje Laursens Optegnelser og det senere indsamlede Materiale sammen til en Helhed, idet jeg saa vidt muligt har søgt at følge den Plan og Form, Laursen har lagt.

Naar vi nu har besluttet at udsende Laursens Værk, som det her foreligger, er det ikke uden Betæneligheder. Det er vanskeligt at gaa ind til en andens Arbejde og føre det videre i samme Plan, især naar man er Fuser i Faget. Og jeg maa da for min Del bede om Overbærenhed med de Mangler, Bogen derved er kommen til at lide under. Men vi haaber, at Aale Sogns Beboere og andre, der føler sig knyttede til de gamle Slægter i Aale, trods Manglerne

dog vil finde, at Bogen har Værdi for dem og efterfølgende Slægter.

Det var jo det store ved Laursen, at han af al sin Evne vilde tjene og hjælpe de Mennesker — og ikke mindst den unge Slægt — han kom til at leve og virke iblandt. Og ud fra dette Tjenersind har han ogsaa skænket os dette Stykke Kulturhistorie. Maatte hans Bog da bidrage til, at vi, der nu lever og virker i Aale, og den Slægt, der skal fortsætte vor Gerning, „maa føle os i Pagt og i Takt med det bedste af det, der er gaaet forud for vor Tilværelse, og derudfra hjælpes til at tage det rigtige Sigte paa Fremtiden!“

»Højvang« i Aale, Juni 1930.

Peter Hansen.

Beliggenhed og Naturforhold.

AALE SOGN ligger ca. 20 km vest for Horsens og udgør den sydøstlige Del af Vrads Herred i Gl. Skanderborg Amt.

Mod Syd og Øst danner *Gudena* Sognegrænsen. Gudenaadalen er her meget bred; store Eng- og Mosearealer strækker sig i Syd mod Ølholm, Hesselballe og Uldum og imod Nord næsten helt ind til Aale By.

Fra Aale By skraaner Markerne jævnt opad mod Vest og Nord, adskilte af en ejendommelig, naturskøn Dalsænkning, *Dybdal*. I Vest grænser Sognet til Linnerup og Klovborg Sogne. Nordgrænsen gaar syd om Donnerup Plantage og Hede og derfra til Horsens—Nr. Snede Landevej, hvorfra den følger Vejen til Stids Mølle og herefter Matrup Aa til dens Udløb i Gudena.

Sognets Areal er 1886 ha. Jordbunden er af højst forskellig og brat skiftende Beskaffenhed: i Sydvest opdyrket Hede, gaaende lige over i dyb Lermuld, der fortsætter i noget mindre muldrig Lerjord over Størsteparten af Vestermarken og gaar derfra over Dybdal i et 200—300 m bredt Bælte mod Øst. Paa begge Sider af dette Bælte Sandmuld, der i Nord gaar over i Hede og Mosejord, som nu tildels er tilplantet og kultiveret.

En ikke ubetydelig Del af Aale Sogn, særlig mod Nord og Øst, har i ældre Tider været dækket af Skov, saaledes *Donnerup*, der oprindeligt hørte til Aale Sogn, og Aale Hede, som grænsede dertil. Donnerup var et Byggested, der gav Skoven og Heden Navn. Skoven blev omhugget, og den sandede Jordbund laa da nøgen og

Gudenaå med Aale By i Baggrunden.

Fot. P. Madsen, Rask Mølle

øde hen i flere Aarhundreder, og Byggestedet forsvandt sporløst. *Aale Skov* strakte sig over Aale Hede og »Brejnholmgaard«s, »Sofielyst«s, »Bjerregaard«s og

Parti fra Dybdal.

Fot. P. Madsen, Rask Mølle

»Østerlund«s nuværende Jorder til Gudena. At en Del af Aale Kær ogsaa i ældre Tider har været dækket af Skov og Krat, bærer talrige Egestammer i Tørvejorden endnu Vidnesbyrd om. Af noget senere Oprindelse er *Raa* og *Spangkrog*, der i 1559 som ung Egeskov udskiftedes mellem Bønderne i Aale. Den sidste Rest af den gamle Aale Skov omhuggedes for ca. 120 Aar siden af Tyskeren Langermann, der da ejede »Bjerregaard«.

Nu er Sognet ret fattigt paa Skov. Løvskov er der intet af; derimod er der enkelte Granplantager: i Margrethesbjerge, ved Nybjerg og paa Nørremarken.

Aale Sogn indtil 1790.

Almindelig Oversigt.

DET kan vel næppe nogensinde klares, hvornaar den lille Plet af Jordkloden, som Aale Sogn udgør, først blev beboet af Mennesker. Men at den allerede for 5—6000 Aar siden har været Bo- og Virkeplads for de halvvilde Jæger- og Fiskerhorder, vort Land den Gang var beboet af, viser forskellige Fund fra den ældre Stenalder. Hvorvidt vi stammer fra disse primitive Naturfolk, om de gennem mange Udviklingstrin er naaet frem til det Stade, da *Bonden* træder ind i Tilværelsen, og *Landsbyen* opstaar — eller om den Befolkning, der i Begyndelsen af den yngre Stenalder begyndte at dyrke Jorden, og som man regner for at være den samme Folkestamme, der endnu lever i Danmark, er indvandret, er Historikerne og Arkæologerne endnu ikke kommen til Klarhed over.

Navnet *Aale* forekommer 1432 i Formen *Aall*, der sandsynligvis er Flertal af det samme Ord, der forekommer som Sognavnet *Aal* i Vester-Horne Hrd. Dette Ord antages for at være identisk med gotisk *alhs*, »Tempel«, et Ord, man ogsaa har villet genfinde i svenske og norske Stednavne af samme Form, og Navnene tyder da paa, at der her har været gamle, hedenske Helligdomme. En anden Mulighed er *Aal*, »Stribe, Fordybning i Terrænet«, oldnordisk *åll*, »dyb Rende i en Elv«, hvoraf man har villet udlede enkelte af de svenske Stednavne*). *Aale* er da sikkert en meget gammel Landsby; derpaa tyder ogsaa Byens Bebyggelsesform, *Langbyen*.

*) Stednavneudvalget.

Efter de Oplysninger, der foreligger om det danske Bondesamfunds Tilblivelse og Udvikling, maa vi antage, at Aale Bys Jordtilliggende først har været Fælleseje for en enkelt Æt, der her har ryddet en Plet Jord og bygget sit *Bol*. Efterhaanden er der saa blevet ryddet og dyrket mere og mere Jord; ved Arveskifte og senere gennem Køb og Salg har der fundet en Deling Sted, og flere Bol eller Gaarde er blevet bygget, først maaske ved *Forten*, en aaben Plads, hvor to Veje krydsedes, og derefter langs begge Sider af Bygaden.

Der skal ikke her gives en Redegørelse for vort Bondesamfunds videre Udvikling gennem Middelalderen, men kun nogle enkelte Træk fra den Tid, Landskabslovene tager fast Form, for at vi kan danne os et lille Billede af de Aale Bønders Liv og Færden paa den Tid.

I Landsbyen laa hver Gaard paa sin *Toft*, et lille Stykke Jord, der var udtaget fra den fælles Dyrkning og stod til Ejerens fri Raadighed. Paa Forten fandtes Gadekæret eller *Gadedammen*, som den kaldtes her i Aale, og her stod rimeligvis ogsaa *Bystævnet*, en Kreds af flade Sten, lige saa mange i Tal, som der fandtes Gaarde i Byen. De enkelte Gaardes Jorder laa ikke samlede, men spredte i Bymarken som lange, smalle Striber, inddelte efter Godhed og Beliggenhed, saaledes at den enkelte Bonde fik sit forholdsmæssige Stykke af hver Slags Jord. Derfor var Dyrkningsfællesskabet baade nødvendigt og fordelagtigt, og paa Bystævnet traf Bymændene, idet enhver tog Plads paa sin Sten, under Oldermændens Forsæde, Bestemmelse om, hvornaar Markhegnene skulde istandsættes, Saaningen og Høsten begynde, Pløjningen foretages o. s. fr. Nærmest omkring Byen laa Dyrkningsmarken — Indmarken, som den kaldtes —; længere borte Udmarken, hvor Byens Kvæg og Faar græssede i Fællesskab under Byhyrdens Opsyn — »Creaturer fra Bregenholm, Haubjerre, Aale og Matrup skal have deres Drift Horn imod Horn«, staar der i et Document fra 1544 — og Skovene, hvis Olden gav Føde til Svinene.

Hvornaar de Aale Bønder har opgivet deres Odel og Ejendomsret over deres Gaarde, ved jeg ikke noget bestemt om. Første Gang, jeg har truffet Navne paa Aale Bønder, skriver sig fra 1559, da Rigsraad og Rigmarsk Otto Krumpen er Ejer af Bregenholm og lod udskifte en ung Egeskov, *Raa og Spangkrog*, beliggende syd og øst for Aale By. Paa Otto Krumpens Vegne tilsagde Peder Jul i Bregenholm Mølle 12 Mænd til at rebe og skifte Skoven, og de 12 Rebmænds om denne Udskiftning udstedte »aabne Brev« lyder saaledes:

»Vi efterskrevne Villiam Sørensen i Leret, Niels Pedersen i Boest, Chr. Pallesen i Ejstrup, Niels Jensen i Them, Søren Lassen ibd., Svend Nielsen i Paarup, Chr. Pedersen i Floris, Esgi Christensen i Grættstrup, Niels Kielsen og Anders Poulsen i Aale, Anders Nielsen i Tørring, Chr. Ibsen i Søhale gjør vitterligt i dette vort aabne Brev Aar MDLIX, at vi forsamlet var paa Aale Mark den Fredag næst efter Misericordia Domini til at rebe og skifte et Stykke ungt Egeskov liggendes søndre og østre for Aale, som kaldes Raa og Spang Krog, som Peder Jul i Bregenholm Mølle have os lovligen tilfalden efter Loven paa ærlig og velbyrdig Mand strænge Hr. Otto Krumpen til Trudsholm og Bregenholms Vegne.

Item begyndte vi forskrevne 12 Egersmænd vores Toff og red østre og søndre ved Raakjær, som den unge Skov vedtoges. Saa udmeldte vi dem hver i Skoven, eftersom de have Otting Jord i Marken og hver Mands Ager og Eng uforkrænket i alle Maader; først meldte vi

til Præstegaarden	1 ¹ / ₂	Otting Skov		
— Klovborg Kirke	1	—	—	

til Kronens Bønder til

det Bol, Anders Poulsen	ibor 1	—	—	
— — Peder Hansen	— 2	—	—	
— — Jep Nielsen	— 4	—	—	
— — Niels Jensen	— 2	—	—	
— — Jens Madsen	— 2	—	—	
— — Knud Lassen	— 3	—	—	
— — Paaske Jensen	— 1 ¹ / ₂	—	—	
— — Peder Smed	— 2	—	—	

der Bol, Søren Grunde	ibor 4	Otting Skov
— — Jørgen Christensen	— 4	— —
— — Laurits Bonde	— 2	— —
— — Christen Vigildsen	— 1 ^{1/2}	— —

Item saa skiftede vi ret om, indtil vi kom til Raakjær, som vi begyndte vor Toff. Først da fik disse forskrevne Mænd i Aale By hver 2 Skovskifte i forskrevne unge Skov.

(Rebmændenes Underskrift.)

Det vil heraf ses, at Aale Gaardmænd i Aaret 1559 benævnes som *Kronens Bønder*. Dette Udtryk brugtes imidlertid ikke alene om Kronens Fæstebønder, men ofte ogsaa om Selvejrbønder. Vi kan derfor ikke uden videre gaa ud fra, at de Aale Bønder da var Fæstere under Kronen, og andetsteds fra ved vi da ogsaa, at paa et senere Tidspunkt var der foruden Bjerre i hvert Fald én jordeggen Bondegaard i Aale. Forøvrigt var der paa den Tid ikke stor Forskel paa Fæstebøndernes og de jordegne Bønders Kaar, ja, ofte virkede Kronens eller Adelens saakaldte »Herlighedsret« i de jordegne Bøndergaarde endog mere trykkende end Fæsteafgifterne paa Fæstebønderne.

Hvad enten nu de Aale Bønder omkring Midten af det 16. Aarhundrede var Fæstere eller jordegne Bønder under Kronens Herlighedsret, saa sker der kort Tid derefter den Forandring i deres Forhold, at de én efter anden bliver Fæstere til forskellige Herremænd rundt omkring i Landet. Frederik II foretog nemlig — tildels for at samle sig store Jagtdistrikter — en Mængde Mageskifter med Herremændene, hvorved disse fik overdraget dels en betydelig Del af Kronens Fæstegods og dels Kronens Herlighedsret med Ret til at tilforhandle sig Ejendomsretten i mange jordegne Bøndergaarde. 1576 faar Axel Viffert til Axelvold saaledes anden Ejendom for en Gaard i Aale; 1578 faar Offe Skram til Hammergaard en Gaard i Aale By, og Claus Glambæk til Rask faar Kronens Rettigheder i Bjerre og et Bol i Aale; 1579 faar Thomas Fasse til Venner-

gaard anden Ejendom for en Gaard i Aale By; 1621 faar Christen Thommesen Sehested til Tandrup en Halvgaard i Aale By med Skov til 6 Svins Olden o. s. fr. I Løbet af det 17. Aarhundrede bliver alle de Aale Bønder Fæstere til Bjerre.

Under Svenskekrigen 1657—60 blev Egnen her stærkt hjem søgt af fremmede Krigstropper. Troppebevægelsen op igennem Jylland fandt især Sted ad 2 Hovedlinjer: en østlig med Købstæderne som Støttesteder for Indkvartering, Forplejning og Plyndring, og en vestlig ad de store Hovedveje over Nr. Snede til Viborg. Det gik da særlig ud over de Sogne, der laa i Nærheden af disse Hovedlinjer. 1660 skrives der: »I Hammer er kun én Gaard beboet, de andre er slet øde og ingen Folk udi. I Linnerup 3 $\frac{1}{2}$ Gaarde, i hvilke de forarmede Folk bo; de andre staa slet øde, og ingen bebor dem. Præsten i Linnerup-Hammer, Hr. Søren Hansen, blev alt frarøvet og maatte flygte halvnøgen baade han og Familie. Og Præsten i Aale-Tørring, Hr. Oluf Rasmussen Samsing, blev 2. Søndag efter Trinitatis, da han var paa Vej fra Aale til sit Anneks Tørring, af Polakkerne og andre fremmede Krigsfolk, som her var i Landet, ynkelig mishandlet og døde deraf 14. August bemeldte Aar«. Og om Forholdene i Vrads Herred skrives samme Aar: »Aarsagen til Kgl. Majestæts Bønders Armod og elendige Vilkaar er først den haarde Beskatning, som dennem af de Svenske blev paalagt, og efter dennem ere de komne under de ugudelige Polakkers Kvarter, som dennem saa haardeligen har udpresset, berøvet og frataget deres ganske Formue, saa de ikke lade nogen et Stykke Brød efter, og da de ikke mere havde, have de forjaget dem fra Hus og Hjem, saa de aldeles ingen Vaarsæd fik saaet forgangen Aar og en ganske ringe Rug, hvilken de ikke i rette Tid fik saaet formedelst Polakkers Overfald, og blev ganske lidet efter; og hvis ringe Heste og Fæ de nu haver, haver de kjøbt og brugt siden; haver der foruden ud af vores danske Krigsfolk med Skat og Indkvartering ganske

haardelig været betrængte fast over deres Formue, saa deres Armod og elendige Vilkaar er større, end nogen ubekendt kan tro eller tænke«.

I Aaret 1688 blev Danmarks Jord matrikuleret — denne Matrikel blev gældende til 1844 —, og derigennem faar man Lejlighed til at se Navnene paa Ejer og Bruger af Ejendommene i Aale Sogn:

Ejer :		Tdr.	Hartkorn:		
			Skp.	Fjk.	Alb.
Major Schuerin:	Bjerre Hofutsgaard	32	6	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂
	Svinsolden		4	3	„
„	Bjerre Mølle, Mølleskyld	7	3	2	„
„	Bregenhof Hofutsgaard	7	7	3	„
	Svinsolden		2	„	2
„	Bregenhof Mølle, Mølleskyld	3	5	3	„
Thyge Jespersen:	Haubjerre Bruger:				
	Laurs Christensen	5	6	„	1
	Svinsolden		1	1	2

Aale By:

1. Præstegaarden.	Rasmus Olufsen	9	1	1	„
	Svinsolden		1	„	1
2. Klovborg Kirke.	Præsten Bruger		3	„	„

Major Schuerin.

3. Bruger:	Jens Virring	5	1	„	„
„ 4. „	Christen Pedersen	4	7	1	„
„ 5. „	Jens Pedersen, tilforn Albert Pedersen	4	1	3	„
„ 6. „	Christen Andersen	4	1	3	2
„ 7. „	Jens Virring	4	4	„	2
„ 8. „	Jens Eriksen	4	„	1	2
„ 9. „	Iver Jensen	4	4	3	1
„ 10. „	Christen Jensen, tilforn Niels Christensen	4	7	„	„
„ 11. „	Niels Pedersen, tilforn Jens Nielsen	7	2	3	2
„ 12. „	Peder Madsen	4	7	1	2
„ 13. „	Peder Nielsen, tilforn Jens Gregersen	4	2	3	1
„ 14. „	Morten Nielsen	4	5	3	2
„ 15. „	Thomas Hatting	1	2	1	„
„ 16. „	Thomas Lauritsen		7	2	2

Ejer :	Hartkorn:			Alb.
	Tdr.	Skp.	Fjk.	
Major Schuerin.				
„ 17. Bruger: Christen Pedersen		1	2	1
„ 18. „ Christen Degn			1	„
		3 Gadehuse.		
Summa Sædegaard	52	5	3	1/2
Præstegaard	9	2	„	2
Bøndergods	68	„	2	2

Omkring ved Aar 1700 var endnu ikke saa lidt af Aale Sogns nordlige og østlige Del dækket af Skov. Paa Markerne syd, vest og nord for Byen fandtes ikke et eneste Bosted, og paa Østermarken laa foruden Bjerre Hovedgaard kun Gaarden Haubjerre, der hørte under Matrup, de to Vandmøller Bregenholm og Bjerre Mølle, Aastedbro Kro og et Skovfogedhus. I Byen laa vor lille Kirke med sine tykke Mure, hvor den allerede dengang havde ligget i 5—600 Aar, Præstegaarden, 12 Fæstegaarde, 3—4 Bolssteder og nogle Huse tæt sammenbyggede paa begge Sider af Gaden. Østermarken dreves under Hovedgaarden Bjerre, de øvrige Jorder af Præsten og Fæstebønderne. Herskabet paa Bjerre, Ole Krabbe og Hustru Ide Sophie Gjedde, var dygtige og brave Folk, der styrede Sagerne paa bedste Maade baade forsig selv og for Bønderne. Og Præsten, Rasmus Olufsen, var en særdeles virksom og nidkær Mand, »en brav Præst med et muntert Gemyt, god Forstand og forfaren saavel i Rettergangssager som i Landvæsenet«. Han var Præst her i over 50 Aar og har selvsagt haft stor Betydning for Sognet paa mange Maader. Men trods naadigt Herskab og Præstens Omsorg og Hjælpsomhed var Kaarene jo trykkende for Bønderne i det 18. Aarhundrede. Tiden fra Enevældens Indførelse til de store Landboreformers Gennemførelse er vel nok det mørkeste Kapitel i Bondestandens Historie i Danmark. Vi ser da ogsaa Gang paa Gang i dette Tidsrum, at de Aale Fæstebønder maa gaa fra deres Gaarde paa Grund af Armod, Upaalidelighed eller Udygtighed.

Men saa kom jo endelig Frigørelsen med de store Landboreformer, der løste Bønderne fra Trældommens

Aag. Allerede i 1791, 3 Aar efter Stavnsbaandets Løsning, blev de Aale Bønder Selvejere; et Par Aar efter fandt Udskiftningen af Jorderne Sted; og det var Begivenheder, der kom til at sætte dybe Spor baade i Væremaade og i Tankegang. Og det er opløftende at lægge Mærke til, at der gennem flere Hundrede Aars Trældom, Nød og Elendighed dog var bevaret saa meget af Bondens gamle Urkraft, at det første Hold Mænd, der blev Selvejere i Aale, baade kunde tænke og handle paa egen Haand, hævde deres Ret, hvor de mente, den blev gaaet for nær.

Aale Kirke.

NAAR man fra Rask Mølle drager til Aale, vil man i Nærheden af Skoven have Aale By liggende foran sig. Lunt ligger den der i Gudenaadalen, omgivet af Banker i Nord og Vest. En Vinteraften tindrer de mange Lys og lader ane Hygge og Varme i de mange Hjem, hvor store og smaa sidder forsamlede, og maaske een og anden fortæller en Historie fra gamle Dage. — Eller en sollys Sommerdag — da ligger Byen skinnende mellem de grønne Træer, med Gaarde og Huse i Baggrunden, og danner et samlet Hele, som fryder Øjet; kun savner man et Kirkespir paa den lille lave Kirke, for at Billedet, der møder Øjet, kan ligne de meget yndede Landsbymalerier; men den lille uanselige og fordringsløse Kirke staar egentligt som et godt Bevis paa Byens Jævnhed og Befolkningens Forstaaelse af, at »Jævnhed er en Modergave«.

— Det er interessant at se, hvordan en god Præstemand for godt 100 Aar siden saa paa Forholdene her i Aale. Følgende Beretning er dateret den 27—12—1808.

Til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring!

»I Anledning af Kommissionens ærede Skrivelse af 18. Marts d. A. har jeg den Ære at meddele: at ikke mindste Spor af Oldsager, hverken i Kirken, under Alterbordets Plade, i Kirkemurene eller paa Marken, er at finde. Egnen selv heromkring er ikke saa tillokkende, at navnkundige Mænd her skulde lystedes at fæste Sæde, da disse, som bekendt, som oftest havde Smag for Naturen og dens Skønheder ved Valget af deres Opholdssteder og Anlæget af deres Stæder og Borge. — Mod Egnen her omkring har den ellers saa

goddædige Natur været lidt stedmoderlig. — At der i Aale Kirke findes et Par Epitafier *) fra det 17. Aarhundrede, det over ganske almindelige Mænd, hvis Fødsel, Levned og Død, — thi dette er bemeldte Pladers Indhold, — ingen Lys giver i Oltidens Mørke, dette anser jeg for uhensigtsmæssigt til Kommissionens Øjemeds Opnaaelse.

Aale Præstegaard pr. Horsens.

Borup, Sognepræst.

— Saavidt ham; enhver kan jo selv bedømme, hvorvidt han har Ret!

Aale Kirke.

Kirkebygningen.

Aale Kirke antages at tilhøre det 12. Aarhundredes anden Halvdel, Valdemarernes Tid, og er opført af omhyggeligt tilhugne Granitkvadre, bestaaende af Skib og Kor. Den har været indviet til vor Frue, og Klokken, der for nogle Aar siden er omstøbt i Horsens, bærer følgende Indskrift:

Hæccampana pertinent ad ecelesiam Ale. Ave Maria*).

*) Proust Oluf Rasmussen Samsing og dennes Søn Rasmus Olufsen, begge Præster i Aale.

***) Denne Klokke tilhører Kirken Aale. Hil dig, Maria.

Denne Indskrift tyder jo paa det samme, at Kirken har været indviet til Jomfru Maria*), idet man har forestillet sig, at med Klokkeklangen er Lovprisningen af den hellige Jomfru steget opad, medens den dog samtidig har kaldt »paa gammel og paa ung, mest dog paa Sjælen træt og tung« og bragt »Bud om Naade og Frelse og Fred fra Gud«.

— Kirken er oprindelig opført i romansk Stil med smaa rundbuede Vinduer i Syd- og Nordmuren samt med baade en Syddør og en Norddør**), hvilken sidste ligesom de oprindelige Vinduer mod Nord er tilmurede.

Skib og Kor staar i Forbindelse med hinanden ved en halvrund Triumfbue og har oprindelig været dækket med flade Bjælkelofter, som først henimod Reformationstiden er bleven erstattet af to Fag Krydshvælvinger over Skibet og et Fag over Koret. Man maa formode, at Vinduerne i Sydmuren sidder paa de oprindelige Pladser og er af ældre Dato end Hvælvingerne, da de ellers vilde være bleven anbragte mere symmetriske med Hvælvingerne.

I Slutningen af det 18. Aarhundrede er Kirken forlænget mod Vest, idet der i 1774 indrettedes et Gravkapel, hvori hensattes Marmorsarkofagene med Ligene af Holger Sehested***) og Edel Margrete Gersdorff.

I 1894 blev dette Kapel indraget, og Kisterne hensatte i det da opførte Kapel mod Nord. Ligeledes er Vaabenhuset fra temmelig ny Tid. Endelig findes der under Kirkegulvet en saakaldt »Krypt«, som har været benyttet til Gravkælder; forøvrigt er den dette endnu, da Kisterne findes dernede endnu, men forresten i en meget usømmelig Tilstand. Gravkælderens er delt i to (maaske findes der en tredie længere mod Vest, som saa er tilmuret), nemlig en mindre under Koret og en større under den østlige Del af Skibet; Kisterne, som findes der, indeholder Ligene af Familierne Krabbe og von Unger. (Se f. f.).

*) Se endvidere ff. under Kalkmalerierne.

**) Kvindernes Dør.

***) H. S. — E. M. G. — 1774 paa Vestgavlen.

Kirkelige Genstande m. m.

Med Undtagelse af Døbefonten er de øvrige Genstande i Kirken fra en nyere Tid. — Døbefonten, som altsaa antages at være den oprindelige, er udhugget af Kampsten og prydet med fire stærkt fremspringende Hoveder. — Prædikestolen menes at stamme fra Frederik d. III.s ell. Christian den V.s Tid og er udført i Eg med ret rigt Snittearbejde, der i Fladefelterne er Statuetter af Kristus og de fire Evangelister, forresten tunge og plumpt udskaarne Skikkelser. Paa Hjørnerne findes grove Frugtklaser og forneden Vindruer og andre Frugter. Endvidere ses paa Gesimsen Hængeplader med Evangelisttegnene.

Himlen over Prædikestolen er fra samme Tid.

Altertavlen er temmelig ny (1894) og er en Kopi af A. Dorphs: Det ene fornødne. Den forrige Altertavle var sikkert skænket til Kirken af Familien Krabbe, indgiftet i Familien Gjedde, idet den bar Krabbernes og Gjeddernes Vaabenmærker, og den maa da tilhøre Aarene omkring 1700, da den »Krabbe«, som blev gift med en »Gjedde«, netop levede paa den Tid.*) De malmstøbte Alterstager synes at tilhøre samme Tid som denne Altertavle. Derimod er Alterkalken yngre, den bærer nemlig i et Sølvstempel Aarstallet 1767, og følgende Vers findes:

»Til Livets Drik paa Naadens Bord
var denne Kirkes Kalk for lille.
Hr. Ottesen til Bjerregaard
en større skulde bruges vilde
og denne da bekosted' gjort.
Gid hver, som drikke skal af den
af Gud selv læskes, som Guds Ven«.

I Korbuen mod Syd ved Opgangen til Prædikestolen findes en malet Tavle med følgende Indskrift:

»Han skal befale sine Engle om Dig at bevare Dig
paa alle dine Veje, de skulde bære Dig paa Hænder,
at du skalt icke maa støde din Fod paa en Sten:

*) Se ff. under Gravkælderens Indhold II.

Psalme XCI. Anno 1627 d. 11. Juli faldt Hverlingen paa dette Sted offver Edle oc Welbyrd. Morten Pax til Bjerre, som dog næsten uskad underlig blef bevaret. Soli deo gloria«.*)

Paa Skibets Nordside hænger to Epitafier; det østre er det ældste og er over Proust Oluff Rasmussen Samsing; det har oprindelig haft »Vinger« til begge Sider, men da det vestre, som er over O. R. S.s Søn, Præsten Rasmus Oluffsen, er blevet ophængt, har man paa Grund af Pladsmangel »laant« den vestre Vinge paa det ældre Epitafium og forbunden begge Epitafier med en Vinge til hver Side. De er begge istandsat i 1910 af Niels Termansen.

Det ældre (østre) Epitafium:

Her neden for huiler Hæderlige oc Vellærde nu salige Mand Hr. Oluff Rasmussen Samsing, Barnefødt i Aarhus Anno 1597 som bleff Studente 1618, Hører i Medelfart Schole 1622, Scholemester Sammesteds 1625, Capelane til St. Knuds Kirke i Othense oc Sognepræst til Aale oc Tørring Kirker 1627 oc same Aar kom i Ecteskab med Hæderlige oc gudfryctige Her Hos Hvilende nu salige Quinde Maren Staffensdatter Barnefødt i Medelfart 1609. De leffuede tilsammen i 32 Aar oc afflede 4 Sønner oc 6 Døttre. Saa døde hand Anno 1659**) — 14. Aug. oc Hun Anno 1670 Den 29. Sept. —

Gud gifve dennem samtligen en glædelig Opstandelse. Amen!«

Det yngre Epitafium.

»Herunder hviler Hæderlige oc vellærde — Nu salige Mand Hr. Rasmus Oluffsen, Aale: født i Aale Præstegaard 1644, hvis Fader var vor Hæderlige og vell. Hr. Oluff Rasmussen Samsing, fordom Præst til disse Sogner oc Proust i Vradtz Herred, Moderen, Hæderlige og Gudselkende Maren Stephansdatter — Blef kaldet at være Sogne-Præst til Aale og Tørring Sogner Aar 1670. Kom i Ægteskab med hæderlig dydædle herhos Hvilende salige Matrone Kiersten Hansdatter Aar 1671, født 1641. Faderen var Hæderlige oc vellærde Mand H. Hans Hansen Bagger, fordom Sognepræst i Varde,

*) Gud alene Æren.

**) Se Sagnet om »Polakkerne og Præsten«.

Moderen, Gud og dydelskende Kiersten Nielsdatter Obling. De lefvede tilsammen 31 Aar og aulede en Søn. Saa døde Hand 1721 d. 11. Maj og hun 1702 d. 14. Juni. Gud give dennem samtligen en glædelig Opstandelse. Amen!

Kalkmalerierne.

Som i flere af vore gamle Kirkebygninger har Aale Kirke været rigt smykket med Kalkmalerier; men de har lidt den samme Skæbne som saa mange andre Steder — antagelig kort efter Reformationen —, at de er bleven overkalkede; her i Aale Kirke er de først fremdragne af Eigil Rothe i 1903 og istandsat af samme; der foreligger Beretning om dette Arbejde dat. ^{s/3} 1906.

Bevaret og istandsat er Kalkmalerierne følgende Steder:

- 1) Paa Korets Nordvæg.
- 2) Korbuens Flader.
- 3) Skibets Nordvæg under anden Hvælving.

Kalkmalerierne paa Korets Nordvæg fremstiller Lidelshistorien, fortalt og fremstillet paa den senere Middelalders kraftige realistiske Maade — svage i Kroppenes Konstruktion, men godt tegnede og karakterfulde i Hovederne.

Nederste Række fra V. til Ø.: 1) Judaskysset, 2) Fremstillingen for Ypperstepræsten, 3) Hudflettelsen, 4) Fremstillingen for Pilatus.

Øverste Række: 1) Vandrigen til Golgatha, 2) Korsfæstelsen.

Korbuens Flader:

Den nordre: En ejendommelig Fremstilling af Jesu Vunder i Forbindelse med Motiver af Jomfru Maria og Sct. Anna.

I 5 smaa Skjolde anbragte omkring nævnte Motiver er afbildet i det øverste Jesu Hjerter med Hul efter Landsestikket, i de to mellemste Jesu Hænder og i de to nederste Fødderne, alle med Naglegab.

Jomfru Maria bærer Krone paa det udslagne Haar og holder en Frugt i højre Haand. Barnet sidder paa venstre Arm og holder en Frugt i sin højre Haand og griber med venstre Haand efter Frugten, Maria holder. Mariaskikkelsen er gratiøs og har noget fint i Holdningen.

Annafiguren ved Siden er lidt mindre; hun bærer Matroneklædet over Haaret og bærer Maria og Jesusbarnet.

Den søndre: Figurer af Sct. Catarina og Sct. Barbara, med ejendommelige Ansigtstræk — indsvajet Næseryg og Trutmund med en fyldig lidt hængende Underlæbe.

Skibets Nordvæg.

Under første Hvælving, hvor nu Epitafierne hænger, har der oprindeligt været en Dommedagsfremstilling, som desværre var for ødelagt til at kunne istandsættes. Derimod er der under anden Hvælving bevaret og istandsat St. Georgs (Jørgens) Kamp med Dragen, d. v. s. kun Ridderen til Hest, idet Dragen, Prinsessen og Borgen med Kongen og Dronningen i Vinduerne var ødelagt. — Over Ridderens Hoved slynger sig et Skriftbaand, hvorpaa læses »Sanctus Georgius eniles«.*)

Gravkapellet og Gravkælderen.

I Gravkapellet, som er adskilt fra Skibet ved en gennembrudt Smedejærnsdør med Sehestedernes og Gersdorfernes Vaaben, henstaar to store Sarkofager, udhugne af norsk Marmor; de indeholder Ligene af Kammerherre Holger Sehested og hans Hustru Fru Edel Margrethe Gersdorf. Endvidere hænger paa den vestlige Væg derinde en sort Marmortavle, ifølge hvilken Edel M. G. er født den 9. April 1734 og død den 21. Febr. 1778. Gravskriften slutter med følgende Digt:

Flyder, bitre Taarer, flyder
ved en agtbar Grav
Pligt, Natur og Ære byder
Taarer ved den allerbedstes Grav.

*) Ridderen (egentlig Soldaten) Sankt Georg.

Dog en Trost for mig, for Eder
 dybt nedtrykte I, som græde her med mig
 hist i glade Evigheder
 Haab, og herlig sine viser sig.
 Der vi se igen de milde Smile,
 disse Blikk, som her var al vor Fryd,
 søde Haab, ja saligste vi ile
 did at kende din forklarte Dyd.

(Hele Indskriften er udført med store Initialer.)

* * *

I Gravkælderens, hvortil der findes Nedgang oppe i Koret foran Knæfaldet, findes en Del Kister sammenhobede, alle i højst usømmelig Tilstand. Af Indskriffter fra Mindetavler, der har været fæstede til Kistelaagene, er endnu følgende bevaret og fortæller lidt om, hvem de jordiske Rester har tilhørt:*)

I

Æreminde over den i Livet,
 men nu hos Gud salige
 Junker Otto Krabbe,
 som var født paa Bjerregaard
 d. 29. Juli Anno 1756,
 og døde i Vejle d. 1. Juni 1773.
 Da Solen nærmed' sig
 til Krabbens Poli-højde,
 vor salig Krabbe sig
 for Dødens Ankomst bøj'de;
 men Krabbens Himmeltegn
 han nu har under Fod
 og lever salig hist,
 da Jorden han forlod.

Memento Mori.**)

Den afdøde salige forblev i Vejle Kirke, indtil hans kristelige og dyrebare Fader Oberst Krabbe forlod Verden d. 23. Januar 1787, med hvilken han blev bortført til Aale Kirke for der i den krabbeske Begravelse at samles med sine Forfædre.

*) Indskrifterne er her anført i Nutidsdansk.

**) Husk paa Døden.

II

Oluf Krabbe, Herre til Bjerre, Hastrup og Skaarup Gaarde, hans kgl. Majestæts Etats- og Justitsraad, født paa Damsgaard 1656 d. 14. Nov., gift med ¹⁾ velbyrdig Jomfru Margrethe Svigtenberg 1685, avlede med hende fire Børn, 2 Sønner og 2 Døtre, ²⁾ med den højædle og velbaarne Jomfru Ide Gedde, salig Cancelliraad og Amtmand Knud Gedde og Frue Catrine Kaas til Hastrup deres Datter, 1697 d. 5. Nov. og avlede med hende femten Børn, 8 Sønner og 7 Døtre — døde paa Bjerregaard 1728 d. 28. Maj i hans Alders 72 Aars 6 Mdr. 2 Uger.

III

Oberst Georg Christoffer Krabbe, født d. 6. Aug. 1707 og død d. 23. Jan. 1787 (Se u. I.) g. m. ¹⁾ Frk. Margretha Dorthea Carisius (en Søn, som ogsaa er hensovet), ²⁾ med Sofia Magdalene, Baronesse af Gyldenkrone, avlede med hende 3 Sønner.

IV

Hochædle und wohlgeb. Jomfru Berte Marie v. Unger, født paa Bjerre d. 6. Juli 1672, Datter af Rudolf v. Unger, kgl. Major, og Helena Juliane v. Liebreich, død paa Bjerre 26. Juni 1688.

V

Herunder hviler den ædle og velbaarne, nu salige Mand, Rudolf v. Unger til Bjerre. Kgl. Major til Danmark og Norge, bestaltet Major til Hest under det lovlig Generalmajor Sandberigs Regimente, som var født paa sin Fædrene Gaard Willerup d. 14. December 1634 og døde i Tønder den 23. Marts 1676 paa sin Hjemmarch med Regimentet fra Meklenborg*) udi hans Alders 41 Aar 3 Mdr. og 9 Dage, og har været udi hans Fædrelands Tjeneste under Militsen udi 19 Aar.

Kilder: Traps: Danmark. Pontoppidan: Danske Atlas. Aale Kirke (Løffler 1877). Eigil Rothe: Beretning om Kalkmalerierne i Aale Kirke. Chr. A. Jensen: Beretning om kirkelige Genstande.

Aage Lauridsen.

*) Krigen 1675—79.

Præsterne i Aale.

(Fra Reformationstiden til vore Dage).

Paa Reformationstiden var Linnerup og Hammer sammen med Aale og Tørring i et Pastorat. I tidligere Tid skal Tørring have været Hovedsognet, og Aale ligesom de to andre Sogne Annex.

Her følger nu Optegnelser om de enkelte Præster fra Reformationen til vore Dage. Hvor der kun er korte Vedtegninger, er Kilden i Almindelighed Vibergs Præstehistorie; de mere udførlige er for en Del fundne i Vrads Herreds gejstlige Skrifteprotokol i Landsarkivet i Viborg.

Nr. 1. *Peder Hansen*, som af Aarhus Biskop Ove Bilde blev kaldet Aar 1523 til at være Sognepræst udi Aale med sine annexerede Tørring, Hammer og Linnerup Menigheder, hvilke han betjente i nogle Aar før og flere Aar efter Reformationen. Han var Præst til ca. 1570, og i hans Tid blev de fire Sogne delt i 2 Pastorater, saa Linnerup og Hammer fik sin egen Præst; den første hed Hr. Niels.

Nr. 2. *Jens Pedersen*, Søn af den forrige Præst Peder Hansen, forestod disse Guds Menigheder i 58 Aar.

Nr. 3. *Oluf Rasmussen Samsing*, kaldet til Aale—Tørring 1627 og var Præst til 1659, da han af Polakkerne og andre fremmede Krigsfolk, som her var i Landet, ynkelig var bleven mishandlet 2. Søndag efter Trinitatis og døde 14. Aug. bemeldte Aar. Derom fortælles i »Hist. Tidsskrift« II, S. 234, følgende Sagn, der er bleven opbevaret af en værdig gammel Kone i Vejle, hvis Oldemor var gift med Præst Rasmussen i Aale:

»Polakkerne og Præsten«.

»Da Svenskerne havde hærgnet i Jylland, kom i Aaret 1659 en stor Mængde Polakker og Brandenburgere for at jage dem ud, men skønt de kom som Venner, var de dog mere lig Fjender i deres Fremfærd. — Paa den Tid var Hr. Rasmussen Præst for Aale og Tørring i Vrads Herred. Da han havde hørt, hvorledes disse

Venner for frem, skjulte han alt sit Sølvtoj og alle sine rede Penge i Bagerovnen og tilmurede den derefter. Dette var imidlertid iagttaget af en polsk Spejder, som foran sine Kammerater listede sig omkring, og han ilede da tilbage til Aale Kro, hvor en Del Krigsfolk sad og svirede, og dem fortalte han, hvad han havde set i Præstegaarden, idet han tilbød dem at vilde give dem Anvisning paa Præstens Sølvtoj. Ved dette Budskab jubledes Polakkerne og fordoblede nu Sviren i glad Forventning om derefter at undersøge Præstens Bagerovn. Men i Kroen sad desforuden nogle Mænd, som var Sognepræsten hengiven, og en af dem fandt ubemærket Lejlighed til at liste sig bort for at give Hr. Rasmussen Underretning om den Fare, der truede ham. Ved dette Budskab ilede Præsten ufortøvet med at udtage sit Gods af Ovnene og at nedgrave det i Haven, og da dette var vel gjort, sagde han sin Hustru som saa: »Paa det, at din Fremtid maa blive sikker, har jeg skjult mine kostbare Sager paa et Sted, hvilket jeg endnu ikke vil tilkendegive dig. Men skulde det ske — som Gud forbyde — at jeg skulde blive dræbt af Polakkerne, da har jeg, for at underrette dig om, hvor vort Sølvtoj ligger skjult, nedlagt en Seddel under et Brædt bag ved Alteret; men lov mig med hellig Ed, at du i intet Tilfælde vil søge denne Kundskab, før end Fjenderne er dragne ud af Landet«.

Kort Tid efter kom Polakkerne til Præstegaarden, og da de nu mærkede, hvad der var foregaaet, medens de tøvede, blev de saa forbitrede, at da Præsten en Dag kørte fra Aale til sit Anneks Tørring for der at holde Gudstjeneste, slæbte de ham af Vognen og »skruede Hjerneskillen fra hans Hoved«, saa at han paa Stedet opgav Aanden«.

Oluf Rasmussen Samsing var ogsaa Provst for Vrads Herred.

Nr. 4. *Niels Pedersen Alling*, Capellan til Domkirken i Viborg, er den 9. Febr. 1660 i Axel Sehested Stougaards Fraværelse kaldet af kgl. Majestæts Rentemester, Generalkommisarius over Aarhus Stift Hr. Mogens Fris til at være Sognepræst for Aale og Tørring Menigheder. Han døde 1670.

Nr. 5. *Rasmus Olufsen*, Aale, Søn af ovennævnte Oluf Rasmussen Samsing, Præst fra 1670 til 1721.

Udi hans Embedstid ledsagede han en Deliquent, som havde skudt sin Herre Johan Rudolf von Unger ihjel, fra Bjerregaard til hans Rettersted Stejlebjerg.

Præsten Wium skriver 1772 om ham saaledes: Iøvrigt mindes mange gamle, at denne brave Præst var af et muntert Gemyt, god Forstand og forfaren saavel i Rettergangssager som i Landvæsenet.

Nr. 6. *Hans Hansen Cramer*, fra 1721 til 1766.

Af 12. Maj 1721 foreligger Kaldsbrev fra Ole Krabbe til Bjerre, saalydende:

Jeg Oluf Krabbe til Bjerre, kgl. Etats- og Justitsraad gøre vitterligt, at eftersom hæderlige og vellærde Mand Rasmus Olesen, Aale, forrige Sognepræst til Aale og Tørring, Aarhus Stift, Silkeborg Amt, Vrads Herred, ved Døden er afgangen, alt haver jeg nærværende hæderlige og vellærde Studiosum Hans Hansen Cramer af Carakter Laudabilis, som mig haver tjent for Hovmester for mine Børn udi 8 Aar, i Kraft af den Ret og Rettighed som Patron til samme Kald haver, som inden de tvende Rytterdistrikter er beliggende, saa og i Henseende til samme Studiose mig velbekendte Lærdom og Skikkelighed hannem herved til bemeldte værende Kald vaceret.

Bjerre, d. 12. Maj 1721.

O. Krabbe.

Cramer er født i Drenghed By, Døstrup Sogn ved Tønder 1692, blev Student ved Universitetet i Kiel 1712, men tog Examen Theologicum i København 1714; er derefter Hovmester paa Bjerre, indtil han blev kaldet til Præst for Aale og Tørring. Udi Aaret 1722 kom han i Ægteskab med sin Formands Steddatter Jomfru *Anne Margrethe Thott*, og havde med hende 7 Sønner og 4 Døtre. Hun døde 1736. I Aale Kirkebog skrev Cramer: »Gud bortkaldte ved en salig Død min gode og dydige Kone Anne Margrethe Thott, 35 Aar, begravet i Aale Kirke«.

1738 blev han udvalgt til Provst for Vrads Herred og siden efter for Thyrsting Herred. Disse provstlige Embeder overgav han siden formedelst Alderdom og

Skrøbelighed til andre og forestod sit Præsteembede til 24. April 1766, da han døde efter at have været Præst i 45 Aar, Provst i 28 Aar, Ægtemand i 14 Aar og levet ialt i 74 Aar. Hans Munterhed, Veltalenhed, gode Indsigt og Færdighed i sine Forretninger er os alle bekendte.

Til Belysning af mange Forhold giver »Gejstlig Skifteprotokol for Vrads Herred« en Mængde interessante Oplysninger.

Efter Cramers Død begyndte Skifteforretningen 27. Maj 1766 og endte 8. November 1767 og udgør 60 Sider tætskrevne paa store Ark Papir og giver Underretning om Familiens Penge- og Gældsforhold. Begyndelsen til Skifteforretningen lyder i Protokollen saaledes:

»Niels Cramer til Allerup og Davinde Menigheder, Fyn, Søn af afdøde Provst Cramer, mødte 27. Maj. Som Provst og Skifteforvalter mødte Chr. Lohmann fra Nr. Snede, Erik Gern fra Hjortsvang; som Assessor Morten Voldum fra Skade; som Assessor Notarius medtagne 2 Vurderingsmænd Johan Rudolf og Anders Henriksen af Aale. Tilstede var ogsaa Arvinger: Hans Chr. Cramer, Præst i Lundum og Hansted; Svigersøn Anders Vinding, Præst for Storing, Galten og Stjær, med hans kjære Hustru Madam Inger Kirstine Cramer, samt andre Paarørende; endelig Sogndegn til Aale og Tørring Monsør Jens Schibsted, der som Provstens Skifteforvalter var forud vidende om Ejendelene«. Derefter tog Vurderingen sin Begyndelse. At der fandtes Genstande af Værdi, kan skønnes deraf, at der bl. a. nævnes: 1 Guldarmbaand til 117 Rdl., 1 Guldkæde 73 Rdl. og i det hele en Mængde Guld- og Sølvgenstande, 56 Stk. Dug o. s. v. Vurderingen fortsættes til 29. Maj Middag og omfattede da 1034 Numre, men der var langt tilbage endnu. Man afbrød nu Forretningen, da Provsten skulde hjem til Nr. Snede og til »Skriftemaal af Vidtløftigheder«, og da Niels Cramer havde lang Vej hjem. Der fortsattes senere, og Chatollet aabnedes, hvori fandtes et Brev angaaende den afdødes Broder Lorents Hansens Gæld af 685 Rdl. 5 Mk. 15 Sk. En Brodersøn var paa St. Crøjs, og Provsten havde laant ham Penge og tillige kautioneret for flere Summer. Alle disse Forhold med meget mere blev behandlet ved Boets Skifte.

Nr. 7. *Carl Nielsen Wium*, fra 1766 til 1789.

Ejeren af Bjerre havde Kaldsret til Aale Kirke, og Ejeren af Stougaard til Tørring Kirke. Derfor var Kaldsretten skiftende mellem de to Patroner. Ole Krabbe til Bjerre havde kaldet Cramer, og nu skulde Stougaards Ejer kalde hans Eftermand. At han i saa Henseende var tidlig paa Vej, vil man forstaa, naar man hører. han kaldede Wium til Præst for Aale og Tørring 15 Aar før Kaldet blev ledigt i 1766; hans Udnævnelse er af 1751 og lyder saaledes:

Jeg Arenstorff til Stougaard og Alsted, kgl. Oberstløjtnant, Ejer af Tørring Kirke, kalder hæderlige og vellærde unge Mand Carl Wium, som ved sin berømmelige Attestats beviser sig habil til det hellige Embede at betjene, naar den nuværende gamle Provst og Sognepræst Cramer, som af Bjerregaards Ejer O. Krabbe for Aale Kirke er voceret, ved Døden afgaar, eller Kaldet i anden Maade lovlig ledig vorde.

Stougaard, 15. Marts 1751.

Arenstorff.

Aarhus daværende Biskop, den bekendte Peder Hygum, afgav i den Anledning følgende Erklæring:

»Arenstorff har Ret til ved første forefaldende Vacance at kalde Sognepræsten til Aale-Tørring. Han har nedkaldt Hr. Wium til Aarhus, hvor han ved Afrensang her i Domkirken ulastelig og med forstaaelig Gaver forrettede Tjenesten. Han er kun 22 Aar. Den gamle Præst er endnu i fuld Kraft«.

Den unge Præstemand maatte jo i Virksomhed; ingen kunde vide, naar Embedet, han saa tidlig blev beskikket til, blev ledigt. Hvad han foretog sig de første 8 Aar ved jeg ikke, men 1759 blev Wium kaldet til Præst ved Kirken udi Viborg Tugt — og Manufakturhus med en Løn af 50 Rdl. aarlig. Naar en Præst vilde tjene der i 3 Aar, kunde han i Regelen gøre Regning paa et bedre Embede. Men — muligvis af Hensyn til, at Wium havde Embede, naar bare Cramer vilde lægge sig til at dø — blev han siddende i 6 Aar uden at op-

naa andet Embede. Nu blev han utaalmodig og skrev følgende Ansøgning om et andet Embede saalydende:

Stormægtigste Monark, allernaadigste Arve-Herre og Konge.

Det visse allerunderdanigste Haab, at jeg efter det kgl. Løfte i den allernaadigste Fundation fra Tugt- og Manufakturhuset i Viborg skulde blive forflyttet til et bedre Levebrød, naar jeg haver tjent 3 Aar som Præst for 50 Rdl. aarlig, har jeg paataget mig dette besværlige Embede. Men da jeg nu paa dette ubehagelige Sted har i Stedet for 3 Aar tjent paa 6te Aar og imidlertid formedelst erholdt liden Løn, har maaske tilsat mere end jeg var ejendes, saa jeg for min Troskabs Skyld maa staa i Fare for en Armod, som jeg hele min Levetid maatte sucke under, har jeg den allerunderdanigste Tillid, at Deres kgl. Majestæt efter sin medfødte højkongelige Mildhed ynkes over min Skæbne, ihukomme sit Løfte og kalder mig til Verged og Vium Præstembede. Den barmhjertige Gud bøjer Deres kgl. Majestæts milde Hjerte til at bønføre mig, saa hjælpes den trængende, saa lønnes den arbejdende, saa formeres dens Lykønskninger, som under de inderligste Forbønner og Velsignelser lever og dør.

Viborg, d. 6. Febr. 1765.

C. N. Wium.

Ansøgningen gjorde sin Virkning, og 6 Uger efter er han kaldet til Præst for Aulum.

Aaret efter døde altsaa Cramer, og iflg. den Expetance, der af Hr. Arenstorff for 15 Aar siden var tildelt ham blev han Præst for Aale og Tørring 1766. Han blev gift med *Bodil Christensdatter Lund*, fik 2 Sønner og 4 Døtre. 1789 blev han forflyttet til Borbjerg og Ryde og døde i Aaret 1791.

Han var Søn af Controllør Niels Wium og er født i Aalborg 29. Sept. 1730, blev Student 1747.

Mens han var Præst her, skiftede Stougaard Ejer og kom i Etatsraad Luttichaus Besiddelse; denne var en ivrig Modstander af Landboreformerne, der paa denne

Tid kom stærkt frem; han blev senere Minister i en af de tyske Stater.

I »Kirkehistoriske Samlinger« 5te Række 3. Bind fortælles, at Godsejer Luttichau klagede over, at Præsten Carl Wium havde udelukket ham af Kirkebønnen, ham til stor Tort og Forhaanelse i Menigheden og blandt hans Bønder. Men Biskop Bildsø oplyste, at Godsejeren havde søgt og faaet Dispensation til at benytte en anden Kirke end sin Sognekirke, og han kunde derfor ikke gøre Krav paa den Forbøn for Kirkepatronen, som Ritualet vel tillod, men ikke paabød. Biskoppen var desuden bange for, at hvis det blev befalet Præsten at bede for ham, vilde denne gøre det paa en Maade, som lidet vilde behage ham.

1787 blev Wium beskikket til at være Provst for Vrads Herred, og i Protocollen er tilføjet senere:

Hvorledes han ellers har forestaaet sine Embeder maa menige Mænd i Sognene og Præsterne i Vrads Herred dømme. Et Bevis tør dog anføres om hans gode Forhold, at da Hr. Kammerherre, nu Stiftsbefalingsmand i Viborg, Hr. Niels von Sehested blev Ejer af Rydhave og fandt Lejlighed til at udse sig en Mand i Fremtiden til sin egen Præst, udvalgte han frem for alle andre bemeldte C. Wium; gennem sine Forældre paa Bjerregaard var han fuldkommen vidende om denne Præsts Forhold. Han blev da forflyttet til Borbjerg og Ryde Præsteembede i sin Alders 59. Aar efter at have holdt Afskedsprædiken i Aale-Tørring 1. Juni 1789.

Han tog den nylig kaldede Sogndegn Vestergaard med sig til Degneembedet samme Sted. Det erindres, det var C. Wium, der gav en fyldig Beretning om Aale Præstegaards Forhold og Embedets Indtægter.

Nr. 8. *Jakob Nielsen Danæus* fra 1789—1793.

Søn af Tømmermester Niels Nielsen Basse, født i Aarhus ^{5/11} 1738, Student 1758, Capellan i Aarhus og senere i Ousted Taaning, blev 1780 Sognepræst til Nautrup, Vile og Sæby i Nordsalling. Dette var et

magert Embede, og 1789 blev han kaldet til Aale-Tørring efter indgiven Ansøgning saalydende:

Til Kongen.

Efter at jeg paa 9ende Aar har allerunderdanigst søgt at blive allernaadigst forflyttet fra mit nuhavende usle Sognekald, hvor alle mine Indtægter ej kan betale mine højfornødne Udgifter, da Sognenes Markjorder ere saa skarpe og ringe, Sognefolket faa og fattige, og Præstegaardens Ringhed har efter min Ankomst kostet mig saa meget at forbedre; dens Avl er allerringeste i hele Sallings 4 Herreder, saa det bliver mig plat umulig at undgaa dagligen at fordybes i Gæld og yderlig Armod, beder jeg at blive forflyttet til Aale-Tørring, da jeg haaber, at mine mange store Bekymringer for nødtørfigt Udkomme kan derved formindskes, mine ringe Kaar forbedres, og jeg med større Sindsro kan forrette mit vigtige Embede til Guds Ære, Kongens Glæde og Kirkens sande Gavn.

Allerunderdanigst *Jacob Danæus.*

Biskop Tetens i Viborg gav ham følgende Anbefaling:

Efter nogle Aars Tjeneste som personel Capellan i Aarhus Stift, hvorfra han medbragte gode Vidnedsbyrd, blev han for 9 Aar siden kaldet til Nautrup, Vile og Sæby. Ved 2 hos ham afholdte Visitatser har jeg erfaret, at han med ypperlige Sjælskræfter og god Læsning forener et godt Hjerte og Iver i Embedsgerning. Hans Omstændigheder er nu saa trykkede, at han til nogen Afbetaling paa sin Gæld har ved offentlig Auktion maattet bortsælge alt, hvad han paa nogen Maade kunde undvære.

Han var Præst her i 4 Aar og døde 1793; han havde prøvet en Del i flere Henseender og var sikkert en nidkær Præst. I hans Tid foregik den sidste Udskiftning, og Fæsterne i Aale overgik til Selvejere; dette gav en hel Del Arbejde for ham.

I Aale Sogns Kirkebog for 1771 læses følgende, nedskrevet af ham:

Vitus Johannes, min egen Søn, født af min dyrebare Hustru Johanne Corvina Helene Catrine 23. Marts og

døbt i Aale Kirke af Hr. Provst Monrad i Vinding. Barnet blev frembaaren til Daaben af Madam Ottosen til Bjerregaard, og Madam Riisbrich i Bjerres Mølle fulgte med, Fadderne var Hr. Justitsraad de Thygesen, Stamherre til Matrup, Hr. Provst Schütte til Skade, Hr. Niels Schütte i Hjortsvang, Hr. Poul Langballe til Hammergaard og Stougaard og Forvalter Boger paa Matrup.

NB. Denne Søn Vitus Johannes er den 5te Søn, jeg i 3 Ægteskaber er givet, men den første, som er født levende til Verden; thi de andre 4, som var fødte før han, var døde i Fødselen. Min første Kone *Vita Langballe* fra Sneptrup, f. 1749, døde i sin første Barnsnød d. 14. Juli 1782. Min anden Kone *Johanne Catrine Knatchergaard* — f. 1763, vi blev gift 1784 — fra Thisted døde i sin første Barselseng efter en dødfødt Søn. Min nuværende 3die Kone *Johanne Sadolin* fra Hinge Præstegaard — g. 1787 — har nu født 3 Sønner. Den første døde i Fødselen og maatte tages med Instrumenter, da Jordemoderen og Lunde forløste hende. Den 2den Søn døde ligeledes i Fødselen. Denne hendes Søn, Vitus Johannes, opkaldt efter mine 2 forhen salige Hustruer, er altsaa min eneste levendefødte Søn. Gud, som har sendt og igenfødt ham, bevarer ham fra alt ondt, at han længe maa leve og stedse indtil sin Død leve i Jesu Christi, Guds Søns Tro, som elskede ham og gav sig selv hen for ham og os alle.

Der kan tilføjes, at 11 Uger efter hans Død 1793 fødte hans Hustru en anden Søn, der fik Navnet Jakob Albrekt Danæus.

I Vrads Herreds gejstlige Skifteprotocol for 1793 læses bl. a.:

Anno 1793 d. 4. Febr. behagede det Gud at bortkalde Hr. Jakob Danæus, forhen Sognepræst for Aale-Tørring. Det blev Provsten anmeldt samme Aften Kl. 6. Følgende Dag begav Provsten sig derhen, men formedelst indfalden hyppig Sne og Regn, som gjorde nogen Ophold paa Vejen, saavel som Vejens Længde, 2½ Mil og dennes bekendte Tunghed, kunde Provsten ikke naa

dertil før næste Aften, kunde altsaa intet forrette før næste Morgen d. 6te, da en Herreds Præst imidlertid blev tilkaldt.

Og da begyndte Registrering og Forsegling af Provsten Johan Sten Monrad, Sognepræst for Vinding, Bryrup og Vrads, samt som Herredspræst Chr. Lunø Ferslef fra Hjortsvang tilligemed tvende Vitterligheds mænd Peder Malund og Erik Poulsen af Aale. Enken Johanne Corvina Sadolin, salig Danæus med Lavværgen interim Malthe Cronius, Sogndegn i Aale. Der var og som Tilsynsvidne for det umyndige Barn Vitus Johannes Danæus's Vegne Erik Poulsen af Aale og passerede saaledes:

I Dagligstuen:

1 Egechatol, hvori fandtes 1 Potageske, 16 Spiseskeer, 18 Theskeer, en Sukkerbakke og en Peberbøsse, alt af Sølv; desuden en Sølvthepotte, 12 Par Bordknive og Gafler med Sølvplader o. s. v. (Det lader til, at der nu er mere Indbo end i Nautrup Præstegaard).

Man gaar saa fra Stue til Stue og hvert Rum i Stuehuset; dernæst til Udhusene; alt optegnes.

Den 29. Juli s. A. indfandt sig i Aale Præstegaard den gejstlige Skifteret for at holde offentlig Auktion i Stervboet efter sal. Danæus, efter at Auktionen havde været bekendtgjort udi 27 Sognekirker.

Der findes en Liste — meget lang — over hele Boet, og man ser hvem der købte hver enkelt Genstand. Enken Danæus købte ikke saa lidt. Auktionen strakte sig over længere Tid, naturligvis ikke daglig, men den holdtes baade i Juli, August og September Maaneder.

Senere skrives:

Anno 1795 d. 27. Maj var Skifteretten atter samlet for at varetage Boets Indtægtssummer for Creditorerne og Skiftets Omkostninger, der anmærkes følgende:

1) At Skifteretten holder sig til sin allerede givne Kendelse angaaende Naadensaaret.

2) Angaaende de 25 Rdl. af Korntiendepengene, som Madam Danæus nægter at have modtaget af Erik Poulsen, og denne paastaar at have leveret til Madammen, da er Erik Poulsens Vidnesbyrd lige saa god som Madammens Sigtelse, og hun bliver da pligtig at være Boet ansvarlig for samme.

3) Enken har i Naadensaaret leveret Købmand Jørgen Yding 3 Fjerdinger Smør til 19 Rdl. 1 Mk., som skulde være Afdrag paa hendes Gæld til ham, men burde være Boet til Indtægt. Dog, da Boet vil blive fallit, og han lider størst Tab af Købmændene, saa lader Skifteretten ham beholde Beløbet.

4) Degnen Cronius skylder 14 Mk. for Græsning til Boet, men faar disse eftergivet, da han har haft en Del Opvartning ved Skifteforretningen.

5) Angaaende den Regning Enken har fremlagt i Boet til Beløb af 210 Rdl. 4 Mk. 6 Sk., da er mange Poster falske og urigtige, og det er til liden Ære for hende. Men i Betragtning af, at hun og hendes Børn skulde leve paa Stedet, dels at der har været mange Samlinger hos hende, saasom Begravelse, Barsel, Auktioner, Registrering og Vurderingsdage, saa vil Skifteretten sætte hendes Regning til 150 Rdl., som vil blive udbetalt hende.

6) Morten Pedersens og Christen Pedersens Fordring paa 2 Rdl. betales dem, da deres Arbejde har været Boet til Fordel.

Efter disse Anmærkninger skred Skifteretten til Boets Deling saaledes:

Boets Indtægt efter fremlagt Beregning 2977 Rdl. 5 Mk. 11¹/₂ Sk.

Boets Gæld og Creditorer bliver derefter at inddele i 3 Klasser, nemlig

- I. De privilegerede Fordringer.
- II. De uprivilegerede Fordringer.
- III. Regningskrav.

Til den første Slags hører:

Panteobligation til Justitsraad Thygesen	1075	Rdl.	0	Mk.	0	Sk.
Enkekassen tilgode	331	-	0	-	14	-
Skatter	26	-	1	-	5	-
Ubetalt Folkeløn	66	-	4	-	0	-
Forskellige forfaldende Udgifter	124	-	0	-	0	-
Den Enken og Børnene tilkommende An- part af Præsteboligens Købesum	233	-	2	-	0	
Auktionsomkostninger	88	-	4	-	6	-
Plakater, Katalog m. m.	34	-	3	-	0	-
Skiftets Bekostning	116	-	0	-	8	-
Enkens Husholdningsregnskab	150	-	0	-	0	-
Ialt	2245	Rdl.	4	Mk.	1	Sk.
Gæld til 2den Klasses Creditorer	1256	-	5	-	10	-
do. til 3die - - -	136	-	3	-	15 $\frac{1}{2}$	-
Udgift	3639	Rdl.	1	Mk.	10 $\frac{1}{2}$	Sk.
Indtægt	2977	-	5	-	11 $\frac{1}{2}$	-
I Boet bliver en Fallit af	661	Rdl.	1	Mk.	15	Sk.

1ste Klasses Creditorer faar fuld Betaling.

2den - - - faar 60 $\frac{0}{10}$.

3die - - - faar intet.

Af de 233 Rdl. 2 Mk. faar Enken det halve 116 Rdl. 4 Mk; hver af Børnene faar en Arv af 58 Rdl. 2 Mk., og som Formynder for disse deres Morfader Provst Sadolin i Øster Tørslev.

Saaledes opløstes dette Hjem ved Præsten Danæus's Død.

Hans Eftermand Provst Monrad har i Aale Kirkebog skrevet: 1793 d. 4. Febr. døde Hr. Danæus her i Aale Præstegaard, efter at have været Præst for Aale og Tørring Menigheder i 3 Aar og 7 Maaneder og blev begravet d. 12. Februar ved et anseligt og honnet Følgeskab. Hans Alder blev 54 Aar 3 Mndr.

Nr. 9. Provst *J. Sten Monrad*, der siden 1785 havde været Sognepr. i Vinding, Bryrup og Vrads, var derefter Præst i Aale indtil 1798, da han tog sin Afsked og døde i Ring 1801. Han var gift med *Anna Schousboe*, de havde ingen Børn.

Nr. 10. *Chr. Nielsen Krarup* fra 1798—1805; han kom fra Skanderborg, hvor han havde været resid. Capellan fra 1794. Han er født i Vinkel Præstegaard ved Viborg 5. Jan. 1768. Han blev 1805 forflyttet til Vivild og Vejlbj og blev Konsistorialassessor 1811. Grunden til, at han fremfor de fleste andre Præster hædredes med denne Udmærkelse var, at han havde vundet Kongens Gunst ved at virke for Dyrkning af Drap, Hør og andre Handelsplanter. Han fik derfor Understøttelse til at rejse rundt i Landet og virke for denne Sag, og det var i Anledning af et Forslag fra ham, at der paa Lyngby Seminarium indførtes Undervisning i at dyrke Handelsplanter. Krarups Broder oprettede et Seminarium i Borris og var en meget praktisk Mand; der med Dygtighed ledede Seminariet, ligesom han ogsaa virkede paa det landøkonomiske Omraade. Men Pastor Chr. N. Krarup havde ikke Broderens praktiske Natur; han var i høj Grad distrahit og ubehjælpelig, hvad ogsaa giver sig til Kende i de Skrifter, han lod trykke. Han begyndte saaledes i 1819 at udgive et Tidsskrift under en Titel, der vilde vække Forbavselse i vore Dage.

Navnet lød saaledes: »Ergane, Pallas med Ceres og Eusebia; om Fremglidninger til Kyndigheds Gavn af Grund og Tid forhøjet, i Fædreland, ved gudsindet Opmærksomhed i at øjne, nytte, nyde Skaberens og Forsynets Tilbude, til Dels især siden Gud tillod Fjendevold 1807«.

Hvad vil man sige om saadant Navn paa et Tidsskrift? Dets Levetid blev kun kort.

1795 blev han gift med en Landmandsdatter *Kirstine Thomsen*. Han døde 1833, hun 1854.

Nr. 11. *Thomas Andreas Borup* fra 1805—1818, kom fra Anholt, hvor han havde været Præst i 5 Aar. Han er født i Grenaa 1770, hvor hans Fader var Klokker. Han blev Kandidat 1798, Skibspræst 1799. Præst paa Anholt 1800; i Aale-Tørring fra 1805—1818, blev da

forflyttet til Skanderborg, hvor han døde Aaret efter d. 9. Marts 1819.

For det første er det i mange Henseender en mærkelig Tid de 12—13 Aar, da Borup var Præst her. For det andet er han en ualmindelig dygtig og nidkær Mand, der i Tidens Aand vil have noget bestemt udrettet og sat igennem. Det er i hans Tid, Skoleloven kommer med sin Tvang og sine bestemte Anordninger, som Præsten vilde have gennemført til Punkt og Prikke, men de daværende Aale Gaardmænd er det første Hold af selvstændige og selvejende Bønder, og de vilde ogsaa have et Ord at sige, naar der var Tale om Skoleordning. I Omtalen af Skolevæsenets Historie her i Aale vil man derfor særlig lægge Mærke til Pastor Borup.

Han er i alle Henseender en Ordens Mand, og sjælden eller aldrig har jeg set en Haandskrift, der kan sammenlignes med hans. Hvert eneste Bogstav er saa form- og stilfuldt, at det med Rette kan kaldes kalligrafisk.

Hans Tale er blomstrende og billedrig, og Amtsprovst Schmidt, der og nævnes i Omtalen af Skolesagen efter 1814, har faaet det Indtryk, at Præsten selv ved det. Provsten har to Optegnelser i sin Dagbog om Besøg hos Borup. Han skriver: 28. Novbr. 1812 rejste jeg til Aale Præstegaard, hvilken jeg fandt rart og mit Ophold der behageligt.

Aaret efter læses: 7. Okt. 1813 holdt jeg Visitats i Aale Kirke. Ungdommen manglede ikke Kundskab, og hos Songepresten Hr. Borup fandt jeg gode Talegaver og — en Portion Forfængelighed.

Han virkede som sagt meget ivrigt for Skolesagens Fremme, men hans Virksomhed hindredes af betydelig Modstand fra Beboernes Side. I Aaret 1818 kaldedes han til Præst i Skanderborg, og den 14. April holdt han Afskedsprædiken i Aale Kirke.

Denne Prædiken har Registrator Hr. Jørgensen paa Landsarkivet i Viborg i Original, og ved hans Velvil-

lighed har jeg en Afskrift af den. Pastor Borup er Hr. Jørgensens Oldefar. Da samme Prædiken giver baade et Billede af Manden og af Datidens Prædikener, saaledes som de formedes af en dygtig og begavet Præst, der var optaget af Tidens Tanker, skal den anføres.

Den er altsaa holdt den 14. April 1818, og Del af de nulevende Aaleboeres Oldeforældre har den Dag siddet i Kirken som Tilhørere.

Texten Joh. 14,16.

Jeg vil bede Faderen for eder, at han vil give eder en anden Talsmand i mit Sted, som kan blive hos eder. De Øjeblikke da sande Venner, ved lang gensidig Omgang prøvede Venner skulde byde hinanden det sidste tunge Farvel, er lige saa smertelige som rørende. Skilsmissen sønderriver den venskabelige Kæde og stemme Sindet til Vemod, og naar ej det trøstende kvægende Haab om Genforening, om ej mere i dette Liv, saa dog hisset i bedre Egne, sikkert vilde da dette Oprin være uudholdeligt.

I denne Forfatning befinder jeg mig i denne, for mig især højtidsfulde Time, men ved det blide glædefulde Haab støtter jeg mig. Væbnet med dette Haab samler jeg Styrke og Kraft til sidste Gang at betræde dette Sted, hvorfra I gennem min Mund have i en Rad af Aar hørt Sandhedens Stemme. Jeg skal forlade eder, og jeg adlyder det alstyrende Forsyns vise Villie, som er til mit Vel, der anviste mig en anden og ny Virkekreds. Eder skal jeg nu forlade, blandt hvilke jeg i 13 Aar levede og virkede — 13 Aar —! hvilke Række af Dage, hvor hastige ere de henrundne, hvor ere de farne bort lig Pilen i Luften med ubegribelig Hurtighed. Jeg ser tilbage over disse mange Tusinde af Dage, disse talløse Timer som den let henilende Sky — borte, ere hensunkne i Tidens alting opslugende Svælg. Vel mig da! om jeg ved min Skilsmisse fra eder tør gøre mig forsikret, at jeg ej levede

og virkede forgæves iblandt eder. I denne Overbevisning vil jeg med hin store Overhyrde bede Faderen for eder, at han vil sende eder en anden Talsmand i mit Sted. Ja, i hans Tjeneste ere her en Del af mine Dage henrundne. I hans Navn nedlægger jeg fra dette Sted mit Dagværk og indvier denne Time til at vise: Den retsindige Lærers Følelser og Ønsker ved hans Embeds Nedlæggelse.

Jeg traadte første Gang frem paa dette Sted med den Forsikring, at jeg med Glæde modtog mit Embede. Jeg ønskede, jeg bad med en Inderlighed, der sandelig var oprigtig, at mig af det høje maatte forlene Kraft til i egentlig Forstand at vorde det, jeg skulde være, at den skønne Hensigt maatte opnaas ved mig: at udbrede Lys og Sandhed, Kundskab og Dyd iblandt eder, at styrke eders Tro, grundfæste eders Haab, forædle eders Tænkemaade, oplive eders Udsigter til evigt Liv og Udødelighed, at jeg redeligen og samvittighedsfuldt maatte som den retsindige Lærer forkynde eder Jesu Kristi Evangelium som den eneste Rettesnor for al vor Gøren og Laden som et Middel til Sædeligheds og Dyds Befordring, som et Værn mod Fristelser, som et Skjold mod Forførelser, som en hellig Ild, der kunde opvarme det stundum kolde Hjerte og lede eder til den høje Bestemmelse, der blev Maalet for vor jordiske Tilværelse, og — gennemtrængt af disse Følelser traadte jeg første Gang ned fra dette Sted, og sidste Gang jeg i Dag betræder samme, tør jeg mit Kald, min Bestemmelse tro med opløftet Haand, med tro og glad Bevidsthed vidne højt og lydeligen for Guds Ansigt og denne christelige Forsamling, at jeg efter Evne har stræbt at fuldkomme mit Embeds Gerning med al mig mulig Flid og Troskab.

Saaledes svandt 13 samfulde Aar iblandt jer — en Tid, der kommer aldrig mer tilbage. Saa umærkelig heniler Tiden, henglidende som Skibet paa Havets Overflade, og dets Spor kendes ikke. Men Erindringen have vi tilbage af Tiden og dens mangfoldige

Afvekslinger, Hændelser og Tildragelser, der afløste hinanden i dette Tidsrum. Gud, hvor sælsomme, hvor mangfoldige; vi saa Freden blomstre hos os, men ogsaa Krigsluen at rase en føje Tid i det med Fred i 80 Aar lykkelige Danmark. Vi saa Fædrelandets Ager blomstre hos os med Velsignelse, ingen Uaar eller Misvækst. Vi hørte Pesten, denne gruelige Morderengel, hist i fjerne Lande at borttrykke Tusinder, men hvilken Lykke at fjernes fra vore Kyster. Vi saa spæde skue Dagens Lys, at blive Ynglinger, Ynglinger modne Mænd, Mænd at vorde Oldinger — mange af de — baade unge og gamle — der i disse 13 Aar vandrede med os paa Banen at være bedækket med Muld i Jordens fredelige Skød, deres Gravhøje bevoksede med Græs — de var iblandt os, de er ikke mere. Fred hvile over deres Ler — og inden 13 Aar igen vil sikkert mange, der her i Dag med os priser Gud, staa forklaret for Almagtens Trone. Hvad lærer os disse Erfaringer, disse Afvekslinger, disse Tildragelser? Mon ikke de minder os om Tidens hastige Flugt? Minder os om ej i en Verden som denne at haabe varig Lykke — ikke at forøde vore Dage i Tant og Daarskab, men hellige dem til Skaberens Ære og smykke vort Liv hernelen med sande kristne og Mennesket værdige Dyder — og dette tør jeg haabe af den bedre tænkende Del af denne Forsamling. Naar jeg da ofte som Lærer paa dette Sted forkyndte eder Jesu Religions trøstefulde Sandheder — naar jeg ofte var Vidne til den rolige Opmærksomhed, hvormed de Sandheder hørtes, som mine Læber forkyndte — saa stundum mangt et Øje rørt indtil Taarer — o — hvor gennemstrømmedes da min hele Sjæl af Glæde og Tak til den usynlige Guddom, der umiddelbar virker paa Hjerterne. Naar jeg søgte med al mulig Tydelighed at gøre Religionens Sandheder fattelige for de unge, søgte ved disse at oplyse deres Forstand, at danne deres Hjerter, at forædle deres Tænkemaade — o, hvor ønskede jeg da, at hvert mit Ord maatte være som en Ild, der maatte

indpræge Sandheden med gloende Træk evig og uudslættelig i deres Hjerter. Naar jeg saa eder som Religionens Bekendere ofte at knæle om det synlige Alter for at højtideligholde Forløserens Minde — naar jeg overrakte eder de dyrebare Erindringstegn, hvormed han vilde opmuntre os til at elske ham og elske hverandre, o — hvor bævede da mit Hjerte, hvor rørt bad jeg da, at denne ærværdige Handling maatte frembringe ikke blot Øjeblikkets Følelser, men stadig Beslutninger til i Daad og Vandel at vorde ham lige. Og naar jeg ligeledes saa Andagt hos de ældre, Lærelyst hos de unge, Opmærksomhed hos alle, alles Øren aabnede for Sandhedens Stemme, alles Sind modtagelige for den veldædige Indflydelse — da — tro mig, da velsignede jeg af rørt Hjerte den Stund, der bestemte mig til Læreembedet, der skænkede mig saaledes de skønneste Frugter.

Maatte da denne ved mig udstrøet Sæd bære salige Frugter til Evighedens Kyst! Hild da og mig, om jeg af den Herre, i hvis Tempel jeg stod, maatte engang ved min Løbebanes Ende modtage det hæderfulde Vidnesbyrd: Du har bekendt mig for Menigheden, jeg vil og bekende dig for min Fader i Himlene!

Men hvorfor kan jeg ikke blive ved i disse blide Toner? Hvorfor maa mit Øje mørknes ved Erindringer, der er mig intet mindre end ubehagelige? Hvorfor aflokkes mit Øje en Taare ved at maatte gøre her den Tilstaaelse, at jeg her for Fryd ofte maatte friste Smerte, at Miskendelse, Utaknemmelighed, ja selv uventede Trængsler mødte mig ej sjælden der, hvor jeg ventede mig Tak og Bifald. Dog dette være glem! for evig — være det — glem! Der fandtes her — der findes endnu — ak, at jeg skal tilstaa det, i denne lille Hjord stive, trodsige, bøjende sig for Tidens Afgud, Ligealdighed for Religion og Christendom — fulgte kun det, hvortil de havde Lyst. Dem beder jeg, ja besværger jeg i disse alvorlige Øjeblikke, jeg sidste Gang taler til dem fra dette Sted, at I maa vende om fra eders onde Veje.

Som christelig Lærer, som Kundskabens Prædikant var jeg mig bevidst, at jeg uden Persons Anseelse har advaret, paamindet, formanet og ærligen røgtet Kald og Pligt, og derfor tør jeg, idet jeg aflægger Regnskab for min Husholdning, sige med en Samuel, da han aftakkede fra sit Dommerembede: Hvem har jeg gjort Vold og Uret? Herren være da Dommer mellem mig og dem, der miskendte mig. Snart skal Afskedstimens sidste Klokkeslag lyde; modtager derfor endnu disse mine sidste Formaninger og lægger dem paa Sinde, anser dem som en Faders til Afsked fra sine Børn, idet han staar færdig at give dem sit sidste Farvel. Hvo som haver Øren at høre med, han hører.

Værer altid tjenstagtige mod hverandre, nøjsomme, flittige, arbejdsomme, redelige og fordragelige Brødre i gode og i onde Dage. Værer i Ord og Gerning, Handel og Vandel, i Liv og i Levnet gode ærlige og retskafne Mennesker. Vær endelig beskedne i Medgang, taalelige i Modgang, i Fare og Trængsel; værer trøstige i Livet, frimodige i Døden, salige i Evigheden. Enhver som redeligen følger disse mine Formaninger, ham forkynder jeg, det skal gaa ham vel paa det sidste, og paa sit Endeligs Dag skal han finde Naade. Ja, over ethvert Medlem af denne Menighed, naar de vandrer paa Dydens Vej, lyser jeg i Herrens Navn Velsignelse, Hæder og Guds Fred.

Saa modtag da mit rørte Hjertes Tak alle tilhobe, Fædre og Mødre — unge og gamle — høje og lave — rig og fattig — Kvinder og Børn, Tak for hver en Stund, vi har vandret tilhobe. Tak for eders Velvillighed, hver især beviste mig. Men I ædle især, som stedse forekom mig med Velvillie, Godhed, Tjenestagtighed, Venskab — eder skal tilhøre mit sidste Suk. Eder skal jeg indflette i mine Bønner, at han Herren, som ser i Løndom, vil fremdeles skænke eder aandelig Visdom og Forstand, at han stedse vil bevare eder til al god Tale og Gerning, at han vil virke i eder det, som er godt og velbehageligt for ham selv ved Jesum Christum. Ham være Ære og Lov i al Evighed.

Og nu hæver jeg ærbødighedsfuld mine Hænder op til dig alles Fader i Himlen — ogsaa min Fader, Tak for hver Naade og Velgerning, du indtil denne Dag lod os alle tilflyde. Tak for dit Forsyn, din Varetægt, din Beskyttelse over din Menighed og over mig. Velsign stedse den og dens Lærer. Skænk alle og enhver af denne Menigheds nærværende og fraværende Medlemmer Jordens bedste Held og Himlens bedste Velsignelse, at deres Hjerter stedse maa glædes, og deres Læber stedse forkynde din Lov.

Ja, Gud glæde eder alle i Livet. Han styrke eder i Døden. Han lyksaliggør eder engang i Evigheden.

Mit Dagværk er forbi. Afskedstimen slaar. Farvel! Se, jeg forlader eder, men min Gud skal være hos eder. Amen.

Hans Virksomhed i Skanderborg blev ikke af lang Varighed, kun nogle Maaneder. Han havde ogsaa der begyndt at tage fat paa en Ordning af Skoleforholdene. Han døde 1819, kun 49 Aar gl. Hans Hustru *Antonette, f. Thorsager*, var 7 Aar yngre end han. Hun flyttede vistnok til Grenaa; thi i Sept. Maaned 1822 vil hun og en voksen Datter rejse med Skib fra Grenaa til København. Madam Borup for at besøge sin Moder, Datteren for at tage Afsked med sin Forlovede, der skal til Grønland som Præst for en Tid. Men Skibet gik under og alle ombord fandt Døden i Havet. Nogle Dage efter kunde man i Aarhus Stiftstidende derom læse følgende:

Hvorfor flyder saa mange bitre Taarer, hvorfor skuer saa mange vemodfuldt ud over Kattegats vilde Hav? Fordi det nyligen aabnede sit dybe Svælg, og dets brusende Bølger vuggede blandt flere til evig Slummer den i Modgang og Medgang lige agtværdige Madame Antonette Borup og hendes elskede og kære Datter Jomfru Judith Borup.

Begge betroede deres Liv til Havets usikre Vej, hun for at modtage en bedaget Moders Velsignelse; denne for at tilønske sit Hjertes Udkaarede Held og Lykke paa hans selvvalgte og nøjsomme Bane.

Sorgnedbøjet savner 3 forladte Børn en værdig og retskaffen Moder. Moderen sin gode Datter, sin Alderdoms Glæde. Søstrene sin ømme deltagende Søster. Ynglingen sin elskede trofaste Pige; Venner — deres kære elskede Venner. Blidt trøster Religionen eder! Værer rolige. Eders Venner er hos Gud. Vel kunne I maaske ikke væde deres Gravhøj med eders Taarer, men et Minde staar tilbage for eder: »At gøre vel imod de forladte, fader- og moderløse Børn!« Og et saadant Minde er Herren velbehageligt.

Vi ser, Hjemmet snart bliver opløst, efter at Familien er flyttet fra Aale Præstegaard. To af de fader- og moderløse Børn er født i Aale, nemlig Hansine Birgitte, døbt i Aale Kirke ^{18/7} 1807; ved denne Lejlighed nævnes Fadderne, hvoriblandt Madam Langemann og Hr. Langemann til Bjerre, Hr. Uhrskov og Hustru, Brejnholm Mølle, Hr. Sabro og Hustru af Bjerres Mølle, Hr. Høj, Aastedbro, Madam Norup og Jomfru Norup af Petersbjerre, Hr. Hansen af Hanbjerre og Degnekonen Madam Cronius.

Petra Sofie Margrethe Borup blev døbt 11. Novbr. 1810; de samme Faddere som ved Søsterens Daab. Ved Moderens Død er den ældste af dem altsaa 15 Aar og den yngste Pige 12 Aar gl.

Nr. 12. *Hans Kruse Vinding*, 1818—22. Født i Storing Præstegaard 1774 som Søn af Sognepræst Anders Vinding og Hustru Inger Kirstine Cramer (Datter af Provst Cramer i Aale), Sognepræst for Bølling-Sødring 1808—18, for Aale-Tørring 1818—22; forflyttedes da til Møgeltønder og derfra 1832 til Gundslev paa Falster. Døde 1843. Han var gift med *Georgine Henriette Fridsch* fra Ribe.

Nr. 13. *Axel Riber*, 1823—52. Født 1779 i Sdr. Næraa; Student fra Odense Latinskole 1798; 1814 Præst i Lemb (?), hvorfra han 1823 kaldedes til Aale-Tørring. Døde i Aale 1853. Han var gift med *Mette Kirstine Buch* fra Ringkøbing, der fødte ham 2 Sønner og 2 Døtre.

Nr. 14. *Rasmus Theodor Fenger*, 1853—63. Født 1816 som Søn af Præsten Rasmus Fenger ved Vor Frelzers Kirke i København og Broder til Lægen, Finansminister Fenger og de kendte grundtvigske Præster P. A. Fenger og J. F. Fenger.

R. T. Fenger rejste udenlands 1843—44 som Lærer for Thorvaldsens Dattersøn og opholdt sig da en Tid i Rom. 1853, da han blev Præst for Aale-Tørring, ægtede han *Luisse Jacobine Adamine Henningsen*. De fik 3 Sønner og 6 Døtre. 1863 forflyttedes han til Hyllested.

R. T. Fenger var en stærkt evangelisk-præget Personlighed. Var hans Forkyndelse maaske ikke just saa vækkende eller livlig, var den til Gengæld ægte og alvorlig-kristelig. Han havd en prægtig dyb og klangfuld Sangstemme. I al Stilfærdighed fik han sin Broders Salmebogs-Tillæg indført i Kirken, saa den blev brugt ved Siden af Kingos, og han og Lærer Dahl fik indført mange ny Salmer, som vakte Liv og Lyst til Sang. Han havde en sjælden Evne til i Samtale at udtrykke, hvad han levede i. De unge, som han samlede om sig paa Kirkegulvet til Eftermiddagstjeneste, fulgte frivillig og gærne hans Opfordring og følte sig berigede derved. For hvem, der var anfægtet af Tvivl og tunge Tanker, var han god at gæste og blev en sand Sjælesørger. Saa baade ved sin præstelige Gerning og gennem sin myndige og forstaaende Færd blandt Sognets Folk vandt han deres Tillid og blev en agtet og afholdt Præst. Ved de grundtvigske Møder paa Bjerregaard var han jævnlig Ordfører.

Sammen med sin Svoger, Pastor C. J. Brandt, udgav R. T. Fenger »Dansk Kirketidende« og Christen Pedersens samlede Skrifter.

Nr. 15. *Peter Riber*, 1863—73. Søn af fornævnte Axel Riber og født i Lemb (?) 1817. 1845—53 var han Capellan hos Faderen, 1858 blev han Præst i Sdr. og Nr. Onsild, hvorfra han 1863 kaldedes til Aale-Tørring. 1869 blev han Provst for Thyrsting-Vrads Herreder. Hans Hustru, *Ane Catrine Schousbo*, var fra Skibet.

Nr. 16. *Peter Andreas Caspar Simonsen*, 1873—78. Født 1834 i Randers. Præst i Valsbøl v. Flensborg 1862, afsat af de tyske Civilkommissioner 1864; Hjælpepræst i Bjært 1865—68; Sognepræst i Nykirke 1869, forflyttes derfra til Aale-Tørring 1873 og blev s. A. Provst for Thyrsting-Vrads Herreder. 1878 Sognepræst i Onsbjerg paa Samsø; 1883 Provst for Samsø. Hans Hustru *Johanne Henriette Lindenhau*, var Datter af en Advokat i Aabenraa.

Nr. 17. *Christian Ferdinand Storch*, 1878—82. Født 1839 i Kjøng paa Fyen, hvor Faderen var Præst og døde 1870, 90 Aar gl., som Datidens ældste Præst. C. F. Storch blev Kandidat 1864 og var derefter i 2 Aar Huslærer hos Biskop Balslev. 1868 blev han Capellan i Skanderup, 1870 i Stenløse; 1874 Sognepræst i Aadum, hvorfra han 1878 kom til Aale-Tørring. 1882 blev han Præst for Lønborg-Egvad. Han var gift med *Vilhelmine Frederikke Funch*, en Præstedatter fra Slagslunde.

Nr. 18. *Alfred Georg Elmquist*, 1882—86. Født 1850, Søn af Alfr. Hjalmar Elmquist, Præst til Virring-Essenbæk. Farfaderen, Overkrigskommisær Adolf Fr. E., var Ejer af Aarhus Stiftsbogtrykkeri og Redaktør af Aarhus Stiftstidende i 50 Aar.

A. G. Elmquist blev Kandidat 1875, Sognepræst paa Endelave 1877, i Aale-Tørring 1882, i Skjoldborg v. Thisted 1886 og i Sanderum v. Odense 1892, hvorfra han tog sin Afsked. Døde 1930 i København. Hans Hustru, *Laura Alfriede Walther*, var Datter af kgl. Bygningsingeniør, Professor Vilh. Th. Walther i Aarhus, der døde i Hamborg af Kolera under den sidste Kolera-epidemi.

A. G. Elmquist skriver følgende om sin Præstegerning:
 »I kristelig Henseende blev jeg først paavirket af Vilh. Bech, senere af Grundtvig og hans Venner og Menighedskreds.

Jeg ønskede at blive Præst, skønt intet faldt mig vanskeligere end at optræde som Taler. Præstegerningen har stillet saa store Krav til mig, at jeg ikke har kunnet yde noget i andre Retninger udover nogle Lejlighedsdigte og Bidrag til enkelte Blade«.

Nr. 19. *Christian Laurits Andersen*. 1886—1905. Født 1858 paa Lønningegaard ved Ringsted, hvor Faderen var Gaardfæster.

Chr. Andersen var først Capellan i Raarup og kaldedes derfra til Aale-Tørring. 1905 forflyttedes han til Glud-Hjarnø, hvor han døde 1928.

Hans Hustru, *Dina Anderberg*, var Datter af en Skræddermester i København.

Nr. 20. *Mads Jakob Madsen*, 1905—10. Født 1867. Faderen, Husmand Peder Madsen, var én af de første Arbejdere i Indre Missions Tjeneste.

M. J. Madsen var Lærer ved I. M.s Højskole i Horne 1892—93, blev cand. theol. 1894, Sognepræst for Engesvang 1897, for Aale-Tørring 1905. 1910 blev han entlediget paa Grund af Sygdom og flyttede da til Silkeborg, hvor han døde nogle Aar efter.

1911 blev Aale-Tørring og Linnerup-Hammer Pastorater omannekterede saaledes, at Linnerup blev Anneks til Aale og Hammer til Tørring.

Nr. 21. *Hans Janus Kring*, 1911—21. Født 1875 i Jordrup ved Kolding, hvor Faderen var Lærer.

H. Kring blev ordineret 1904 og var derefter i 3 Aar Capellan i Københavns Valgmenighed, hvor Fr. Jungersen den Gang var Præst. 1907—11 var Kring Sognepræst for Linnerup-Hammer og blev saa efter Omannekteringen Præst for Aale-Linnerup. 1919—22 Rejsepræst og Sekretær for »K. S. af 1898« og holdt da i disse Aar Capellan. 1921 forflyttedes han til Stege, hvor han døde 1926.

Hans Hustru, *Agnete Sørensen*, en Præstedatter fra Sønderjylland, er nu Bestyrerinde af »Grundtvigs Hus« i København.

Nr. 22. *Niels Petersen*. 1921—23. Gaardmandssøn fra Lyhne i Vestjylland. Var, før han blev Præst, i nogle Aar Lærer paa Høng Højskole. Siden 1923 Valgmenighedspræst i Vallekilde.

Nr. 23. *Niels Jessen Gregersen*. 1923—30. Født 1897, cand. theol. 1923 og s. A. kaldet til Aale-Linnerup, hvorfra han 1930 forflyttedes til Taastrup-Horne ved Varde.

Skolevæsenet.

FRA gammel Tid kaldes de kirkelige Bestillingsmænd, som skulde forestaa Kirkesangen, undervise Ungdommen i Katekismus og gaa Præsten til Haande i Embedsforretninger, Degne.

Undervisningen bestod i, at de et Par Gange om Ugen samlede Byens Ungdom i et eller andet Bondehus og med høj Røst fremsagde Katekismus, Salmer og Bønner, indtil der i Børnenes Hukommelse hængte noget ved. De lønnedes med Degnetraver, der udgjorde $\frac{1}{3}$ af den Tiende, som Præsterne modtog. I Almindelighed var der kun én Degn i hvert Pastorat.

Naar den første Degn ansattes for Aale og Tørring Menigheder, ved jeg ikke, men i Aaret 1662 skriver daværende Sognepræst Niels Pedersen Alling følgende:

Degnen her besidder et lidet Hus, som for Tiden er bevilget paa Grandjord at sætte — haver ej mere Jord dertil uden et lille Stykke til en Kaalhave. Han har til sin Indkomst $\frac{1}{2}$ Skp. Rug af hver Mand udi Tørring Sogn, som bor paa en Halvgaard. Af Aale Sognemænd 1 Skp. Rug af enhver og i ingen Maade noget mere. Dette at have sine Rigtighed, jeg dette Steds Beskaffenhed kan undersøge og af min salig Formand skriftlig erfare, vidner jeg med min Haand nedenskrevet.

Aale Præstegaard, d. 26. Juli 1662.

Niels Pedersen Alling.

Reformationen havde bebudet almindelig Folkeundervisning, men det blev ikke til mere end ovennævnte Degnelæsning. Resten var overladt til de enkelte Hjem. Som bekendt oprettede Frederik IV 240 Skoler paa

Ryttergodserne; men i Aaret 1739 tog Christian VI Skridtet fuldt ud og udstedte Forordningen om almindelig Skolehold. Der fordredes, at der i alle Landsogne skulde oprettes Skoler, der skulde søges af alle Børn, som ikke undervistes privat. Der skulde ansættes Skoleholdere, hvor Degnen ikke kunde magte eller paatage sig Undervisningen. Dette gjaldt særlig Anneks sognene. Tørring fik endog sin egen Skole 1643 og har sikkert med Hensyn til Skolevæsen været foran Aale, thi i Vrads Herredsbog læses følgende om Skolevæsenet i Aale under Overskriften:

Det med Aale Degnekald combinerede Skoleholderi, dets Oprettelse, Beskaffenhed og Indkomster.

Udi Aale Sogn har ingen virkelig Skole været indrettet førend udi Aaret 1741, da der af samtlige Lodsejere — Bjerre og Matrup — i allerunderdanigst Følge af Hans kgl. Majestæts allernaadigste Forordninger af 23. Januar 1739 og 29. April 1740 blev funderet en Skole, som, formedelst derværende Sogndegn Jens Thomsens Skrøbeligheder og Uformuenhed til Skolehold, med en anden Person: Jens Lassen i et aparte Hus maatte forsynes, indtil Jens Thomsen i 1744 afgik, hvorefter Jens Schibsted blev kaldet til Degn, og et Gadehus udi Aale By blev ham udvist til Degnebolig og Skolehus. Sammes Beskaffenhed er saaledes:

Udi den nordre Ende af Degneboligen er en Stue af 3 Fag, hvorudi Degnen bestandig holder Skole. Derudi befindes tvende lange Borde, 4 Bænke og en Stenkakkelovn og en Bibel, som er al dets Inventarie. Huset skal af Sognets Beboere med Tømmer og alt vedligeholdes.

For Skolehold nyder Degnen efter Fundatsens 2., 3., 4. og 6te Artikel, hvorfor samme herved fra Ord til Ord indføres og lyder saaledes:

Udi den hellige Treenigheds Navn haver jeg underskrevet Ide Sophie Gjedde, salig Ole Krabbes Enke til Bjerre og Hastrup Gaarde, som største Lodsejer udi Aale Sogn, tilligemed velædle Hr. Thygesen til Matrup som Ejer af en Gaard udi Sognet — kaldet Haubjerre —

udi allerunderdanigst Følge af Hans kgl. Majestæts allernaadigste Forordninger af 23. Januar 1739 og 29. April 1740 til den danske Skoles Foundation og Indrettilse udi forbemeldte Sogn besluttet som følger:

1. Degnen, som bor i Aale By, bør efter Hans kgl. Majestæts allern. Forordning holde Skole for Sognets Ungdom, der og ingen andensteds magelig kan samles, og da det ved nøje Eftersyn befindes, at til hans iboende Hus behøve Tilbygning af 4 Fag, skal samme vorde foranstaltet og besørget, saaledes at Ungdommen kan faa fornøden Rum og Magelighed og Varme.

2. For hans Skolehold nyder han i Hs. kgl. Majestæts allern. Fr. af 23. Jan. 1739 ansatte 6 Rdl. som et Tillæg til hans ordinære Indkomster — nemlig Degnetraver — hvortil Bjerregaards Ejere erlægger de udi Forordn. af 29. April 1740 for Lys i Kirken fastsatte 3 Rdl. 2 Mk. De øvrige 2 Rdl. 4 Mk. bliver repareret paa Sognets Hartkorn.

3. Paa Byens Mark forundes ham Græsning til 2 Køer og 10 Faar uden nogen Betalings Erlæggelse; samme vogter Hyrden uden at nyde derfor, hvorimod igjen hans Børn faar fri Skolegang sammen med de andres.

4. Til Ildebrand svares ham aarlig af Beboerne 24 Læs forsvarlige Tørv, hvilke leveres ved hans Hus Mikkelsdag i det seneste, og ellers i den rette og betimelige Tid.

5. Desuden nyder Degnen som Skoleholder til desmere Opmuntring at undervise Ungdommen trolig og flittig af hver Tjenestekarl 4 Skilling, og af hver Pige og Dreng, som er over 15 Aar, 2 Skilling, Halvdelen betales til Paaske og Halvdelen til Mikkelsdag, hvorpaa han 14 Dage tilforn indleverer paa Bjerregaard en rigtig Specification, da dens Ejere besørger samme inddrevne.

6. Af Byens værende umatriculerede og jordløse Huse forundes ham endnu af hver 4 Skilling, som kan beregnes ham ialt til 1 Rdl. 1 Mk.

7. De Penge, som ved Tavlen indkommer, samt Mulker og andet, Skolen kan berettiges til, leverer han til Bjerres Ejer, hvilke udi en Kasse nedlægges og siden anvendes med tilbørlig Forklaring om Indtægt og Udgift.

8. Men som Degnen Jens Thomsen baade for Alderdom og Skrøbelighed saa vel som andre Omstændigheder er uformuende til at besørge Skoleholdet, saaledes som han bør — haver jeg — skønt han paa sin egen Regning burde forskaffe saadan habil og dygtig Person, der kan med fornøden Undervisning forsyne Sognets Ungdom saa vel store som smaa, for desbedre at faa Guds Ære befordret, Hs. kgl. Majestæts Øjemed opnaaet og den saa højt fornødne Salighedskundskab plantet — besluttet at lade Skolehold, imidlertid han lever, med en habil og bekvem Person forsyne som dette Embede efter Vedkommendes Examination skal forestaa. Til denne Skoleholders Belønning leverer Sognets Beboere som følger:

12 Gaardmænd i Aale hver 2 Mk. 2 Sk. = 4 Rdl. 1 Mk. 8 Sk.	
4 matriculered Huse á	1 - 8 - = 1 - 0 - 0 -
30 jordløse Huse á	1 - 0 - = 5 - 0 - 0 -
Haubjerre	0 - 3 - 0 -
Bjerrers Mølle	0 - 4 - 8 -
Bregnholm Mølle	0 - 4 - 0 -
Aastedbro	0 - 3 - 0 -

Ialt 16 Rdl. 0Mk. 0Sk.

Endvidere tillægges ham i Anledning af Hs. kgl. Majestæts allern. Forordn. de forhen specificerede Penge af Tjenestefolk, som kan aarlig ansættes til 1 Rdl., som da ialt er 17 Rdl.

9. Men som sligt ej er tilstrækkeligt for en Person at substituere af, at han kunde gjøre sit Embede med Flid og Fornøjelse, saa har Sognepræsten til Ungdommens desto bedre Forfremmelse forpligtet sig at give samme Skolemester i nævnte Degns Levetid og saalænge Skolehold paa den Fod skal blive — aarlig 1 Rdl. Og da Degnen bliver fri for at holde Substitut eller Skoleholder og for den Byrde, han fratages, svarer han af sine Indkomster 6 Rdl. aarlig, da det let ses, at Almuen og andre for hans Skyld forurettes allermest.

10. Forhen anførte Tørv, Græsning til Kreaturer m. v. nyder Skoleholderen, ligesom det Degnen er tillagt, naar han selv Gjærningen forestaar.

11. Naar den nuværende Degn ved Døden afgaar eller Degnekaldet vorder ledigt, skal Kaldet af mig eller Bjerregaards Ejer samme Tid med saadan Person forsynes, der tillige Skolehold kan forestaa.

12. Ved Skolehold forholder Degnen eller Skoleholderen sig efter den allernaadigste Instruction af 23. Jan. 1739. Denne til en fast Regel oprettede Foundation for Aale Skole bliver herved til vedkommende høje Øvrigheds nærmere Eftersyn og Approbation. Det ene Exemplar bliver hos Stiftets Øvrighed og det andet hos mig eller Bjerres Ejere.

Datum Bjerregaard, 17. Juni 1741.

Salig Ole Krabbes
Ide Sophie Gjedde.

Denne efter min Skjønsomhed saa billig som nyttig indrettede Skolefundats for Aale Sogn kan jeg ej andet end hermed som Ejer af Haubjerre for derpaa liggende Udgift indestaa at svare.

Matrup, d. 19. Juni 1741.

N. Thygesen.

Af Nidkjærhed for Guds Ære og Hs. kgl. Majestæts Forordnings Efterlevelse samt en alvorlig Omhu for Ungdommens Forfremmelse i Sandhed, Kundskab og Saliggjørelses Forstand et Øje- og Sigtemaal i denne Fundats Indrettelse kan af alle kjendes. Ikke mindre kan man vente samme opnaaet, naar Skolehold derefter bliver reguleret, hvorfor jeg da ogsaa med Forbindelse til ovenanførte Tillæg samme underskriver.

Aale Præstegaard, 26. Juni 1741.

H. Cramer.

Vi vil nu høre lidt om de Mænd, der har forestaaet Degne- og Skolelærerembedet her i Aale de sidste 2 Aarhundreder. Om der kan findes noget om dem, der før har haft Embedet, ved jeg ikke.

I Aaret 1716 døde Degnen *Jørgen Justsen*. Jeg ved ganske vist ikke noget om hans Virksomhed, men Vrads Herreds Provsteprotocol fortæller følgende om Skiftet i hans Dødsbo:

Anno 1716 var Provst Holger Bredall af Skade med Syns- og Vurderingsmænd Morten Pedersen og Rasmus Nielsen af Aale hos afg. Jørgen Justsen, forrige

Degn til Aale og Tørring Menigheder, hans Enke *Else Andersdatter* og den salige Mands Arvinger, og fandtes Boets Tilstand som følger: Degnehuset findes i slet Tilstand, og Skifteforretningen har efter velbyrdige Patrons Forlangende lade samme syne og besigtige. Huset bestaar af 7 Bindinger, som er jordgraven uden Ledder, i hvilken Tilstand det og befandtes i Formandens Tid, tækket med Lyng, Tømmeret brøstfældig, men kan let repareres.

Ellers fandtes intet Sølv, Penge, Kobber, Tin eller Jern.

En Kiste siges at være Enkens Søster — *Anne Andersdatter* i Tørring tilhørende. Derefter solgtes Boet og deltes mellem Enken og 2 Arvinger, nemlig *Christoffer Jakobsen* og *Henrik Nielsen*, begge af Viborg.

Den næste Degn er *Jens Thomsen*, der nævnes 1739 og 1740, da der ifg. Chr. VI Forordninger skulde gøres noget mere for Undervisningen. Men som foran nævnt er samme *Jens Thomsen* uskikket til denne Gerning, hvorfor den maa udføres af en anden. *Jens Thomsen* dør 1743 og om Skiftet fortælles saaledes:

Anno 1743 indfandt sig i Degneboligen og Stervboet Skifteretten bestaaende af Provst *Cramer*, Aale, Sognepræst *Brøchner* af Linderup og Sognepræst *Hjeronimus Ulsøe* af Skade, samt Vurderingsmændene *Jens Christensen* og *Peder Nielsen Halle* af Aale. Broder til den afgaaede, *Erik Thomsen* af Hauerslund, mødte at varetage de umyndiges Tarv: Datteren *Margrethe* tjenende i Kolding, *Ide Sofie* tjenende i Lundum Præstegaard, Sønnen *Thomas* hjemme hos Moderen *Ellen Dideriksdatter*.

Boet registreredes, og der fandtes bl. a.

6 Faar og 5 Lam	taxeret til	3 Rdl.	0 Mk.	0 Sk.
1 Gaas med 1 Gæsling		0	- 1	- 0 -
5 Ænder og 2 smaa Høns		0	- 2	- 0 -

Dernæst forespurgtes *Etatsraadinde Krabbe*, Kirkens Ejer, om hun havde noget at besvære i Stervboet. Jo

Degneboligen var ej holdt vedlige. Børnenes Værge undskylder Brøstfældigheden med Degnens og Hustruens Svagheder, men

Stedets Brøstfældighed blev taxeret til	9 Rdl. 0 Mk. 0 Sk.
Skyldig til Fattigkassen og Degnepensionskassen	3 - 0 - 8 -
Laant	2 - 4 - 0 -
Rasmus Nielsen, Aale, har tilgode	3 - 2 - 0 -
Jørgen Rasmussen, do. - -	5 - 2 - 0 -
Mikkel Jensen	1 - 2 - 0 -
Peder Halle	0 - 4 - 10 -
Jens Chr. Træskomand	0 - 0 - 10 -
Johan Rudolph Jørgensen	0 - 0 - 7 -
Søren Malund	0 - 2 - 4 -
Peder Olsen	0 - 2 - 0 -
Jens Larsen	0 - 3 - 0 -
Skomagere	0 - 0 - 7 -
Desuden er der andre Krav, saa hele Gælden bliver	56 Rdl. 0 Mk. 6 Sk.

hvorimod Indboet kun kunde vurderes til 38 Rdl. 0 Mk. 14 Sk. Enken blev tilbudt at maatte beholde Indboet, saa det ej blev sat til Auktion, men hun skulde saa paa bedste Maade se at affinde sig med Creditorerne.

Efter Jens Thomsens Død kalder Ide Sofie Krabbe til Bjerre *Jens Schibsted* til Sogneledd for Aale og Tørring Menigheder og Skoleholder i Aale; han forblev i dette Embede indtil sin Død 1767.

Det lidet, jeg har fundet om Schibsted, tyder paa, at han har været almindelig afholdt; han havde sin Sognepræst Provst Cramers Tillid og var dennes Skifteforvalter, da Provsten døde 1766, og Boet skulde ordnes.

Schibsteds Enke blev boende i Aale og døde her 1778. I Skifteprotocollen, der blev ført efter hendes Død, findes en Beretning om Boets Opgør. Den har sin Interesse i flere Henseender, idet den giver et Billede af mange Forhold paa den Tid, og jeg har derfor optegnet følgende: 1778 d. 20. April mødte Provsten Morten Voldum m. fl. for at forsegle og registrere Boet efter *Madam Schibsted*, Enke efter Sogneledd Jens Schibsted i Aale.

Hun har tilgode hos Jørgen Chr. Møller, Bjerres Mølle, 150 Rdl. Peder Malund i Aale gør Fordring paa 2 Rdl. 5 Mk. 5 Sk. for Brød, Smør, Flæsk og Øl, hvormed han Tid efter anden har forsynet hende. Jens Hansen Væver kræver 2 Rdl. 3 Mk. 7 Sk. i Væverløn for 65 Al. Hørlærred og 65 Al. Blaarlærred. Regning fra en Købmand i Horsens 14 Rdl. 2 Mk. 6 Sk. Arvingerne er Søskendebørn; en bor i Skive, en anden i Krarup Mølle ved Skive. Endelig fremkom en Regning fra Dalhoff, Sognedegn i Hvirring og Hornborg, paa 12 Rdl. 2 Mk. 2 Sk. Skifteretten vil ikke godkende Regningen, men samme Degn er ikke tabt bag af en Vogn. Sagen bliver langvarig og vidtløftig. Provst Voldum afgaar imidlertid, og den ny Provst, der hedder Aagaard, maa fortsætte Sagen. At den Hvirring Degn kan skrive for sig og stemme Tonen højt, vil ses af Begyndelsen til en meget lang Skrivelse, hvori han hagler løs paa Provsten og hele Skifteretten. Han begynder saaledes:

Velædle, velærværdige og højlærde, højgunstige Hr. Provst Aagaard, allerhøjestærede Hr. Skifteforvalter! Velærværdige og højlærde Hr. Skifteretsskriver i Vrads Herred, Velærværdige og højlærde Hr. Assessor eller Bisidder i Retten! samtlig det højrespektable Skifterets Corpus i Vrads Herreds gejstlige Stervboer, samt de Herrer Cavallerer af alle Stænder, som i denne højan-svarlige Skifteforsamling have noget at bestille enten som Arvinger eller som Commissarius — en upartisk Aand — det er Retfærdigheds og Billigheds Aand vorde eder mangfoldig tildelt.

I hvor stor, er jeg dog aldrig saa stor en Fjende af Vidtløftigheder, at jeg jo bør gøre mig en Ære af at træde i hine store Indlægsmeesters højpriselige Fodspor — og saa kører han løs med sine Besværinger.

Hvorledes Sagen endte, har jeg ikke undersøgt, men at Dalhoff er en Mand, der gerne paatager sig forskellige Forretninger, ses ved samme Anledning.

Madam Schibsteds Lavværger var Skoleholder Jensen i Tørring, og denne skulde derfor være med at

ordne hendes Sager, sørge for Begravelse m. m. Jensen overdrager til Dalhoff at besørge Begravelsen for 25 Rdl., som denne maa hæve af hendes Tilgodehavende i Bjerres Mølle. Han sender senere Skifteretten et Opgør over Udgifterne ved den Lejlighed og viser, at der kun blev 6 Sk. til ham for Ordningen.

Opgøret er ikke uden Interesse og ser saaledes ud:

1778 ¹⁹ / ₄ .	En Vogn fra Hvirring til Aale og Bropenge	0 Rdl. 1 Mk. 0 Sk.
²² / ₄ .	6 Breve at skrive	0 - 1 - 8 -
	Et Bud til Aale	0 - 0 - 4 -
	Tobak	0 - 2 - 0 -
²⁷ / ₄ .	Vogn til Aale og Bropenge til Madam Friis efter Regning fra Horsens	0 - 1 - 0 -
	8 Potter Brændevin af 12 Sk.	4 - 5 - 10 -
	1 Pot Aquavit	1 - 0 - 0 -
	1 Topskjeppe Sigtemel	0 - 1 - 8 -
	16 Smørrebrød til Konerne	0 - 2 - 0 -
	The og Sukker til do.	0 - 1 - 2 -
	1 kalkunsk Hane	0 - 3 - 8 -
	Bud til Hvirring	0 - 0 - 4 -
	do. do.	0 - 0 - 4 -
	do. til Provsten i Skade	0 - 0 - 8 -
	4 Bærere og Ringeren	1 - 4 - 8 -
	Graveren m. m.	0 - 3 - 0 -
	Opvartning til Kuskene	0 - 0 - 14 -
	Ole Pedersen som gik Bud	0 - 0 - 4 -
	Bud to Gange til Horsens	0 - 2 - 0 -
	Ligtøjet at sy og Liget at klæde	0 - 3 - 0 -
	Kisten	2 - 1 - 0 -
	Præsten for Ligprædiken	8 - 0 - 0 -
	Degnen	2 - 0 - 0 -
	Degnens Pige for Opvartning	0 - 1 - 0 -
	Marius, som assisterede ved Sangen	0 - 3 - 0 -
		<u>Ialt 24 Rdl. 5 Mk. 10 Sk.</u>

altsaa er der kun 6 Sk. tilbage af de 25 Rdl.

Efter Jens Schibsteds Død blev *Poul Friis* paa Tørring Kirkes Vegne kaldet af Assessor Gotfred Schmidt. Han var født i Ringkøbing 1732, tog Studentereksamen. Han var noget svagelig af Helbred, men forestod sit Em-

bede som Degn for Aale og Tørring og Skoleholder i Aale indtil sin Død d. 3. Juli 1789, altsaa i 22 Aar.

Aaret før sin Død oprettede han og Hustru følgende Testamente:

Da vi undertegnede, jeg *Poul Friis*, Sognedegn for Aale og Tørring Menigheder, og jeg *Marie Lucie Falsgaard* ikke har Livsarvinger, saa bestemmer vi, hvorledes med vor ringe Formue og Ejende skal forholdes, naar èn af os ved Døden afgaar. Da skal den efterlevende ene og alene nyde, bruge og beholde vores fælles Ejendele uden nogen Registrering og Vurdering. Skulde den længstlevende indgaa nyt Ægteskab, skal der skiftes med den afdødes Arvinger.

Saaledes have vi tvende fattige Degnefolk med hinanden overlagt og besluttet at skulle i ovennævnte Tilfælde forholdes med vor ringe og fattige Bo, som vi af fælles Ægtekærlighed ville unde hinanden. Vort knappe Levebrød er meget ubetydeligt, som den efterlevende ved Boets Deling og Adsplittelse ville mangle det nødvendige til at sidde og ligge«.

Testamentet er bekræftet af Kongen Chr. VII.

Da Embedet er ledigt 1789, bliver det Justitsraad Thygesens Sag at kalde en ny Degn. Thygesen til Matrup er som Godsejer Herre til Haubjerre og har af den Grund Kaldsret hver tredie Gang, Embedet er ledigt. Han kalder *Ole Jensen Vestergaard*, der samme Aar blev indsat i sit dobbelte Embede.

Pastor Vium, der havde været Præst her siden 1766, blev omtrent paa samme Tid kaldet til Præst i Borbjerg og Ryde, og da han personlig kendte Vestergaard, fik han udvirket, at denne blev kaldet til det ledige Degneembede sammesteds, saa Præsten tog paa en Maade den ny Degn med sig til Borbjerg. Thygesen gav ham Lov til at rejse og kaldede derefter Hr. *Antoni Ulrik Martini Cronius*, som efter Collats af Biskop Jansen blev indsat som ordentlig Sædedegn for Aale og Tørring Menigheder.

Han er da en Mand paa 32 Aar, dygtig som Kirkesanger og i det hele til de Føretninger, der paahvilede Degneembedet.

Han har siddet i Embedet i 25 Aar, da Skoleloven kom 1814 Cronius har nok i Løbet af de 25 Aar samlet Børnene i Ny og Næ og læst lidt med dem, men nu skulde der holdes Skole for Alvor, og man faar det Indtryk, at selve Lærergerningen ikke laa for ham. Men paa den anden Side er der saa megen Kraft i Manden, at da Gerningen nu skal udføres, saa forholder det sig saaledes, at han i de efterfølgende 14 Aar med stedse stigende Dytighed udfører sit Arbejde i Skolen, indtil han i 1828 tager sin Afsked, 73 Aar gl.

Dette vil fremgaa af efterfølgende aarlige Indberetninger fra Skolekommissionen.

1815 — første Indberetning efter Skolelovens Ordning — skriver Pastor Borup til Provsten, at der i alt, som angaar Skolevæsenet, kun er lidet udrettet i Aale Sogn, hvorimod Udsigterne i Tørring Sogn er noget lysere.

Efter Indberetningen for Aaret 1815, indgivet i Jan. 1816, faar Skolekommissionen følgende Skrivelse fra Amtsdirektionen:

Saaftremt Kirkesanger Cronius befindes uskikket til at lære Ungdommen, bør han ifg. Loven af 1814 § 51 lade Skolen bestyre ved en Substitut, som dertil af mig — Provsten — erkendes duelig, og kan han maaske dertil bevilges nogen Hjælp, endskønt han som den, der nyder Degneindkomsterne af hele Pastoratet, ikke efter Loven kan forvente noget Tillæg. Om Nødvendigheden af saadan Foranstaltning ville Skolekommissionen behage betimelig at underrette Provsten, saa at de fornødne Forholdsregler kunne foretages inden 1ste Nvbr., da Vinterskolen tager sin Begyndelse.

1. Nvbr. 1815 sender Skolekomm. i Aale et Andragende til Direktionen og ansøger om, at Kirkesanger og Skolelærer Cronius for at have holdt Skole i Sommer, hvortil han efter Fundatsen ikke var forpligtiget, enten skal have sin Jord dreven af Skoledistriktets Beboere eller, om de ej er villige dertil, at nyde Tillæg af 115 Rdl. Den finder tillige en Omgangsskole nødvendig for at undervise Børnene af 7 Familier, som alle ligger over $\frac{3}{8}$ til $\frac{1}{2}$ Mil fra Skolen.

Skoledirektionen svarer, at den ikke for Tiden kan afgøre, om der kan tilstaaes Degnen Cronius Løntillæg.

Aale Skolekomm. forespørger, om det kan tillades, som Beboerne ønsker, at begge Klasser paa en Gang søger Skolen; Skolekommissionen siger Nej og henviser til Skolelovens § 10.

Direktionen svarer, at Skolelærer og Forældre skal rette sig efter Skolekommisionen, samtidig meddeler den Kommissionen, at Skolebygningerne i Aale og Tørring ikke er af den Beskaffenhed, som Loven af 29. Juli 1814 fordrer, saa de maa begge ombygges.

Dertil svarer Komm. i Aale, at den har ladet udarbejde et Overslag over de Forbedringer, som Skolestuen kunde behøve, anslaaet til 121 Rdl. 2 Mk., men bemærker samtidig, at den tror, Skolen er god nok som den er, og at Skolelæreren er vel fornøjer med sin Bopæl.

At Beboerne i Aale ikke er med paa, at den ny Skoleordning lige paa en Studs skal gennemføres, vil ses af det følgende. Præsten Borup er en meget ivrig og nidkær Skolemand, der vil have det hele i Orden efter Loven snarest muligt, og dette gør, at Beboerne viser sig endnu mere stædig.

I 1817 — 3 Aar efter Skoleloven — lyder Pastor Borups Indberetning saaleds:

At Skolelærer Cronius, som tillige er Kirkesanger til begge Menigheder i Aale og Tørring, forretter baade dette og hint med saa megen Paalidelighed. Flid og Vedholdenhed, som man kan vente det af en 61 Aar gl. Mand, dette skylder jeg ham og Sandheden at bevidne; kun er det at beklage, at Skoleundervisningens Hensigt og Øjemed aldrig her i dette Sogn formedelst den uordentlige Skolegang, uagtet al min baade private og i Kirken offentlige Opmuntring, kan endog kun nogenlunde opnaas.

En Tid forinden har Pastor Borup indberettet, at Gaardmændene Troels Andersen og Michel Pedersen vedbliver, uagtet Skolekommissionens Fordringer, at forbyde deres Børn Brugen af den ny Salmehog, og udbeder sig Forholds Ordre fra Direktionen.

Direktionen svarer:

I Anledning af Beretningen om Troels Andersen og Michel Pedersen, at deres ligesaa ufornuftige som lovstridige Forhold med at forbyde deres Børn Brugen af den evangeliske christelige Salmebog, som af Direktionen for Skolevæsenet er anordnet til Brug i Skolerne, melder til behagelig Underretning og Bekendtgørelse for Vedkommende, at det alene er Skolekommissionens Sag efter Anordningen at bestemme hvad og hvorledes, der skal undervises i Skolerne, uden at enten Forældre eller Husbonde have deri noget at sige, men de er skyldige under Mulkt saavel at lade deres Børn og Tyende søge Skolen de bestemte Dage og Timer, som og, hvis de ej er uformuende, at forskaffe dem de Lære- og Læsebøger, som af Skolekomm. anordnes.

Skulde bemeldte Mænd ej herefter ville rette sig, men vise sig Hs. Majestæts Anordninger og Øvrighedens Foranstaltninger overhørig, kunde de forvente derfor at vorde tiltalte til Strafs Undgældelse efter Loven.

Men at de Aale Mænd ikke lod sig bøje af denne Skrivelse, ses af et Brev til Amtsprovsten, hvori Pastor Borup meddeler, at Gaardmand Anders Nielsen Bødker af Aale d. 17. Jan. 1816, da Sognets Tiendeydere var forsamlede i Præstegaarden for at levere deres Tiendekorn, yppede Trætte med ham — Borup — i Anledning af Skoleordningen, som han kaldte ubillig og uretfærdig m. m., og tilsidst blev saa uartig, at Præsten fandt det fornødent at sætte ham ud af Huset. Borup anholder om Amtsdirektionens Assistance til, at benævnte Mand tilligemed Troels Andersen og Christen Jensen, som istemmede med ham, maatte vorde ansatte til Strafs Undgældelse efter Loven.

Nogle Dage efter tog Pastor Borup hen til Amtsprovst Schmidt, der boede i Væhr Præstegaard, og forelagde Sagen mundtlig for ham. Den 26. Jan. skriver han atter til Amtsprovsten, og efter at have takket ham for udvist Gæstfrihed o. s. v., beder han Provsten om at skaffe ham Oprensning for den ham i hans Hus paa Embedsvegne tilføjede Fornærmelse, og skriver han videre:

Efter en kyndig Mands Formening kan jeg faa den fuldkomneste Fyldestgørelse, naar Sagen anses og behandles som en gejstlig Justitssag, da Kongens Lov og Anordning er talt for nær. Jeg er i Grunden ikke fornærmet, uden for saavidt, at Manden glemte, han var i en andens Hus, og da han ingen Personalie brugte, kan jeg le og foragte det. Men hin Sag er af en anden Beskaffenhed, da den skete offentlig og vidnesfast, og, hvis den kan gaa upaaagtet hen, saa tror den Bødker og Compagni, at de har Lov at sige ustraffet med deres Mund, hvad de ville.

Vil man henvise mig til den verdslige Domstol, saa betakker jeg mig, da jeg saa kun faar Rejser, Tids-spilde, Udgifter, Vidneførelser og tilsidst Ærgrelser, og hvad Erstatning har jeg da tilsidst for mit? Naar Sagen derimod bliver gejstlig, er jeg for alt Bryderi fri. Saaledes er min Mening.

Aale, d. 26. — 1. — 1816.

Borup.

Den 21. Marts 1816 afholdtes Politiforhør i Brædstrup efter Amtmand Rosenørns Ordre, og 4 Dage efter skrev Præsten Borup til Amtsprovsten følgende:

Min Klage over Aaleboernes Forhold mod mig d. 17. Jan. her i Huset er allerede fra Amtmand Rosenørn tilstillet Kammerraad Holst, der er paalagt at holde Justits-Politiforhør, som fandt Sted i Brædstrup d. 21. Marts. Punkterne blev ved Vidner beviste og rigtig befundne, saa det bliver klart, at jeg have Føje til Klage. Det ser galt ud med disse Godtfolk, især Sagvolderen, og give Gud, de maa faa en dygtig Svindsot i Pungen. Det vilde være saare gavnlige, da de Cikanerier, jeg har taalt for det Skolevæsens Skyld, er utallige.

Aale Præstegaard, d. 25. Marts 1816.

Borup.

Idet Provsten sender Præstens Skrivelse til Amtmanden tilføjer han:

Deres Højvelbaarenhed vil bedre end jeg kunne afgøre, hvorledes denne Sag bør behandles; kun saameget tillader jeg mig at bemærke, at dersom der for Skolevæsenets Tarv kan ventes noget fordelagtigt besluttet af Sagens Undersøgelse, ønskede jeg, at det af Deres Højvelbaarenhed maatte paalægges Herredsfogden at foranstalte samme iværksat, uden at gøre Sagen til

privat, da det vistnok efterlader sig skadelige Følger, naar saadanne Mennesker mærker, at de ubehindret kunne tale og handle som de ville.

Væhr Præstegaard, i Febr. 1816.

Schmidt.

Den 26. April foreligger til Amtsprovsten følgende Skrivelse:

Hermed nogle Dokumenter, som kan tjene til Sagens nærmere Belysning angaaende Besværing fra Pastor Borup i Aale over Anders Nielsen Bødker m. fl. af Aale og ønsker, da det ikke synes som at denne Sag ved Retten skulde faa et fordelagtigt Udfald for Præsten, at jeg kunde faa Sagen bilagt.

Ringkøbing, 26. April 1816.

Rosenørn.

Mere har jeg hidindtil ikke funden angaaende denne Sag.

I Sagen mellem Pastor Borup og Mændene i Aale angaaende deres Modstand med Hensyn til Skolelovens Gennemførelse nævnes flere Gange Amtsprovsten over Aarhus Amts søndre Del Henrik Christoffer Schmidt, Sognepræst til Væhr og Nebel ved Horsens. Han har ført en Dagbog over sine Rejser med Vedtegninger fra 1812—1841. Denne Dagbog indeholder mange overmaade interessante Bemærkninger, men da han ikke er Herredsprovst for Vrads Herred, visiterer han ikke i dette Herreds Skoler, med mindre der er særlige Grunde dertil.

Da en Del af Beboerne i Tørring har klaget over Lærer Pedersen, besøger han Skolen dér i 1815 og giver følgende Vedtegning i sin Dagbog:

Læreren er langt fra, som jeg kunde ønske mig en Skolelærer at være, men i Sammenligning med andre af Egnens Skolelærere maa han kaldes god.

Jeg vil endnu anføre et Par Vedtegninger.

Efter en Skolevisitation i S. Vissing skriver han:

Lærerens Gaver er ej at rose, og han skal ikke ganske være fri for nu og da at ofre til Bachus, men dog fandtes Ungdommen taalelig godt undervist.

I Tyrsting Skole 1815.

Vi kom ind i en liden mørk Bondestue, som var møbleret med Kar, Gryder, Potter o. desl., og dette var

Skolen. I dette Lokale sidder nogle Børn omkring et Bord og modtog Undervisning af en gammel skrøbelig og uvidende Husmand. Jeg ventede her kun lidet, men fandt endnu mindre, og maa meget beklage, at den, som her kunde og burde virke til det bedre, har ingen Sans for slige Ting.

Et andet Sted skriver han: Ungdommen lod sit Kundskabs Lys ikkun meget svagt fremskinne.

Vi vender os fremdeles til Aale Skole og ser paa Præstens aarlige Indberetninger om Læreren og Skolen. I Aaret 1818 forflyttedes Pastor Borup og efterfulgtes af Pastor Winding. I Januar 1819 indberetter denne saaledes:

Angaaende min Degn Cronius som Skolelærer betragtet, da kender Deres Højærværdighed ham. Villien er den bedste; hvad der staar i hans Magt gør han med den største Nøjagtighed. Som Kirkesanger er han flittig og paapassende, og som Menneske betragtet er han en særdeles retskaffen og meget agtværdig Mand.

Næste Aar lyder Indberetningen saaledes:

Med den største Flid og Nøjagtighed forretter Cronius sit Embede som Kirkesanger. Rosværdig er hans Flid som Skolelærer, og ønskeligt var det, om hans Evner svarede til hans gode Villie, men Manden er gammel og har vel aldrig været oplagt til at være Lærer. Hans Løn som Degn og Lærer er saa ringe, at det uden Tillæg i hans Lønning vilde være ubilligt at paalægge ham at antage en Medhjælper til Undervisningen.

Aale Præstegaard, i Jan. 1820.

Vinding.

Næste Aar saaledes:

Cronius er fra Hjertets Side en saare agtværdig Mand og flittig, men med ringe Evner til at være Lærer, og Undervisningen er lidet frugtbringende. Vil nok fratræde Lærerembedet, naar han maa beholde Degneboligen og Degneindtægterne. Men hvad faar man i disse knappe Tider til den Mand, der skulde paatage sig Lærergerningen. Kun en maadelig Skolestue og en tør Agermark $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen, hvilken Beboerne har nægtet at drive for Cronius, fordi han gør Fordring

paa Lysepengene, skønt han har eftergivet dem Skolepenge, der efter Fundatsen beløb sig til 10 Rdl.

Børnene søger ellers flittig Skolen i denne Vinter.

Aale, i Januar 1821.

Winding.

De følgende 4 Aar holdes en Hjælpelærer, et ungt Menneske ved Navn Jørgen Nielsen; de hjælper hinanden med Gerningen og nævnes begge som flittige.

De to følgende Aar nævnes ikke noget om Hjælpelæreren, og i Jan. 1828 hedder det: Degnen Antoni Ulrich Martini Chronius besøger sine Embedsforretninger med megen Flid og Orden.

A. Riber.

Han er nu 73 Aar, og i 1828 tager han sin Afsked fra Embedet.

Samme Aar blev *Søren Vestesen* kaldet til Embedet; han var udgaaet fra Seminariet i Borris og havde ikke før haft Embede.

Den første Indberetning, Pastor A. Riber indsender om Vestesen, lyder saaledes:

Søren Vestesen, Kirkesanger og Skolelærer i Aale Sogn, er duelig i hans Embedsforretninger, udviser megen Flid og et godt moralsk Forhold.

Aale, i Januar 1829.

A. Riber.

Pastor Ribers Indberetninger om Skoleforholdene er omtrent ligelydene gennem de mange Aar, han er Præst indtil sin Død 1852.

I 1853 blev *Rasmus Theodor Fenger* Præst, og hans første Indberetning lyder saaledes:

Jeg har i Aale Sogns Skoleholder Hr. *Søren Vestesen* forefunden en Mand, der med en sjælden Ubøjelighed holder fast ved det gamle. Det er vistnok, særdeles i Tider som vore, en Fejl og bliver det endnu mere, naar det, der fastholdes, næppe nogensinde har turdet regne sig iblandt det bedste. En Mand, der er sin Ret-sindighed bevidst, og derhos er langt ud over Ung-

domsaarene, tør imidlertid gøre Regning paa en billig og overbærende Dom; og er det forøvrigt mit Haab, at jeg ved at gaa frem med Lempe vil kunne udrette noget, om end ikke meget, saavel til Skolesagens som til Kirkesangens Fremme. Det var ønskeligt, om Kirkesangeren kunde synge Melodierne idetmindste taaleligt rigtige, Menigheden er vel i saa Henseende saare nøjsom, men vide dog at paaskønne en god Kirkesang.

Aale, i Jan. 1854.

Fenger.

Næste Aar skriver Præsten:

Børnenes Fremgang i Aale Skole lader meget tilbage at ønske. Læreren Hr. Vestesen, forresten en i flere Henseender agtværdig Mand, holder med en saadan Forkærlighed og Standhaftighed paa sin tilvante altfor ulivlige Fremgangsmaade, at jeg har opgivet Haabet om ved min personlige Tiltræden at kunne udrette noget væsentligt til det bedre med Hensyn til Undervisningens Meddelelse.

Aale, i Jan. 1855.

Fenger.

Vestesen bliver nu gammel og svag, og det er med særlig Glæde Præsten anbefaler hans Ansøgning om Afsked. Han skriver bl. a. saaledes:

Efter Vestesens lange Embedsvirksomhed og efter hans Helbreds Beskaffenhed er han trængende til Fritagelse for den ham byrdefuldt faldende Undervisning, og da Skolen derhos har stor Trang til en yngre og dygtig Mand at faa oprettet, hvad der ved den ældres Affældighed er udrettet mindre, end der af en Almueskole nuomstunder billigen kan ventes, skal jeg meget anbefale hans Ansøgning. Men jeg vil give ham det Vidnesbyrd, at han i sin ikke korte Embedstid har stræbt efter, hvad han kalder at opfylde sin Pligt, saa at ingen Klage over Forsømmelser o. desl. kunne rettes mod ham.

Aale, i Jan. 1857.

Fenger.

Den 10. Marts 1857 blev *Anders Jensen Dahl* kaldet til Skolelærer og Kirkesanger i Aale. Han er født 9. Marts 1826, dimitteret fra Ranum Seminarium 1849 og samme Aar kaldet til Lærerembedet i Støvring. Straks

eften blev han indkaldt til Soldat og forblev som saadan ved Armeen til Slutningen af Juli 1850, da en Højesteretsdom frigav ham.

Samme Aar, Dahl var kommen til Aale, sammentraadte en Kommission d. 25. Novbr. 1857, bestaaende af Præsten Fenger, Gaardejer Chr. Nyborg og nogle tilkaldte Haandværkere for at gøre Overslag angaaende en Forbedring af Skolebygningen. Overslaget lød paa at udbedre de gamle Bygninger og bygge ny Lade. Omkostninger 850 Rdl. Derefter sammenkaldtes til et Møde af Beboerne; Meningerne meget delte. Alle var dog enige om, at der maatte gøres noget.

Ved Forstanderskabsmødet d. 18. Dcbr. s. A. blev der overvejende Flertal for en ny Skolebygning vest for den gamle og omdanne denne til Lade. Omkostninger 1200 Rdl., saa der maatte optages et Laan.

Uventet kom der Tilbud fra Møller Nissen, Egholm Mølle, at hans Fader, der var Kapitalist i Haderslev, vilde laane Summen til Forstanderskabet.

Det bestemtes at modtage Laanet, og Skolen blev bygget 1858, den Bygning, der nu ejes og beboes af Skræddermester S. Sørensen.

- Da Pastor Fenger indgiver Beretning om Skolen for 1857, skriver han:

I Skolelærer Dahl har Aale Skole erholdt en dygtig, retskaffen og i Omgang behagelig Lærer.

Aale, i Jan. 1858.

Fenger.

Et Par Maaneder efter søger Dahl Lærerembedet i Kragelund*) og Præsten skriver da paa hans Ansøgning saaledes:

Hr. Skolelærer Dahl har begæret sig mit Vidnesbyrd meddelt i Anledning af denne sin Ansøgning om det ledige Embede i Kragelund, Østersnede Sogn.

Hvad allerførst Dygtigheden til at lære fra sig angaar, da har Hr. Dahl for kort Tid været ansat ved Aale Skole til, at jeg endnu derom kan fremsætte nogen af-

*) som han dog ikke fik.

gørende paa Erfaring grundet Overbevisning, og maa der i saa Henseende spørges om og henvises til hans tidligere Virksomhed i Støvring og de Vidnesbyrd, han derfra medbringer. Dog har jeg allerede været Vidne til, at det er lykkedes ham uden Anvendelse af nogen Slags Tvang at drage de forhen ikke lidet forsømmelige Børn til Skole og fængsle deres Opmærksomhed. Jeg har desuden i ham fundet en Mand, der vel har en bestemt Anskuelse, men ikke anderledes end han har Øje for den Fremgang og de Forbedringer, som Erfaringen viser at være tilraadeligt, og som de givne Forhold maatte anbefale.

Til at være Religionslærer i sin Skole maa jeg finde ham blandt andet af den Grund særdeles anbefalelsesværdig, at han forener en bestemt Overbevisning i kristelig Retning med Skønsomhed for, hvad man billigvis tør vente og fordre af den barnlige Alder og ligevis Billighed i Bedømmelsen af anderledes tænkende.

Vort korte Kendskab har ført mig til Ønsket om et længere Samliv, men naar han ønsker at opnaa et Embede med rundeligere Indkomster og forlanger mit Vidnesbyrd, saa er det min Skyldighed at meddele Manden den Anbefaling, han fortjener, uden at bekymre mig om, hvad Skolen og jeg i givet Tilfælde kan komme til at miste og savne.

Aale Præstegaard, d. 4. Marts 1858.

R. Th. Fenger.*)

Af de foregaaende Beretninger af Pastor Fenger ses det, at der 1857 blev kaldet en ny Lærer, nemlig *Anders Jensen Dahl*, til Aale Skole.

Dahl var i Forstaaelse med Grundtvigs Tanker og Haab for det danske Folk og beredt til gennem sin Gerning i Skolen at føre dem ud i Livet. Efter de foregaaende Beretninger havde de hidtilværende Degne i Aale kun været Hørere og ikke Lærere, i den Forstand at de gav Børnene noget selv. Mellem Degnen og Hjemmene havde der vist ikke været megen For-

*) Her slutter N. Kr. Laursens Optegnelser om Skolevæsenet. Det følgende er skrevet af Tømrmester Marius Andreassen, Aale.

staaelse, og et Kærlighedsforhold mellem Lærer og Børn endnu mindre. Med Dahl kom det levende Ord ind i Skolen. Han forstod at fortælle baade den bibelske og Fædrelandets Historie samt vore Sagaer, saa han kunde faa Børnene til at lytte, og han forstod ogsaa at faa dem til at fortælle igen med deres egne Ord, saa man kunde forstaa, de havde tilegnet sig det hørte. Ved Gennemgaaelsen af den bibelske Historie kunde han godt bruge den lille Katekismus som Ledetraad, ligesom han lod Børnene lære enkelte Salmer udenad, men Udenadslæsningen blev ellers ikke meget brugt. Dette var ikke altid i Overensstemmelse med alle Forældres Ønsker. Man kunde godt komme ud for en Udtalelse som denne: »Den Gong, á laer mi' Kristendom, da war'et anderledes«. Ikke heller var det alle Præsterne, som Dahl kom i Berøring med, der havde det Syn paa Undervisningen. Efter Pastor Fenger kom Provst Riber, der vel ikke som Fenger var saa udpræget grundtvigsk, men dog stillede sig meget velvillig overfor Dahls Undervisningsmaade. Men den næste Præst, Provst Simonsen, fordrede ved Konfirmationsundervisningen, at Børnene skulde lære alle Skriftsteder i Balslevs Lærebog, og da Børnene fra Dahls Skole ikke var vant til dette, var Konfirmationsundervisningen ikke til ublandet Glæde for dem. Forskellen mellem Undervisningen i Aale og i Tørring Skole gav sig der et temmeligt klart Udtryk. Børnene fra Tørring Skole kunde aflevere det ene lange Skriftsted efter det andet; men naar saa Provsten vilde drøfte det læste nøjere med dem, kunde de ikke mere, inden de igen fik fat i Traaden for saa at ramse videre. Børnene fra Aale havde bedre tilegnet sig Forstaaelsen og kunde bedre gengive det med deres egne Ord.

Skoleforholdene i Aale var i lang Tid ordnet saaledes, at ældste Klasse fra 10 til 14 Aar slet ikke gik i Skole om Sommeren, men gik saa til Gengæld de 5 Dage om Ugen om Vinteren. Man taler saa meget om Træthed mellem Børnene og om, at de ikke maa bebyrdes med

for lang Skoletid. En saadan Træthed har jeg aldrig mærket noget til i min Skoletid. Dagen var for os ikke for lang, fra Dahl begyndte den med et Fadervor og »Morgenstund har Guld i Mund«, til vi sluttede med en Aftensang.

Dahl kom ogsaa meget i Forbindelse med Hjemmene, hvor han var en velset Gæst baade af Forældre og Børn.

Foruden i sin Skolegerning var Dahl en Foregangsmand paa mange andre Omraader og var Aaleboerne til Hjælp med Raad og Daad. Han var i 1866 Rigsdagsmand — stemte »Nej« til den reviderede Grundlov. 1869 overtog han Aale Pige højskole, som han forestod til den nedlagdes i 1891. Han var en Tid lang i Sogneraadet og en Tid dets Formand.

Paa Grund af sin Overtagelse af Højskolen fik han Lov til at holde en Hjælpelærer, der underviste skiftevis i Børneskolen og paa Højskolen. Dahl beholdt stadigvæk Religionsundervisningen i Børneskolen. Disse Hjælpelærere var *Jessen, Frederiksen, Morten Nielsen* og *N. Kr. Laursen*. Af dem vandt Morten Nielsen og N. Kr. Laursen særlig Børnenes Kærlighed.

1882 tog Dahl sin Afsked fra Børneskolen. Højskolen, som var begyndt 1866 af Frk. Pio, var Pigeskole og afholdtes kun om Vinteren. Den var i mange Aar godt besøgt, hvilket ogsaa skyldtes Dahls udmærkede Hustru *Marie*, som ret forstod at gøre det hjemligt for de unge Piger.

Da Dahl var en frisindet Mand, som ikke var bange for at være sin Mening bekendt, blev Understøttelsen til Højskolen taget fra ham under Provisoriet, og dette bevirkede, at Elevtallet gik meget ned. Og da Dahl og Marie nu var blevet noget tilaars, nedlagde de 1891 Højskolen. 1894 solgte de Højskolebygningerne til Kommuneskole og flyttede til »Bjerrehus«, hvor deres ældste Datter *Jørgine* ydede dem en kærlig Pleje i deres sidste Aar. Dahl døde 1909, og Marie Dahl 1910.

A. J. Dahl og Marie, f. *Jørgensen*, havde 9 Børn, hvoraf 2 Sønner døde i en ung Alder. De øvrige 7 er:

Jørgine Dahl, f. 1851. Gift med sin Fætter, Gdr. Jørg. Jensen, Petersbjerre.

Jens Dahl, f. 1853. Købmand i Aale; nu Gdr. i Gammelstrup.

Rasmus Dahl, f. 1856. Sognepræst, sidst i V. Aaby paa Fyen.

Karen Dahl, f. 1858. Gift med sin Fætter, Gdr. Kr. Jensen, Bjerregaard.

Margrethe Dahl, f. 1860. Gift med sin Fætter, Gdr. Rs. Jespersen, Bøgballe.

Dagmar Dahl, f. 1864. Lærerinde i Aarhus.

Martin Dahl, f. 1866. Stationsforstander i Møldrup.

Vestermarksskolen

Fot. P. Madsen, R. Mølle.

Da Dahl 1882 tog sin Afsked som Børnelærer, blev Møenboen *Jens Hansen* (udgaaet fra Gedved Seminarium) Lærer ved Aale Kommuneskole, hvor han virkede som Enelærer til 1894, da der foretoges en Omordning af Skoleforholdene. Inden vi gaar videre, maa vi imidlertid omtale *Privatskolen paa Aale Vestermark*.

Da Børneantallet i Kommuneskolen stadig var stigende, blev der 1870 i det Hus, der nu ejes af Dorthea Bank, oprettet en Privatskole med Støtte fra Kommu-

nen. 2 Aar efter flyttedes den hen i Troels Nielsens Aftægtshus, og 1875—80 havde den til Huse et Par Steder paa Aale Vestermark, indtil 19 Beboere danne- de et Interessentskab og byggede Privatskolen paa Vestermarken.

Lærere ved Privatskolen i Byen var *Kristensen* (se- nere Lærer i Hesselballe) og Mølgaard Nielsen (den senere Folketingsmand), og i Vestermarken *Søren Jen- sen*, *Kristen Jensen*, *Thomsen*, *Petersen* og *N. Kr. Laursen*.

Niels Kristian Laursen var født i Hindborg i Salling 1856. Han fik sin Læreruddannelse paa Jelling Semi- narium, og, som allerede nævnt, begyndte han sin Gerning i Aale som Hjælpe lærer hos Dahl. 1883 blev han Lærer i Vestermarksskolen. I denne Skole, som han senere købte af Interessentskabet, udøvede han en stor Gerning. Han var i en sjælden Grad i Forstaaelse med Børnene og Forældrene. Ikke alene forstod han at interessere Børnene for de almindelige Skolefag, saa de arbejdede med Lyst og Iver, men han sørgede for, tildels ved egne Midler, at der blev bygget en lille Sal til Opholdsrum for Børnene udenfor Skole- tiden, til Gymnastik, til Sløjdundervisning og til Aften- skole for den voksne Ungdom. Han blev nemlig i høj Grad Leder for de Unge, hvis Talsmand han altid var paa Grund af sin sjældne Forstaaelse af, hvad der rørte sig i deres Sind. Det glædede dem, naar han ved deres Fester og Sammenkomster tog Ordet, for han skulde nok faa sagt, hvad der laa i deres Sind, og som de ikke selv kunde finde Ord for. Han var i mange Aar Formand for Skytteforeningen, og da Dahl trak sig tilbage som Leder af Foredragsforeningen, blev han ogsaa Formand for den.

Laursen var en politisk interesseret Mand, og trods sin Evne og Vilje til at se en Sag fra alle Sider var han en i bedste Forstand radikal Mand. Det var især det sociale Spørgsmaal, som greb ham, og derfor blev han en varm Tilhænger af Henry Georges Ideer, hvis gode Talsmand han var indtil sin Død.

Børneantallets stadige Stigning gav stedse Anledning til Brydninger om Skoleforholdene i Aale. I Vestermarksskolen var der allerede i Firserne bleven saa mange Skolebørn, at Laursen fik sin Svigerinde *Karoline Bjørndal* til at hjælpe sig med Undervisningen af de mindre Børn og til Leder af Gymnastikken. Og i Kommuneskolen blev der ogsaa Trang for Medhjælp og oprettedes 1891 en Pogeskole med *Anna Jensen* som Lærerinde. Men fra flere Sider udtaltes der nu ogsaa Ønsker om at faa Laursen knyttet til Kommuneskolen. Og i 1894 blev Skoleforholdene da ordnede saaledes, at Laursen nedlagde sin Skole i Vestermarken, og den tidligere Højskole blev indrettet til Hovedskole, hvor J. Hansen blev Førstelærer og N. Kr. Laursen Andenlærer. Pogeskolen bibeholdtes, og der oprettedes tillige en Pogeskole i den gamle Vestermarksskole.

1905 tog Laursen paa Grund af mindre godt Helbred sin Afsked. Aaret efter byggede han et Hus og oprettede *Aale Efterskole*, som han ledede til sin Død 1916.

Laursen var gift 2 Gange. Hans første Hustru, *Emilie Bjørndal*, var en Lærerdatter fra Jebjerg. Hans anden Hustru, *Anna Jensen* fra Boulstrup, var først Lærerinde ved Pogeskolen i Aale, senere ved Vestre Forskole.

1905 foretoges igen en Ændring af Skolevæsenet. Hansen blev paany Enelærer for de ældste Børn, og der byggedes 2 nye Forskoler, en vest og én øst for Byen, hvor Børnene undervistes til 11 Aars Alderen. Ved *Vestre Forskole* ansattes som Lærerinde *Anna Jensen*, ved *Østre Forskole* *Kirstine Andersen*, som 1907 afløstes af *Olga Nielsen*.

J. Hansen var gift med *Birthe Winther*. Deres Børn:

Bodil Hansen, Lærerinde i Hjallesø.

Daniel Winther Hansen, Lærer i Skive.

Hans Kr. Winther Hansen, Lærer i Paarup.

Mette Winther Hansen, Sygeplejerske.

Anna Winther Hansen, gift med Knud Knudsen, Leder af Forsøgsmøllen i Askov.

1912 tog Hansen sin Afsked. Hans Efterfølger blev *L. A. Godsk*, der før havde været Friskolelærer i Højby paa Sjælland.

1920 nødvendiggjorde Børneantallets Stigning igen en Udvidelse af Skolevæsenet, og der oprettedes et Andenlærerembede med *Aage Lauridsen* som Lærer.

1924 flyttede Godsk til Odense som Skolebestyrer for Odense Friskole, og *Poul Pedersen* blev Førstelærer ved Aale Hovedskole.

1924 fik Lauridsen Enelærerembedet i Knabberup v. Vejle. Som Andenlærer i Aale ansattes da *Hugo Kristensen*, der 1929 efterfulgtes af *Aage V. Hansen*.

Den Skole, som begyndte ved Lærer Dahls Tiltrædelse og i mer eller mindre Grad blev fulgt af hans Efterfølgere, var vel ikke den af Grundtvig og Kold prægede Friskole, men dog en Skole med Folkets Tarv for Øje og Forstaaelse af, at Skole og Hjem maa arbejde sammen paa Friheds Grund og under eget Ansvar. Dette har maaske ogsaa sat sit Præg paa Befolkningen, saa man har tilladt sig den spøgefulde Bemærkning: »Der findes baade de Onde og de Gode og saa de Aalere«. Hvorvidt om dette har noget paa sig, maa man lade staa hen; men er det Tilfældet, at Aaleboerne er mere særprægede end andre, saa har Skolen sin store Andel deri.

Marius Andreasen.

Bregenholm Hovedgaard.

A^F alle Gaarde i Aale Sogn er Bregenholm uden Tvivl den, hvis Historie kan føres længst tilbage i Tiden. Den blev tidlig en Herregaard, om end aldrig af de større, og havde under sig Bregenholm Mølle. Den hører til den Slags Gaarde, der i lange Tider ejedes af større Godsejere og derfor sjælden var beboet af dens egentlige Ejere.

Den nævnes saa tidligt som i Aaret 1372, altsaa i Valdemar Atterdags sidste Dage. Der blev da holdt Skifte efter *Niels Brok* — af gammel Slægt — der efterlod sig en Søn og en Datter. Sønnen, *Eske Brok*, fik *Hikkebjerg*, nu *Heckaberga*, i *Skaane*, og Datteren, *Johanne*, fik for sin Part *Nielstrup* paa *Fyn*, *Faarevejle* paa *Langeland* og *Bregenholm* i *Jylland*. Hun var da Enke efter *Anders Jensen* til *Estrup* i *Randers Amt*, en af *Valdemar Atterdags* ivrigste *Modstandere*. Deres Børn antog Moderens Familienavn *Brok*, og Sønnen, *Jens Andersen Brok*, sad i *Rigsraadet* i 40 Aar, nævnes flere Gange i *Dronning Margrethes Historie* og blev en meget gammel Mand; var vistnok en mere fredelig Natur end Faderen. Han døde 1408. Hans Søn, *Jens Jensen Brok*, der nogle Aar før Faderens Død blev dræbt af en *Hr. Løvenbalk*, var gift med *Ide Lavesdatter*, og deres Søn er *Eske Jensen Brok*. Han nævnes som Ejer af *Estrup* og *Bregenholm* og købte dertil af *Therkel Væbner* i *Føvling* alt hans Gods i *Aale*, nemlig et *Byggested* kaldet *Donnerup*, og alt *Donnerup* tilliggende, samt *Gaarden Haubjerre*. *Eske Brok* blev *Ridder* og for en Tid *Lensmand* paa *Aalborghus*; han var èn af

de Adelsmænd, der var virksom ved Erik af Pommerns Fordrivelse. Under Kristoffer af Bajern falder han i Slaget paa St. Jørgensbjerg 1441 i Kampen mod de oprørske Bønder. Han skildres som Bondeplager og var saa forhadet af Bønderne, at de mættede deres Forbitrelse mod ham ved at hugge hans Lig i mange Stykker.

Sønnen *Lave Brok* overtager begge Gaarde. Han var en særlig voldsom og trættekær Person, hvis hele Liv henrandt i uafsladelig Strid og Fejde, særlig med Otto Nielsen Rosenkrands og dennes Broder Stygge, samt med sidstnævntes Søn, Erik Styggesen Rosenkrands, der blev gift med Kirsten Skram til Matrup. Dette Forhold behandler H. F. Ewald i sin historiske Roman »Liden Kirsten«. Han lader Lave Brok tage Ophold paa Bregenholt for en Tid, saa han kan være i Nærheden af sin Fjende paa Matrup. Kong Kristian I mæglede Forlig mellem Rosenkrandserne og Lave Brok, men denne lægger fremdeles Planer til Fortrædeligheder. Folkemeningen tillægger ham ganske Uretten og gav dette Udtryk i følgende Linjer:

»Du maa vel tro hin rige Hr. Otto og saa vor unge Konge;
du tror ret aldrig Hr. Lave Brok, han haver en Ormetunge«.

Lave Brok opholdt sig mest paa sin største Gaard Estrup, hvortil knytter sig mange af hans Voldshandlinger. Han dræbte saaledes nogle af Rosenkrands' Tjenere og en rig Borger i Randers, Niels Paaske, tog Herredsfogden tilfange o. s. v.; blev erklæret for Tremarksmand og altsaa uværdig til at forfølge en Sag for Retten. Endelig var han med i Ditmarsketoget 1500 og blev anset for at være falden der (H. F. Ewald), men levede dog op igen og døde først 1503.

Han var først gift med *Else Laxmand* og anden Gang med *Kirsten Høg*, som efter hans Død blev gift med *Peder Lykke* til Demstrup, og efter Skifte medbragte hun Bregenholt til sin ny Ægtefælle.

Her skal anføres, at Kristian II 1521 gav Befaling til,

at Aale Skov og den vestlige Del af Donnerup, ialt 26 $\frac{1}{2}$ Ottinger Jord, skulde skiftes mellem de forskellige Lodsejere, hvorved Peder Lykke til Bregenholt fik 14 $\frac{1}{2}$ Ott., Therkel Pedersen Væbner i Føvling 1 $\frac{1}{2}$ Ott., Erik Rosenkrands til Matrup 7 Ott., Aale Præstegaard 1 $\frac{1}{2}$ Ott., Klovborg Kirke 1 Ott. og Herredsfoged i Vrads Herred, Peder Jepsen i Tørring, 1 Otting.

Peder Lykke døde 1535, Kirsten Høg 1542. Deres Børn, *Jørgen* og *Anna Lykke*, arvede Bregenholt i Forening. Anna var først gift med den rige *Anders Bilde* til Søholm og Søgaard i Stevns Herred og anden Gang med Rigsraad og Marsk *Otto Krumpen* til Trudsholt i Randers Amt. Han lod 1559 rebe og udskifte mellem de Aale Bønder en ung Egeskov, Raa og Spangkrog, syd og øst for Aale By.

Otto Krumpen skildres som en haard og stræng Herre mod sine Bønder og er en rigtig Type paa de Adelsmænd under Grevens Fejde 1534—36, hvem Hensynet til egen Magt og Fordel overvejede alle andre Hensyn. Anna Lykke faar ogsaa Skyld for Trættekærlighed og Gerrighed. Hun beboede sikkert — ogsaa en Tid, mens Otto Krumpen levede (han døde 1569) — Bregenholt. Paa Vrads Herredsting blev 1566 ført en Sag, der drejede sig om, at en Mynde paa Matrup havde forfulgt en anskudt Hjort over Skellet ind paa Bregenholt Grund, hvor Hjorten styrtede; men Mynden blev optaget af en af Anna Lykkes Tjenere; herover klagede Fogden paa Matrup, Olaf Muhle. Men i Ejeren, Ejler Hardenbergs Fraværelse vilde hun ikke have Strid med hans Foged eller hans Folk, og Sagen blev ordnet i Mindelighed.

Vi husker, at Bregenholt arvedes af Anna og Jørgen Lykke i Forening. Omkring 1540 købte Ejler Hardenberg til Matrup Haubjerregaard med dens Tilliggende i Donnerup Skov af Jørgen Lykke, hvorved det dog bestemtes, at »Creaturer fra Bregenholt, Haubjerre, Aale og Matrup skal have deres Drift Horn imod Horn, som de fra Arilds Tid haft have«.

Derefter kom Bregenholt i Familien Daas Eje. Den 30. Oktober 1634 blev den af Rigsraad og Admiral *Claus Daa* solgt til *Morten Paks* til Bjerre. Den var da efter Skødet fæstet bort for en aarlig Afgift af 1 Td. Smør, 2 Svin, 3 Dalers Gæsteri eller ialt 18^{1/2} Td. Rug. Møllen, som hørte til Gaarden, svarede 15 Tdr. Mel.

1663 havde Bregenholt ca. 14 Tdr. Hartkorn og beboedes af Fru *Margrethe Paks* — Morten Paks' Datter — og *Arild Gedde*, »fra hvilke sidste Magdalene Mettesdatter, sal. Rasmus Nielsens, 1668 fik Indførsel i den«, og hun skødede den 1671 til *Rudolf v. Unger*. Bregenholt var herefter forenet med Bjerre — »Bjerre den røde lagde Bregenholt øde«, — indtil dette Gods i Slutningen af det 18. Aarhundrede blev udparcelleret, og Bregenholms saavel som Møllens Beboere blev Selvejere.

Bjerre Hovedgaard.

Ejerne af Bjerre kan følges henved 450 Aar tilbage i Tiden. I Aaret 1489 ejedes Bjerre af Brødrene *Erik* og *Søren Gjodesen*. Sidstnævntes Datter *Mariane* blev gift med Adelsmanden *Niels Glambæk*, der ejede en Hovedgaard i Starup ved Kolding og en Tid var Lensmand paa Ribe Bispestols Gaard Svendsholt i Staby. Paa denne Gaard fødtes *Claus Glambæk* Anno 1537.

Claus Glambæk blev paa en Maade Grundlægger af Bjerre som Hovedgaard, idet han iflg. Kronens Skøder ved Mageskifte af 27. Juli 1578 bortbyttede sin Fædrengaard i Starup samt flere Ejendomme i Koldingegnen med »Herlighedsretten« i følgende jordegne Bøndergaarde med Ret til at tilforhandle sig Ejendomsretten: Bjerre og 1 Bol i Aale, 3 Gaarde i Boring, 3 Gaarde i Honum, 3 Gaarde i Hvirring, 1 Gaard i Flemming, 2 Gaarde i Kalhave, 1 Gaard i Hornborg og 2 Gaarde i Uldum.

Bjerre var altsaa paa dette Tidspunkt en jordegne Bondegaard, d. v. s. en Selvejergaard, hvori Kronen

havde »Herlighedsret«. »Herlighed« betegner i dansk Lovsprog et Overordnelsesforhold over en af en anden besiddet fast Ejendom, som under mange forskellige Former fremtræder i Landboretten; i dette Tilfælde her betyder Herlighedsret vistnok bl. a. Ret til Udskrivning af forskellige Skatter og Afgifter, som Adelens og Kirkens Gaarde var fritagne for.

Om Claus Glambæk vides ikke saa lidt. Her skal til en Begyndelse anføres noget af den Ligprædiken, Anders Sørensen Vedel holdt over ham og lod trykke og udgive efter hans Død 1591. Efter først at have nævnt hans velbyrdige, gudfrygtige og fromme Forældre, skriver han saaledes:

»Han blev hjemme til sit 7ende Aar, da han blev forsendt til Skolegang at lære noget udi boglige Kunster, men da han havde mere Lyst til Hoftjeneste end Bogen, blev han taget fra Skolen og sat til velbyrdig salig Christen Munk til Tabdrup og var med ham, da han skulde ledsage højbaarne Fyrstinde Anna, Kong Christian III's Datter, til det Land Sachsen 1548, da hun blev gift med Hertug August. Derefter kom han i Tjeste hos Holger Rosenkrands til Boller og Rosenvold, med hvem han gjorde Toget til Ditmarsken 1559 og blev i hans Tjeneste i mange Aar. 1573 blev han Lensmand paa Skanderborg Slot og 1575 gift med velbyrdige og dydige Jomfru *Birgitte Rosenkrands*, Datter af Folmer Rosenkrands til Stensballe«.

Saavidt Anders Vedel. — Ved dette Ægteskab kom Claus Glambæk i Forbindelse med en af de berømteste og ældste danske adelige Familier, der desuden paa den Tid udgjorde en talrig Slægt.

Vi hørte ovenfor, at han i mange Aar stod i Tjeneste hos Holger Rosenkrands. Denne var i Kristian III's særlige Gunst og fik 1551 Bygholm som Pantelen; han blev brugt af Kongen i mange betydelige Hverv. Efter Kristian III's Død 1559 kom han i et endnu fortroligere Forhold til Sønnen, den unge og livsglade Frederik II. 1560 lod Kongen det gamle Øm Kloster omdanne til et kongeligt Slot — Emborg — og forlenede det til Holger R., der Aaret efter tillige forlenedes med Skan-

derborg Slot med de dertil liggende 10 Herreder, hvoriblandt Vrads Herred. Da ogsaa Voer Kloster blev lagt under Bygholm, havde Holger R. saaledes under sig næsten hele Horsens og Skanderborg Egn, der blev Yndlingsopholdssted for Frederik II, og der holdtes talrige glade Fester paa de nævnte Slotte og Borge. Nogle Aar efter blev hele Jyllands Finansstyrelse overladt til Holger R. I Aaret 1571 lod han i Anledning af sin yngste Søns Daab holde en storslaaet Fest paa Skanderborg Slot. Foruden Kongen, der selv stod Fadder til Barnet, deltog i Festen Hoffet og hele Rigsraadet samt en umaadelig Mængde adelige Damer og Herrer.

Et Par Aar efter beslutter Kongen sig til at tage et længere Ophold paa Skanderborg Slot, og der er da ikke Plads under samme Tag baade for Kongen og en Lensmand, der lever og fører sig med fyrstelig Glans. Derfor blev Skanderborg Len pludselig overladt til Claus Glambæk. Det var altsaa ikke paa Grund af et Lune eller kongelig Unaade, at Lenet blev frataget Holger R. Han beholdt sine ledende Stillinger til sin Død 1575.

Claus Glambæks Svigerfader, Folmer Rosenkrands til Stensballegaard, var ogsaa i Yndest hos Frederik II og var særlig Kongens Mellemand ved Ordning af Mage-skifter. Hans Hustru Margrethe Gyldenstjerne var i stor Gunst hos Dronningen og blev altid tilkaldt, naar vigtige Begivenheder forestod ved Hove, saaledes ved Kristian IVs Fødsel. Folmer R. og Hustru var hyppige Gæster ved Kongens mange Fester paa Skanderborg- og Horsensegnen. De hører ogsaa til den Kreds af Adelen, der staar Anders Vedel nær.

Da Claus Glambæk 1575 skulde giftes med deres Datter *Birgitte*, syntes Kongen saa godt om Partiet, at han lod afholde deres Bryllup, der fejredes med Glans paa Frederikborg Slot.

Claus Glambæk og Hustru tog straks Bolig paa Skanderborg Slot, hvor han som nævnt var bleven Lensmand kort Tid i Forvejen. Vi har hørt, hvorledes

han blev Ejer af Bjerre. Derimod er det ikke klart, om han blev Ejer af Rask ved Køb eller ved Arv. Ved sin Hustru blev han Ejer af Væhrholm. Dette Gods havde Folmer Rosenkrands faaet samlet og skænket til sin Datter. Claus Glambæk er saaledes Ejer af betydelige Godser ved Siden af sin Stilling som lønnet Lensmand paa Skanderborg Slot. Dette Len blev Tid efter anden betydelig udvidet. 1579 lagdes Aakjær og Hads Herred, og 1580 Voer Herred og Nim Birk til. I nogle Aar havde han endog Bygholm. Efter 16 Aars Forløb opgav han Stillingen og trak sig tilbage for at leve i Ro paa sine Gaarde Rask og Bjerre. Hans egentlige Opholdssted blev paa Rask, hvor han dog ikke fik Lov at leve ret længe. Den 8. Decbr. 1590 vilde han rejse fra Rask til Væhrholm. Hestene løb løbsk, Vognen væltede, han fik venstre Side forslaaet, og efter faa Ugers Sygeleje døde han 14. Jan. 1591, 54 Aar gl., og blev begravet i Hvirring Kirke. Anders Vedel siger i sin Ligprædiken bl. a., efter at have nævnt de Hverv, Kongen havde betroet ham:

»Hvorledes at denne gode Mand salig Cl. Glambæk havde skicket sig udi sin Bestilling og Hoftjeneste, det er os alle vitterligt. Saaledes med faa Ord at sige haver han sig skicket, at han for Gud havde en god Samvittighed og hos Mennesker et godt Rygte. Saa maa vi og dette udi Sandhed bekende om denne salige og fromme Mand, at han var meget danis og ydmyg og lod sig for ingen Mand tykkes for god at være, endog han ikke var trængende for andre, men havde stor Guds Ære og Vælde, som Herren havde forlenet ham med. Han havde selv 3 skønne Sædegaarde, Rask, Bjerre og Væhrholm, og var for en Tid forlenet med 3 mærkelige Len, Skanderborg, Aakjær og Bygholm, over hvilke kgl. Majestæt havde sat hannem til Lensmand. Maa vel ske, man kunde funden den, om han havde sin Sag saa vel fattet, at han end vel skulde ladet sig noget synes at være for god til at tale med en fattig Bonde eller høre hans Klagemaal. Saa haver og Gud i Himlen prydet deres Ægteskab med sin guddommelige Velsignelse og givet dennem 4 dejlige Jomfruer, af hvilke de tvende yngste er hensovede i Herren.

De tvende ældste lever igen, blandt hvilke ærlige og velbyrdig Jomfru Sofie Glambæk er født paa Skanderborg Slot 1578 og ærlige og velbyrdige Jomfru Cicilie Glambæk er født samme Sted 1579. Gud giver dennem sin Aand og Naade, at de maa tilvokse i Guds frygt og al Dydelighed, Gud til Ære, dem selv og deres Venner til Glæde og Gavn«.

Der anføres disse Udtog af Ligprædikenen for at give et Billede af Datidens Tankegang og Udtryksmaade. Som karakteristisk for Tiden kan det ogsaa nævnes, at da Cl. Glambæk laa paa sit yderste, bad han Gud om Tilgivelse for alle sine Synder og for de mange unyttige Drik, som han havde været forårsaget til at drikke tilforn, da han lidet havde dem behov. .

Anders Vedel fortæller mere om hans Flid og Dygtighed baade i Kongens Tjeneste og i egen Bedrift. Fra anden Side vides det dog, at han havde nogle Ulemper med Hensyn til Regnskabsaflæggelse for Lenet, men Skylden derfor tillagde han en Skrivners Ufetterretlighed, og alle Restancer klaredes før hans Død.

Vi ser, at Bjerre paa denne Tid har tilhørt en Mand, hvis Navn og Gerning i mange Maader var vel anset. Endnu maa tilføjes, at hans Navn den Dag i Dag lever i Folkemindet her paa Egnen i Forbindelse med Nedbrydningen af Boring Kirke. For denne Sags Skyld lod Folketroen hans højre Haand visne, og saaledes er han afbildet paa Ligstenen i Hvirring Kirke. Her skal anføres, at Nedbrydningen af en Kirke ikke var noget usædvanligt. Efter Reformationen blev mange Kirker nedrevne, da man tog Klosterkirkerne til almindeligt Kirkebrug. Og det var, som Kristian III skrev til sine Lensmænd, svære og dyre Tider, saa Kirker og Præstegaarde forfaldt, fordi Præsterne havde flere Kirker og Præstegaarde at forestaa, og der var saa smaa Sogne, at der ofte i hvert kun var 8—10 Bønder, som hverken formaaede at føde deres Præst eller holde deres Kirke vedlige. 1546 fik Lensmændene Befaling til at forhandle med Sognefolkene om, at de skulde forlade de smaa

Annekskirker, og 1552 skulde det i Aarhus Stift undersøges, hvilke Kirker der kunde nedlægges. Materialet brugtes tit til Forstørrelse eller Udvidelse af Hovedkirken. Dog er der heller ikke faa Eksempler paa, at en Godsejer har brugt Materialet paa sin egen Gaard. Dette gjorde Cl. Glambæk ikke, men anvendte det til at forstørre Hvirring Kirke og forsyne den med Hvælvinger. Men Menigheden satte sig naturligt som oftest imod et saadant Indgreb, og Bønderne i Boring har saa set Nedbrydningen af deres Kirke som en brutal Handling af Claus Glambæk.

I denne Forbindelse skal nævnes, at der stadig var Bønder, der søgte at værne deres Ret overfor den Lyst, Herremændene havde til at udvide deres Godser. Paa den Tid, her omtales, er al Landejendom under Lensvæsenet, naar undtages Adelen's Hovedgaarde. De saakaldte fri Bøndergaarde betragtedes som Kronens, og navnlig i Frederik IIs Tid foretoges en Mængde Mageskifter, hvorved f. Eks. Bjerre gik over fra at være Kronens og kom i Claus Glambæks Eje. 1560 blev der indgaaet et Mageskifte mellem Kongen og Folmer Rosenkrands, iflg. hvilket denne og hans Arvinger »maa og skulde have, nyde og bruge og beholde for evig Ejendom til Magelæg af Vor og Kronens Indkomst og Rettighed udi en af Vor og Kronens jordegne Bøndergaarde udi Væhr, Voer Herred, som Mads Klemensen ibor«. Men samme Mads og hans Hustru vilde ikke miste den fri Ejendomsret og erklærede, at de vilde give og gøre Folmer R. den tilbørlige og sædvanlige Afgift og Gerning, som før dem deres Forfædre havde ydet og gjort til Aakjær Slot, som netop paa den Tid tilhørte Kronen. Mads Klemensen nægtede paa Voer Ting at række Folmer Rosenkrands sin Haand og saaledes tilsige ham sin tro Tjeneste. Folmer R. lod ham da stævne for det kgl. Retterting, og Dommen lød paa, at Bonden Mads Klemensen skulde tilsige Folmer Rosenkrands sin Tjeneste, men kun paa den Maade, Bonden selv havde tilbudt. Sagen er et Vidnesbyrd om,

at vaagne Bønder havde en Forstaaelse af, at det kunde blive farligt for dem, naar Mageskiftebreve overdrog Kronens »Herlighedsret« til en adelig Jorddrot. Hvorledes Forholdet blev mellem Mads Klemensen og hans ny Herskab vides ikke, men at denne Bonde har været paa sin Post, kan man slutte deraf, at Claus Glambæks Enke, der arvede Gaarden efter sin Fader, 1595 fik et mærkeligt Brev fra Regeringsraadet, at hun skulde indsende Erklæring om, med hvad Ret hun stillede bestemte Fordringer angaaende en Gaard i Væhr, beboet af Mads Klemensen. Kort Tid efter indløste Kronen Gaarden for en Pengesum, og dens Bruger var atter en af Kronens Bønder.

Claus Glambæks Enke Birgitte Rosenkrands døde 1625, 71 Aar gl., og blev begravet hos sin Husbond i Hvirring Kirke. Deres Gods deltes mellem deres 2 efterladte Døtre saaledes, at Sofie Glambæk fik Rask og Væhrholm, og Bjerre arvedes af Cicilie Glambæk. Sofie blev gift med Mogens Paks, og Cicilie med Morten Paks. Slægten Paks stammer fra Schlesien, hvorfra Mogens Paks Fader kom til Danmark og blev ansat i Frederik IIs Tjeneste. Om *Morten Paks*, der blev gift med *Cicilie Glambæk* og blev Ejer af Bjerre, vides ikke, at han har virket uden for sit eget Gods. I Aale Kirkes Kor er indsat en Tavle, hvorpaa læses følgende: Aar 1627, d. 27. Juli, faldt Hvælvingen paa dette Sted ned over ædle og velbyrdige Morten Paks til Bjerre, som forunderligen uskadt blev bevaret.

Det lader til, det er gaaet tilbage i økonomisk Henseende for Slægten, idet der omtales resterende Skatter, og 1661 solgte Datteren *Margrethe Paks* Bjerre til *Hermann Stockmann* fra Køln, der nogle Aar efter solgte den til *Martin Rudolf von Unger*.

Om Slægten von Unger kan oplyses følgende: Hans Wulf von Unger skal være født i Steiermark og være den første af den Familie, der kom til Danmark. Han blev gift med Birthe Clausdatter Kaas til Villerup i Skallerup Sogn (mellem Hjørring og Skagen) og der-

ved Ejer af denne Gaard. Han skal have medbragt en adelig Stambog, der i sin Tid opbevaredes hos én af hans Brodersønner, en Løjtnant i Norge. Men i Skallerup Kirke hænger et gammelt Epitafium, hvorpaa der opregnes 32 Ahner og findes følgende Vers om Hans Wulf von Unger og Hustru Birgitte Kaas:

En Stejermarker af Gebort,
 en Unger af Familli.
 I Stejermark min Tid var kort,
 til Danmark stod min Villi.
 En Kaases Rod jeg planted der,
 seks Grene deraf komme;
 de fem vokste til Vaaben at bær',
 den sjette en Jomfru Unge.

En af de 5 Sønner var *Martin Rudolf von Unger*, der købte Bjerre. Han deltog som »bestalt Major til Hest« i Krigen mod Sverige (1675—79) og døde paa Hjemmarchen fra Meklenburg — hvor de danske Tropper havde angrebet de svenske Besiddelser — i Aaret 1676, 41 Aar gl. Hans Enke *Helena Juliane v. Liebreich* ægtede senere en Major *Schuerin*. Efter hans Død blev Bjerre overdraget til *Martin Rudolf v. Ungers* og *Helena Juliane v. Liebreichs Søn Johan Rudolf v. Unger*, som paa samme Tid blev trolovet med Jomfru *Ide Sophie Gedde*, en Sønnedatter af den bekendte Rigsadmiral *Ove Gedde*. Kort før, de skulde giftes, havde *Joh. Rudolf v. Unger* Brug for Penge til egen Raadighed, og da hans Fæstemø var godt situeret, var det naturligt, at hun overlod ham Pengene. For en Ordens Skyld gav han hende for et Laan paa 2000 Daler en Forskrivning paa Bjerre. Dokumentet blev underskrevet af Vitterlighedsvidner, hvoriblandt hans Fætter *Ole Krabbe* til *Nandrup*. Pantebrevet udstedtes d. 16. Marts 1696, og 12 Dage efter blev *Johan Rudolf v. Unger*, da han om Aftenen havde lagt sig til Sengs, dræbt af sin egen Tjener. Samme Tjener blev nogen Tid efter henværet paa *Stejlebjerg* øst for Bjerre.

Nu er *Ide Sophie Gedde* altsaa Ejerinde af Bjerre. Aaret efter ægter hun *Johan Rudolfs Fætter*, ovennævnte

Ole Krabbe. Han var da 53 Aar og hun 22. Med hans Slægtskabsforhold til den afdøde Fætter forholder det sig saaledes: Den »Jomfru Unge«, der nævnes paa Tavlen i Skallerup Kirke, blev gift med Henrik Krabbe til Damsgaard og Moder til to Sønner, Ole og Hans. Efter Henrik Krabbes Død ægtede hun Gjord Galt til Viumgaard og blev Moder til Knud Henrik Galt, der senere vil blive nævnet, samt til en Datter, Birthe Marie.

Slægten Krabbe er meget stor og vidt forgrenet. Den kan følges tilbage til Aaret 1502 med Hjemsted paa Damsgaard i Ferring Sogn. Om Ole Krabbe, der 1697 blev Ejer af Bjerre, kan oplyses følgende:

Ved Enevoldsmagtens Indførelse 1660 gik flere Slægter af den gamle Adel lidt efter lidt til Grunde. Saaledes gik det ikke med Slægten Krabbe, som dog heller ikke i den foregaaende Tid havde spillet nogen større Rolle. Men alligevel gik under Enevælden Damsgaard straks ud af Slægtens Eje. Ole Krabbe, der var født 1654, valgte da den standsmæssige Levevej for en ung, ubemidlet Adelsmand: den militære Løbebane, og 25 Aar gl. er han Løjtnant ved 3. jyske Regiment. Ved samme Tid gifter han sig og er sagtens derved kommen i Besiddelse af saa mange Penge, at han nu bliver Godsbesidder. Ved dette Ægteskab fulgte han ikke Slægtens Traditioner; han valgte ikke en mer eller mindre fattig Adelsfrøken, men en rig Købmandsdatter fra Viborg, Margrethe Svichtenberg. Han opgav nu Militærvejen og købte Hovedgaarden Nandrup paa Mors med omtr. 28 Tdr. Hartkorn. Man ved ikke, hvor længe hans Hustru levede. Hun blev Moder til tre Sønner og en Datter.

Efter hendes Død giftede han sig igen, og denne Gang er Partiet standsmæssigt. Som vi ved, ægtede han 1697 Ide Sofie Gedde og blev derved Ejer af Bjerre, der forblev i hans Slægts Eje noget over 70 Aar og undergaar betydelige Forandringer. Han flyttede straks fra den mindre Gaard paa Mors og tog Ophold paa Bjerre, som han søgte at gøre saa indbringende som

muligt, og der blev stadig lagt mere og mere Bøndergods under den. Ved sit andet Ægteskab er han paany bleven knyttet til den gamle Adel, men staar dog godt anskrevet ved Hove. 1703 blev han Justitsraad, nogle Aar senere Etatsraad og fik Sæde i Højesteret. Han er en dygtig Styre af sine Godser, hvoraf han købte flere. Hans Halvbroder Knud Henrik Galt blev skudt i Østergaards Lade i Lyne Sogn. Efter ham arvede han Halvdelen af Viumgaard i Ringkøbing Amt. Han solgte denne Halvpart til sin Halvsøster Birthe Marie Galts Mand Christoffer Hvas. 1713 døde hans Svoger Major Gedde til Hastrup i Thyregod Sogn, og han købte da dette Gods, 72 Tdr. Hartkorns Hovedgaardstakst og 282 Tdr. Hartk. Bøndergods, af Majorens Arvinger. Han opholdt sig stadig paa Bjerre og lod sine andre Godser bestyre af Forvalter eller Ridefoged. Han er uden Tvivl den mest fremragende Mand i Krabbernes talrige ældre Slægt. Med megen Klogskab benyttede han sig i sine yngre Aar af de for den godsbesiddende Adel ugunstige Tidsforhold, saa at han, der begyndte som en fattig ung Adelsmand, døde rig og anset.

Her skal anføres et enkelt Træk, der viser, at han ligesom mange andre af Datidens Herremænd gjerne vil se at faa et opslidt Tyende forsørget paa en billig Maade. Den bekendte Aalborg Biskop Jens Bircherod fortæller i sine Dagbøger:

»Justitsraad Ole Krabbe til Bjerregaard anbefalede i ydmyg Høflighed til Biskoppens Approbation det Kaldsbrev, han havde givet en Person paa Flade Degnekald — under hans Gods Nandrup paa Mors — og hans Motiv var fornemmelig dette, at de Studenter, som havde søgt Embedet, sagdes at være til en eller anden Liderlighed hengiven, men denne derimod havde et godt Rygte af alle for ærbar Skikkelighed, hvorfor bemeldte Kirkepatron formodede, at der burde billigen gøres mere Reflektion paa en skikkelig Laicum end paa en uskikkelig Studiosum«.

Men næste Aar kan læses følgende i Jens Bircherods Dagbog:

»Til Justitsraad Ole Krabbe, Bjerregaard, affærdigede jeg en alvorlig Skrivelse af dette Indhold, at som jeg altfor længe har set det an med den gamle Stymper, hvilken han vilde os obtrudere til Flade Degnekalds Antagelse, men ingen Forbedring hos ham enten kan fornemme eller forvente, saa maa bemeldte Krabbe som Kirkepatron til Stedet uden videre Forhaling Menigheden med en anden og dygtigere Degn snarligen forsyne«.

Ole Krabbe endte sit virksomme Liv 17. Juni 1728, og hans Lig førtes til Thyregod Kirke, der 3 Aar efter blev restaureret af hans Enke, som i den Anledning lod sit Navn indsætte paa Taarnmuren.

Hendes Kaar gik meget tilbage efter Mandens Død, maaske særlig ved Skifte med de mange Børn. Hun solgte bort af Godserne, og 1755 havde hun kun Bjerre tilbage og overlod den til en af sine Sønner, Georg Christoffer Krabbe. Hun døde 1756, 80 Aar gl., og førtes til Thyregod Kirke.

Ole Krabbe efterlod sig et talrigt Afkom, 4 Børn af første og 11 af andet Ægteskab. Der lever endnu mange, der stammer fra Ole Krabbe til Bjerre. Her skal blot nævnes, at Ole Krabbe og hans første Hustru er Tip-Tipoldeforældre til Christoffer Krabbe til Hald, Folketingsmand i mange Aar og Forsvarsminister i Zahles første Ministerium.

Georg Christoffer Krabbe, f. 1707, som 1755 overtog Bjerre, ægtede samme Aar *Margrethe Dorothea Carisius*, som ved sin Død efterlod ham en Søn, Ole Krabbe, der døde 1773, 17 Aar gl.

Anden Gang var G. C. Krabbe gift med *Sofia Magdalene Baronesse af Gyldenkrone* og havde med hende 3 Sønner.

1772 solgte han Bjerre med Tiende og Bøndergods — efter Trap henholdsvis 41, 19 og 241 Tdr. Hartkorn — til Kammerherre Sehested. Krabbe døde i Vejle 1787; hans Kiste blev ført til Aale Kirke og hensat i den mellemste af de tre Gravhvelvinger, der findes under Kirken.

Holger Sehested købte og solgte mange Herregaarde. Efter sin Moder Sophie Gyldenstjerne arvede han Timgaard, som han solgte 1756. 1762—64 ejede han Rybjerg i Velling Sogn, 1766—68 Jungetgaard v. Skive; 1780 købte han Herningholm. Bjerre ejede han fra 1772 til 1787, da han solgte den til Faktor Niels Ottosen.

Holger Sehested var gift med *Edel Margrethe Geisdorff*. Deres Kister henstaar i Marmorsarkofager i et Kapel i Aale Kirke.

Niels Ottosen sælger 1791 Bjerre til Justitsraad *Thyge Thygesen*, Matrup, og forinden har han lovet Bønderne Fæstegodset til Selvejendom og allerede $\frac{12}{4}$ 1790 indsendt Ansøgning om Tilladelse dertil. Men derom fortælles nærmere i et senere Afsnit.

Justitsraad Thygesen sælger efter kort Tids Forløb Bjerre til *Laurits Møller*, der, efter at Bøndergodset var solgt og alt denne Sag angaaende var ordnet, udparcellerede en betydelig Del af Hovedgaardens Jorder: Brejnholm Mølle, Aastedbro, Bjerres Mølle, Østerlund, Brejnholmgaard, Bolskovlund, Lillebjerre, Petersbjerre og Mellembjerre.

1801 skøder L. Møller Bjerre til Kammerherre, Amtmand *Munthe Morgenstjerne*, der igen 1804 sælger den til *Heinrich Langermann* fra Hamborg for 11500 Rdl. Langermann var en rig Mand, da han købte Bjerre; men han forstod sig ikke paa Landbrug og maatte lidt efter lidt pantsætte Gaarden, omhugge Skovene, og 1812 solgte han Bjerre for 10000 Rdl. til *Hans Andersen* og *Mads Wissing*. De to Mænd delte baade Mark og Bygninger med Halvpart til hver. Familierne boede i hver sin Ende af Stuehuset og midtvejs, paa langs gennem Gaarden, skilte et Rækværk deres Ejendomme.

Hans Andersen (1765—1847) var først gift med *Maren Olesdatter* (1781—1818) og havde med hende 3 Børn:

Erik Hansen, f. 1813.

Ole Hansen, f. 1815.

Bodil Marie Hansdatter, f. 1817.

Anden Gang blev Hans Andersen gift med *Maren Andersdatter Skousbøll* (1785—1842) fra Lillebjerre. De fik følgende Børn:

Maren Hansdatter, f. 1819. Gift med Gdjr. Gregers P. Sørensen, Haugstrup.

Mette Kirstine Hansdatter, f. 1820.

Bodil Marie Hansdatter, f. 1823.

Ole Hansen, f. 1825.

Hanne Marie Hansdatter, f. 1828. Gift med Gdjr. Folketingsmand Søren Jørgensen, Uldum.

Conradine Hansdatter, f. 1830. Gift med Gdjr. Mogens Poulsen, Ølholm.

1843 overdrog Hans Andersen sin Halvpart af Bjerre til sin Søn *Ole Hansen*.

Mads Wissing (1775—1850) og Hustru *Mette Bertelsdatter* (1784—1834) havde Børnene:

Peder Madsen Wissing, f. 1813. Ejer af Brejnholmgaard.

Bodil Madsdatter Wissing, f. 1814. Gift med Forp. P. Winther Houmann, Stids Mølle.

Johanne Madsdatter Wissing, f. 1818. Gift med Gdjr. S. P. Uhrskov, Tørring.

Bertel Madsen Wissing, f. 1819.

Lovise Madsdatter Wissing, f. 1822. Gift med Gdjr. F. Chr. Brammer, Bjerager.

Johan Madsen Wissing, f. 1825.

Efter Mads Wissings Død 1850 blev Bjerre solgt til Gaardejer, Sognefoged Jørgen Jensen i Uldum, der Aaret efter solgte den til sin Søn, Folketingsmand Jens Jørgensen, Bøgballe.

Ole Hansen købte en Gaard i Langskov, som han havde til sin Død.

1851 blev *Jens Jørgensen* saa Ejer af Bjerre eller Bjerregaard, som Gaarden nu oftest bliver kaldt. Om denne betydelige Mand har Forstander Johs. Elbek fortalt udførligt i sin Bog »Jens Jørgensen og den gude- lige Vækkelse i Horsenseggen«. Her skal derfor kun anføres følgende, der hovedsagentlig er Uddrag af Elbeks Bog:

Jens Jørgensen blev født i Uldum 1806 som ældste Søn af »Lillekongen i Uldum«, den bekendte Gaardejer og Sognefoged Jørgen Jensen, og Hustru Karen Mortensdatter. 1833 købte Jens Jørgensen en Gaard i Holtum og giftede sig samme Aar med *Maren Sørensdatter*, der da havde tjent hans Moder i 14 Aar. 1847 solgte han Gaarden i Holtum og købte en noget større Gaard i Bøgballe. 1848 valgtes han som Medlem af den grundlovgivende Rigsdag. Medens han opholdt sig i Køben-

»Bjerregaard«, bygget i 1850erne af Jens Jørgensen. Fot. P. Madsen, R. M.

havn, døde hans Hustru. 1850 blev han gift med *Kirsten Christiansdatter* fra Dons ved Kolding, og Aaret efter købte han saa Bjerregaard.

1852 blev han Landstingsmand for 10. Kreds; Aaret efter Folketingsmand for Koldingkredsen, hvor han genvalgtes 1854 og 55. 1861 Medlem af Rigsraadet; 5. Marts 1864 valgtes han i Give som Medlem af Rigsraadets Folketing, faldt ved Valget 7. Juni s. A., men valgtes i Horsens 21. Decbr. s. A. til Rigsraadets Landsting. 1865 valgtes han i Horsens til Folketinget, faldt

4. Juni, men valgte 23. Juni til Landstinget. 1866 atter til Folketinget og stemte imod den reviderede Grundlov. 1869 blev han valgt i Bjerre og genvalgte 1872. Aaret efter stillede han sig i Vejle, men blev ikke valgt og søgte derefter ikke oftere Valg til Rigsdagen.

Som Frisindets Mand stod Jens Jørgensen Venstre nærmest, men overfor enhver Sag maatte han til det yderste følge sin Overbevisning, saa han var ikke nogen stram Partimand. Hans Taler var hverken mange eller lange, men baarne af Overbevisningens Varme og kunde derfor vanskelig overhøres. Højskolen og Børneskolen, især Friskolen, havde i ham en god Talsmand, ligesom han var meget virksom ved Gennemførelsen af de kirkelige Frihedskrav, f. Eks. ved Loven om Sognebaandsløsning.

Paa Bjerregaard holdt han ofte — i lange Tider en Gang maanedlig — kirkelige Møder, hvor kendte grundtvigske Præster som Otto Møller, Svendsen, Svejstrup, Niels Lindberg, R. T. Fenger o. fl. gærne var Ordførere. Gaarden var da fuld af Vogne, og Stuerne af Folk; det lange Spisestuebord stod dækket med Smørrebrød, som enhver kunde forsyne sig med uden Betaling derfor. I sit Hjem var Jens Jørgensen en stille, men myndig Mand. Det, der prægede hans Liv, var hans inderlige Kristentro. Hans Hustru Kirsten var en stille og stærk Kvinde, der styrede det store Hus med megen Dygtighed og havde en sjælden Omsorg for alle de mange Børn og Husfolk, hun havde om sig.

1874 bortforpagtede Jens Jørgensen Bjerregaard til sin Søn Kristian Jensen og flyttede med sin Hustru til Sofielyst, som han havde købt af Læge Sparevohn. Der døde han 1876. Paa en Mindesten, der er rejst for ham i Uldum, staar: »Han var en kristen Danemand og en folkelig Tillidsmand«.

Hans Enke Kirsten flyttede efter hans Død til Bjerrehus, et nyopført Hus i Bjerregaards Have. Hun døde 1890, 72 Aar gl.

Jens Jørgensens og Maren Sørensdaters Børn:

Jørgen Jensen, f. 1833. Gaardejer, Petersbjerre.
Søren Jensen, f. 1835. Ugift. Var brystsvag; døde
paa Bjerregaard 1881.

Rasmus Jensen, f. 1837. Gaardejer, Hvirring Mark.
Ane Katrine Jensen, f. 1840. Gift med Gdjr. Jens
Hansen, Petersbjerg.

Karl Martin Jensen, f. 1842. Brystsvag; døde som ung.
Johannes Jensen, f. 1844. Gaardejer i Uldum.

Jens Jørgensens og Kirsten Christiansdatters Børn:

Kristian Jensen, f. 1851. Ejer af Bjerregaard.

Maren Jensen, f. 1853. Gift med Gdjr. Knud Ras-
mussen, Skovby v. Aarhus.

Karen Jensen, f. 1855. Gift med Gdjr. Kristian Thu-
lesen, Lillebjerre.

Mette Marie Jensen, f. 1857. Gift med Gdjr. Karl
Juil, Nybjerg.

Martin Frederik Jensen, f. 1859. Døde som Barn.

Kristian Jensen, der fik Bjerregaard efter Faderen, blev
1879 gift med *Johanne Pedersen*, f. 1855, Datter af Fol-
ketingsmand Peder Nielsen, Hammerum. De fik 3 Børn:

Kirsten Jensen, f. 1880. Gift med sin Fætter, Gdr. Ok-
kels Birk, Helstrup.

Cecilie Jensen, f. 1882. Gift med Gdjr. Karl Warm-
dahl, Troelstrup, nu Brejnbjerg.

Jens Jørgen Jensen, f. 1884. Gaardejer, Abildballe i
Hornborg.

Johanne Pedersen døde allerede 1884. 1886 ægtede
Kristian Jensen sit Søkendebarn *Karen Dahl*, f. 1858,
Datter af Højskoleforstander A. J. Dahl og Hustru Marie,
Søster til Jens Jørgensen. Deres Børn:

Johanne Jensen, f. 1887. Lærerinde.

Anders Dahl Jensen, f. 1889. Bjerregaards nuværende
Ejer.

Peter Dahl Jensen, f. 1892, cand. polyt. Døde kort
efter Eksamen.

Martin Dahl Jensen, f. 1895, d. 1914.

Knud Dahl Jensen, f. 1902, stud. theol.

1918 overdrog Kristian Jensen Bjerregaard i Forpagt-
ning til Sønnen *Anders Dahl Jensen*. Da denne nogle

Aar efter købte en Gaard i Træden, overtog Kristian Jensen igen Gaarden et Par Aar, til Anders Dahl Jensen solgte Gaarden i Træden og købte Bjerregaard. Kristian Jensen og Hustru har siden boet paa Bjerrehus.

Anders Dahl Jensen blev 1920 gift med *Anna Jensen* fra Uldum.

Afbyggerejendomme fra Bregenholt og Bjerre.

Brejnholt Mølle

er sikkert meget gammel. 1559 nævnes *Peder Jul* i Bregenholt Mølle. 1688 ansættes den i Mølleskyld til 3 Tdr. 5 Skp. 0 Fdk. 3 Alb.

1722 og 1728 nævnes *Clemens Madsen* som Fæster af Møllen, og antagelig er han identisk med den Clemens Møller, der dør 1754, og hvis Søn *Anders Clemensen* bliver Fæster efter ham.

1771 maa Anders Clemensen paa Grund af Armod gaa fra Møllen, der da overdrages til *Mads Christoffersen*. Denne køber 1791 Brejnholt Mølle af Justitsraad Thygesen — der da er Ejer af Bjerre — for 1300 Rdl. Thygesen nægter ham imidlertid Skøde paa Møllen, hvorfor Mads Christoffersen sagsøger ham og faar da ogsaa endelig 1799 Skødet.

1804 skøder han Brejnholt Mølle til *Jens Andersen Uhrskov* (1772—1845), Godsforvalter paa Matrup.

J. Uhrskov var først gift med *Inger Schmidt* (1760—1821) og 2. Gang med *Johanne Charlotte Amalie Sabro* (1795—1882), Datter af Th. Sabro i Bjerres Mølle. I sidste Ægteskab var der 2 Døtre:

Inger Kirstine Anne Sophie Uhrskov, f. 1823.

Thomasine Laurentze Andrea Uhrskov, f. 1826.

1845 dør Jens Uhrskov, og s. A. ægtede hans ældste Datter *Jens Rasmussen Alrøe*, f. 1814, som da overtog Brejnholt Mølle. Først i 60erne bortforpantede han

den til *Ulrik Anton Clausen Fehr*, f. 1829, og flyttede til Aale By, hvor han havde købt et Hus, og fik en ret udstrakt Praksis som Dyrslæge, skønt han ikke havde taget Dyrslægeeksamen.

Forpagter Fehr ægtede 1864 J. Uhrskovs yngste Datter. Ca. 1870 overtog J. R. Alrø igen Møllegaarden — Møllen var bortforpagtet særskilt — og flyttede til Brejnholm Mølle, hvor han døde 1872. J. R. Alrø og Hustru havde

Brejnholm Mølle.

4 Sønner: Jens, Jakob, Anton og Charles, og 1 Datter: Anna. Efter J. R. Alrøes Død bestyrede en af Sønnerne Gaarden for Moderen til 1876, da den ældste Søn, *Jens Uhrskov Alrø*, f. 1849, fik den i Forpagtning. Han blev 1878 gift med *Marie Bernth* fra Lillebjerre. De fik en Datter, som 1884 druknede i Møllendammen.

1888 døde J. U. Alrøes Hustru, og s. A. flyttede Familien Alrø fra Brejnholm Mølle. Den gamle Fru Alrø flyttede med sin Datter til Aarhus. Jens Uhrskov Alrø fik senere en Stilling som Opsynsmand paa Sindssygehospitalet i Viborg.

Efter Familien Alrøes Bortrejse overtoges Brejnholm Mølle af Landbosparekassen i Horsens, der havde 1. Pant i Ejendommen. 1898 solgte Landbosparekassen den til dens daværende Bestyrer, *Erik Pedersen*, gift s. A. med *Maren Christensen* fra Bjerres Mølle.

Aastedbro.

1568 faar Fru Anna Lykke til Bregenholt Lehnshæve paa Aastedbro, »som hun skal lade bygge og vel færdiggøre med godt Tømmer, gode Stolper og tykke Bollebjæle og Rækker paa begge Sider, hvorimod hun aarligen af Bønderne maa oppebære det sædvanlige Brokorn, saalænge indtil Kongen derom anderledes bestemmer«.

Næste Gang, vi hører om Aastedbro, er Aar 1700, da Ejeren af Bjerre, Ole Krabbe, faar Bevilling til at holde Kro og Værtshus ved Aastedbro. Iforvejen havde han faaet kgl. Brev paa at maatte oppebære Indtægten af Broerne. Der førte 3 Broer over Aaen paa dette Sted, og Bønderne maatte betale Broenge fra Aar 1568. Før den Tid maatte de betale Brokorn, saaledes som det var bestemt i Lehnshævet til Fru Anna Lykke. — Det ses altsaa, at hun allerede samme Aar, hun fik Lehnshævet, har faaet Bøndernes Afgift forandret fra Brokorn til Broenge.

Aastedbro har saaledes først hørt under Bregenholt og er med denne lagt ind under Bjerre.

1746 bortfæstes den til *Chr. Manasse Tøxen*, f. i Faling Præstegaard. Han er der imidlertid ikke ret længe, for af Fæsteprotokollen fremgaar, at den næste Fæster, *Jens Pedersen* er død 1761, hvorefter den overdrages til »min Gartner *Jens Sørensen*, barnefødt i Hvirring«. I hans Fæstebrev staar, at for at passere Broen betales af en Kareth eller en Kalesche 4 Sk., af en Vogn 2 Sk. og et Kreatur 1 Sk. — *Jens Sørensen* døde 1786, 56 Aar gl.

Den følgende Fæster, *Rasmus Møller*, pantsætter 1789 alt sit Ind- og Udbo til Birkedommer Bager, Frydendal,

for 200 Daler. Rimeligvis er han da dette Aar bleven Selvejer af Kroen og det tillagte Agerjord. Han lever kun faa Aar derefter; 1793 solgtes Aastedbro Gæstgivergaard med Ejendom ved Auktion efter sal. Rasmus Møller til Snedkermester Høy.

1801 køber Erhardt Norup, Petersbjerg, sig fri Fart over Broen.

Snedkermester *Christian Høy* (1756—1819) drev ved Siden af Gæstgiveriet og Jordbruget sit Haandværk til sin Død. Han var gift med *Else Margrethe Lütz* (1755—1839). Deres ældste Søn, *Morten Evendorf Høy* (1789—1859) blev 1819 gift med *Sofie Charlotte Schytte* og fik samme Aar Aastedbro efter Faderens Død og drev ligeledes Snedkerforretningen. Og ogsaa deres Søn, *Christian Høy*, f. 1822, er Møbelsnedker. Han faar Aastedbro tilskødet 1865 af Moderen, men dør allerede 1871. Hans Enke, *Marie Catrine Markussen*, f. 1841, gifter sig kort Tid efter med *Anders Christensen* fra Enner. Han var brystsvag og døde 1879, kun 30 Aar gl. 3. Gang giftede Marie Catrine Markussen sig 1882 med *R. Anthonsen* fra Barrit, Broder til kgl. Skuespillerinde Frk. Anthonsen.

Anthonsen solgte nogle Aar efter Aastedbro til *Rosenmeyer*. Men Rosenmeyer kunde ikke klare den. Gaarden forfaldt, Marken groede til med Senegræs og andet Ukrudt, og 1888 maatte han lade Aastedbro gaa til Auktion. Hele Historien: Gaarden og Gæstgiveriet blev tilslaaet Gaardejer *Søren Sørensen*, Skovbækgaard, for 10,000 Kr. Søren Sørensen solgte derefter Halvparten i Aastedbro til *Ole Skovmand*, Skovhuset, og kort Tid efter den anden Halvpart til *Kristian Thulesen*, Lillebjerre.

Da Kristian Thulesen døde 1889, solgtes Aastedbro til *Karl Juul* fra Ormslev. Denne solgte Gæstgiveriet med 15 Tdr. Ld. til *P. Petersen*, der 1892 solgte det til *Laurs Jensen Engholm*, der endnu driver det. L. J. Engholm var gift med *Petrea Jensen*. Siden hendes Død har Datteren *Rasmine Engholm* været Husbestyrerinde i Aastedbro.

Nybjerg.

Karl Juul, f. 1857, der 1889 købte Aastedbros Jorder, blev s. A. gift med *Mette Marie Jensen*, f. 1857, Datter af Jens Jørgensen, Bjerregaard. Han byggede, ligeledes 1889, Nybjerg, begyndte straks med at tilplante den daarligste Jord og fortsatte dermed i de følgende Aar, saa der nu er en betydelig Granplantage.

Karl Juul og Mette Marie Jensens Børn:

Elisabeth Juul, f. 1890. Gift med sin Fætter Gdjr. *Jens J. Jensen*, Abildballe.

Kristian Juul, f. 1892.

Anna Juul, f. 1894. Massøse og Gymnastiklærerinde.
Jens Juul, f. 1896. Læge, Dr. med.

1917 overdrog Karl Juul Nybjerg til Sønnen *Kristian Juul* og flyttede til Honum.

Kristian Juul blev 1917 gift med *Eva Dinesen* fra Lundby paa Sælland. 1923 købte han fra Bjerres Mølle 28 Tdr. Ld., der grænsede til Nybjergs Jorder.

Margrethelund (Christiansminde)

hørte oprindeligt under Aastedbro, og dens Beboere var kun Brugere af Parcellen, der hørte dertil.

1812 nævnes *Søren Knudsen* og Hustru *Karen Henriksdatter* som Beboere af Margrethelund paa Aastedbro Mark. De flyttede derfra til Tamdrup Sogn 1831.

1816 blev *Margrethe Høy* i Aastedbro, Christian Høy seniors Datter, gift med *Møller Tvingstrup*, Katrinedals Mølle i Bryrup. Deres Søn *Mads Jensen Tvingstrup* nævnes 1835 blandt Konfirmanderne i Aale og opholdt sig da paa Margrethelund, hvor ogsaa hans Moder, *Margrethe Høy*, døde som Enke 1853, 69 Aar gl. Antagelig har *Møller Tvingstrup* maattet sælge Møllen og er 1831, da *Søren Knudsen* rejste til Tandrup, flyttet ind paa Margrethelund.

Sønnen *Mads Jensen Tvingstrup*, f. 1821, nævnes som Beboer af Margrethelund 1848 og 1854 og var da Væver. 1861 dør han som Tjenestekarl i Horsens.

Morten Høys Søn, Arrestforvarer *Carl Høy*, f. 1820, var gift med *Sofie Johanne Magdalene Abrahams*. Deres Søn, Chr. Charles Høy, blev født 1858, og Sofie Abrahams var da Enke og boede paa Aale Mark. 1863 viedes Tjenestekarl i Aastedbro *Søren Olesen* og Sofie Abrahams, og da bor hun paa Margrethelund. Hun døde 1865; Søren Olesen flytter da til Aale, og *Jens Peter Laursen* og Hustru *Marie Kirstine Jensen* rykker ind paa Margrethelund. De havde 2 Sønner, Jens og Laurs.

Marie Kirstine døde 1882, og Jens Peter Laursen blev 2. Gang gift med *Elisabeth Sørensen*.

Peter Husmand, som han sædvanlig kaldtes, var fast Husmand 3 Dage i Ugen paa Petersbjerre og 3 paa Lillebjerre. Da Tørringbanen var bleven aabnet, bestemte Peter Husmand sig til en Dag at tage med Toget fra Rask til Hesselballe, hvor han vilde aflægge et Besøg. Han var ikke tilfreds med, at han ikke kunde komme af i Hesselballe: »De ka' da ett' tøed møj o' hold', imens a kommer aa«. Men ellers var han svært imponeret af det ny Befordringsmiddel og udtrykte sin Beundring over, at »den saaaen ku' følle æ' Skinne li'ssaa snært«.

1877 skødedes Margrethelund til *Rasmus Olesen*, f. 1864. Han blev 1890 gift med *Mette Kristensen*, f. 1861, Datter af Væver Kr. Kristensen, Aale Vestermark. De fik 2 Sønner: Kristian, der døde som ung, og Martin, der senere fik en Statsejendom paa Rask Mark. — Rasmus Olesen købte flere Parceller til, dels fra Bjerregaard og dels fra Petersbjerre.

1912 solgte han Christiansminde, som Ejendommen nu kaldtes, til *M. P. Jensen*.

Bjerrers Mølle

blev ved Matrikuleringen 1688 ansat til en Mølleskyld af 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. I 1720erne beboedes den af *Chr. Jensen Møller*, som døde 1728, hvorefter *Søren Laursen Egens* fik den i Fæste. 1746 overdrages den til

Jørg. Chr. Christensen Møller, der afstaar den godvillig 1782, og den overdrages da til »velædle« *Bernhard Risbrich*.

Jørgen Chr. Møller og Hustru tog senere Ophold hos deres Svigersøn, Søren Nielsen, Brejnholmgaard, og stiftede 1806 »Jørg. Chr. Møllers Legat« paa 200 Kr., hvis Renter uddeles til »Trængende i Aale Sogn«.

1791 skødede Kammerherre Thygesen Bjerres Mølle til Bernhard Risbrich. Den var da ansat til 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. Mølleskyld, 4 Tdr. 2 Skp. Hartkorn, og Thygesen fik 1. Prioritet for 3300 Rdl. 1794 optager Risbrich et 2. Prioritetslaan paa 364 Rdl. hos Terkild Andersens Enke, Haubjerre. Og 1799 skøder han Bjerres Mølle med Maale-, Grutte- og Stampeværk til *Jørgen Nissen*; den er da pantsat for 6800 Rdl. 1. Prioritet til Gehejmeraad Guldberg og 364 Rdl. 2. Prioritet til Terkild Andersens Enke, Haubjerre.

1802 bortskødes den ved Auktionsretten til *Peder Guldagger*, Bygholms Mølle, der 1807 skøder den til Bygmester *Thomas Sabroe* i Vejle. Han pantsætter den mod 1. Prioritet 4000 Rdl. til Studiosus i Philologi og Historie Peder Høegh-Guldberg til Hald, 2. Prioritet 3000 Rdl. til P. Guldagger, Bygholms Mølle, 3. Prioritet i Ejendommen og 1. Prioritet i Ind- og Udbo 3000 Rdl. til Søren Wechen, Vejle, og endelig 4. Prioritet 2000 Rdl. til Peder Mønster Guldagger, Borupgaard. Af Thomas Sabroe og Hustru, f. Meyers Børn blev Sønnen J. Sabroe Ejer af Teibelgaard i Tørring, Datter Johanne Charlotte Amalie blev gift med Jens Uhrskov i Brejnholm Mølle og Datteren Jensine Marie med Jens Bentzen, Sofiesminde.

1829 tager Thomas Sabroe sine Svigerforældre, Jørgen Meyer og Hustru til sig og giver dem Føde, Husly og Ildebrændsel mod en aarlig Betaling af 244 Rdl. Sedler. 1830 sælger han Bjerres Mølle for 11330 Rdl. Sedler til Kancelliraad og Regimentskirurg *Høffner* og køber Sofiesminde. Høffner sælger 1838 Bjerres Mølle til Fuldmægtig, Examinatus juris *Peder Johannes Brøchner*,

der 1841 sælger den til *Carl Edvard Sciffert von der Merwede* (1784—1852), gift med *Ida Hedevig Ingerslev* (1796—1884). Efter Merwedens Død var Møllen bortforpagtet i en lang Aarrække, medens Madam Merwede og hendes 3 Døtre vedblev at bo i Møllegaarden.

1874 solgte Madam Merwede Bjerres Mølle til *Jørgen Christensen* fra Flemming, der havde den til sin Død 1896. Sønnen *Niels Christensen* bestyrede derefter i en Del Aar Gaarden for sin Moder *Abelone*, medens en anden Søn *Laurs Christensen* bestyrede Mølleriet, indtil *Abelone* giftede sig igen, og hun og hendes Mand *Hans Hansen* flyttede til Horsens, hvor de drev et Gæstgiveri.

1897 blev Møllen og det betydelige Aalefiskeri, der var drevet, nedlagt som Følge af Gudenaas Regulering, idet den Kanal, der ledede Vandet fra Aaen til Møllen, blev tørlagt.

Niels Christensen fik efter Moderens 2. Giftermaal Møllegaarden i Forpagtning i nogle Aar, hvorefter *Hans Hansen* og *Abelone* selv overtog Gaarden, og *Niels Christensen* købte en Gaard i Ring.

Abelone døde 1917. 1919 blev *Hans Hansen* gift med sin daværende Husholderske. 1923 solgte han Gaarden til et Konsortium, der udstykkede den. Selve Gaarden med de nærmest liggende Jorder solgtes til *Kirstejn Sørensen*, Marken syd for Landevejen til Kr. Juul, Nybjerg, og den vestligste Del af Marken til *Søren Skovbølling*, Haarup.

Hans Hansen købte en mindre Ejendom i Honum.

Østerlund.

I første Halvdel af 1790erne skødede *Laurits Møller* Parcellerne Nr. 11 og 16, Litra d, af Bjerre til *Anders Sørensen Malund*, som derpaa opførte Østerlund. Parcel Nr. 11 bestod af 12 Agre; »deres Genpart er Hovedparcellen til Bjerregaard paa den østre Side, Madam Pagh's Lod paa den vestre Side, og Aale—Aastedbro

Landevejene mod Nord og Aale Bæk mod Syd. Parcellen er ansat efter fri Herregaards Takst 7 Skp. 0 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb. Hartk., samt Skovskyld 2 Skp. 2 Fdk. Parcel Nr. 16. Litra d er $\frac{1}{4}$ af en lille Mose ved Greth Bjerge«.

Anders Sørensen Malund var født 1747 og var Søn af Gaardfæster Søren Michelsen Malund i Gaard Nr. 2 i Aale. 1784 blev han gift med *Kirsten Hansdatter* og fik en Gaard i Hjortsvang i Fæste.

1795 køber han af sin Broder Peder Sørensen Malund, Ejer af Fødegaarden i Aale, Parcel Nr. 9 af Bjerre, der betegnes som den vestre Side af den saakaldte Lund, som begrænses imod Syd, Vest og Nord af Diget ved Skoven og mod Øst af Skoven til den Rende, der gaar tværs igennem Skoven; Hartkorn 2 Skp. 2 Fdk. fri Herregaards-Takst. (Den omtalte Rende er den Grøft, der skiller Sofielysts Have fra Avlsbygningerne, og Parcellen er altsaa en Del af Sofielysts nuværende Mark). Parcellen var 1792 købt fra Bjerre af Peder Malund for 1000 Rdl, og han solgte den nu til Broderen for 160 Rdl. Senere købte Anders Sørensen Malund en tredje Parcel, beliggende paa Aale Mark, og som havde tilhørt afdøde Simon Pedersens Gaard, staaende for Hartkorn 5 Skp. 2 Fdk. $2\frac{5}{9}$ Alb.

1808 solgte Anders Sørensen Malund Østerlund til *Hans Nielsen*, f. 1776, der samtidig blev gift med hans Datter, *Else Andersdatter*, f. 1785. Købesummen var 800 Rdl. — en aarlig Afgift til Svigerfaderen, der døde 1810. Skoven, der stod paa den saakaldte Lund, var da tildeels ophugget.

Hans Nielsen var Søn af den Niels Hansen Landsoldat, der 1775 overtog Gaard Nr. 12 i Aale efter sin Svigerfader Jens Olesens Død.

1809 køber Hans Nielsen Ejendommen »Lystlund«, der laa ca. 150 Alen nordvest for Østerlund, af Knud Pagh til Rugballegaard for 800 Rdl. Hartkorn 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{2}{3}$ Alb.

»Lystlund« var 1792 købt fra Bjerre af Mesterskrædder *Ulrik Christian Jensen Bro*, der 1805 solgte den igen

til Knud Pagh, der da var Ejer af Stougaard og som lod opføre en herskabelig Bygning paa Lystlund som Enkesæde for sin Moder. Denne Bygning fulgte ikke med, men blev nedbrudt, da Pagh solgte Lystlund til Hans Nielsen.

Fornævnte Mesterskrædder Ulrik Christian Jensen købte 1805 et Hus i Aale By. Hans Datter, Frederikke Christiane Ulriksdatter, blev 1810 gift med Husmand og Skrædder Jens Jørgensen i Aale. De havde flere Børn, bl. a. Anders Jensen (Skrædder), der blev gift med Jens Jepsens Datter, Brejnholmgaard, og købte en Parcel derfra, hvorpaa han byggede det Sted, Karl Warmdahl nu har, og Ulrik Christian Jensen f. 1818, der under Navnet Ulrik Skrædder endnu huskes af mange midaldrende Folk i Aale som en stor Original. Han var Havemand og boede i det Hus, der nu ejes af Peter Frandsen.

Men tilbage til Hans Nielsen, Østerlund. 1823 døde hans Hustru, *Else Andersdatter* og efterlod ham 3 Børn:

Anders Hansen, f. 1809. Blev 1841 gift med Gdr. Niels Andersen Bødkers Datter Ane Katrine og fik et Boelsted paa Aale Vestermark.

Niels Hansen, f. 1818. Fik en Ejendom i Haarup. Fåder til Væver Hans Nielsen, Aale Kær, og Ane N., g. m. Smed H. Rasmussen, Aale Mark.

Anne Marie Hansdatter, f. 1823.

Aaret efter Else Andersdatters Død ægtede Hans Nielsen *Mette Marie Pedersdatter* (1795—1849). Børn af dette Ægteskab:

Else Marie Hansdatter, f. 1825.

Anne Hansdatter, f. 1826.

Maren Hansdatter, f. 1829.

Peder Hansen, f. 1830.

Anne Kirstine Hansdatter, f. 1834.

Jens Hansen, f. 1837. Væver i Gedved. Døde i Aale hos sin Søn, Peder Hansen, Aale Kær.

Johan Andreas Weinrath Hansen, f. 1837.

Hans Nielsen købte 1819 et Tørveskifte og 1828 et

Engskifte til Gaarden. 1849 skødede han Østerlund, 2 Tdr. 0 Skp. 2 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb. Hartk., til *Morten Sørensen*, der s. A. blev gift med hans Datter *Else Marie Hansdatter*.

Morten Sørensen var Søn af Gdr. Søren Mortensen Malund i Aale, der tillige var Forpagter af Vaabensholm og boede der, da Sønnen blev født 1824.

Hans Nielsen døde 1851. Aaret før var hans Datter Else Marie, Morten Sørensens Hustru, død og efterlod sig en Søn, Søren Mortensen, som døde, 2 Aar gl. 1851 blev Morten Sørensen gift med *Mette Kirstine Frandsdatter* fra Hvirring, f. 1824. I dette Ægteskab blev der født 6 Børn, hvoraf 2 døde som ganske smaa. De andre 4 er:

Frands Mortensen, f. 1852, d. 1928.

Else Mortensen, f. 1854, d. 1922.

Kirstine Mortensen, f. 1856, d. 1892.

Søren Mortensen, f. 1858.

1861 købte Morten Sørensen en Parcel paa 11 Tdr. Ld., der grænsede til hans egen Parcel Nr. 9, den saakaldte Lund. 1869 solgte han begge Parceller til Læge Sparrevohn, Sofielyst.

1870 købte han Brejnholmgaard efter Jørgen Nedergaard, der maatte gaa fra den, og han ejede nu i en Aarrække begge Gaarde: Brejnholmgaard, hvortil han nu flyttede, og Østerlund, der nu var en mindre Gaard paa 24 Tdr. Ld. 1892 afstod han Østerlund til sin ældste Søn, *Frands Mortensen*.

Alle Morten Sørensens Børn forblev ugifte. Kirstine styrede Huset for Broderen paa Østerlund, men døde allerede 1892.

1904 solgte Frands Mortensen Østerlund til sin Broder *Søren Mortensen*, der siden Faderens Død havde haft Brejnholmgaard, men nu solgte den. Alle 3 Søsken, Frands, Else og Søren Mortensen boede herefter sammen paa Østerlund tillige med deres Moder, der døde 1916, 92 Aar gl. 1922 døde Else og 1928 Frands Mortensen.

1925 solgte Søren Mortensen Østerlund til sin Slægt-

ning, *Peter Damgaard* fra Hvirring, men har fremdeles sit Ophold paa Gaarden.

Brejnholmgaard.

Vi forlod Bregenholt 1671, da den var sunket ned til, at være en Fæstegaard og blev lagt ind under Bjerre. Nogle Aar efter blev Gaarden nedbrudt, og Jorden blev drevet under Bjerre Hovedgaard.

Men godt 100 Aar efter rejstes Gaarden igen. 1792 skødede Laurits Møller, Bjerregaard, en Del af den gamle Gaards Jorder til *Mads Pedersen Halle*, der straks igen skødede dem til sin Svigersøn, *Søren Nielsen* fra Bjerlev, f. 1755, og denne byggede da Bregenholt eller Brejnholmgaard, som den nu blev kaldt, paa den Plads, hvor Gaarden nu ligger. Den gamle Herregaard laa ca. 300 Alen sydøst derfor.

Omkring Aar 1800 verserer der mellem de Aale Gaardmænd og den tidligere Ejer af Bjerre, Laurits Møller, nu Sofielund ved Vejle, en Sag, der ender med, at Gaardmændene maa overdrage L. Møller Konge- og Kirketienderne af de Bregenholt i sin Tid tilhørende Jorder for en bestemt Sum. For Brejnholt Møllers Vedkommende var det bragt i Orden, og Søren Nielsen, Brejnholmgaard, faar nu ogsaa Tienderne købt. 1801 sælger L. Møller til Amtmand Mogenstjerne i Aarhus Konge- og Kirketiende af Bregenholms tidligere tilliggende ufri Jorder, Lindenholt, der har 5 Skp. 1 Fdk. Hartkorn, og Bolskovlund, 2 Fdk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn.

Søren Nielsen dør 1823. Den næste Ejer er *Jens Jepsen*, f. 1788. Han dør 1853, og Aaret efter skøder hans Enke Gaarden til sin Svigersøn *Peder Wissing* fra Bjerregaard, f. 1813, der er gift med hendes Datter *Karen Marie Jensdatter*.

1856 afstaar Peder Wissing en Parcel af Gaarden, 4 Skp. 0 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, til sin Svoger Anders Jensen (Skrædder), der er gift med Jens Jepsens Datter Maren. Og 1861 solgte han 11 Tdr. Ld. af Brejnholt-

gaards Jorder til Morten Sørensen, Østerlund, og 4 Tdr. Ld. til dennes Broder Anders Sørensen, Aale. Og desuden købte Brødrene i Fællesskab endnu en Parcel paa 11 Tdr. Ld. fra Brejnholmgaard; med den fulgte et Hus til Nedbrydning. Denne Parcel solgte de straks til Christen Bek, som derpaa byggede det Sted, der nu ejes af Elmer Andersen.

1862 maatte Peder Wissing gaa fra Gaarden, som da overdroges til hans Svoger *Jørgen Nedergaard*, f. 1826, der var gift med en tredje af Jens Jepsens Døtre, *Karen Jensdatter*, f. 1825.

1868 brændte Gaarden. Jørgen Nedergaard fik den opbygget igen, men 2 Aar efter maatte han gaa fra den, og den købtes da af *Morten Sørensen*, Østerlund, som nu tog Bopæl paa Brejnholmgaard. Jens Jepsens Enke, *Sidsel Marie Hansdatter*, fik fremdeles sit Ophold paa og sin Aftægt af Gaarden; hun døde 1879, 84 Aar gl.

Morten Sørensen ejede Brejnholmgaard til sin Død 1897. Hans yngste Søn *Søren Mortensen*, overtog da Gaarden, og *Else Mortensen* styrede Huset for Broderen.

1904 solgte Søren Mortensen Gaarden til sin Fætter *Eske Frandsen* fra Langskov og købte s. A. Østerlund af Broderen Frands Mortensen.

Mariesminde (Brejnbjerre).

1856 skødede Peder Wissing en Parcel af Brejnholmgaards Mark til sin Svoger *Anders Jensen Skrædder*, f. 1815, Søn af Skrædder Jens Jørgensen i Aale. Skræddernavnet arvede Anders Jensen efter sin Fader; selv var han Træskomand. 1844 ægtede han Jens Jepsens Datter *Maren*, f. 1823, og boede derefter i Aale By, til han købte og bebyggede Parcellen.

Anders Skrædder og Maren fik 12 Børn. 1867 døde Anders Skrædder af Brandbylder og et Par Aar efter solgte Maren Skrædders Ejendommen til *Therkel Niel-*

sen og flyttede til Aale By. Senere rejste hun til Amerika, hvor et Par af Sønnerne boede.

Therkel Nielsen solgte midt i 1870erne Mariesminde til *Christen Nyborg* og *Christen Andersen*. De solgte den 1885 til *Hans Henrik Ditlevsen*, der før havde en Ejendom i Smalaale, som Chr. Nyborg nu fik i Bytte.

1900 solgte H. H. Ditlevsen Mariesminde til *Anton Sørensen*, der s. A. blev gift med *Ane Bonde*; begge er fra Djursland.

Anton Sørensen solgte den 1924 til Jens J. Jensen, Abildballe, der overdrog den til sin Svoger *Karl Warmdahl*, gift med *Cecilie Jensen* fra Bjerregaard. Ejendommen kaldes nu Brejnbjerg.

Brejnholmhus (Frydensbjerg).

1861 købte *Christen Nielsen Bæk*, som før nævnt, en Parcel paa 11 Tdr. af Brejnholmgaards Mark. Han solgte den 1866 til *Rasmus Pedersen*, der havde den til 1873, da den gik til Auktion og købtes af *Rasmus Jakobsen* 1845—1919) fra Dortheasminde, gift samme Aar med *Kirsten Rasmussen* fra Kalhave. Deres Børn er:

Jakob Jakobsen, f. 1876. Vejmænd i Aale.

Rasmus Jakobsen, f. 1878. Gaardejer i Aaes.

Karl Jakobsen, f. 1881. Uhrmager i Amerika.

1904 overdrog Rasmus Jakobsen Brejnholmhus til Sønnen *Jakob Jakobsen* og flyttede til Aale.

Jakob Jakobsen solgte 1908 Stedet til *Knud P. Andreassen*. I hans Tid brændte Brejnholmhus, og han byggede da et nyt Sted, som han kaldte Frydensbjerg, ca. 100 Alen længere mod Vest.

1922 solgte han Frydensbjerg til *Lars Peter Jørgensen*, der 1930 solgte til *Elmer Andersen*.

Lindbjerg.

1787 fæster *Hans Lind* Jord og faar Hjælp til at bygge *Lindenhushus*. Han er gift med *Catrine Caspersdatter* (1737—1815).

Den næste Fæster er *Christen Christensen Hvillum* (1770 1846), der 1817 faar Lindenhus, 5 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartk., tilskødet af H. Andersen og Mads Wissing, Bjerregaard.

Chr. Hvillum bliver Sognefoged efter Iver Olesen i Aale og er en meget kyndig Mand i juridiske Sager, Affattelse af Købekontrakter og andre Dokumenter. Hans Hustru hed *Maren Pedersdatter* (1769—1846).

Børn:

Christence Christensdatter, f. 1796, g. 1820 med Mads Andersen Skousbøll fra Lillebjerre; de fik s. A. en Gaard i Østbirk.

Christen Christensen Hvillum, f. 1798. Blev Gaardejer i Uldum.

Peder Christensen Hvillum, f. 1799. Først bosat i Lundum, senere paa Aale Mark.

Henrik Christensen Hvillum, født 1805.

1837 skøder Chr. Hvillum Lindbjerre, som Ejendommen nu kaldes, til Sønnen *Henrik Christensen Hvillum*, der 1835 var bleven gift med *Kirsten Marie Andersdatter* (1811—78). De fik Børnene:

Christen Henriksen Hvillum, f. 1836, d. 1871.

Maren Henriksen Hvillum, f. 1838; g. m. Husmdl. Jørg. Chr. Pedersen, Boring.

Kirstine Jensine Henriksen Hvillum, f. 1840; g. m. Gmd. Niels Nielsen, Finderup.

Andersine Henriksen Hvillum, f. 1849.

Henrik Hvillum blev Sognefoged som Faderen og var som ham en lovkyndig Mand og i det hele taget vel forfaren i sine Embedssager. Han blev en meget gammel Mand, døde først 1896, 91 Aar gl.

1876 blev hans yngste Datter *Andersine* gift med *Peder Pedersen* fra Linnerup, f. 1847, og Henrik Hvillum overdrog da Gaarden til dem. Deres Søn er Gaardejer Henrik Pedersen, Hesselballe. Andersine døde 1884. 1898 blev Peder Pedersen gift med *Nielsine Kyed*, f. 1871. De har 2 Børn:

Christian Pedersen. Gaardejer i Nr. Snede.

Andersine Pedersen. Gift 1921 med *Ejnar Møller*, der s. A. overtog Lindbjerg.

Peder Pedersen og Hustru flyttede ved Gaardens Afstaaelse til Aale i et nybygget Hus.

Bolskovlund.

1792 skødede L. Møller, Bjerre, en Parcel, 2 Fdk. 2 $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, af Bregenholms Jorder til *Christen Christensen Bødker* (1753—1831), Søn af Gaardfæster Chr. Jensen Bødker, Gaard Nr. 10 i Aale. Han var gift med *Dorthe Jensdatter* (1761—1842), og de havde 5 Børn:

Maren Christensdatter, f. 1791.

Anne Christensdatter. Blev gift med Gdr. Lauritz Nutzhorn, Peterslyst, Østbirk.

Jens Christensen }
Christen Christensen } Blev begge bosatte i Lundum.
Birthe Kirstine Christensdatter.

1823 skøder Chr. Christensen Bødker Bolskovlund til sin ældste Datter *Maren Christensdatter* for en Købesum af 200 Rdl., og desuden skal hun udrede, kontant eller i Obligationer, en Broderlod paa 17 Rdl. 1 Mk. 3 Sk. til hver af Brødrene og en Søsterlod paa 14 Rdl. 2 Mk. 6 Sk. til hver af sine Søstre. Samme Aar bliver hun gift med *Hans Eskildsen* fra Grætrup, f. 1788. De fik 2 Børn:

Christiane Hansdatter, f. 1827. Blev gift med Jens Nielsen i Føvling.

Eskild Hansen, f. 1830. Fik en Gaard i Haarup.

1833 døde Maren Christensdatter, kun 42 Aar gl., og s. A. blev Hans Eskildsen gift med *Anne Margrethe Nielsdatter* (1805—75), Datter af Gmd. Niels Andersen Bødker i Aale. I dette Ægteskab fødtes 6 Børn:

Dorthea Marie Hansdatter, f. 1834, d. 1884. Ugift.

Niels Hansen, f. 1836. Købmand i Horsens.

Maren Hansdatter, f. 1839. G. m. Husmd. Niels Andr. Thyregod Jonassen, Hygild.

Anders Hansen, f. 1841.

Jens Hansen, f. 1847.

Anne Hansdatter, f. 1851, d. 1873. Ugift.

Den 16. April 1853 blev der foretaget Skifte efter Hans Eskildsen, der var afgaaet ved Døden d. 21. Marts

s. A. Bolskovlund staar da for Hartkorn $6\frac{1}{2}$ Skp. efter den ny Matrikulering 1844 og vurderes til 2000 Rdl.; Gælden er 406 Rdl. Enken tilkommer Halvparten af Boets Nettoformue og faar desuden en Broderlod paa 113 Rdl. Sønnerne Eskild, Niels, Anders og Jens faar hver en Broderlod paa 113 Rdl., og de 4 Døtre hver en Søsterlod, der er halvt saa stor.

Aaret efter bliver Enken gift med *Peder Andersen*, f. 1816, Søn af Husm. Anders Ladefoged i Aale. Dette Ægteskab var barnløst. Efter Anne Margrethes Død 1875 overdrog P. Andersen Bolskov til sin Stedsøn *Jens Hansen*. Denne var brystsvag og døde allerede 1881, hvorefter hans Broder *Anders Hansen*, der havde faaet en Gaard i Trebjerre, solgte denne og overtog Bolskovlund. Han og Hustru *Ane* fik 6 Børn:

Hans Peter Hansen, f. 1871. Mælkehandler i Horsens.

Jakob Hansen, f. 1873. Rejsende i Uldtøj.

Andreas Hansen, f. 1875.

Johanne Hansen, f. 1878. Har en Tegne- og Kniplingsforretning i Kbhvn.

Anne Hansen, f. 1880. Husbestyrerinde i Aale.

Marie Hansen, f. 1882. Har en Konfekturforretning i Svendborg.

1899 døde Anders Hansen, hvorefter Sønnen *Andreas Hansen* fik Bolskovlund.

Lillebjerre.

1792 solgte L. Møller, Bjerre, til *Anders Nielsen Skousbøll* fra Tørring en Parcel, kaldet Huulgaards Kobbøl — Grænser mod Nord fra Postdam til Skelhøje Dige; de øvrige Grænser ligeledes nævnt. — »Køberen leveres 26 Fag Hus og til Bygnings Hjælp de ham udviste 3 Træer af Bjerre Skov samt til Laans 10 a 20 Traver Langhalm. Ligeledes nyder Køberen for sig og Familie og Creaturer fri Husværelse paa Bjerre denne Sommer. Den lovbefaledede Rytter — Hests Holdelse er Køberen for bestandig uvedkommende, men holdes af Hovedparcellen og paa hans Regning. Køberen tiltræder Ejen-

dommen saa snart, han vil, og fra den Tid nyder han Stolestade for sig og sine i Kirken«. — Købesummen er 1600 Rdl., og Justitsraad Thygesen, Matrup, faar 1. Pant for 1450 Rdl.

Anders Nielsen Skousbøll (1751—1838) og Hustru *Mette Jensdatters Børn*:

Jens Andersen Skousbøll. Første Ejer af Sletbjerg paa Aale Vestermark.

Maren Andersdatter Skousbøll, f. 1785. Gift med Gdjr. Hans Andersen, Bjerre.

Anne Andersdatter Skousbøll, f. 1791. Gift med Gdjr. Mikkel Henningsen, Ravnholt.

Niels Andersen Skousbøll, f. 1793. Drukne i Gudenaa 1809, da han var ved at skære Siv.

Mads Andersen Skousbøll, f. 1797. Gaardejer i Østbirk.

Peder Andersen Skousbøll, f. 1800. Fik 1823 Lillebjerre tilskødet af Faderen og ægtede 1826 *Mette Laursdatter* fra Østbirk (1806—41). De fik 2 Døtre:

Maren Pedersdatter Skousbøll. Gift med sit Søkendebarn, Gaardejer og Amtsraadsmedlem Henning Mikelsen, Haarup.

Laurence Pedersdatter Skousbøll.

1842 blev Peder Andersen Skousbøll umyndiggjort paa Grund af Sindssygdом, og 1844 drukne han sig i Aaen.

1845 blev Examinatus juris *Joh. Ludv. Bernth* (1814—71) Ejer af Lillebjerre og s. A. gift med *Vilhelmine Elisabeth Hansen* (1814—68) fra Aastedbro. De fik 2 Børn:

Andreas Bernth, f. 1846.

Marie Bernth, f. 1850. Gift 1878 med Forp. J. U. Alrøe, Brehnholm Mølle.

J. L. Bernth købte Parcellen 4b fra Petersbjerre, og til Lillebjerre hørte nu 96 Tdr. Ld. 1865—74 var Gaarden bortforpagtet til *Chr. Schmidt*. Derefter overtog *Andreas Bernth* den og optager et Laan i Gaarden, der i den Anledning bliver vurderet til 27,000 Rdl. Besætningen bestaar af 4 Heste, 18 Køer, 1 Tyr, 9 Faar med Yngel og en Vædder samt 2 Grisesøer og 8 Grise, som ansættes til en samlet Værdi af 2350

Rdl.; men Vurderingsmændene skønner, at »Fækreaturerne bør forøges indtil 30 Stk., nemlig 24 Køer og 6 Ungkvæg«, hvad Ejeren ogsaa agter at gøre i den nærmeste Fremtid. Under denne Forudsætning kalkulerer Vurderingsmændene følgende Driftsregnskab for Lillebjerre, »hvis Bygninger er vel vedligeholdte, Marken i særdeles god Kulturtilstand og godt vandafledet; Mergel findes i Overflødighed«:

I n d t æ g t :

a.) Kornproduktionen.

10 Tdr. Ld. Rug á 10 Fold	= 100 Tdr. á 6 Rdl. 8 Sk.	= 608 Rdl. 2 Mk. 0 Sk.
10 - - Byg á 12	= 120 - á 5 - 8	= 610 - 0 - 0 -
20 - - Havre á 12	= 240 - á 3 - 40	= 820 - 0 - 0 -
1½ - - Rug á 8	= 12 - á 6 - 8	= 73 - 0 - 0 -
1½ - - Byg á 8	= 12 - á 5 - 8	= 61 - 0 - 0 -
1½ - - Havre á 8	= 12 - á 3 - 40	= 41 - 0 - 0 -
		2213 Rdl. 2 Mk.

b.) Kvægbesætningen.

24 Køer á 800 Kd. Mælk á 8 Sk.	1600 Rdl.	
3 Udsætterkøer á 40 Rdl.	120 -	
10 Faar med Yngel	100 -	
12 Fedesvin á 30 Rdl.	360 -	2180 Rdl. 0 Mk.
		Ialt Indtægt 4393 Rdl. 2 Mk.

U d g i f t :

a.) Skatter og Afgifter til Stat og Kommune	156 Rdl.
b. c.) Brandpenge af Bygninger og Løsøre	30 -
d.) Kunstgødning	100 -

D r i f t s u d g i f t e r :

e.) Udsæd	238 -
Kløver- og Græsfrø	48 -
Foderkorn til Husholdning og Besætning	900 -
Bygningernes Vedligeholdelse	60 -
Vedligeh. af Besætning og Inventarium	100 -
Lønninger til Tyende og Daglejer	400 -
f.) Udgifter til Landhusholdningen	380 -
g.) 6 0/10 af Besætnings- og Inventariets Værdi	156 -
10 0/10 af Driftsudgifterne	175 -
	2743 Rdl. 0 Mk.

Driftsoverskud 1650 Rdl. 0 Mk.

Andreas Bernth naaede imidlertid ikke at forøge Kvægbesætningen til 30 Stk. 1877 solgte han Lillebjerre til Kristian Thulesen fra Ferup, og da bestaar Besæt-

ningen af 3 Heste, 19 Køer, 2 Kvier, 1 Tyr, 8 Faar med Lam og 4 Svin. Købesummen er 56400 Kroner.

Kristian Thulesen, f. 1852, blev samme Aar, han købte Lillebjerre, gift med sit Søkendebarn *Karen Jensen*, f. 1855, Datter af Jens Jørgensen, Bjerregaard. De to unge Folk levede et lykkeligt og virksomt Liv paa Lillebjerre til 1889, da Kristian Thulesen mistede Livet ved en Kørselsulykke. Paa Aale Kirkegaard har Aaleboerne rejst ham en Mindesten, hvorpaa staar: »Leve kort Tid eller længe, blot vi lyser op i Taagen«.

Kristian Thulesen og Karen Jensen fik 6 Børn:

Ane Marie Thulesen, f. 1878. Gift med Gdr. Rasmus Jakobsen, Aaes.

Kirsten Thulesen, f. 1880. Gift med Gdr. Peter Hansen, Højvang.

Thule Thulesen, f. 1881. Ejer af Lillebjerre..

Jens Thulesen, f. 1883, d. 1885.

Johannes Thulesen, f. 1885, Gdr., Hvirring Højgaard. Gift med Gunild Laursen fra Flemming.

Dorthea Thulesen, f. 1888. Gift med Gdr. Frode Jensen, Lundum.

Efter Kristian Thulesens Død var hans Broder Niels Thulesen i en Aarrække Bestyrer for Enken Karen Thulesen. 1917 fik den ældste Søn *Thule Thulesen*, efter i mange Aar at have bestyret Gaarden for sin Moder, Lillebjerre tilskødet. Karen Thulesen bor nu i »Krogen«, et nyt Hus, hun 1917 byggede i Nærheden af Højvang.

Thule Thulesen, g. 1917 m. *Karen Skov* fra Dons, f. 1889, døde allerede 1925, kun 44 Aar gl.

Petersbjerre.

1793 skøder L. Møller, Bjerre, en Parcel med Hartkorn 5 Tdr. 1 Skp. 1 Alb. med beskrevne Grænseskel til *Johannes Hansen*, Bræstenbro, for en Pris af 1600 Rdl., pantsat for denne Sum til Peder Hvid, Lundegaard, hvem han desuden senere kommer til at skyldte ca. 200 Rdl. Men da Johannes Hansen har faaet Gaarden sat nogenlunde i Stand, er han færdig med det

samme; thi i Vrads Herreds Pantebog læses følgende:
 »6. Marts 1795 mødte Landsdommer og Herredsfuldmægtig Høghs konstituerede Fuldmægtig, Procurator Borchenius fra Cathrinedallund med de tvende tiltagne Vitterligheds mænd, Sognefoged Iver Olesen af Aale og Hr. Høj fra Aastedbro, hos Hr. Johannes Hansen, boende paa Petersbjerre paa Bjerres Hovedgaards Mark i Aale Sogn, Vrads Herred, Ringkøbing Amt, efter Begæring af Hr. Peder Hvid til Lundegaard for at faa opfyldt tvende Landstings Domme angaaende Betaling af 1600 Rdl. i 1. Prioritet og 199 Rdl. 2 Mk. 6 Sk. i 2. Prioritet. Johs. Hansen var tilstede og deklarerede, at han for at undgaa videre Vidtløftigheder var villig til at overdrage Petersbjerre med alt tilhørende til Peder Hvid«.

1796 solgte *Peder Hvid* Gaarden til Forvalter *Nygaard*, forhen *Egholm Mølle*, og denne solgte den atter 1799 til *Erhardt Norup*, der havde den til sin Død 1837. Da blev der holdt Auktion over Petersbjerre, der blev tilslaaet Sognefoged *Jørgen Jensens Søn* af *Uldum*, *Jesper Jørgensen*, for 5060 Rdl. *Jesper Jørgensen* solgte kort Tid efter Gaarden for samme Pris til *Erhardt Norups Søn*, *Jakob Norup*, f. 1814. Den blev da pantsat for for 2300 Rdl. 1. Prioritet til *Madam Ølsted*, *København*, 800 Rdl. 2. Prioritet til Sognefoged *Jørgen Jensen*, *Uldum*, 100 Rdl. hos *Mads Wissing*, *Bjerregaard*, og 2700 Rdl. hos *Moderen*, *Enkemadam Norup*, mod Aftægt til hende.

Men *Jakob Norup* levede over Evne og kunde ikke klare den. Allerede 1840 maatte han gaa fra Gaarden, der da blev solgt til *Chr. Josef Richter*. Denne solgte den sidst i 1850erne til *Fersløv*, der kort Tid efter solgte den til *Jens Jørgensen*, *Bjerregaard*, som overdrog den til sin ældste Søn *Jørgen Jensen*, f. 1833.

Jørgen Jensen blev 1873 gift med sit Søskendebarn *Jørgine Dahl*, f. 1852. Nogle Aar efter overtog han sin Farbroders Gaard i *Fløjstrup*. 1878 solgte han *Petersbjerre* til *Jens Hansen* fra *Spettrup*, f. 1847, der 1879

blev gift med Jens Jørgensens Datter *Ane Kathrine Jensen*. De havde bestyret Petersbjerre, siden Jørgen Jensen flyttede til Fløjstrup. Jørgen Jensen var brystsvag og døde allerede 1884. Hans Enke, Jørgine Dahl, flyttede da til Aale og var i mange Aar Husbestyrerinde for sin Broder, Købmand Jens Dahl. Da Jens Dahl giftede sig i 1892, flyttede hun til Bjerrehus, hvor hun plejede sine Forældre i deres sidste Levetid, og efter deres Død byggede hun sig et Hus tæt ved Aale By, hvor hun døde 1928.

Jens Hansen og Ane Katrine Jensen fik 2 Børn:

Karl Martin Hansen, f. 1880.

Anna Hansen, f. 1882. Gift m. Gdr. Marius Nielsen, Ryslinge.

Ane Kathrine døde 1893. 1918 overdrog Jens Hansen Petersbjerre til sin Søn *Karl Hansen*, g. m. *Karen Marie Jensen*, Datter af Husmd. Kristen Jensen, Aale Vestermark.

Jens Hansen bor fremdeles paa Petersbjerre, passer sine Bestillinger som Distriktsforst. for Wistofts Brandkasse og Hagelskadeforsikringsfmd., ligesom han tager livlig Del i alt, hvad der rører sig i Tiden.

Mellembjerre (Sofiesminde).

1793 overdrager L. Møller, Bjerre, til *Niels Jensen Smed* af Molgjer Parcellerne Nr. 13, 14 og 15 af Postdam Kobbøl, hvis Grænseskel er saaledes: for søndre Ende Diget ved Landevejen, for østre Side Diget ved Anders Skousbølls Lod, for nordre Ende en pløjet Fure mellem disse Parceller og Johannes Hansens Lod, og for vestre Side Diget ved Smede Kobbøl. Endvidere Parcellen Nr. 12, som er 6 af de saakaldte Langagre fra Landevejen ned til Aaen. Alle Parcellers Hartkorn 2 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk.

1799 sælger Niels Jensen Smed Mellembjerre, som Gaarden blev kaldt, til *Søren Jensen Hatting*, tidligere Ejer af Gaard Nr. 12 i Aale. Han sælger den 1807 til

Hans Pedersen Vonges Enke, der s. A. sælger den til sin Søn *Peder Hansen Vonge*.

1814 solgtes Gaarden ved Auktion for 3500 Rdl. Navneværdi til Ejerne af Bjerre, Hans Andersen og Mads Wissing, der Aaret efter skøder den til Landmaaler *Rasmus Jensen Uldum*.

Landmaaler Uldum sælger den 1831 til *Thomas Sabroe*, tidligere Bjerres Mølle, for 2100 Rdl. Sølv. Gaarden fik derefter Navnet Sofiesminde.

1843 holdt Th. Sabroe og Hustru Guldbryllup, og derom kan i »Aarhus Stifts-Tidende« for 25. Juli s. A. læses følgende:

»Onsdagen den 12te Juli, dette Aar, blev en sjelden Fest høitideligholdt paa Teibelgaard i Tørring Sogn.

Det var den Dag 50 Aar siden Bygmester og Eier af Sophiesminde, i Aale Sogn, *Th. Sabroe* og Hustru indgik ægteskabelig Forbindelse. Om Formiddagen bleve de nævnte Ægtefolk lyknskede paa deres Bopæl af Slægt og deltagende Venner, og derpaa indbudne til Teibelgaard, som eies af deres ældste Søn, Proprietær J. Sabroe, hvorhen de ledsagedes af Familien, og hvor Børn, Svigerbørn og Børnebørn havde kappedes om at berede de Gamle en festlig Modtagelse.

Ved Indkørselen til Teibelgaard overraskedes Jubelparret ved en smagfuld, med Blomster og Guirlander pyntet Æreport, og paa Gaarden blev de under jublende Glæde modtagne af Børn, Svigerbørn, Børnebørn og Børnebørns Børn. Et festligt Maaltid var anrettet. Ved Bordet udbragte Stedets værdige Præst, Hr. Riber, efter at han i et smukt og hjærteligt Foredrag havde berort Festens Anledning og tolket de Erindringer, Ønsker og Forhaabninger, der knyttede sig til samme, Brudeparrets Skaal, som udenfra besvaredes med en Salut af 12 Kanonskud. En Sang blev afsungen, forfattet af Svingersønnen Uhrschau.

Under Munterhed og Glæde forblev Selskabet samlet til langt ud paa Natten. Ved Bortkørselen var Æreporten illumineret og et smukt Transparent med Jubelparrets Navnetræk anbragt.

Bygmester Sabroe og Hustru blev af hele Selskabet ledsagede et Stykke paa Vejen til deres Hjem; derpaa skiltes Selskabet ad og Hver drog til Sit med det Ønske: at den Algode endnu i mange Aar vil holde sin beskjærmende Haand over de kjære Gamle.

Bygmester Sabroe er 77, og hans Hustrue 69 Aar gammel.

I. G. G. V.«

Th. Sabroes Datter, *Jensine Marie Sabroe*, f. 1806, blev 1839 gift med daværende Møllersvend i Brejnholm

Mølle, *Jens Bentsen*, f. 1802, og 1843 faar denne Sofiesminde tilskødet.

Jens Bentsen og Hustru havde kun et Barn, Datteren *Sofie Bentsen*, f. 1840. Hun blev 1876 gift med *Peder Ottosen* fra Trebjerre, der da fik Gaarden. 2 Aar forinden var Marie Bentsen død. Jens Bentsen blev en meget gammel Mand, men var sengeliggende de sidste 8 Aar, han levede. Han døde 1890.

Peder Ottosen og Sofie havde 4 Børn, alle Døtre, af hvilke den ældste døde som Barn. De andre er:

Kathrine Ottosen, f. 1878. Gift med Gdr. Karl P. Petersen, Sofielyst.

Johanne Ottosen, f. 1880. Gift med Gdr. Hans Mikkelsen, Sofiesminde.

Anna Ottosen, f. 1882. Gift med Gdr. Johs. Mikkelsen, Stouby.

Peder Ottosen døde 1912, 61 Aar gl. Gaarden havde da i nogle Aar været bortforpagtet til Svigersønnen *Karl P. Petersen*. Efter P. Ottosens Død købtes den af den anden Svigersøn, *Hans Mikkelsen*, og Karl P. Petersen købte da Sofielyst.

Sofie Ottosen døde 1926.

Sofielyst.

1868 købte Læge *Sparrevohn* 1 Td. Ld. af Bjerregaards Mark, hvorpaa han byggede en Villa, der fik Navnet Sofielyst efter hans Hustru *Sofie Reedtz*, en Steddatter af N. F. S. Grundtvig. Aaret efter købte han de fornævnte 2 Parceller af Morten Sørensen, Østerlund, og byggede derpaa Avlsbygningerne.

Sparrevohn var en dygtig Læge og havde en stor Praksis. Fru Sparrevohn var af en meget rig Slægt, og de arvede flere Gange mange Penge; men de var begge upraktiske og uøkonomiske, saa de fra at være meget velhavende efterhaanden sank ned i den dybeste Fattigdom. 1874 solgte de Sofielyst til Jens Jørgensen, Bjerregaard, og flakkede derefter i en Aarrække

rundt fra den ene By i Landet til den anden uden at kunne slaa sig til Ro nogensteds. Fru Sparrevohn blev tilsidst sindssyg og endte sine Dage paa Middelfart Sindssygehospital. Sparrevohn døde for nogle Aar siden i København.

Jens Jørgensen flyttede saa med sin Hustru ind paa Sofielyst. Han var nu en gammel Mand og led i sine sidste Aar af Mavekræft. Han døde 1876.

1877 blev *Jens Jørgensens* og *Kirstens* ældste Datter *Maren Jensen* gift med *Knud Rasmussen* fra Skibby ved Aarhus, og de havde da Sofielyst i Forpagtning til 1881, da de købte en Gaard i Skovby. 1883 blev Sofielyst solgt til Lærer ved Aale Højskole *Petersen-Dalin*, der 1890 solgte Gaarden til *Kr. Jensen*, Bjerregaard, som 1894 solgte den til *Anton Hansen* fra Klovborg.

Anton Hansen og Hustru *Ane Marie* havde Sofielyst til 1910, da deres ældste Søn *Jens Hansen* overtog den. Han solgte den 1913 til *Karl P. Petersen* og købte en Gaard i Hedensted.

Karl P. Petersen var først gift med *Jørgine Jørgensen* fra Stougaards Mark og havde en Ejendom i Boring. Hun døde 1906. 1908 ægtede han *Kathrine Ottosen*, Sofiesminde, og fik denne Gaard i Forpagtning til *P. Ottosens Død*, hvorefter han saa købte Sofielyst.

Laust Davidsens.

Parcellen, hvorpaa Stedet er bygget, har hørt til Lillebjerres Mark. *Anders Nielsen*, f. 1812, og Hustru *Ane Kirstine Sørensdaughter*, f. 1812, kom 1847 fra Hvirring og var vistnok Stedets første Beboere, sad først til Leje, men købte det senere. Deres yngste Datter, *Ane Sofie Andersen*, f. 1854, blev 1875 gift med *Jens Chr. Jensen (Klejstrup)* fra Løve, f. 1850, som da fik Ejendommen. Han købte senere en Parcel fra Bjerregaard og 2 Parceller fra Bjerres Mølle og lagde til.

Deres Børn:

Andrea Jensen, f. 1876.

Jens Jensen, f. 1879. Ejer af »Rugholm« i Gjesten Sogn.

Karl Jensen, f. 1881. Gaardejer i Grædstrup.
 Anders Jensen, f. 1884.
 Henrik Jensen, f. 1886.

Jens Chr. Jensen solgte Ejendommen til *Peter Tønnesen*, der 1923 solgte den til *Laust Davidsen*, g. m. *Ane Julie Pedersen* fra Christiansborg paa Aale Mark.

Bolskovhus.

1914 købte *Niels Mart. Nielsen (Kuborg)* 9 Tdr. Ld. fra Bjerregaard og byggede Stedet. 1920 solgte han Bolskovhus til *Morten Andersen*, gift s. A. med *Hedevig Christensen*, Datter af Landpost Mads Christensen, Aale.

Kristen Østers.

1914 solgte Kr. Jensen, Bjerregaard, 9 $\frac{1}{2}$ Tdr. Ld. til Murer *Sofus Nielsen*, der byggede Stedet. 1917 solgte han det til *Søren Hansen*, som 1924 solgte til *Kristen Øster*, gift s. A. med *Kristine Petersen* fra Sofielyst.

Frederik Jensens

er købt fra Bjerregaard og bygget 1926 af *Frederik Jensen*, Søn af Gdjr. i Uldum Niels Jensen og Hustru Maren Andreasen, Datter af Andreas Hansen, Aale Vestermark.

Haubjerre

er en meget gammel Gaard. Allerede 1432 nævnes den, idet dens daværende Ejer, *Terkel Pedersen Væbner* af Føvling, d. A. skødede »alt sit Gods i Aale Sogn, som er et Byggested, kaldet Donnerup, og al Donnerupfang, samt Gaarden Haubjerg«, til *Eske Brok*, Bregenholm.

Haubjerre hørte saa under Bregenholm indtil 1544, da *Jørgen Lykke* til Bregenholm solgte den til *Ejler*

Hardenberg til Matrup »med al dens Tilliggende i Donnerup Skov, hvorved han dog lovede, at Creaturer fra Bregenholm, Haubjerg, Aale og Matrup skal have deres Drift, Horn mod Horn, som de fra Arilds Tid haft have«.

Gaarden har sikkert stadig haft omtrent sin nuværende Størrelse. Afgiften af den var i 1544 8 Tdr. Rug. 1674 blev den forhøjet med et Brændsvin og 1 Dalers Gæsteri, hvilket regnedes lig 2 Tdr. Rug. Ved Auktionen over Matrup 1755 efter Niels Thygesens Død var Afgiften omsat i Penge til 8 Rdl. 4 Sk., hvilket vedvarede, til Jægermester de Thygesen 1836 solgte Gaarden til Fæsteren for 1800 Rdl.

Ved Matrikuleringen 1688 blev Haubjerre ansat til 5 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. 1 Alb. Hartkorn.

Fra 1686 foreligger følgende Dokument:

»Vi underskrevne Niels Jensen af Lille Wissing, Søfren Clemmensen og Christen Clemmensen begge boende i Horsens erkjender og herved for alle vitterliggjør for alle vedkommende vitterliggjør, at vi med vores fri Villie have cederet, transporteret, afstaaet og overdraget, som og hermed fra os og alle vore Arvinger og Medarvinger transporterer, overdrager og afstaaer til den højagtbare Seigr. Tygge Jespersen til Skærring Munkgaard og Seigr. Tøger Pedersen Nørkjær paa Væstningsgaard og deres Arvinger trende Bøndergaarde og Bol liggendes udi Jylland, nemlig udi Silkeborg Amt udi Vradsherred udi Aale Sogn Haubjerg, Niels Christensen skylder aarligen 1 Td. Smør, 1 Brændsvin, 1 Dalers Gjæsteri. Bol i Skanderborg Amt udi Tyrsting Herred i Brædstrup Sogn og By. Niels Nielsens Enke og unge Niels Nielsen skylder aarligen 15 Skp. Rug, 15 Skp. Byg, 1 Fjerding Smør, 1 Brændsvin, 1 Dalers Gjæsteri. Endnu Foulris i samme Amt, Herred og Sogn, Jens Pedersen paabor, skylder aarlig 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 7 Ørte Havre, 1 Brændsvin, 1 Dalers Gjæsteri, beløber tilsammen udi Hartkorn nitten Tønder og to Skjæpper, hvilke bemeldte trende Gaarde med al deres Herlighed og Rettighed saaledes som det os af Commissariatet ved lovlig Indførsel efter deraf efter vor sal. Fader Clemmen Sørensen er tilfalden og højædle og velbaarne Corfitz Ulfeldt til Matrup hans udgivne Pant og Forskrivning vedlagt. For hvilke forskrevne trende Gaarde bemeldte Tygge Jespersen og Tøger Pedersen Nørkjær os rigtig contenteret, fornøjet og afbetalt haver med rede Penge 700 Rdl. Derfor vi og vore Arvinger og Medarvinger efter denne Dag ingen ydermere Lod, Del, Ret eller Rettighed kjendes at have til eller udi bemeldte Gaarde og Bol eller

noget deres rette Tilliggende i nogen Maade. Saa de derfor herefter maa gøre sig forskrevne Gaarde og Bol saa nyttige som de udi alle Maader bedst ved og kan. Efter de velbyrdige Herrer Hr. Landsdommer Christoffer Bartholing til Bajlungaard og Hr. Assessor Jens Poulsen til Sæbygaard deres derudi gjorde Indførsels videre Formelding . . . skriver derhos til velbemeldte Tygge Jespersen og Tøger Pedersen mod ved vores dertil havende Rettigheder overført og overdraget haver, hvorudi findes indført ovenbemeldte Corfitz Ulfelts udgivne Panteforskrivning, saa være og herved de gode Herrer velbaarne Hr. Landsdommers Dom, hvilket til bemeldte velb. Corfitz Ulfeldt imod Indførsel igen er contoreret.

At saaledes af os ovenbemeldte og alle vores Arvinger og Medarvinger, én for alle og alle for én holdes og efterkommes skal bemeldte Tygge Jespersen og Tøger Pedersen Nørkjær og deres Arvinger uden Skade og skadesløs da uigjenkaldelig af os og vores skal vorde. Fast til uryggelig Stadfæstelse have vi vores Hænder her underskrevne og Zigneter hostrykt. Og endvidere ombemeldte højædle og velbaarne Hr. Corfitz Ulfeldt til Matrup og ædle højagtbare velviste Borgmester Jørgen Hansen udi Horsens samt Steffen Rasmussen, Hougaard, der sammesteds med os til Vitterlighed at underskrive og forsegle.

Horsens, den 28. Mai 1686.

(Navne og Segl.)

Fremvist for Viborg Landsting 17. Juni 1686 og protocolleret.«

1686 hedder Fæsteren af Haubjerre altsaa *Niels Christensen*. Han er der ogsaa 1705. I 1720erne beboedes den af *Clemens Therkelsen*. 1786 maa Fæsteren *Christen Mikkelsen* forlade den, og den bortfæstedes da til *Terkild Andersen*, hvis Fæstebrev lyder saaledes:

»Thyge de Thygesen til Stamhuset Mattrup, kongelig Majestæts Justitsraad, tilstaar herved at have stædt og fæstet, ligesom jeg herved stæder og fæster Frikarl Terkild Andersen af Kallehauge By udi Hornborg Sogn, der med fri Pas fra S. Lyngby udi Klags Mølle har været forsynet, men nu mig overleveret, den mig tilhørende Haubjerggaard, beliggende udi Aale Sogn, Silkeborg Amt, af Hartkorn Ager og Eng 5 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. 2 Alb., som Christen Mikkelsen sidst havde i Fæste, men ifølge den over ham overgangne Dom derfor udsat, hvilken Gaard med alt sit rette Tilliggende bemeldte Terkild Andersen for Livstid i Fæste maa have, nyde, bruge og beholde, saalænge han deraf aarlig og til hvert Aars Marts betaler her paa Mattrup udi Landgilde og Fæstningspenge 18 Rdl., samt til behørige Tider og Steder svarer alle kongelige Skatter og Paabudene som nu ere eller herefter paalagt vorder, saavel som for-

retter mig aarligen her fra Gaarden og igjen tilbage 2 Rejser til Horsens med Heste og Vogn, hvorimod han for al anden Hovgjering skal være befriet, selv dyrker og driver sin Gaards Jorder forsvarligt, intet deraf forvender eller til Upligt bruger, være sig Ager, Eng, Lyng-Slet, Tørvegrøft eller andet af Gaardens tilliggende Ejendomme, men samme sig selv til Nytte, saavidt lovligt kan være, holder Gaardens Bygninger stedse vel vedlige og samme forbedrer, hvortil han i min Skov skal blive forevist og givet al fornøden Behøvende, Eg, anden Tømmer, samt Bøg til Lægter og Vægstaver, hvorimod Fæsteren bepligtes Gaardens Bygninger dermed at forbedre og alt det givne derpaa at anvende saavel som de gamle Stolper og Løfholder der til Stivere kunde findes for gode og ej til andet fra Gaarden vedrørende Bygning ringere Bygning bruges skal falde mig til Gode, saa at intet af det gamle nedbrudte sælges eller afhændes men bliver enten til Gaardens Nytte eller min Friraadighed, siden bedre er givet.

Skovfogden nyder udi Stempelpenge hvad Godsets Bønder ved slige Lejligheder skal give saavel som i Fald Fæsteren forlanger noget deraf paa Saugværket skaaren, betaler han derfor den Saugskjærerløn, som Mølleren ifg. sit Fæstebrev maa tage.

Da Gaarden og dens fulde Indavling som samme befinder uden nogen Indfæstning Terkild Andersen overlades, samt til Besætnings Anskaffelse til Dels allerede er leveret og skal blive betalt 150 Rdl., saa bliver Fæsteren ej pligtig eller sine Arvinger Gaarden anderledes ved Dødsfald eller Fratrædelse igjen at aflevere ligesom ingen Erstatning af mig eller Arvinger kan fordres for Gaardens Bygningers Forbedringer, siden Træet gives af Gaardens Skove og Nytten deraf tilfalder altsaa Fæsteren samt Arvinger saalænge de lever og beboer Gaarden. Skulde det hænde sig at Haubjerggaard kunde paa samme eller anden Tid af Aaret igjen blive fæsteledigt er det en Følge, at Landgilden derefter bliver at erlægge ligesom Tiden det udføres og efter Landets Skik lovlig.

Da Terkild Andersen sig som fri Karl her paa Godset har indgivet, saa er det et Løfte, at i Fald han gifter sig, og der efter ham skulde vorde Enke eller Børn, skal det ankomme paa Enken, om hun selv længere vil vedblive sit Fæste eller til hvilken af Børnene, Søn eller Datter, da Gaarden engang i sin Tid vil forunde, eller i Fald der skulde blive Enke, der fandt for godt at indlade sig udi ny Ægteskab, da skal Gaarden udi begge disse sidste Tilfælde igjen blive tilfæstet imod 20 Rdls. Indfæstning, samt med begge Rejser at udrette og samme Landgilde at svare, ligesom der i Fald der efter Terkild Andersen skulde findes Sønner, som andet Sted agter at søge Brodet, samt forlanger Frihedspas, skal samme blive dem forundt imod 50 Kr. for enhver, som saaledes fra Godset udgaar. Iøvrigt retter og forholder han sig i alle Tilfælde efter samtlige kongelig Majestæts Love og Forordninger, som nu er eller paabu-

den vorder, alt under den Straf, som samme formelder. Dette til Bekræftelse under min Haand og Segl.

Mattrup, d. 21. Septbr. 1786.

Thygesen“.

Terkild Andersen bliver gift med *Maren Johansdatter Schmidt*. Han dør allerede 1797, kun 42 Aar gl. Enken ægtede nogle Aar efter *Poul Bukhardt Hansen*, f. 1777, der da faar Haubjerre i Fæste. 1812 dør Maren Johansdatter Schmidt »efter 6 Aars Gigtsmerter i Hovedet«,

Haubjerre (i 1870erne).

og 1817 gifter Poul Bukhardt Hansen sig med sin Husholderske *Ane Kirstine Andersdatter* (1779—1865). Deres Børn er:

Marie Elisabeth Hansen, f. 1818; gift 1841 med Brændevinsbrænder Chr. Christensen i Horsens.

Peter Hansen, f. 1820, der faar Gaarden.

Pouline Hansen, f. 1822; gift 1844 med Gdjr. Søren P. Ulriksen, Sønderdal.

Mathilde Hansen, f. 1826; gift 1853 med Forp. Joh. Ludv. Hoffmann, Herschendsgave.

1836 køber Poul Bukhardt Hansen Haubjerre af Jægermester Thygesen, Matrups, for 1800 Rdl., og 1843 skøder han den til Sønnen Peter Hansen og dør s. A., 65 Aar gl.

Peter Hansen var gift 2 Gange, først med *Nielsine Marie Mortensen* (1825—52) og derefter med *Elise Mathilde Faber* (1827—60). De døde begge efter en Barnefødsel. Børn af 1. Ægteskab:

Poul Bukhardt Hansen, f. 1848.

Ole Lund Hansen, f. 1850.

Marie Elisabeth Hansen, f. 1852.

I 2. Ægteskab var der kun en Søn, *Elieser Faber Hansen*, f. 1860, der døde som Barn.

Den ældste Søn *Poul Bukhardt Hansen* fik Haubjerre efter Faderen, der døde 1894. Den anden Søn, *Ole Lund Hansen*, ægtede *Mette Marie Nielsen* fra Dauding og fik en Gaard i Ørskov, og Datteren *Marie Elisabeth Hansen* blev gift med Gdjr. *Hans Rudolf Terkelsen* i Grumstrup.

Efter *Ole Hansens* Død 1903 blev hans Gaard solgt; hans Enke flyttede med sin Datter og sin yngste Søn til Hovedgaard, medens Sønerne *Peter* og *Niels Hansen* kom til Farbroderen paa Haubjerre, der levede ugift.

1918 skødede *Paul B. Hansen Haubjerre* til sin Brodersøn *Niels Ballum Hansen* og døde samme Aar.

Afbyggerejendomme.

Morten Hansens

er 1855 købt fra Haubjerre af Smed *Søren Johansen*, der har bygget Stedet. Baade *Søren Johansen* og hans Hustru *Mette Kirstine Josefsen* (Søster til *Jens Chr. Josefsen*) var fra Klovborg. 1858 solgte han Ejendommen til *Hans Hansen Thorup*, der før havde en Ejendom paa Aale Vestermark.

Hans Thorup og Hustru *Maren Madsdatter* havde en Datter, Kirstine, der blev gift med Øhandler Mads Nielsen i Horsens. Deres Sønner er Isenkræmmerne Viggo Nielsen, Hospitalsgade, og Hans Thorup Nielsen, Søndergade (Rud. Schoch), Horsens.

1885 solgte Hans Thorup Stedet til *Morten Hansen* og flyttede til Horsens, hvor han døde et halvt Aars Tid efter.

Morten Hansen blev gift med *Karen Sørensen* fra Haarup, der døde 1920.

Kristen Jørgensens

er ogsaa solgt fra Haubjerre 1855. Dens første Ejer var *Mourits Monberg Hansen*, hvis Fader Niels Willert Hansen var Broder til Poul Bukhardt Hansen sen. paa Haubjerre. Mourits Monberg Hansen og Hustru *Karen Marie Pedersdatter* havde Sønnerne:

Niels Willert Hansen, f. 1845.

Bernhard Bolle Mouritsen, f. 1849. Hans Sønesøn er Viktualiehandl. Bernhard Mouritsen, Aale.

Poul Peter Mouritsen, f. 1856.

Sidst i 1860erne solgte Mourits Monberg Stedet til Snedker *Fred. Henr. Meins*, der 1876 solgte det til *Rasmus Christensen Snedker*, som døde 1879, hvorefter det købtes af *Mikkel Jensen*. Han blev samme Aar gift med *Marie Jensen*. Deres Børn er:

Sofie Jensen, f. 1880. Enke efter Slagter Jens Jensen, Aale.

Kristiane Jensen, f. 1882. Gift med Drejer Paulsen, Tørring.

Niels Jensen, f. 1886. Bestyrer i Knabberup.

Amalie Jensen, f. 1888. Husbestyrerinde i Linnerup.

Kristine Jensen, f. 1892. Gift med Barber Henriksen, Hjortsvang.

Peter Jensen, f. 1894. Forpagter i Lundtofte.

Karl Kragelund Jensen, f. 1896. Landbrugskandidat.

Magdalene Jensen, f. 1899. Gift i Kærbølling.

Marinus Jensen, f. 1903. Forpagter. Kalhave Mark.

1882 solgte Mikkel Jensen Stedet til Murer *Anders Nielsen* og købte en Ejendom paa Aale Nørremark. Anders Nielsen solgte 1890 til *Kristen Jørgensen*, f. 1861, Søn af Jørgen Kristensen, Rosenborg.

Peter Willert Christiansens.

Stedet er som Morten Hansens og Kr. Jørgensens bygget 1855. Det var *Jens Jørgen Christiansen*, f. 1822 i Aale Skovhus, gift 1855 med Mourits Monberg Hansens Søster *Micha Marie*, f. 1822, der fik denne Parcel. De fik 2 Børn:

Edel Margrethe Ingerline Christiansen, f. 1856.
Niels Willert Christiansen, f. 1858.

Datteren blev gift med Rasmus Rasmussen, Fruering, og Sønnen *Niels Willert* fik Fødestedet. Han blev 1890 gift med *Kirsten Pedersen*, f. 1859.

1929 skødede Niels Willert Ejendommen til sin Søn *Peter Willert Christiansen*, f. 1891.

Aale By.

FRA 1720—30 kan vi begynde at følge de enkelte Gaarde og Bolssteder fra Fæster til Fæster. Forinden vi gaar over til at fortælle om dem, vil vi imidlertid springe ca. 60 Aar frem i Tiden, da Afhængighedsforholdet til Herremanden paa Bjerre blev løst, Bønderne blev Selvejere, og Jorderne blev udskiftede.

Der laa i 1790, tæt sammenbyggede paa begge Sider af Aale Bygade, foruden Præstegaarden 12 Gaarde, 4 Bolssteder og henved 30 Huse. For at betegne Gaardene vil vi i det følgende give dem Nr. i den Rækkefølge, hvori de nævnes under Udskiftningen, og nævne først den nuværende Ejer og derefter den første Selvejer i 1791.

- Nr. 1 og 2, hvis Hovedparceller blev sammenlagte 1866, er Peter Hansens Gaard, Højvang. Af Nr. 2 staar endnu det gamle Stuehus, der ejes af Landpost Mads Christensen. Udhusene laa øst derfor, og øst for dem igen laa Gaard Nr. 1. Den første Selvejer af Nr. 1 her *Erik Poulsen*, af Nr. 2 *Peder Sørensen Malund*.
- Nr. 3 er Sofus Hansens Gaard; første Selvejer *Ole Pedersen*.
- Nr. 4 er Anders Hansens Gaard; første Selvejer *Niels Mortensen*.
- Nr. 5 er Niels Banks Gaard, der da laa lige vest for Nr. 4; første Selvejer *Anders Nielsen Bødker*.
- Nr. 6 er Kr. Mouritsens Gaard, laa ved Siden af Nr. 5; første Selvejer *Simon Pedersen*.
- Nr. 7, Peder Tukjærs Gaard, laa hvor Karetmager S. Jensens Hus nu ligger; første Selvejer *Anders Nielsen Malund*.

- Nr. 8, der senere blev helt udparcelleret, laa, hvor H. Kr. Hansens Gaard nu ligger; første Selvejer *Peder Hansen*.
- Nr. 9, P. Pedersens, Søndergaard, laa syd for Gaarden, omtr. hvor Kr. Karlsens Hus ligger; første Selvejer *Ole Jensen*.
- Nr. 10, der ogsaa blev udparcelleret, og hvoraf M. P. Mikkelsen har en Del af Hovedparcellen, laa, hvor Marinus Nielsens Hus ligger; første Selvejer *Hans Hansen Hiulmand*.
- Nr. 11 er Ole Troelsens Gaard, der laa hvor Jens Jensens Sted nu ligger; første Selvejer *Troels Andersen*.
- Nr. 12, Peter Jensens Gaard, Frydensporegaard, laa lige vest for Nr. 11; første Selvejer *Søren Jensen Hatting*.

De 4 Bolssteder var hver ansat til 5 Skp. 1 Fjk. 1¹/₄ Alb. Hartkorn, og Bolsmændene 1791 hed *Johan Rudolf Jørgensen, Michel Andersen Niels Pedersen Halle og Nicolaj Jørgensen*. Johan Rudolfs Bolssted laa i Sofus Hansens Toft, lige øst for Peder Frandsens Hus; Michel Andersens, hvor der nu er Skolehave; Niels Halles syd for Hovedskolen, og af Nicolaj Jørgensens staar endnu det gamle Stuehus, »Lille Trines Hus«, der ejes af Købmand Jensen.

I Skødet af 11. Juni 1791 fra Niels Ottosen til Justitsraad Thygesen staar, at de sidstnævnte 10 Gaardmænd »have hver en Husmand til Beboelse, som svarer deres Landgilde; de forretter alene Hoveri tilligemed de andre«. De 4 Bolsmænd svarer hver i aarlig Landgilde 6 Rdl. 4 Mk.; Johan Rudolf og Michel Andersen forretter hver en Rejse paa 3 a 4 Mil aarlig og Niels Halle og Nicolaj Jørgensen hver tvende 4 Miles Rejse med Heste og Vogn, samt 2 Dages Karlearbejde aarlig.

Husmændene:

- Rasmus Pedersen svarer i Landgilde 3 Rdl. 2 Mk., 4 Dages Karlearbejde, spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar aarlig.
- Peder Nielsen (Snedker) svarer i Landgilde 3 Rdd., 4 Mk. Nyder 1 Dags Tørvegrøft i Bjerres Mose; maa flytte med Kone og Børn.

- Mads Mæring svarer i Landgilde 3 Rdl., 2 Mk.
 Anders Hansen svarer i Landgilde 3 Rdl., 2 Mk., 4 Dages Karlearbejde; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Mads Hansen svarer i Landgilde 3 Rdl. 2 Mk., 4 Dages Karlearbejde; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Christen Christensen svarer i Landgilde 3 Rdl. 2 Mk., 4 Dages Karlearbejde; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pund Blaar.
- Niels Michelsen svarer i Landgilde 3 Rdl., 2 Mk., 2 Dages Karlearbejde.
- Jens Michelsen (Skrædder) svarer i Landgilde 3 Rdl., 2 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; 4 Dags Karlsarbejde; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Jens Hansen (Væver) svarer i Landgilde 3 Rdl. 2 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; 4 Dags Karlsarbejde; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Jens Knudsen svarer i Landgilde 3 Rdl., 2 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; 4 Dags Karlsarbejde; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.

Disse 10 Husmænd svarer altsaa de Gaardmænds Landgilde, hvis Huse de beboer.

- Hans Hansen svarer i Landgilde 2 Rdl. 4 Mk., 5 Dage i Bjerres Have.
- Ulrik Jensen Skrædder 3 Rdl. 0 Mk., 3 Dage i Bjerres Have; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Mads Fyhn svarer i Landgilde 2 Rdl. 4 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Mads Pedersen svarer i Landgilde 2 Rdl. 0 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar.
- Christen Jørgensen svarer i Landgilde 2 Rdl. 4 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar samt 4 Dags Karlsarbejde.
- Anders Pedersen svarer i Landgilde 4 Rdl. 0 Mk., 5 Dage i Bjerres Have; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar, 4 Dags Karlsarbejde og nyder 1 Dags Tørvegrøft.
- Christen Qvist svarer i Landgilde 2 Rdl. 0 Mk.
- Peder Betelsen Smed svarer i Landgilde 3 Rdl. 2 Sk., 5 Dages Arbejde i Bjerres Have.
- Niels Pedersen svarer ingen Landgilde, men i det Sted svarer 1 Ugedag ugentlig.

Lars Lundforts Enke 25 Dage aarlig, mest i Sommer-tiden.

Jens Jensen svarer i Landgilde 6 Rdl., 4 Dages Karls-arbejde, 5 Dage i Haven; spinder 2 Pd. Hør eller 4 Pd. Blaar; har ellers kun Huset til Leje.

Marius Pedersen Skomager	} Disse 3 sidder i Præstens Huse og forretter 5 Dage aarlig i Bjerres Have.
Jens Jensen	
Peder Christensen Uhrskov	

Skovhuset, Jens Madsen, svarer ingen Landgilde, fordi han har Opsigt med Skov og Mose.

Brejnholt Mølle, Mads Christoffersen, 8 Rdl. i Landgilde, 3 Tdr. 5 Skp. 5 Fdk. Mølleskyld, 15 Tdr. Rugmel, 1 Td. 6 Skp. Sæderug.

Bjerres Mølle, Bernhard Risbrich, 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. Mølleskyld; 20 Rdl. i Landgilde.

Aastebro, Rasmus Møller, 33 Rdl. 2 Mk. i Landgilde.

Bøndergodsets Overgang til Selvejendom og Jordernes Udskiftning.

Den 12. April 1790 ansøger Ejeren af Bjerre, Niels Ottosen, om at maatte sælge Bøndergodset til Beboerne, uden at Hovedgaarden mister sin Skattefrihed. Amtmand Pentz indsender Ansøgningen med sin Erklæring derover til Cancelliet og meddeler N. Ottosen Afskrift af de kgl. Resolutioner af ^{8/12} 1784 og ^{13/7} 1785 for derefter at indsende hans Erklæring om, hvorvidt han er villig til at opfylde de deri foreskrevne Vilkaar.

Samme Aar sælger N. Ottosen Bjerregaard med Gods til Justitsraad Thygesen til Matrup, og denne søger ligeledes om Tilladelse til at sælge Bøndergodset, hvoraf foruden i Aale Sogn en Del laa i Hvirring, Tamdrup og Linnerup Sogne.

Den 15. Februar 1791 indberetter Amtmanden til Cancelliet Sammenhængen med Bjerregaards Afhændelse til Justitsraad Thygesen. Cancelliet anmoder Amtmanden om at indhente nærmere Oplysninger om, hvor mange af Bønderne der allerede maatte være blevne Selvejere, hvorledes den for hver By især beregnede Købesum igen er lignet paa de enkelte Gaarde, om

saadan Ligning er sket efter forudgaaende lovlig Tak-
sation, og hvad Forening Bønderne har indgaaet om
dette Køb m. v. Amtmanden indhenter Efterretning om
hver enkelt Bondegaards Hartkorn samt den Pris, den
enkelte Bonde maa betale for sin Ejendom. Hver By
for sig købte Bøndergodset til en samlet Pris. Herom
foreligger følgende Erklæring:

»Vi undertegnede tilstaar herved paa egne og samt-
lige Bjerregaards Bønders Vegne, at det Køb, som høj-
ædle og velbaarne Justitsraad Thygesen til Stamhuset
Matrup har indgaaet med vores Husbond Hr. Niels Ot-
tosen om Bjerregaards Tiender og Bøndergods, som nu
ligger til Bjerre, deraf er følgende tilkøbte Jorder efter
Købesummen for vores Regning:

Hvirring By 9000, Trebjerre 6000, Molgjer 2130, Aale
By samt begge Tiender 12,000, Hjortsvang 2000, Linne-
rup med sine Tiender 3000, Brejnholm Mølle 1300, Vrøn-
ding og det vestre Gods 1600 Rdl.

Saa tilstaar vi Gaardmænd paa egne og vore Med-
interessenters Vegne fuldkommen at være fornøjet med
højbemeldte Hr. Justitsraaden for os underskrevne
Handel enten allerede har indgaaet eller fremdeles
maatte indgaa, naar det intet overstiger de anførte
Priser og medgaaet Omkostninger.

Derimod er det Køb, Hr. Justitsraaden har gjort paa
Hovedgaarden, dens Sød m. m., samt Bjerres Mølle og
Aastedbro for 11,000 Rdl., os uvedkommende; dog til-
staar vi, at Hoveriet af os skal forrettes paa sædvanlig
Maade indtil Snapstings Termin 1791, da Skødet ud-
stedes. Og da Hr. Justitsraaden som meddelt i Hen-
seende til Tiende og Bøndergods handler paa vores og
Medinteressenters Vegne, saa lover vi og fuldkommen
at holde ham skadesløs, alt i Kraft af denne deres
Fuldmagt.

Matrup, den 20. Oktober 1790.

Mads Møller af Brejnholm Mølle.

Peder Sørensen af Aale.

Christen Jensen af Hvirring.

Til Vitterlighed:

A. Bagger.

L. Laustsen.

Rigtigheden bevidnes.

Thygesen.

Da Mads Møller af Brejnholm Mølle, Chr. Jensen af Hvirring og Peder Sørensen af Aale i Dag har befuld-
mægtiget mig til at købe Hr. Ottosen til Bjerregaard
det Bøndergods og de Tiender, som i Fuldmagten er
nævnt, for 37030 Rdl., saa tilstaaer jeg ikke alene her-
med, at Købet efter Fuldmagten er sket paa deres
Vegne, men tillige, at naar enhver By betaler sin Sum
med Omkostninger, skal de erholde Skøde, hvilket og
er at forstaa om Brejnholm Mølle.

Matrup, den 20. Oktober 1790.

Thygesen.

Kopiens Rigtighed tilstaaer

Erik Poulsen i Aale, Selvejer«.

Den 10. Juni — Snapsting Termin — 1791 udsteder
Justitsraad Thygesen Skøde til hver af de 12 Gaard-
mænd i Aale. Da det kan have sin Interesse at se,
hvordan disse Skøder var affattede, skal her meddeles
Indholdet af Skødet, der blev udstedt til Peder Hansen
i Gaard Nr. 8:

»Thyge de Thygesen til Stamhuset Matrup, Deres Kongelige Ma-
jestæts Justitsraad, tilstaaer herved og vitterliggør at have solgt og
afhændet, ligesom jeg herved sælger, skøder og overdrager fra mig
og mine Arvinger til forrige Fæster af Bjerregaards Gods Peder
Hansen: 1. Den Gaard udi Aale By og Sogn, Vrads Herred, Sil-
keborg Amt, som han hidindtil har haft i Fæste, bestaaende
af Hartkorn ny Landmaalings Matricel Ager og Eng 4 Tdr. 6 Skp.
2 Fdk. 1³/₆ Alb. med Anpart proportioneret efter denne Gaards Ager
og Engs Hartkorn, sin Del af Aale Byes Skovskyld, som er ialt 1
Td. 1 Skp. Hartkorn, saavelsom fuld Ejendomsret over det til denne
Gaard værende saakaldte Aftægtshus, som beboes af Rasmus Peder-
sen; hele Ejendommen er anslaaet til 600 Rdl.

2. Overdrages Peder Hansen Ejendom og Anpart udi Aale Sogns
Konge-Korntiende, som ialt er matriculeret for 9 Tdr. 2 Skp. Hart-
korn proportioneret Anpart efter hans Gaards benævnte Hartkorn
mod hele Aale Byes Ager og Engs Hartkorn Summa 60 Tdr. 5 Skp.
1 Fdk. Hartkorn, for en Købesum af 159 Rdl. 29 Sk.

3. Overdrages Peder Hansen Ejendom og Anpart i samme For-
hold af hans Gaards Hartkorn mod Aale Byes Hartkorn udi Aale
Kirke og dens tilhørende Korn- og Kvægtiende af Sognet, matricu-
leret til 9 Tdr. 2 Skp. Hartkorn med de paa samme Kirke hæftende
Forbindelser af alle lovbefalede Udgifter, hvoriblandt Jordebogen
nævner Vin og Brøds Holdelse for Comunicanterne til Præsten 1

Td. 2 Skp. Rug og 2de Begravelsessteders Vedligeholdelse, nemlig de Sehesteders og Krabbes. Denne Anpart Ejendom i Aale Kirke er ansat til 95 Rdl. 56 Sk.

4. Overdrages Peder Hansen Ejendom og Anpart udi 11 Fæstehuse og 1 Skovfogedhus med Tilliggende, saaledes som hans hæftede Kontrakt af Bjerregaards Jordebog forklarer Anparten i Forhold hans Gaards Hartkorn mod Aale Byes Hartkorn, og under Forbindelsen at hblde Beboerne deres Fæstevilkaar, saalænge Mand eller Kone lever, og ansættes for sin Del 101 Rdl. — Hvilken Gaard med benævnte Aftægtshus og proportioneret Anpart udi Tiender, Kirke og Fæstehuse, der i forhæftede Extrakt af Bjerregaards Jordebog er forklaret og benævnet, skal med alle dens Tilliggende, Herligheder og Rettigheder i By og Mark, være sig Bygninger, Inventarium eller Kirke-Ornamenter, Ager og Eng, Skov, Krat, Fiskeret og Fægang, Mose, Kjær, Tørvegrøft og Lyngslet, vaadt og tørt inden og uden Markskjel, ligesom samme af Alders Tid været haver og hvad med Rette dertil bør at ligge, og jeg det selv efter meddelt Skjøde af Dags Dato eller forrige Ejer samme har nydt, alt under den Iagttagelse, at de Husmænd og andre, som for Arbejde har haft Fæsteløfte paa Tørvejergning i Bjerregaards Mose, bliver mig som Sælger og Bjerres Ejer nu herefter uvedkommende, skal nu herefter tilhøre Peder Hansen og Arvinger efter benævnte Forhold for hans Gaards nuværende Hartkorn mod hele Aale Byes Hartkorn for et frit og uigjenkaldelig kjøbt Kjøb, og jeg eller mine Arvinger efter denne Dag ingen ydermere Lod eller Del derudi at have, men samme benævnte Peder Hansen og Arvinger herved skal være tilskjødet og hjemlet samt sig deraf at benytte i alt i Overensstemmelse med de kongelige Love og Anordninger, siden han for disse Ejendommens Anpart har givet mig fornøjelig og god Betaling for dets Købesum 955 Rdl. 86 Sk. dansk Curant, dog siden Reskriptet af ⁸/₁₂ 1784 befaler, at i Fald en Hovedgaard skal beholde sin Skattefrihed, og derfor Bjerregaard hidindtil haft Friheden er gjort Ansøgning, i saa Tilfælde at samme accorderes, maa oftenævnte Bondegaard ikke sælges til anden Hovedgaard.

Matrup, den 10. Juni 1791.

Thygesen«.

Den 13. Juli 1791 pantsætter Gaardmændene mod 1. Prioritet deres Gaarde og Ejendomme samt Kirken med sine 2 Tiender til deres forrige Husband Niels Ottosen for 10000 Rdl. 1794 skylder de til Ottosens Stervbo 2548 Rdl. Resten maa jo saa være betalt, men er rigtignok laant andre Steder. De har nu hver for sig faaet Laan mod 1. Prioritet, og Gælden til Ottosens Stervbo

staar i 2. Prioritet. Forholdet er saaledes, at der f. Eks. i Erik Poulsens Gaard er 2. Prioritets Ret næst efter 500 Rdl. 1. Prioritet til Kammerherre Søtoft, Tyrrestrup; i Peder Sørensen Malunds Gaard efter 955 Rdl. til Justitsraad Thygesen; i Peder Hansens Gaard efter 800 Rdl. til Fru Levetzau, Skanderborg; i Ole Jensens Gaard efter 955 Rdl. til Justitsraad Thygesen; i Michel Pedersens Gaard efter 900 Rdl. til Oberstinde Krabbe i Vejle; i Troels Andersens Gaard efter 330 Rdl. til Madam Brandt i Horsens o. s. v.

Den 1. November 1791 indsender Amtmand Pentz Ansøgning fra Boelsmand Niels Pedersen Halle af Aale By om fri Proces mod Bjerregaards forrige Ejer og de øvrige Beboere i Aale, som have nægtet ham Skøde paa hans Sted.

Samtidig ansøger Sognepræsten i Aale, Jakob Dænæus, om, at han i dette Efteraar maa faa sine Jorder udskiftede, og at Udskiftningen ikke maa blive udsat, til den mellem Niels Halle og de øvrige Mænd i Aale samt Bjerregaards forrige Ejer værende Proces er udført. Amtmanden anmoder Cancelliet om at fremme Udskiftningen, da Sagen angaaende Niels Halle ikke formenes at kunne være til Hinder derfor.

Den 10. December s. A. meddeler Cancelliet, at Niels Pedersen Halle er forundt til paa ustemplet Papir at udføre en Sag mod Bjerregaards forrige Ejer og Aale Bys Gaardmænd.

Mads Christoffersen Møller i Brejnholm Mølle søger om fri Proces mod Justitsraad Thygesen, der har nægtet ham Skøde paa Møllen og bebyrdet den med 3 Tdr. Hartkorn. Amtmanden søger at faa Sagen bilagt i Mindelighed; men dette kunde ikke lade sig gøre, og den maa da afgøres ved Lov og Ret.

Den 13. Juli 1792 foreligger endelig Resolutionen fra Det ggl. Rentekammer, og den lyder saaledes:

»Som Ejer af Bjerregaards Gaard og Gods i Silkeborg Amt har nu afgangen Proprietær Niels Ottosen indgivet allerunderdanigst Ansøgning om, at Hoved-

gaardstaksten, der er 32 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Ager og Engs Hartkorn, 4 Skp. 1 Fdk. Skovskyld og 7 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. Mølleskyld, maatte erholde de Hovedgaardstaksterne i Almindelighed tilstaaede Friheder og Rettigheder, uagtet Bøndergodset — der udgør 233 Tdr. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Ager og Engs Hartkorn samt 7 Tdr. 1 Skp. 1 Alb. Skov- og Mølleskyld og ligger dels under Silkeborg og dels under Stjernholm Amter — derfra afhændes; men medens herom corresponderedes med vedkommende Amtmand, indkom en lignende Ansøgning fra Justitsraad Thyge de Thygesen til Matrups, til hvem benævnte Ottosen imidlertid havde skødet forbemeldte Gaard og Gods, hvori mod Thygesen havde ved et Revers til Bønderne forpligtiget sig til at overlade dem Bøndergodset for en vis, for hver By især bestemt Sum.

Angaaende saavel Omstændighederne ved denne Handel som de Forpligtelser, hvilke Jordgodsejerne bør i slige Tilfælde, iflg. de ergangne Resolutioner af $\frac{8}{12}$ 1784, $\frac{13}{7}$ 1785 og $\frac{9}{3}$ 1791 indgaa, har Kammeret fundet sig foranlediget til at indhente adskillige Erklæringer og Efterretninger fra vedkommende, hvorved man dog ikke har erholdt fuldkommen fyldestgørende Oplysninger.

Mellem en Boelsmand i Aale By og samme Bys Gaardbeoere opkom imidlertid Tvistighed om, hvorvidt Boelsmanden var delagtig i Købet, og ligesaa er angaaende Skødet paa Brejnholt Mølle opkommen Tvistighed mellem sammes hidtil værende Fæster og Thygesen. Men da Thygesen allerede i Haab om det ansøgte Bevilling har udstedt Skøde til de fleste af Beboerne, og Hovedgaarden allerede er i en tredje Mands, Lars Møllers, Eje, som indstændigen har anholdt om, at den ansøgte Forsikring paa fri Hovedgaardstaksts Rettigheders Vedblivelse ved bemeldte Hovedgaard og Tilladelse til at sælge som at udparcelere Hovedgaardstaksten maatte være meddelt, saa har Kammeret troet ikke længere at burde udsætte herom at give Deres Majestæt allerunderdanigst Forestilling. Erklæringen fra Justitsraad Thygesen melder ikkun om, at Husmændene skal vorde forsynede med Græsning — ikke med Jord — som dog var dem lovet ved Erklæring af $\frac{8}{1}$ 1791.

Kammeret indstiller derfor, at Bjerregaards Gods vorde afhændet saavel til Beboerne selv som til andre Lysthavende, uden at Hovedgaardstaksterne ved saadan

Afhændelse skal tabe den Skattefrihed og andre Rettigheder, som iflg. Loven og fra Alders Tid have tilhørt den, samt uden at Hovedgaarden eller dens Ejer skal staa i nogen videre Forbindelse med det afhændede eller afhændende Bøndergods eller i mindste Maade hæfte eller være ansvarlig for Skatter og Contribution af samme, saavel som om Hovedgaardens Marker maa tillades afhændet i Parceller, saa at enhver Parcel beholder de samme Rettigheder, som Hovedgaarden nu har samlet.

Godset besørgeres udskiftet saaledes, at hver Mand faar sin Jord for sig uden al Fællesskab med andre, og samtlige Husmænd forsynes med saa megen Jord som til en Kos og nogle Faars Underholdning for hver af dem kan anses fornøden — at saavel Rytterhestes Holdelse som andre paa Hovedgaarden hæftede Opera fordeles paa Parcellerne af Hovedgaards-Markerne i Forhold til deres Størrelse, dog at Hovedgaarden indestaar for samme i det hele«.

Derefter følger den kgl. Stadfæstelse af Resolutionen:

»Vi tillader allernaadigst:

at det til Bjerregaards Gaard og Gods i Silkeborg Amt henhørende Bøndergods, som Tid efter anden med fuldkommen Ejendomsret dels er og dels bliver bortsolgt maa være og vorde afhændet saavel til Beboerne selv som til andre Lysthavende, uden at Hovedgaards-taksten ved saadan Afhændelse skal tabe den Skattefrihed og andre Rettigheder, som iflg. Loven og fra Alders Tid have tilhørt den.

Christian R.«

Paa Grund af fornævnte Sag mellem Gaardmændene og Boelsmand Niels Halle, forlangte Landinspektør Haahr, hvem Udskiftningen i Aale var overdraget til, et Aastedsmøde den 29. Marts 1792, Kl. 10 Fmdg. iflg. Skrivelse til Præsten Danæus, der besørgede det bekendtgjort for Beboerne ved Sognefoged Johan Rudolf. Samtlige vedkommende Lodsejere: Præsten Danæus og samtlige Gaardmænd, Boelsmænd og Husmænd, samt Fæste-Skovfoged Jens Madsen og Degnen Cronius gav Møde, hvor da passerede følgende:

»I Anledning af en Disput, som ved Retten verserer mellem Aale Gaardmænd og Boelsmanden Niels Peder-
sen Halle, hvorved de førstnævnte nægte sidstnævnte
at være Selvejer af sit Boelssted, havde Niels Halle
specielt ladet sin Jord opmaale. Paa Landinspektørens
Spørgsmaal, om Gaardmændene vil godkende, hvad
han ordner i Dag, saaledes at der ikke tages Hensyn
til den verserende Proces, svarer disse, at de ønsker,
Udskiftningen maa foregaa trods Amtmand Pentz Re-
solution af ²³/₃ 1791: at fordi Niels Halle har begyndt
Proces, maa Udskiftningen udsættes, indtil denne er
afgjort; ti da Niels Halle er forundt fri Proces, saa er
det ham let at gaa med hans ugrundede Paastande
gennem alle Retter og følgelig opholde Sagen i mange
Aar. Den Skade, deraf vil flyde for hele Byen, indser
enhver Landmand at ville blive ubetalelig, allerhelst
Marken er opmaalt og takseret og var bestemt til
Loddernes Udsættelse i November sidst; og da Præsten
efter Rygte skal have Tilladelse at faa sin Lod udsat.
De foreslaar derfor, at Niels Halle under Udskiftningen
stilles, som om han var Selvejer.

Altsaa var fra denne Side ingen Hinder i Vejen for
Udskiftningens Fremme, ligesom ej heller om de ud-
vendige Skel eksisterede nogen Disput. Formedelst
Beliggenheden af denne Bys Jorder, hvis største Del
falder mod Vest, vilde en Udflytning paa de yderste
Grænser derhen af 3 Gaarde særdeles have lettet og
bidraget til en større Bekvemmelighed af de i Byen
tilbageblivende Gaardes Beliggenhed; desaarsag har
alle vedkommende i Commissionen bestræbt sig at
tilvejebringe Udflytningen, men da vedkommende under
Forestillingen og Tanken om, at saadant vilde overstige
deres Kræfter, ikke var dertil at formaa, saa skred man
til den specielle Udskiftning saaledes:

1. Præstegaardens Indlod begynder ved Diget mellem
Peder Malunds Haub — og Ageren vesten Klov-
borg Toft, gaar derfra øster paa til Bjerres Mark,
følger sønder paa, hvor den faar Krogagre, store

- Madeagre, Krøbjerg Ager, Dovnsmose Ager og saavidt vesten samme, som den efter Maal og Taksation kan tilkomme.
2. Derfra og til Forten sønden Byen bliver 4 Toftlodder for Peder Malund, Ole Pedersen, Morten Jakobsen og Ole Jensen.
  3. Skolen udlægges den Del, som han efter Fundatsen tilkommer for 2 Køer og 10 Faar eller 4 Høveder.
  4. For de andre Beboere udlægges Lodderne i følgende Orden og tager sin Begyndelse fra Byen saaledes:
  5. Erik Poulsens Lod begynder ved Diget mellem Peder Malunds Haub og Ageren vesten Klovborg Toft og strækker nordpaa mod Bjerres Mark; det vestre Skel bliver Skellet mellem hans og Peder Malunds Have.
  6. Fra sidstnævnte Skel til Forten eller Tingvejen ved Anders Malunds udsættes 5 Lodder af lige Bredde, hvoraf Peder Malund tager den østre, Ole Pedersen den næste, saa Morten Jakobsen, Anders Nielsen Bødker og Simon Pedersen, hvilke Lodder i nordre Ende støder op dels for Bjerres Mark, dels for Udmarkens Lodder.
  7. Vesten Forten tildeles Boelsmændene Johan Rudolf og Michel Andersen deres Indmarks Jorder i samme Direktion som de 5 foregaaende Mænd.
  8. Dernæst tager Anders Malund sin Indmarks Lod og Peter Hansen sin.
  9. Ole Jensen tager sin Indmarks Lod sønder ud og Resten Forten ved Smedehuset; vestre Skelpunkt ved Byen bliver mellem Smedens og Husmand Nicolajs Hauge.
  10. Dernæst tildeles de 2de Boelsmænd Niels Halle og Nicolaj Jørgensen deres Indmarks Lod, og da Niels Halle faar sikkert Halvdelen af Fællestoften, saa afgiver han derfor Godtgørelse i Indloden. Skellet bliver midt for Michel Pedersens Hauge.
  11. Michel Pedersens Indlod begynder fra sidstnævnte Skel; det nordligste Skelpunkt bliver Skellet mellem Anders Ladefogeds og Ulrik Skrædders Hauge.
  12. Troels Andersen begynder fra sidste Sted; det nordligste Skel bliver midt for hans vestre Hus.
  13. Søren Hattings Indlod begynder fra sidste Skel og strækker sig hen til Forten, som kommer ud af Byen.

14. Erik Poulsen beholder sin indhegnede Hauge, som er tillagt Snedkerens Hus, mod derfor efter bedste Taksation at give Vederlag.
15. Ole Jensen og Niels Halle bliver saaledes forenede, at Niels Halle maa betjene sig af den Vej, som løber igennem Ole Jensens Toftlod, i Hø- og Kornhøst imod at frede hans Korn og Græs, og Ole Jensen bekommer af Niels Halle Gaardsplads, 1 Skp. Jordemaal fra den østlige Hjørnestolpe af Ole Jensens Lade og over til hans egen Hauge.
16. Boelsmændene Niels Halle og Nicolaj Jørgensen forskaffedes Vej til deres Indlod fra Forten og til Lodden.

Da hertil var passeret, blev Commissionen noget opholdt ved Ventilation om et Forligs Tilvejebringelse i en Sag, hvorunder de 12 Selvejer-Gaardmænd nægtede Boelsmand Niels Halle Ejendomsretten til hans paaboende Boelssted, der af Justitsraad Thygesen skal være ham tilskødet*. Parterne enedes ved Commissionens Mægling. De 4 Boelsmænd Niels Halle, Michel Andersen, Johan Rudolf og Nicolaj Jørgensen, Hartkorn 5 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb., faar deres Ejendomme, mod at Købesummen skyldes til afg. Ottosen mod 1. Prioritet at opsiges til Betaling i Viborg Snapsting 1794, og enhver derefter selv forskaffer sig alt behørende Laan, uden at noget Interessentskab saadant mere maa eller skal finde Sted som i mange Henseender skadelig, da de hverken kan sælge enten hele Gaarde, Huse eller Dele deraf.

Dernæst deles Udmarkerne, og Engene skiftes til Bønderne og deles i 25 Lodder, en god og en ringe Lod til hver. Til de gode regnes f. Eks. Blankjær, Spangmosen, Hømosen og Tyremosen; til de ringe f. Eks. Eskjær. Englodderne deles ved Lodkastning.

Med Hensyn til den Græsningsret, som Husmændene i Byen tilkommer, da blev det bestemt, at de 10 jordløse Huse nyde fri Græsning paa Byens fælles Fæ-

*) Thygesen havde udstedt Skøde til Niels Halle samtidig med de andre Bønders ¹⁰/₆ 1791, og 1793 maa Gaardmændene underskrive hans Skøde.

drift til en Ko. Hvad de øvrige Fæste- og Selvejerhuse i Byen angaar, da blev ogsaa dem tilstaaet Græsning paa samme Sted for 1 Ko og 8 Faar eller 2 Køer og ingen Faar. Efter Indhøstningen maa Husmændenes Creaturer følge Gaardmændenes i Udmarken.

Efter at denne Udskiftningsplan saaledes af samtlige Vedkommende var indgaaet og vedtaget, og ingen af de tilstedeværende vidste noget til sammes Fremme videre at anbringe, blev samme sluttet og med Hænders Underskrift bekræftet.

Landvæsenskommissionen, den $31/3$ 1792.

Haahr

som Landinspektør.

<i>Jakob Danæus.</i>	<i>Ulrik Cronius.</i>	<i>Søren Jensen Hatting.</i>
<i>Ole Jensen.</i>	<i>Erik Poulsen.</i>	<i>Ivær Olsen.</i>
<i>Peder Sørensen.</i>	<i>Niels Mortensen.</i>	<i>Troels Andersen.</i>
<i>Michel Pedersen.</i>	<i>Chr. Andersen.</i>	<i>Anders Nielsen</i>
<i>Johan Rudolf Jørgensen.</i>	<i>Nicolaj Jørgensen.</i>	<i>Niels Pedersen Halle.</i>
	<i>Michel Andersen.</i>	

Men Anders Nielsen Malunds og Skovfoged Jens Madsens Underskrifter mangler. De erklærede sig misfornøjede med Delingsplanen og nægtede derfor at underskrive Forretningen, hvorfor Amtmand Pentz maa indstille deres Paastand til Rentekammerets Bedømmelse, og Forretningen maa udsættes.

Den 18. Januar 1793 indsender Rasmus Pedersen m. fl. Husmænd Ansøgning om, at de ved Udskiftningen maa blive tillagt fornøden Jord til en Ko og nogle Faars Underhold, idet de er bleven gjort bekendt med de kgl. Resolutioner angaaende dette Forhold. Rentekammerets Svar lød paa, at Husmændene netop skulde have Jord in natura. Men Gaardmændene vilde ikke give Husmændene Jord og mente, at Justitsraad Thygesen maatte forsyne dem dermed.

Boelsmændene Nicolaj Jørgensen og Hans Hansen (Niels Halles Eftermand) ansøger om at faa deres Jorder udskiftede efter Brug og ikke efter Hartkorn. Ansøgningen er saalydende:

»Undertegnede Boelsmænd har i forrige Aar tilkøbt vore iboende og paa Fæste havende Steder af Gaardmændene, som bestandig sagde for os, at vi kunde ikke paa anden Maade faa vore Steder til Købs uden efter Hartkorn. Vi troede da den Tid dem paa deres Ord og med samme lod os overtale til at købe, hvorefter vi i vore enfoldige Tanker tænkte, der var intet andet Raad, om vi vilde have vore Steder efter den første Indkøbspris, som var sluttet med forrige Ejer af Bjerregaard Niels Ottosen, men da vi efter denne sidstsluttede Køb er bleven bedre oplyste, nemlig at allernaadigst udgivne Forordning, hvorefter, naar Udskiften af Fællesskabet sker, skal enhver have efter Brug og ikke efter Hartkorn. Saa vidt os bekendt er hele Bjerregaards Gods solgt saaledes, at enhver Fæster skulde have sit Brug, som han havde Fæstebrev paa. Naadige Herre! er der nogen Hjælp for os, da underdanigst beder vi være saa naadig at afgive Resolution, der maa blive os tilstillet, forinden Aale Marker bliver udskiftede, thi vi ere ved nævnte Køb meget fornærmede, ifald vi skal have efter Hartkorn. Vi begærede af Sognefogden *) en Genpart af Resolutionen, men han nægtede os den, uagtet det er ham og de andre Gaardmænd bevidst, at de havde købt os, da Købet med Faktor Ottosen var sluttet, at vi skulde være lige Lodtagere med dem i Købet, som de siden tværtimod har behandlet os.

Aale, den 16. — 8. — 1793.

Underdanigst

Nicolaj Jørgensen.   Hans Hansen.

Til Amtmand *Hansen*, Ringkøbing.

Men Boelsmændenes Henstilling toges ikke tilfølg, som det ses af følgende Skrivelse til Rentekammeret fra de Aale Gaardmænd:

»Vi har med Glæde læst Kammerets Resolution af 14. Decbr. 1793, hvorved de tvende Boelsmænd Nicolaj Jørgensen og Hans Hansen deres Paastand bortfalder, saa vi derved desto hurtigere kan haabe, at Udskiftningen kan engang naa sin Endelighed. Men samme Resolution indeholder noget, vi ikke kan forstaa. Vi

*) Iver Olesen er da Sognefoged.

synes, det paalægges os at skaffe Husmændene Jord, og det iflg. en kgl. Resolution af ¹³/₇ 1792. Men hertil maa vi underdanigst og i Sandhed svare: 1) Denne Resolution er os aldrig forkyndt. 2) Vi har aldrig lovet Husmændene Jord, men vel Græsning for en billig Betaling. 3) Ved Aastedmødet — Marts 1792 — var sligt os aldrig paalagt, men da tilforordnede spurgte, om vi kunde undvære noget Jord til Husmændene, svarede vi nej, vi have ikke for meget Jord til vor Nærings Drift, at svare de kgl. Skatter og paahæftede Renter af Købesummen, men Græsning skulde de faa for billig Betaling, og dermed blev Forretningen sluttet. 4) Vi have intet med Bjerregaard at skaffe, vi ejer kun Byen og Kirken, Konge- og Korntiende. Denne Salg Ottosen i levende Live vilde unde os som hans forrige Bønder og lod os tilskøde ved Justitsraad Thygesen som Commisær og Cautionist for Købesummen, og vi have selv besørget og betalt Udskiftningen. Hjælp os, naadige Herre, at faa Udskiftningen tilendebragt, ellers bliver vi forarmede, og betænk den Ubillighed, at vi ved at afgive vore Jorder til Husmændene skulde tilvejebringe Bjerregaard Skattefrihed, hvoraf vi aldrig har haft eller kan have nogen Fordel.

Aale By i Silkeborg Amt, d. 27. Januar 1794.

Underdanigst

Erik Poulsen. Peder Malund. Iver Olesen.«

Fra Justitsraad Thygesen fremkommer i denne Sag om Jord til Husmændene følgende Erklæring:

»Da det er mig ganske uvedkommende at se de Aale Husmænd forsynet med Jord til en Kos Underholdning m. v., eftersom sligt et Løfte aldrig af mig er indgaaet, og desuden ikke blander mig i Aale Bys forestaaende Udskiftning, har jeg ikke villet unnlade Landinspektøren sligt at berette. Dog synes det mig for Husmændene at blive temmelig trykkende, ifald Kammerets Resolution skal følges. Ved Byens Udskiftning, hvilket iflg. kgl. Anordning og de mig udstedte Skøder hjemler dem hos Aale Gaardbeboere Underholdning til en Ko og nogle Faar, saalænge disse Husfæstere lever og vedbliver deres Fæste.

Matrup, den 1. Juni 1794.

Thygesen.«

Justitsraad Thygesen skildres som Bondeven, der interesserede sig for Salg og Udstykning af Bøndergods. Han indkøbte og delvis udstykkede flere Gaarde, saaledes baade Bjerregaard, Alstedgaard, Stougaard, Hastrup og Hammergaard her paa Egnen. Men nedensaaende Skrivelse fra de Aale Gaardmænd viser, at de har faaet det Indtryk, at han til Tider ogsaa vilde mele sin egen Kage. Skrivelsen, der er stilet til Rentekammeret, er ejendommelig og lyder saaledes:

»Ak, hvor er det ikke en haard Sag at være i Collision mod den mægtigere, den kyndigere, især den rigere, hvor hans Interesse og Paafund gaar snarest mod den svagere Borgers lovlige Ret! Hvor er ikke den Bonde lykkelig, som i denne Trængsels Tid kan henvende sig til Øvrighed med Tillid og Overbevisning om saavel at han er god nok, som at han ikke holder sig for god til at antage sig lovlig, kyndig og virksom den svageres Sag!

Vi er de først omtalte svagere, vi er i denne Trængsel mod den mægtigere, rigere Justitsraad Thygesen til Matrup. Vi henvender os med Tillid umiddelbar til det høje kgl. Rentekammer, som vil haandhæve vor Ret.

Justitsraad Thygesen købte Bjerre Hovedgaard *til sig selv*, hvorved han vandt en Mose fra Hovedgaarden og en Del Penge, men Aale By købte han *til os*. De behage at lægge Mærke til denne Handel, som indeholdes i vedlagte Genpart af den Fuldmagt af 20. Oktbr. 1790, hvorefter Justitsraad Thygesen købte, og naar denne Handel uforfalsket haves for Øje, saa er vi ogsaa formedelst Følgerne af den betryggede mod alle vor Fuldmægtig Justitsraad Thygesens Paafund, der alle ikkun sigte til, mere end allerede sket er, at forøge sin Pengesum — formedelst denne Handel — paa vor Bekostning.

Hovedsandheden, som ligger i Documentet af 20. Oktbr. 1790, er denne, som uden Tvivl den retsindige Amtmand har forklaret: 1) at Aale By, vor Ejendom, købt af vor Fuldmægtig Justitsraad Thygesen til os og staa ikke i allermindste Forbindelse med hans Køb af Bjerre Hovedgaard; 2) at Bjerre Hovedgaards Skattefrihed aldrig har været tænkt paa ved bemeldte Fuldmagt eller Handel; 3) at det er en mørk Tale for os,

hvorledes Bjerregaard, som Thygesen købte, i det Øjeblik han købte den uden Gods, skattepligtig som den var, nogensinde kunde tænkes at blive skattefri til Justitsraadens Fordel, Kongens Kasse til Tab og Aale By til Byrde; 4) om Husmændene i Aale skal have Jord eller ikke, kan altsaa Justitsraad Thygesen ikke bestemme, det vil i al Fald blive en Contrakts Sag ved Værneting mellem disse Husmænd og deres Husbonder, de Aale Gaardmænd.

Saaledes har det sig i al Almindelighed med den her omhandlede Sags Kvæstion; i Særdeleshed tager vi os den Frihed at melde, at Aale Bymænd har til nogle af Husmændene afhændet Ejendomsret til deres paa-boede Steder, men det er ikke sket ved Justitsraad Thygesens egenyttige Idrætter.

Naadige Herre! disse Rettigheder har vi holdt hellige for Husmændene, vi har endog uden for Rettens Veje iagttaget Billighed for dem, det viser Aastedsforretning, som i Aale er holdt efter Byens foregaaende Opmaaling og den Plan til Udskiftning, som der blev lagt ved Forening. Det høje kgl. Rentekammer har og — Tak være højstamme og den Hædersmand Gersdorff — ved Resolution af $\frac{5}{4}$ retfærdigen erkendt, at det bliver Justitsraad Thygesens egen Sag at forskaffe sig sin — nu solgte Hovedgaard — skattefri uden at fornærme os.

Endelig angaaende Landinspektør Haahr, da synes det at se, som han enten ikke vil fyldestgøre sit Kald ifølge det allerede paakrævede Aastedsmødes Bestemmelse eller i det mindste ikke førend hans Kalds Fyldestgørelse har kostet os forøgede utilbørlige Pengesummer. Thi Aastedsmødet er kostbart, da jo Amtmanden bor over 12 Mil borte, og hvis Ringkøbing Landvæsenscommission skulde bruges til Forretningen, da er disse ikke nærmere. Vi vover derfor underdanigst indstændigt at ansøge det høje Collegium om i denne vor Velfærds Sag snarest at faa Ret, samt at Landinspektør Haahr maatte beordres til at aflevere Aalekort, Taksation, Aastedsforretningen og dertil hørende Documenter til Landinspektør Hr. Johan Friederich Wissenberg i Randers, thi vi har allerede betalt Hr. Haahr Opmaalingen og desuden 52 Rdl., samt at Hr. Wissenberg maatte beordres snarest mulig at udføre Aale Udskiftning for anordnet Betaling, derhos vi underdanig forvente, at det høje Rentekammer tilpligter Hr. Haahr at tilbagebetale os saa meget eller saa lidt, som samme finder ret og billigt af de oppebaarne 52 Rdl.

Skulde Aastedsforretningen for Aale, som i det høje Collegium er indsendt, hos højstsamme være beroende, da udbeder vi os underdanigst bemeldte Udskrift tilbagesendt til Afbetjening.

Aale i Vrads Herred, d. 18. Juli 1794.

Paa egne og de øvrige Gaardmænds Vegne:

*Peder Malund. Erik Poulsen. Niels Mortensen. Iver Olesen.
Troels Andersen. Peder Hansen. Søren Jensen. Michel Pedersen.*

Anders Malund, som tilligemed Skovfoged Jens Madsen nægtede at underskrive Aastedsforretningen af ^{31/3} 1792, indgav Klage til Amtmanden over Taksationen af Engene som urimelig og lovstridig — der var 2 af Sognepræstens Annexbønder og en af vore Sognemænd, som er beslægtet med én af Gaardmændene i Aale. Desuden ønsker han, at Husmændene maa faa Jord, og han synes, Præstegaarden har for meget.

Som Følge heraf og maaske ogsaa som Følge af Gaardmændenes Skrivelse til Rentekammeret indkaldte Landinspektør Haahr gennem Amtmand Hansen, Ringkøbing — Vrads Herred blev 1794 lagt under Ringkøbing Amt — Lodsejerne i Aale By til et Aastedsmøde d. 18. Aug. 1794, Fmdg. Kl. 10. Indkaldelsen blev forevist for Beboerne, der nævnes ved Navn saledes:

J. S. Monrad. Iver Olesen. Niels Mortensen. Peder Hansen.
Erik Poulsen. Cronius. Michel Pedersen. Troels Andersen.
Søren Jensen. Jens Jensen. Johan Rudolf Jørgensen.
Anders Malund. Michel Andersen. Hans Hansen.
Nicolaj Jørgensen. Jens Andersen. Niels Pedersen.
Anders Pedersen. Hans Hüzelmann. Anders Andersen.
Bertel Pedersen. Mads Jensen. Peder Sørensen. Anders Nielsen.
Anders Hansen. Rasmus Pedersen. Mads Pedersen.
Christen Bødker. Jens Mikkelsen. Ole Jensen. Niels Pedersen.
Frederik Christiansen. Peder Nielsen. Jørgen Jørgensen.
Jens Hansen Væver. Mads Christensen. Jens Madsen.

Anders Malunds Klage afvistes som ubegrundet, saa den ved Aastedsforeningen ^{31/3} 1792 foretagne Udskiftning godkendtes.

Efter mange og lange Forhandlinger mellem de Aale Husmænd og Gaardmænd samt Ejeren af Bjerre an-

gaaende Opfyldelsen af de kgl. Resolutioner, hvorefter de Husmænd, der beboede Gaardmændenes Huse, ved Udskiftningen skulde forsynes med Jord, endte det med, at Bjerres Ejer maatte skaffe dem en Jordlod. Den 29. Maj 1795 indsendte Amtmanden en Forespørgsel fra L. Møller, som da er Ejer af Bjerre, om det ikke er nok for at beholde Hovedgaardstakstens Frihed, at han mod billig Betaling forsyner Husmændene i Aale med Jord, eller og, om det maa være ham tilladt at købe Jord fra en Gaard i Aale og deraf tillægge Husmændene, hvad dem tilkommer. Rentekammeret svarer saaledes:

»Naar L. Møller inden Aarets Udgang ser de forhen under Godset hørende Husmænd, som endnu mangler Jord, forsynede med saa megen Jordsmon som til en Ko og nogle Faars Underholdning for enhver af dem kan anses fornøden, ved enten at tilkøbe sig Jord fra en eller flere Bøndergaarde eller dertil at udlægge af Hovedgaardens Jorder, skal Bjerregaard fremdeles beholde deres Skattefrihed og øvrige Rettigheder, hvorom man har tillagt Justitsraad Blom fornøden Ordre, ligesom man, ifald han vil tilkøbe sig Jord fra en Bøndergaard for deraf at udlægge til Husmændene, vil anbefale ham det forlangte Laan af Kreditkassen, naar han nærmere indkommer med Begæring«.

L. Møller købte da det halve af Anders Nielsen Bødkers Gaard, som han udlagde i 10 Husmandslodder, og udstedte i den Anledning en Panteforskrivning til den kgl. Kreditkasse paa 600 Rdl. mod 1. Prioritet i de 10 Lodder. I Skødet, der er dateret $15/6$ 1796, hedder det, at Anders Nielsen Bødker sælger og skøder det halve af sin Ejendom med Ager- og Engjord, Tøvegrøft, Lyngslet, Fædrift, Jagt og Fiskeri, men Gaardens Bygninger, Byggeplads og Træerne i Aale Skov undtagen, Hartkorn 2 Tdr. 2 Skp. Alle Lodder blev lige store i Hartkorn, nemlig 1 Skp. 0 Fdk. $27/190$ Alb. til hver af de 10 Husmænd. Der nævnes imidlertid kun 5 Husmænd ved Navn, nemlig Mads Pedersen, Chr. Bødker, Chr. Quist, Mads Fyens og Anders Ladefoged. Men 1798 skøder L. Møller 2 Parceller til Jens Jensen Hat-

ting, 1 Parcel til Jens Mikkelsen og 1 til Rasmus Pedersen. Og fra ²⁹/₇ 1807 foreligger følgende:

»Jeg L. Møller, fhv. Ejer af Bjerregaard, skøder til Erhard Norup til Petersbjerre Konge- og Kirke-Anpart af Korn- og Kvægtiender af Anders Bødkers halve Gaard, som nu er inddelt udi 10 Parceller og beboes af Jens Mikkelsen, Jens Jensen Hatting (2 Parceller), Hans Hansen, Peder Rudolf, Anders Bødker, Søren Sørensen, Jens Hjulmand, Anders Johansen og Christen Jensen, tillige med den Anpart mig tilhører i det paa Aale Mark beliggende saakaldte Skovhus«.

Her har vi altsaa Oprindelsen til det senere saakaldte Smalaale.

Vi gaar derefter over til at fortælle om de enkelte Ejendomme og deres Behøere.

Aale Præstegaard.

PRÆSTEN CARL WIUM — Sognepræst her fra 1766—89 — har optegnet følgende:

Aale Præstegaard er fra Børnehuset i København indkøbt af sal. N. Pedersen Alling — Præst fra 1660—1670 — for Kapital 100 Rdl., hvorfor haves Bevis af Dato 13. Juni 1663.

Gaarden ligger udi Aale, til hvilken intet Særjord er lagt uden en liden Toft og liden Made, som kaldes Klovborg Toft og Made. Desuden en liden Hauge, kaldet Præstehaugen. Ellers er Præstegaarden den ringeste paa Ager og Eng iblandt de andre i Byen; dens Mark ligger imellem de andres, der haves og et lidet Skovskifte til den med Bøg, som ligger og hos de andre.

Til Præstegaardens Land saaes sommetider 3 Td. Rug, sommetider mindre, sommetider mere, som de have god Tid. Byg 2 Td., undertiden mere, undertiden mindre. Havre 6 Td. Boghvede 4 Skp. — da mere, da mindre som Marken antages til. Af Hør kan avles 6 Læs, naar tørre Aaringer er, ellers mindre.

Paa Præstegaardens Agerender er af gammel Tid bygt 3 Huse, som tilhører Præstegaarden. De to i den vestre Ende af Byen, Krogen kaldet, hvoraf jeg have sat det ene, der var nedfaldet, op af ny. For de Vilkaars Skyld jeg have forundt dem nyder jeg 5 Slettedaler. Det 3die Hus, som staar midt i Byen ved den søndre Side, er nu ledig, fordi der hidindtil ikke har været Jord til det, men for at skaffe det Kaalhaverum har jeg overladt en Andel i det Hus, som Smeden i Aale har til Beboelse og er derom med Bjerregaards Ejer gjort saadan Convention:

For at undgaa Fællesskab har jeg Oberst Krabbe til Bjerregaard og Hr. Wium, Sognepræst til Aale-Tørring, samtykket og indgaaet, at det Stykke Jord, hvorpaa de tvende Bindinger, som er anbygt til det Hus, som beboes nu af Smeden Peder Berthelsen tillige med det gamle Tværhus, som er Præstegaardens Grund, skal tillige med det Stykke Haveplads, som dertil henhører, ganske og aldeles med sin Rettighed afstaaes og overlades til Hr. Krabbe og hans Arvinger, imod at han efter Hr. Wiims Forlangende ganske afstaar og overlader til Præstegaarden et Stykke Havejord paa Bjerregaards Grund, som ligger ved Chr. Uhrskovs Hus og nærværende Tid udgør en stor Del af hans Have.

Aale i 1766.

Underskrevet af Sogndegn *Jens Schibsted* og *Jørgen Chr. Møller*, Bjerres Mølle.

Om Præsteembedets Indtægter 1772 skriver Pastor Wium saaledes:

a) Aale By, der formedels det opbrudte Skovjord har en meget stor Mark, beboes af 12 saakaldte Halvgaardsmænd, som er gjort lige i Jord og Ejendom — hver Gaard har 4 Td. 6 Skj. 2 Fdk. $1\frac{3}{6}$ Alb. Hartkorn — har i de Aar, de har givet mig Penge i Stedet for Tiende, betalt mig 5 Rdl. 2 Mk. I Aale er 4 Bolsmænd, der hver svarer 1 Rdl.

b) Bj. Mølle har stedse svaret 6 Skj. Sigtemel. Grunden til denne Afgift kender jeg ikke, men den er aarlig leveret og modtaget.

c) Haubjerre, en enlig Gaard, svarer ligesom andre af Sognets Gaardmænd aarlig 5 Rdl. 2 Mk.

d) Aale Skovhus have intet Jord, det den som en Villighed bruger af Aale Bys Mark; deraf leverer den Kærven in Natura, der i Penge kan beregnes til 2 Mk.

e) Brejnholm, en nedbrudt Gaard, hvis Jord er indtaget og drives under Bjerregaard. Af denne Brejnholms Ejendom nyder Præsten i Aale sin Del saaledes: Bjerregaard skal til hver af de 3 høje Fester give i Offer 6 Rdl.

NB. I. At Brejnholm bør yde Tiende som en anden Fæstegaard, det bevidnes af et original Thingsvidne fra Aaret 1667, som derom haves saaledes lydende:

Onsdag d. 10. Juli 1667 — Præsten N. P. Allings Tid

— stod Christen Nielsen, Aale i Vrads Herredsthing og kundgjorde med oprakte Fingre og Ed, at det er hannem vitterlig Sandhed at Brejnholmgaard har været en Fæstegaard og givet Tiende aarlig. Albrecht Pedersen i Aale vidnede i ligemaade, at han kan mindes det samme i 36 Aar. Peder Nielsen i Aale ligeledes med oprakte Fingre mindes det i 26 Aar; ligeledes Thomas Jensen og Jens Andersen af Aale.

Aale Præstegaard. Stuehuset — den nuværende Forpagterbolig — bygget 1672 af Præsten Rasmus Olesen.

NB. II. At Afgiften fra Brejnholm skal erlægges til Præsten i Aale, derom er der mellem forrige Ejer af Bjerregaard og Præsten i Aale truffen en Overenskomst saalydende: Belangende den prætenderende Tiende af Brejnholmgaard, da er endelig mellem Formynderen Velbaarne Claus Unger paa sin Myndlings Vegne og Hr. Rasmus Olesen, Sognepræsten — derom saaledes forenet, at Præsten for sin Korntiende o. s. v. af Brejnholmg. skulle nyde hver Højtid 6 Rdl. foruden sit sædvanlige Offer af Bjerre.

f) Brejnholm Mølle plejer at yde til Præsten 4 Skj. Rug eller Mel hvorom hosfølgende Brev til sal. Rasm. Olsen i Aale kan give Oplysning.

Til hæderlige og vellærde Mand Hr. Rasm. Olesen.

Angaaende den Afgift, som han melder Brejnholm Mølle skulde restere for udi tvende Aar, er billigt, han som sine Formænd til Præsten i Aale bør at svare, og jeg udi ingen Maade søger ham derfor at befri, at der til Fuldbyrdigelse deraf skal ske Anstalt, saa snart som jeg fra Snapsting hjemkommer. Næst bedste Ønsker er jeg stedse Eders beredvillige Tjener.

Bjerre, d. 18. Febr. 1699.

O. Krabbe.

Naar det siges om Præsten Rasm. Olsen, at han var vel forfaren udi Rettegangssager, saa viser efterfølgende Indlæg, at han paa en klar og meget høflig Maade kunde føre en Sag:

Til

*Kongelige Majestæts Herredsfoged vis- og velfornemme
Jens Nielsen Ulf!*

Saasom jeg underskrevne for eder ved tvende Personer mundtlig skal være inciteret til Vrads Herredsting fra velagtede Poul Knudsen fra Rosenvold paa sin Principals Vegne anlangende nogen Afgift og Tyngde, som han min paaboende Præstegaard vilde paabyrde og kalde Gæsteri for 10 Aar, som han beretter og siger at være 13 Rdl. 2 Mk., saa haver jeg været Præst ved Stedet over 14 Aar og mig ganske ubevidst og uerfaret slig Fordring, hvoraf det skulde gives eller mig tilkom; tilmed haver jeg aldrig kunnet erfare mine sal. Formænd, som Aale Præstegaard have besat, det før mig have udgivet. Og dersom nogen slig Udgift skulde have gangen af Aale Præstegaard, formoder jeg, at det aarlig var givet og ikke saa længe have henstaaet.

Kan han bevise med nogen kongelig Majestæts Bevilling eller Skøde eller slig lovlig Adkomst, det udi Præstegaarden at tilkomme, skal Betalingen derefter gerne uden nogen Trætte eller Omkostning følger. Men at jeg selv skulde indgaa og paalægge kgl. Majestæts Præstegaard og mine Efterkommere slig en Byrde synes ikke i Fremtiden af mig kunne forsvares.

Men at Poul Knudsen sig paaberaaber samme Fordring med at vise en Copi og Udskrift af Skiftebrev efter sal. Henrik Rantzau, som hverken Aale Præstegaard, min eller mine sal. Formænds Navn derudi ikke skal være nævnt — og Lovens 5te Bogs 2. Cap. § 17 og 18 udtrykkelig formelder, at ingen kan efter Skiftebrev, som mellem Arvinger oprettes, enten søge Gæld eller søges for Gæld.

Hvilket dette og mere som meldt er, formodes vel af Dommeren være iagttaget og mig for hans Tiltale vorde frikendt. Venlig be-

gærende af Rettens Betjente mit korte Svar mod Poul Knudsen maa vorde læst, paaskreven, og Dommen udført, som derom afsagt vorde og mig igen tilstillet.

Befalende hermed Rettens Midler og Forvaltere Gud i Vold.

Aale Præstegaard, d. 26. Marts 1685.

Rasm. Olesen.

Det kan tilføjes, at formedelst Mangel paa vedbørlig Adkomst til Gæsteri frafaldt Processen om denne For-
dring.

Aale Præstegaard indeholder et Rum af 7062 □ Alen, indelukket ved 4 sammenhængende Huse, foruden tvende Udbygninger ved den vestre Side, hver paa 6 Fag, og et Tørvehus ved den sydvestre Side paa 10 Fag.

Ifg. de udgangne kgl. allernaadigste Forordninger angaaende Fællesskabets Ophævelse haver Aale Bys Beboere været enige med mig i at udskille Aale Bys Indmark og blev da udi nærværende Efteraar foretaget en saadan Jorddeling, som vi ved fælles Overlæg kunde eragte mest bekvem efter Aale Bys indknebnene og sammenbyggede Situation. Delingen skete da saaledes:

Først blev udsat det nærmeste omkring Byen beliggende Strækning af Jord, hvilket blev ageris taxeret efter Udsæd, som hver skønnede, at Jorden kunde tage imod. Derover blev givet en summarisk Beregning og en proportioneret Repartition, saa at enhver Gaard efter sit Hartkorn kunde nyde sin Del.

Præstegaarden, som have dobbelt Hartk. mod hver af de andre Gaardmænd, fik da ved Uddelingen dobbelt Del, og det saaledes jævnet, at hvad den i én Lod modtog af ringe Jord fik den Godtgørelse for i en anden Lod af bedre Jord, thi saaledes var det blandt os aftalt, at ingen af os skulde ske væsentlig Fornærmelse.

Præstegaardens dobbelte Tofte faldt saaledes:

For en Part deraf blev den saakaldte Kirketoft lagt til Præstegaarden, ved hvis Ende de øvrige Dele udbreder sig; den ene Norden ud op under Lunden og

den anden Sønder ud over Dovnsmose ned indtil Engen, hvilken tvende Tofte jeg for Tiden er i Værk med at lade ved Diget indhegne, saa Præstegaardens rette Skel formedelst ikke kan blive forrykket. Dernæst blev der foretaget Deling over den nordre Mark, der ligeledes blev taxeret og i tvende Skifter delt, navnlig i en bedre og en ringere afdelt ved Lodkastning, faldt Præstegaardens ringere Lod i Overfaldet, og den bedre Lod i de saakaldte Rendefalds Agre og Norden op over Buulskov. De behørige Grænseskel skal jeg næst Gud enten ved Indgrøftning eller andre standhaftige Mærker fastsætte, saa at Efterkommerne skal ikke mangle den behørige Underretning.

Endelig blev og den søndre Del af Aale Mark ligeledes taxeret og jævnet, og blev da Præstegaardens Ejendomme ved Lodtrækning saaledes tildelt, at Præsten fik et stort Skifte paa de saakaldte Carstens Agre og tolv Blokke over Gangen. Et mindre Skifte paa Lykkebjerg tilligemed Jord ved Bro-Sig, hvilke Ejendomme jeg ligevis skal gøre kendelige ved Indgrøftning eller andre standhaftige Skel. Ved Udskillelsen ere bemeldte Tofte og øvrige Jorder taxeret saaledes:

- a) Kirketoften med hosliggende Engbund er ansat for 2 Td. 7 Skj. Udsæd.
- b) Den nordre Toft under Lunden (Klovborg Kirkejord undtagen) 7 Td. 1 Skj. Udsæd.
- c) Overfalds Lykke 5 Td. 2 Skj. Udsæd.
- d) Rendefaldsskifte 10 Td. 0 Skj. Udsæd.
- e) Store Carstens Agre tilligemed Blokken 11 Td.
- f) Lykkebjerg 5 Td. 2 Skj.
- g) Den mindre Toft over Dovnsmose 12 Td. 2¹/₂ Skj.
- h) Lille Broskifte 5 Td. 1 Skj.

Saaledes blev denne Jorddeling med fælles Overlæg og Samtykke forrettet og af Bøndernes Hosbond Hr. Kammerherre Holger Sehested til Bjerregaard eftersat og stadfæstet. Men hvad Udmarken angaar, da blev den ikke udskiftet, thi enhver ansaa sig derved at blive

formeget indskrænket i Fæ- og Faaredrift; det forbliver desaaarsag ved den gamle Indretning, at Præstegaarden i hver af disse Indtægter, som er 10 i Tallet tager dobbelt Del imod hver af de andre Gaardmænd ifg. den Ligning paa Hartk. som forhen allerede er givet. Præstegaardens Jorder kan paa den Maade ikke blive forrykket eller forringet.

Til Præstegaarden er intet Særjord ellers lagt uden forannævnte liden Toft og Made, som kaldes Klovborg Toft og Made, der hører til Klovborg Kirke og er for 10 Skj. Rug af Hs. kgl. Majestæt Frederik III for Kaldets store Ringheds Skyld perpetueret til Aale Præstegaard, hvorom foreligger Skrivelse af 28. Dcbr. 1648 underskreven af Kongen. Ligeledes en Skrivelse fra Matrup af 13. Nvbr. 1766 at Kmhr. Thygesen til Matrup Stamhus stæder og fæster til velædle og velærværdige Hr. Carl Wium, Sognepr. til Aale og Tørring det til Klovborg Kirke hørende Lod paa Aale Mark paa Livstid eller saa længe han Aale Præstegaard beboer for 10 Skj. forsvarlig sundt Rug. Til Indfæstning er betalt 4 Rdl.

Matrup, ^{13/11} 1766.

Paa Herskabets Vegne

Ring.

En indgrøftet Toft i den sydvestlige Side af Bjerregaards Mark — Præstehaugen kaldet. Samme er for mange over 100 Aar siden givet af en Ædelmand, som der menes fra Brejnholmgaard. Om denne Præstehauge dels Ager, dels Eng vides ikke mere angaaende Adkomst. Imidlertid er det nu i Ventilation at denne Præstehauges Jordmaal skulle for Fællesskabets Ophevelses Skyld vorde udmaalt saavel af Ager som Eng til Præstegaarden paa andre Steder.

Til Præstegaarden hører et Stykke Bøgeskov, der nu forresten er ganske opryddet, og Buulskov, der ligeledes er opryddet, og Kirkens Skov, der hvor Aale Skovhus nu ligger, hvilket af hosfølgende Sendemandsbrev kan erfares; det lyder saaledes:

Alle Mænd, dette Brev ser, hører, læser, hilser vi Esge Puge, Thingfører til Vrads Herredsting, Jep Nielsen, Tørring, Chr. Vognsen, Klovgborg, Peder Buch, Paarup, Niels Jensen, Them, og Chr. Poulsen, Nortvig, evindeligt med Gud kundgør nu ved dette vort aabne Brev Aar efter Guds Byrd 1490 den sidste Mandag næst for St. Andreas Aposteldag, da var skicket for os og flere Gaardmænd, som den Dag for nævnte Thing søgte og dette Brev viser, at Søren Jul i Berge, hvilken som der lovligt lededes fik et fuldt Thingsvidne af 8 beskedne Dannemænd, som er Iver Krog i Leret, Poul Olesen ibd., Peder Esgesen i Søhale, Chr. Poulsen og Stafen Peder- sen i Hjortsvang, Jes Jepsen i Klovgborg, Gravers Jensen i Vrads og Jes Jensen i Aale, hvilke 8 fornævnte Danne- mænd vunde paa deres gode Tur og sande, at de hørte og saa samme Dag paa fornævnte Thing, det de gode Sendemænd i Vrads Herred kundgjorde og tilstod, som de gjorde deres Toff paa et Skovskjel mellem Bolskov, Kirkeskov og Elskens Skov og saa op ad det Sigfald og til den Grøft, som kaldtes Mærisdammen og saa op ad den Mose, som det grimet Træ staar, og saa fra det Træ og saa de andre grimet Træer saa længe til Mar- ken vedtager nørud ad at det saa »gik og fore«, det vidner vi med vore Indsegl neden for dette vort aabne Brev.

Af bemeldte Skovs Part har forrige Ejer af Bjerregaard sal. Gjord Chr. Krabbe tilegnet og bemægtiget sig i min sal. Formands Tid den største Del. Jeg haver og i min Tid ladet det bliver derved af Aarsag, at de fleste Træer er allesammen borthugne, de overblevne faa og hele Skoven udgaaende, derfor har jeg anset det for større Tab end Fordel at inddrive det paa lov- lig Maade, eftersom Træerne ikke kunde blive den Bekostning værd.

Aale Præstegaards Eng, der tilforn har været blød og ond, er ved Tidernes Længde og Præsternes Omsorg bleven tør og god, saa der nu til Præstegaarden kan avles Aar for andet 40 Læs Hø.

Pastor Wium skrev 1772, at han ikke kendte Grun- den til, at Bjerres Mølle aarlig svarede til Præsten 6 Skj. Rugmel, men denne Afgift blev aarlig leveret og

modtaget. Aar 1813 prøver den daværende Ejer Thomas Sabro at fralægge sig denne Afgift. Men Pastor Borup sender straks en Skrivelse til Amtsprovsten saalydende:

Ejeren af Bjerres Mølle har i dette Aar funden for godt at gøre mig denne Rettighed stridig — de 6 Skj. Mel —. Min Formand Consistorial-Assessor Krarup har modtaget samme, ligesom jeg selv i 7 Aar. I 20 Aar hos Nissen, Riisbrich og senere Sabro fra 1806 leveret 6 Skj. Mel til Præsten og 1 Skj. til Degnen, saa synes det, som han har maattet følge Pligtens Lov, ellers havde han sikkerlig ikke ydet dem; desaaersag er ogsaa Vægring saa meget desto mere paafaldende, da vi bestandig har levet i den venskabeligste Forstaaelse sammen. Endelig da nu engang Stridshandsken er kastet, saa vil jeg ogsaa bede Deres Højærværdighed at tage Notits af, at da Vrats Herreds Bog udtrykkelig nævner sigtet Mel, og det er dobbelt saa godt som simpel malet Mel, at der maa tages Hensyn til min Ret lige efter Bogstaven.

Aale Præstegaard, d. 29. Marts 1813.

Borup.

Til Amtsprovst Schmidt, Væhr!

Sagen ender med, at Aaret efter indgaar Sabro paa at levere Borup de 6 Skj. Mel, saalænge denne er i Embedet, men vil ikke forpligte sig til at betale Eftermanden noget. Borup resolverer saa, at det bliver Eftermandens Sag selv at gøre sin Ret gældende.

Præstegaarden var bortforpagtet i 10 Aar indtil 1816, da Borup selv overtog den, men en Udlod — $\frac{1}{4}$ af Ager og Eng bortforpagtedes fremdeles.

1824 er *Anders Pedersen* Forpagter af Aale Præstegaard eller maaske kun af den nævnte Udlod. *Chr. Sørensen*, der 1844 kom fra Stouby, var derimod sikkert Forpagter af hele Gaarden. Han afløstes 1852 af *Peder Wissing*, Søn af Mads Wissing paa Bjerre, og efter ham kom 1854 *Chr. Lorentzen*, der sidst i 1850erne blev efter-

fulgt af *Søren Sørensen*. Søren Sørensen og Hustru *Karen Marie Pedersen* var Forpagterfolk i Præstegaarden til 1874, da de flyttede til Skovbækgaard, som de havde bygget paa Præstegaardens Udmark.

Pastor Fenger havde allerede 1857 ansøgt om at sælge ved Auktion 50 Td. Ld. af Udmarken, 13 Td. Ld. Eng og 2 Embedet tilhørende Huse. Han oplyser i Ansøgningen, at de 2 Huse er ikke bortfæstede, og at Vurderingsforretningen af de Lodder, der ønskes solgte, er foretaget af Bernth, Lillebjerre, og Alrøe, Brejnholm Mølle. Ministeriet meddeler Tilladelsen til at sælge Udmarkslodden mod en aarlig Afgift af 40 Tdr. Byg, samt de 2 Huse, Mtr. Nr. 63 og 64. Mtr. Nr. 63 har 2 $\frac{1}{2}$ Skp. Ld. Toft. Den 8. Decbr. 1857 afholdtes Auktion over Mtr. 64, der indbødes til 142 Rdl., hvilket approberedes. Det øvrige udsættes indtil videre. Og først 10 Aar efter sælges Udmarkslodden til Forpagter Søren Sørensen, som derpaa bygger Skovbækgaard.

Efter Søren Sørensen fik *Niels Hauge* fra Ildved Præstegaarden i Forpagtning. Niels Hauge og Hustru *Ane Mette* fik 6 Børn:

Kristine Hauge, f. 1878. Gift med Gdjr. Marinus Skousen, Ildved.

Peder Hauge, f. 1880. Forpagter af Aale Præstegaard. Nu Gdjr. i Ildved.

Ane Hauge, f. 1881. Gift med Gdjr. Hans Hansen, Ildved.

Magdalene Hauge, f. 1882, død som Barn.

Karl Hauge, f. 1884. Chauffør i Vejle.

Marie Hauge, f. 1886. Gift med Gdjr. Dinesen, Vonsild.

1886 flyttede Niels Hauge til Ildved, hvor han overtog sin Hustrus Fødegaard. Han var dog Forpagter af Aale Præstegaard endnu i mange Aar, indtil Sønnen *Peder Hauge* overtog Forpagtningen. 1917 overtog Peder Hauge sin Faders Gaard og flyttede til Ildved.

Samme Aar blev der frasolgt 30 Tdr. Ld. af Aale Præstegaards Jorder (Marken nord for Bækken):

Mtr. Nr. 1 æ og 39 a, 8 Tdr. Ld. til Rasmus Olesen, Aale.

Mtr. Nr. 1 ø og 39 b, 8 Tdr. Ld. til Vognmand Karl Christiansen, Aale.

Mtr. Nr. 1 aa, $8\frac{2}{3}$ Tdr. Ld. til Hans Mikkelsen, Sofiesminde.

Mtr. Nr. 1 ab, 6 Tdr. Ld. til Karl P. Petersen, Sofielyst.

Præstegaarden med de tilbageværende 58 Tdr. Ld. blev derefter bortforpagtet til *Christian Thomsen*, gift med *Marie Jensen*, Datter af Gdr. Niels Jensen, Aale Vestermark.

Det gamle Stuehus set fra Haven.

Fot. P. Madsen, R. Mølle.

Afbyggerejendomme.

Skovbækgaard.

1867 købte daværende Forpagter af Aale Præstegaard *Søren Sørensen* Præstegaardens Udmark, hvorpaa han først i 70erne byggede Skovbækgaard. Han blev dog boende i Præstegaarden til 1874, da han flyttede op i sin ny Gaard.

Søren Sørensen (1824—1910) og Hustru *Karen Marie Pedersen* (1824—1919) fik 3 Sønner:

Søren Sørensen, f. 1862. Læge i Humble paa Langeland.

Peter Bjerre Sørensen, f. 1864. Ejer af Skovbækgaard.
Anton Marius Sørensen, f. 1866. Klaverstemmer i København.

1886 skødede Søren Sørensen Gaarden til sin Søn *Peter Bjerre Sørensen*. Senere købte han en lille Ejendom i Aale By, hvor han og *Karen Marie* boede nogle Aar. Siden flyttede de igen til Skovbækgaard og tilbragte der deres sidste Aar.

Peter Bjerre blev 1897 gift med *Kristine Pedersen* fra Rye v. Kallundborg.

Laurs Pedersens.

Sidst i 60erne købte *Ole Gjertler* Parcellen Mtr. Nr. 1 c af Aale Præstegaards Kærjorder og byggede Stedet, 1878 solgte han det til *Martinus Larsen* og døde 1882 som Aftægtsmand.

Martinus Larsen og Hustru *Kristiane Møller* havde Børnene:

Larsmine Marie Larsen, f. 1872.

Sørine Christine Larsen, f. 1873. Husbestyrerinde hos *Knud Pedersen*, Rask St.

Laurits Møller Larsen, f. 1876. Staldkarl, Nr. Snede Kro.

Jens Larsen, f. 1878. Boelsmand, Aale Kær.

Efter *Martinus Larsens* Død 1902 købtes Ejendommen af *Anders Andersen*. Han solgte den 1922 til *Hartvig Frederiksen*; 1925 købtes den af den nuværende Ejer *Laurs Pedersen* fra Grumstrup.

L. Aagaards.

1916 solgte *Anders Andersen* 11 Tdr. Ld. til sin Søn *Andreas Andersen*, der byggede Stedet. Han solgte

1927 til *Otto Andreasen*, der 1929 solgte til *Laurids Aagaard*.

Elektricitetsværkets Hus.

Det gamle Hus, der indtil for en halv Snes Aar siden laa paa Mtr. Nr. 63, var det ene af de 3 Huse, der i sin Tid tilhørte Præsteembedet. En Tid blev det benyttet som Kapellanbolig. 1844 beboedes det af *Søren Sørensen Væver* og *Marie Kirstine*. Sidst i 60erne blev det vistnok solgt til Bødker *Husmer*, der boede der til ca. 1880, da det købtes ved Auktion af *Jørg. Mikkelsen*, Logslundgaard. Senere ejedes og beboedes det af *Jens Andersen Høgh*, der solgte det til *Ditlev Karlsen*, af hvem *Elektricitetsværket* købte det. —

Elektricitetsværket lod Huset nedbryde og byggede det ny Hus, der nu ligger paa Mtr. Nr. 63.

Mette Hansens Hus

har ogsaa tilhørt Præsteembedet. Det beboedes 1844 af *Kasper Jensen* og *Peder Gartner*. Som foran nævnt blev det 1857 solgt ved Auktion for 142 Rigsdaler. I 60erne ejedes det af Skrædder *Niels Pedersen*. Han solgte det 1873 til Snedker *Ole Rasmussen*.

Ole Rasmussen, f. 1848, var Søn af Gdjr. Rasmus Skousbøll i Aale, 1873 ægtede han *Mathilde Hansen*, f. 1841 i Norge. De fik 4 Børn:

Marie Rasmussen, f. 1874.

Jørgine Rasmussen, f. 1876. Gift med Togfører Godsk, Horsens—Odder-Banen.

Alfred Rasmussen, f. 1878. Togfører ved Horsens Vestbaner.

Otto Rasmussen, f. 1882. Musikdirektør i Aalborg.

1895 solgte Ole Rasmussen Huset til Bødker *Hans Rasmussen* og flyttede til Tørring. Hans Rasmussen solgte efter et Par Aars Forløb til Bødker *Sørensen*. 1900 købtes Huset af Skomager *Jens Uhrskov*, der havde det til 1905, da han solgte det til Vejmand *Hans Hansen*.

Gaard Nr. 1.

Brugerne og senere Ejerne af den østre Gaard i Byen kan følges 200 Aar tilbage i Tiden. 1727 døde Fæsteren *Michel Laursen*, og hans Søn, *Laurs Michelsen*, overtog Gaarden efter ham. Men allerede 1735 blev Laurs Michelsen den fradømt for Upaalidelighed og Udygtighed, og den overdroges da til *Jørgen Christensen Bødker*. Det til ham udstedte Fæstebrev lyder saaledes:

»Erkjender jeg underskrevne Ide Sophie Gjedde, sal. Etatsraad Krabbes til Bjerre og Hastrups Gaarde, at have fæstet og stædet til Jørgen Christensen Bødker, barnefødt paa mit Gods udi Aale Sogn og By, den mig tilhørende og udi bemeldte Aale By beliggende Bondegaard, som Laurs Michelsen sidst beboede og fæstet havde, men formedelst hans slette Forhold ved Dom er fradømt, Hartkorn 4 Tdr. 5 Skp. 3 Fjk. 2 Alb., hvilken Bondegaard han maa nyde, bruge og med al dens tilliggende Jord, som nu dertil ligger eller forhen tilligget have, udi Fæste beholder og det paa følgende Maade nemlig, at han er ansvarlig til at alt det, som han ved Stedet har annammet, som er efterskrevne:

	Rdl.	Mk.	Sk.
En Fyr-Bord med aaben Fod under, vurderet for	1		2
En dito, noget bedre	1		8
To Træstole	1		4
En trebenet Stol			1
Et rødt Fyr-Skab med 3 Laager for samt en Del gamle Kar 1	0		0
1 Blikrivejærn			2
1 Deinrug	1		0
2 Trætallerkener			4
1 Økse	1		0
1 Ege-Bryggerkar	2		0
1 Strip			3
1 Hov-Taske	1		0
1 Halv-Øltønde	1		4
1 Ildtange			10
En Jærngryde	2		0
2 Jærn-Skorstenslænker	1		0
1 Øltragt			4
2 Brændevins Bimpler	1		8
1 gammel Vandtønde			4
1 bunden Halmkurv			2
1 Sild Otting			2
1 Ostkar			
1 sortskaftet Kniv			2

	Rdl.	Mk.	Sk.
1 Lejel			8
1 Stige			2
1 Haandkværn med tvende Stene		5	0
1 Sold og Flødebøtte			14
1 Ege Kar		3	0
1 Hørbrøde			6
1 Rugtønde			6
Simer			4
2 Karstole			2
4 Skp. Kul			4
Ungefæhr 1 Tønde utorsken Havre		3	0
1 gammel Sold			1
12 gamle Faar og 2 spæde Lam for	6	0	0
1 gammel og 2 unge Køer	10	0	0
2 Kvier	2	0	0
2 Ungnøds Stude	4	2	0
1 Aarings Kviekalv	1	2	0
1 Kviekalv, som dette Aar er tillagt		3	0
6 gamle Bæster for	18	0	0
8 Høns		3	0
2 smaa unge Svin for	1	2	0
2 Vogne med Tilbehør	3	2	0
(2 gl. ubrugelige Hjul, fornøden Jærnbaand)		4	0
1 Slibesten			4
2 Par Harver 4 Trættænder		1	4
2 Svintruge			4
2 Tjærekander			8
1 gammel Sadel og Bidsel			10
1 Baandkniv			3
1 Hugjærn			2
1 gammel Tørvespade			8
1 Plov med Tilbehør	1	0	0
1 gammel Slæde		1	0
Karlens Seng bestaaende af 2 gamle Dyner		3	8
1 Skærekiste med Kniv		1	12
3 Traver utorsken Havre	2	0	0
1 Læst utorsken Boghvede		4	0
1 Kornskjæppe med Trægjorde om			12
3 Traver utorsken Byg	1	3	0
1 Binding Hø	1	2	0
som gør tilsammen i Penge			65 0 14

hvilket foreskrevet som før er meldt ved Gaardens Fratrædelse er ansvarlig eller dets Ermangling med foranførte Summa betaler.

Og desforuden at være forpligtet nu alle Gaardens paastaende Bygninger forsvarligt vedligeholde og af yderste Kræfter at faa Tid

efter anden forbedret tillige med den ved Gaarden befindende Besætning sig selv til Gavn i Fremtiden at lade ved brugende Vindskibelighed til Forbedring være Avlingen Gaardens tilliggende Jord, forsvarlig drive, intet deraf bortleje, og i rette Tid at svare og betale de kongelige Contributor, som nu paabuden er eller herefter allernaadigst paabuden vorder, saavel som og den aarlig til Gaarden gaaende Landgilde efter Jordebogen med 5 Sletdaler — 4 Mk. til hvert Aars Marting Mortensdag uden nogen paadragende Restance at betale, gøre og forrette den til Hovedgaarden sædvanlig Hovarbejde lige med sine andre Naboer, være mig og mine betroede rigtig og lydige og overalt at rette og forholde sig efter Hans kgl. Majestæts allernaadigst udgangne Lov og Forordninger, alt under dette Fæstebrevs Forbrydelse.

Til Bekræftelse under min Haand og Forsegling:
Datum: Bjerregaard, 6. April 1735.

Sl. *Ole Krabbes*
Ide Sophie Gjedde“.

Men heller ikke Jørgen Bødker kunde klare den. 1740 frasagde han sig Gaarden paa Grund af Armod, og den overdroges da til *Anders Olesen Landsoldat*. 2 Aar efter er der igen en ny Fæster, *Jens Christensen Træskomand*. 1749 overgaar den til Sønnen *Søren Jensen Træskomand*, der paa Grund af Armod maa forlade den 1754. Den næste Fæster hedder *Frederik Chr. Jørgensen*, og han bliver der til sin Død 1780. Hans Enke, *Karen Jørgensdatter*, blev kort Tid derefter gift med *Erik Poulsen*, født i Bjørnskov 1745.

Da Erik Poulsen overtager Gaarden, maa han forpligte sig til at underholde sin Hustrus Søn af 1. Ægteskab, Jørgen Frederiksen, »som i sin Livstid skal have sin Underholdning paa Gaarden, eftersom den gode Gud har lagt ham Korset paa, at han ej har sin fuldkomne Førlighed, paa det han ej skal blive Sognet til Last, med Føde og Klæder, ikke alene i hans sunde Dage, men og om han skulde blive syg og sengeliggende, uden at man viser denne Korsdrager noget mishageligt for hans Uformuenhed til Arbejde, men tværtimod skal omgaas ham christelig og sømmelig for Gud og Mennesker«.

Erik Poulsen er den sidste Fæster af Gaarden og bliver ligesom de andre Gaardmænd i Aale Selvejer i 1791. Hans Navn forekommer meget ofte under Udskiftningssagen, og naar de Aale Gaardmænd nævnes under ét, skrives ofte: Erik Poulsen m. fl.

1803 dør hans Hustru Karen Jørgensdatter, og der holdes da Skifte. Hendes Datter af 1. Ægteskab, *Maren Frederiksdatter*, tilskrives i Mødrenearv 910 Rdl. mod 1. Prioritet i Gaarden.

1813 skøder Erik Poulsen Gaarden til *Anders Nielsen* fra Tømmerby, der er trolovet med hans Steddatter, og faa Dage efter dør han, 68 Aar gl.

Anders Nielsen og Maren Frederiksdatter har ingen Børn, men en Plejedatter, *Anne Jensdatter* fra Them. Hun bliver 1843 gift med *Søren Bertelsen*, Søn af Smed og Gaardmand Bertel Pedersen i Aale, og 1837 faar han Gaarden tilskødet. Anders Nielsen og Hustru gaar da paa Aftægt; hun dør 1843, 74 Aar gl., og han 1849, 69 Aar gl. Men allerede 1848 dør Søren Bertelsen, kun 39 Aar gl., og efterlader sig 3 Døtre:

Maren Sørensdaughter, f. 1835. Gift med Gaardejer Hans Poulsen i Tyrsting.

Andersine Sørensdaughter, f. 1840. Gift med Snedker Peter Steffensen i Aale.

Anne Sørensdaughter, f. 1844. Gift med Gaardejer Anders Hansen i Aale.

Nogle Maaneder efter Søren Bertelsens Død ægtede hans Enke, Anne Jensdatter Ungkarl *Søren Christensen* fra Boring, der da ikke var fyldt 20 Aar. Men 2 Aar efter dør Anne Jensdatter, og 1851 sælger Søren Christensen Gaarden til en Mand, der kaldtes *Mads Frik*. Denne solgte nogle Parceller af Gaardens Udmark, saaledes Mtr. Nr. 4 b til Anders Hansen, 4 c til Sebastian Peder Jørgensen og 4 d til Jens Sørensen Hatting, og derefter byttede han Gaard med *Morten Andersen* i Nr. 7. Morten Andersen havde saa Gaarden til omkring 1860, da han byttede Gaard med *Niels Peder Rasmussen Smed*, Rogaard.

1866 magelægger Niels Peder Rasmussen og Ejeren af Gaard Nr. 2 Anders Sørensen deres Gaarde, saaledes at Anders Sørensen fik begge Hovedparcellerne, Mtr. Nr. 4 a og 5 a, og Niels Peder Rasmussen nogle mindre Parceller, deriblandt 4 h, hvorpaa han byggede det Sted, der nu ejes af Anders Brorsen, medens en Mængde Parceller af begge Gaardes Udmarks- og Hedelodder blev frasolgte.

Gaard Nr. 1 blev derefter nedbrudt, og dens Historie falder sammen med Nr. 2 s.

Gaard Nr. 2, Højvang.

For 200 Aar siden hed Fæsteren af denne Gaard *Mads Thomsen*. Hans Kone dør 1728, og Gaarden overdrages da til Sønnen *Jens Madsen*. Mads Thomsen faar et Hus i Fæste og gifter sig med en Enke, Anne Rasmusdatter. Om Skifteforretningen efter hendes Død er optegnet følgende i Bjerregaards Skifteprotokol:

»Aar 1742, den 17. September, indfandt jeg mig undertegnede underskrevne Jørgen Groth om Eftermiddagen Kl. 1 som Skifteforvalter og Fuldmægtig paa højædle og velb. Fru Etatsraadinde Krabbe til Bierre og Haastrup Gaarde, hendes Vegne med tiltagne tvende Mænd Anders Malund og Søren Sørensen for at registrere og vurdere Stervboet efter sal. Anne Rasmusdatter, der for en Times Tid siden ved Døden er afgangen — forefandtes til videre paafølgende Skiftes Foretagelse af Afhandling mellem Enkemanden Mads Thomsen boende i Aale paa den ene Side og paa den anden Side den sal. Kones efterladte Børn:

Niels Hansen,	40	Aar, forhen boende i Finderup.
Mads Hansen,	36	„ , som ikke vides hvor er.
Hans Hansen,	30	„ , bosat her udi Aale.
Stephan Hansen,	23	„ , Soldat i Holstéen.
Anne Catrine,	39	„ , opholdende sig i Sjælland.
Maren,	37	„ , gift i Norge med hvem vides ikke.
Anne,	35	„ , vides ikke hvor.
Christine,	32	„ , ligeledes gift i Norge vides ikke med hvem.
Vibekke,	28	„ , gift med en Rytter her i Jylland. — — — «.

— Boet registreres og vurderes til 11 Rdl. 5 Mk. 2 Sk. Der fandtes bl. a. 1 Sengested med 2 Fyrfjæl 4 Sk., 1 Ko 3 Rdl., 2 Faar 11 Lam 1 Rdl. 4 Sk. —

»Enkemanden Mads Thomsen begærede at dette Skifte maatte foretages til Slutning og Afhandling den 17. Oktober, som er 30te Dagen efter hans sal. Kones Dødsfald — skønt der er Udenrigsarvinger — baade i Henseende til Boets Ringhed og fordi han, som er en gammel affældig Mand, ifald han ikke faar en Kone til sig i Huset, der i paakommende Svaghed kan bestyre hans Opvartning, maa crepere for Tilsyn. Dette tiltraadtes af hans Stedsøn Hans Hansen paa de andre Arvingers Vegne. — —«.

Mads Thomsens Søn, Jens Madsen, faar, som nævnt, 1728 Gaard Nr. 2 i Fæste; men han har formodentlig ikke kunnet klare den, for 1737 overdrages den til Søren Michelsen Malund, medens Jens Madsen faar et Hus i Fæste.

Søren Michelsen Malund — hvis Efterkommere har boet paa Gaarden siden — var født i Gaard Nr. 7, Søn af Gaardf. Michel Andersen Malund og Hustru Kirsten Jensdatter. Omtr. samtidig med, han bliver Fæster, bliver han gift med *Else Pedersdatter* (1709—72).

Søren Michelsen Malund døde 1761 og efterlod sig 6 Børn:

Peder Sørensen Malund, f. 1739. Fik Gaarden i Fæste efter Faderen.

Michel Sørensen Malund, f. 1742.

Jens Sørensen Malund, f. 1744. Døde 1818, ugift, i Fødegaarden; var sindssyg i mange Aar.

Anders Sørensen Malund, f. 1747. Blev Gaardf. i Hjortsvang, senere Ejer af Østerlund.

Morten Sørensen Malund, f. 1749.

Karen Sørensdatter Malund, f. 1752. Ugift; døde 1833; fik Aftægt af Fødegaarden.

Ved Skiftet efter Søren Michelsen Malund fandtes bl. a.:

6 Heste, der vurderedes til henholdsvis 18, 18, 16, 10, 5 og 3 Rdl.

6 Køer, der vurderedes til henholdsvis 5, 4, 4, 4, 4 og 3 Rdl.

Peder Sørensen Malund, gift med *Mette Sørensdatter* (1729—1806), bliver første Selvejer af denne Gaard. Ogsaa hans Navn støder vi ofte paa under Udskiftningssagen. 1797 skøder han Gaarden til Broderen *Morten Sørensen Malund*. Denne var først Tjener hos Kammerherre Holger Sehested paa Bjerregaard og blev der trolovet med Kammerpigen *Marie Magdalene Johansdatter*, f. 1764. Hendes Fader, Murer Johan Conrad Ficher, (1734—1810) var født i Sachsen, men kom som saa mange tyske Haandværkere paa den Tid her til Landet som en ung Mand. Han var med til at restavere Aale Kirke i 1770erne, og han skal forøvrigt have været en stor Original, om hvem der endog et lille Hundrede Aar efter hans Død gik sære Frasagn. Under Aale Kirkes Restaurering lod han Haar og Skæg staa, saa han tilsidst lignede en Vildmand. Sit Natteleje havde han i Kirkens Kor, og hørte han da en eller anden sælsom Lyd fra en ond Aand eller et Genfærd, som holdt til ude paa Kirkegaarden, slog han Kors for sig og sagde: »Far oven over!«

Omtr. 1786 blev Morten Malund og Magdalene Johansdatter gift og fik Gaarden Vaabensholm i Forpagtning. 1797 købte han saa Fødegarden og drev derefter begge Gaarde, til hans Søn blev voksen og overtog Forpagtningen af Vaabensholm.

1817 skøder Morten Malund Gaarden i Aale til sin eneste Søn og Arving, Forpagter *Søren Mortensen Malund*, Vaabensholm, f. 1787. Den staar da i Hartkorn til 4 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2¹¹⁸³/₁₉₀₀ Alb. Med Gaarden følger en Parcel af Iver Nielsens Hovedparcel af Jørgen Jørgensens forrige Gaard i Aale. Søren Malund udsteder Aftægtskontrakt til sine Forældre; der nævnes bl. a.:

5 Tdr. Rug	- 90 Rdl.	1 Skp. Salt	= 2 Rdl.
1 Td. Byggryn	24 -	Hør for	8 -
1 Td. Boghvedegryn	24 -	8 Læs Klynetørv	16 -
2 Tdr. Most	32 -	8 - Skudtørv	4 -
6 Lispd. godt Flæsk	24 -		

Samme Aar, Søren Malund fik Gaarden tilskødet,

giftede han sig med *Else Marie Hansdatter*, f. 1795. Han blev fremdeles boende paa Vaabensholm, og hans Forældre styrede Gaarden i Aale til Morten Malunds Død 1826. Da flyttede Søren Malund til Aale, men beholdt dog endnu i mange Aar efter Vaabensholm i Forpagtning.

Hans Hustru, *Else Marie Hansdatter*, døde allerede 1830 og efterlod ham Børnene:

Karen Sørensdatter f. 1819. Blev 1847 gift med Gdr. Hans Mortensen i Aale.

Morten Sørensen f. 1824. Blev Ejer af Østerlund og Brejnholmgaard. — Nogle Maaneder efter ægtede Søren Malund *Sidsel Marie Andersdatter* fra Aastrup, f. 1810. I dette Ægteskab fødtes 1831 Sønnen Anders Sørensen.

Søren Malund døde 1843. Hans Moder, *Magdalene Johansdatter*, overlevede baade sin Mand og sin Søn og døde først 1846, 82 Aar gl.

1857 skødede *Sidsel Marie Andersdatter* Gaarden til sin Søn *Anders Sørensen*. Fra Gaarden var nu solgt 2 Parceller. 1840 havde Søren Malund solgt Parcelen Mtr. Nr. 5 b til Mads Mikkelsen, og 1857 solgte *Sidsel Marie* Mtr. Nr. 5 c (den ovenfor omtalte Parcel af Jørgen Jørgensens Gaard) til Niels Christensen.

Anders Sørensen købte og solgte mange Parceller, og som før nævnt magelægger han 1866 Gaarden med Gaard Nr. 1 og faar derved begge Gaardes Hovedparceller.

Han var ikke gift, og Moderen holdt Hus for ham. Hun var en ejendommelig Kvinde, klog og begavet, og havde mange Interesser, f. Eks. Politik, og var udmærket til at fortælle Historier og Begivenheder fra gamle Dage. Men efterhaanden tog en stedse tiltagende Gerrighed Magten over hendes gode Egenskaber, saa det blev uudholdeligt for Sønnen og førte til, at han 1871 solgte Gaarden til sin Halvsøsters Søn Martin Hansen. Kort Tid derefter døde han som Følge af et Ulykkestilfælde. *Sidsel Marie* flyttede ved Gaardens Salg hen i et nærliggende Hus, hvor hun døde 1874.

Martin Hansen var eneste Barn af Hans Mortensen og Karen Sørensdatte i Aale Damgaard og født 1848. Det var altsaa sin Moders Fødegaard, han købte 1871. Samme Aar blev han gift med *Ane Marie Pedersen* fra Ferup i Kolding, f. 1842, og en graa Oktobraften førte han sin Brud ind i deres fremtidige Hjem, hvor Sidsel Marie, iført en islandsk Trøje og et Sækkelærreds Forklæde, med en Tællepraas i Haanden lyste op for dem og bød dem Velkommen. Efter at have faaet sine Gæster bænkedede ved Langbordet dækkede hun op med en Pande stegt Flæsk, en sort Jydepotte med Meldypelse og et Fad nykogte, upillede Kartoffler. Som en Æresbevisning mod Gæsterne forestod hun selv Pilingen af Kartofflerne, som hun derefter skiftevis lagde paa Martin Hansens og Ane Maries Tallerkener, ligesom hun nu og da med sin højre Pegefinger, der var kronisk bulden, gradede Dyppelesens Temperatur, alt imens hun underholdt sine Gæster paa det livligste og nødte dem til at tage vel for sig af Retterne. Derefter vankede der Kaffe i store Spølkummer, fyldte til Randen baade Over- og Underkop, og Wienerbrød til Ane Marie som Hædersgæsten, medens Martin Hansen maatte nøjes med Franskbrød.

Martin Hansen og Ane Marie fik 3 Børn:

Magdalene Hansen, f. 1872, d. 1889.

Hans Karl Hansen, f. 1877, d. 1888.

Peter Hansen, f. 1880, Ejer af Højvang.

Martin Hansen døde 1893, knap 45 Aar gl. 1903 blev Gaarden flyttet ud paa Marken og fik Navnet Højvang. Det gamle Stuehus med en Del af Toften blev solgt til Christian Nielsen, der senere solgte det til Landpost Mads Kristensen; Gaardspladsen, Haven og Resten af Toften solgtes til Byggepladser, hvorpaa blev bygget de Huse, der nu ejes af Oliver Jensen, Jens Uhrskov, Peter Bjerre og Aksel Sørig samt Forsamlingshuset.

1906 blev *Peter Hansen* gift med *Kirsten Thulesen* fra Lillebjerre, f. 1880. Ane Marie Pedersen døde 1916.

Afbyggerejendomme fra Gaardene Nr. 1 og 2.

Jens Kr. Andreasens.

1851 solgte Mads Frik fra Gaard Nr. 1 en Parcel, Mtr. Nr. 4 b, 5 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Hartk., til *Andreas Hansen* fra Grejs.

Han blev 1847 gift med *Abel Marie Jensdatter*, f. 1821, hvis Fader Jens Hansen (1777—1836) ejede det saakaldte Grynmalersted paa Aale Vestermark. Kort Tid efter Brylluppet maatte Andreas Hansen springe Soldat, og medens han var i Krig, fødte Abel Marie ham en Søn, Hans Peter Andreas Hansen. 1851 døde Abel Marie, og et Aars Tid efter ægtede Andreas Hansen hendes Søster *Anne Marie*, f. 1825. Deres Børn er:

Abel Marie Andreasen, f. 1853, der blev gift med Boelsmd. Johan Madsen, Aale Vestermark.

Jens Peter Andreasen, f. 1855, Lærer i Tranget v. Taars.
Maren Andreasen, f. 1860, gift med Gdr. Niels Jensen, Uldum.

Marius Andreasen, f. 1864, Tømrermester i Aale.

Jens Kristian Andreasen, f. 1868.

Andreas Hansen døde 1900; Anne Marie 1893. 1897 faar Sønnen *Jens Kristian Andreasen* Ejendommen og blev gift med *Birgitte Frandsen*, f. 1868.

1840 solgte Søren Malund fra Gaard Nr. 2 en Parcel til *Mads Mikkelsen* fra Søndergaard, der Aaret efter solgte den til *Hans Chr. Nielsen Mønster*. Parcellen fik 1844 Mtr. Nr. 5 b og ansattes til 1 Td. 0 Skp. 3 Fdk. Hartkorn. Hans Chr. Mønster, f. 1811, var gift med *Maren Sørensdatter Hatting*, Søren J. Hattings Datter i Gaard Nr. 12, og de havde Børnene Niels Mønster Hansen, f. 1843, og Anne Catrine Hansen, f. 1846.

1846 solgte Hans Chr. Mønster Ejendommen til *Hans Hansen Thorup* fra Honum, f. 1799, gift med *Maren Madsdatter*. Hans Thorup frasolgte en Jordlod Mtr. Nr. 5 t til Niels Olesen, Højgaard, og 1858 solgte han Ejendommen til *Rasmus Christensen Snedker* (1823—79), der

solgte 8 Tdr. Ld. til Andreas Hansen og 1866 solgte Stedet med de tilbageværende 3 Td. Ld. til *Knud Post*. Denne solgte til *Christen Underup*, som 1872 solgte til *Jokum Mortensen Væver*. 1901 skødedes det til *Jens Kristian Andreassen*.

Valdemar Svendsens.

1851 solgte Mads Frik fra Gaard Nr. 1 en Parcel, Mtr. Nr. 4 c, 4 Skp. Hartkorn til *Sebastian Peder Jørgensen*. Bastian Peder, som han hed i daglig Tale, var gift med *Birthe Catrine Thomasdatter*. Deres Plejedatter *Maren Christensen*, f. 1843, blev 1870 gift med *Niels Christensen* fra Pedersdal, f. 1840, der da fik Ejendommen.

Niels Christensen og Maren fik 2 Døtre:

Birthe Catrine Christensen, f. 1871, g. m. Gdjr. J. P. Sørensen, Haarup, nu Tønning.

Petrea Christensen, f. 1873, g. m. Vognmand Anton Mortensen, Aale.

1894 overdrog Niels Christensen Ejendommen til sin Broder *Troels Christensen*, men overtog den igen efter 1½ Aars Forløb. 1904 skødede han den til sin Svigersøn *Anton Mortensen*, og da denne nogle Aar efter flyttede til Aale, bestyrede Niels Christensen og Maren Ejendommen indtil 1922, da Anton Mortensen bortforpantede den til sin Svigersøn *Valdemar Svendsen*, der s. A. blev gift med *Anna Mortensen*. Niels Christensen og Maren flyttede da til Aale, hvor de begge døde, Niels 1924 og Maren 1925.

Jens Larsens.

1851 købte Jens Hatting Parcellen 4 d af Mads Frik, og 1869 overdrog han Størsteparten af den samt Parcellen 6 b, som han 1866 have købt af Knud Post, til sin Søn *Ole Jensen Hatting* (1835—93), gift s. A. med *Maren Hansen* fra Tørring, f. 1849. Efter Ole Jensens Død købte *Søren Chr. Christensen* Stedet. Han havde tidligere haft *Marius Josefsens* nuværende Gaard og

var derefter i en Del Aar Forpagter af Hjortsvang Præstegaard. Hans Hustru hed *Frederikke Jensen*. Deres Datter *Kristine Jensine Christensen*, f. 1876, blev 1900 gift med *Chr. Christoffersen* og de fik da Ejendommen. Deres Søn er Søren Christoffersen, Aale.

1901 købte *Jens Larsen* Ejendommen og ægtede s. A. *Therese Henriksen*.

Jens Bundgaards.

Parcellen 4 s er en Del af 4 d. 12 e er kommen fra Rogaard og 14 e fra Sporgaard. Disse 3 Parceller fik en anden af Jens Hatting Søner, *Andreas Jensen Hatting* (1842—76) 1872, da han blev gift med *Anne Catrine Christensen* fra Petersdal, (1848—92). De fik 2 Søner:

Jens Jensen, f. 1873.

Christen Jensen, f. 1876.

Andreas Jensen døde allerede 1876, kun 34 Aar gl. 1880 blev Anne Catrine gift med *Hans Larsen Bundgaard* fra Ølholm, der døde Aaret efter, 38 Aar gl. Hans og Anne Catrines Datter er Andrea Bundgaard, f. 1881. 1892 døde Anne Catrine. Efter Bundgaards Død bestyrede Troels Christensen nogle Aar Ejendommen for sin Søster; 1894 løste Broderen Niels Christensen ham af og var der $1\frac{1}{2}$ Aar, hvorefter Andreas Jensens Søn *Jens Jensen Bundgaard* overtog sit Fødested. 1899 ægtede han *Henrikke Andersen* fra Kalhave (1873—1930).

Skovlyst.

1859 solgte Niels Peder Rasmussen Parcellerne 4 f og 72 a til *Chr. Jensen* »til Bebyggelse inden 2 Aar eller Forening med anden Ejendom«. Det Sted, der derefter blev bygget, laa lidt vesten for, hvor Skovlyst nu ligger.

I 1860erne købtes det af *Jørgen Skov*, der havde været Lærer i Addit, men fik sin Afsked, fordi han kom for Skade at brænde et Stykke Skov af. 1887 døde hans

Kone, *Åne Marie Eilersen*, og han solgte da Stedet til *Anders Olesen*. Efter ham kom hans Svigerfader *Søren Olesen*, der byggede Stuehuset paa Skovlyst. Det gamle Stuehus blev staaende i nogle Aar og udlejedes bl. a. til *Jens Iversen* og *Kristian Stidsen*. *Søren Olesens Søn Kristen Olesen* fik Ejendommen efter Faderen. Efter ham kom *Iver Jensen*, der solgte til *Ole Skovmand*, som 1904 solgte til *Niels Jensen Røgter*, der byggede Udhuset ved Skovlyst. Efter *Niels Røgter* kom *Sigurd Agent*, derefter *Mikkel Mikkelsen*, saa *Vilhelm Jensen, Vald. Pulg, Henrik Nielsen, Rs. Rasmussen* og 1917 *Kristen Kristensen*.

A. Brorsen Pedersens

blev bygget af *Niels P. Rasmussen Smed*, efter at han 1866 havde udstykket Gaard Nr. 1. Aaret efter solgte han Stedet til *Rasmus Christensen Snedker* (1823—79). *Rasmus Snedker* byggede bl. a. Aale Højskole. Han tog ivrig Del i Skytteforeningsbevægelsen og var den første Delingsfører i Aale. Ved en Skyttefest paa Matrup, hvortil han med sin Trop var indbudt af Etatsraadinde *Westenholz*, holdt han en lille begejstret Tale, som han sluttede med et »Leve Hr. Etatsraadinden!«

1876 solgte han Stedet til *Peter Smed*, der efter et Par Aars Forløb overdrog det til *Andreas Nielsen*, Højgaard, som 1880 solgte det til *Christen Underup*. Denne frasolgte 6 Tdr. Ld. til Skolelod. Efter hans Død 1883 købtes Stedet af *Lars Kr. Nielsen*, der i mange Aar kørte Omnibus og Fragtvogn til Horsens. Han solgte 1887 til *Søren Sørensen* (Forpagter), som dog først flyttede derind i 1896.

Søren Sørensen skødede det 1900 til sin Søn *Peter Bjerre*, der senere solgte det til *Smed Børge Iversen*, som 1912 solgte til *Rasmus Olesen*. Han købte 1917 en Del af den saakaldte Klovborg Toft og byggede det ny Stuehus.

1924 solgte han Ejendommen til *Anders Brorsen Pedersen*.

Sigurd Laursens.

1866 købte Lærer Dahl Parcellerne 4 i, 4 k og 5 o. 1894 solgte han dem til *Povl Hansen*, der byggede Gaarden.

Povl Hansen er født i Thyrsting 1865. Hans Fader var Gaardejer Hans Povlsen, og Moderen, Maren Sørens-datter, var Datter af Søren Bertelsen, der havde Gaard Nr. 1 i Aale.

1894 blev Povl Hansen gift med *Ane Marie Olsen* fra Sletbjerg, f. 1866, Ole Skousbølls Datter. De har 4 Børn:

Hans Kristian Hansen. Landbrugskandidat.

Aage Skousbøll Hansen. Boelsmand, Vester Aaby v. Faaborg.

Anna Skousbøll Hansen.

Sigurd Skousbøll Hansen.

1929 overdrog Povl Hansen Gaarden til *Sigurd Laur-sen* fra Hammer, g. 1928 med *Anna Skousbøll Hansen*.

Jens Sørensens.

1871 købte *Jens Møller Jensen (Nedergaard)* Parcellen 4 l og et Par andre smaa Parceller og byggede Stedet, som han kaldte »Komforbi«.

Møller Nedergaard, som han gjerne kaldtes, og Hu-stru *Karen Marie Enevoldsen* havde Børnene:

Kirsten Marie Jensen, f. 1871. Bor i Aale By.

Niels Jensen, f. 1873.

Enevold Jensen, f. 1876. Møbelhandler i Bjerringbro.

Jens Kr. Jensen, f. 1880. Snedker i København.

Peter Jensen, f. 1883. Snedker i København.

Møller Nedergaard solgte Stedet til Christen Bek og købte derefter det Sted paa Aale Vestermark, Regner Nielsen nu har.

Christen Bek, der 1861—66 havde Brejnholmhus, boede derefter i nogle Aar i et Lejehus paa Haubjerre Mark og senere i Faldborg, var gift med *Mette Jensen*, og de

havde 2 Sønner, Jens og Christian. Han var en god-sindet og munter Mand. Jeg husker ham tydeligt, naar han kom til Bys og hilste os Drengene med et venligt: »Go Daw, Drengene! Ja, i Daw løwer æ' Bæk igjemmel æ' By!« En Søndag var han kommen i Kirke, hvor en ivrig Missionspræst den Dag prædikede. Bagefter stak Christen Bek som sædvanlig ind i Jens Dahls Butik — der dengang var aaben om Søndagene — for at faa sin sædvanlige Bitter og en Passiar med Jens Dahl. »Naa Christen, hwa' saah' æ' Præst saa for godt i Daw?« spurgte Jens Dahl. »Han saah', at dem, dæ' no gik lig' fræ æ' Kjerke o' ind te' æ' Høker o' fik en Dram, di gik misæl lig' te' Helvede!« »Aa, Martin«, sagde Jens Dahl til sin Broder, der stod ved Siden af, »ta' lig' o' skink' Christian en Bitter«. »Ja, læ' wos prøw'et, Jens«, sagde Christen Bek og stak Bitteren ud.

Efter Christen Beks Død havde *Jens Christian Andreassen* en kort Tid Stedet. Han solgte det til *Christian Norup*, der 1902 solgte det til *Jens Sørensen*, gift s. A. med hans Datter *Jakobine Norup*.

Skraas overfor, paa den anden Side af Vejen, laa et lille Sted, som Møller Nedergaard kaldte »Kom-ind«. Det var bygget af *Jakob Norup*. 1879 købtes det af *Anders Rasmussen*, Rasmus Skousbølls Søn. Efter hans Død 1897 fik *Christian Norup* det, solgte det 1899 til *Jens Andersen Høgh*, men købte det igen 1906. Aaret efter solgte han det til *Søren Madsen*, der 1910 solgte det til *Jens Sørensen*.

Carl Madsens.

1871 solgte Anders Sørensen Mtr. Nr. 4 u med Hus og Smedie til Smed *Niels Peter Therkelsen*, Therkel Smeds Søn, der s. A. blev gift med Mikkel Christoffersens Datter *Else Catrine*. Niels Peter Therkelsen døde allerede 3 Aar efter. Ejendommen blev da solgt til Smed *Peter Nielsen*, der senere solgte den til Smed *Hans Peter Petersen*. Efter ham kom Smed *Søren Christiansen Bigum*, der 1901 solgte til Smed *Carl Madsen*.

Lykkensro.

Ejendommen bestaar af flere smaa Parceller, der oprindelig hørte til Gaardene Nr. 1 og 2, men i 1866 blev solgt til Jens Mouritsen. 1906 solgte Kr. Mouritsen dem til *Peter J. Hansen* fra Gedved, hvis Fader, Væver Jens Hansen, var Søn af Hans Nielsen, Østerlund.

Elmelund.

Den første Ejer var *Christen Jørgensen Underup*, der 1874 købte Parcellen 5 f af Martin Hansen. Han solgte 1880 Stedet til Væver *Thomas Hansen*, der faa Aar efter solgte til *Niels Bank*, der udlejede Huset først i nogle Aar til *Søren Rasmussen Smed* og senere til *Niels Jørgensen*.

1897 solgte Niels Bank Stedet til *Julius Stidsen*, der har købt nogle Parceller til, bl. a. af Hans Hansen og Ole Troelsen.

Niels Peder Jensens, Aale Kær.

1865 købte *Ludvig Sørensen (Præst)* Parcellerne 5 l og 5 m af Anders Sørensen og 12 d af Niels Peder Rasmussen. 5 m solgte han igen, men de andre Parceller beholdt han og byggede paa.

Efter Ludvig Præst fik *Hans Pedersen* Ejendommen. Han var gift med *Maren Sørenslatter*, og de havde Børnene:

Birgitte Hansen, f. 1852.

Sørine Hansen, f. 1855.

Søren Møller Hansen, f. 1860. Rejste til Amerika.

Madsine Hansen, f. 1866. Gift 1890 med Niels Peder Jensen, Aale Vestermark.

1890 overtog Hans Pedersen Ejendommen til sin Svi-gersøn *Niels Peder Jensen*, f. 1866, Søn af Gdjr. Peder Jensen, Aale Vestermark.

Henry Jensens

maa ogsaa være bygget omkring ved 1865. Mtr. Nr. 5 m, som Ludvig Præst solgte 1865, og 28 b, som 1865 blev

udstykket fra Peder Pedersens Ejendom i Aale, er sikkert købt af Hans Haarup, som samme Aar solgte den Martin Jensen nu tilhørende Ejendom.

Hans Andersen Haarup byttede kort Tid efter med *Anders Jensen Bommerskald* og fik den Ejendom, Kr. Sørensen nu har.

Anders Jensen (se nærmere under Bommerskald) og hans 2. Hustru *Jensine Karoline Rasmussen* havde 3 Børn:

Jensine Rasmine Andersen, f. 1868.

Anne Marie Andersen, f. 1870.

Jens Peder Andersen, f. 1872. Husmand, Aale Vestermark, nu Egeballe.

1873 døde Anders Jensen, og 2 Aar efter giftede hans Enke sig med *Søren Jakobsen* fra Linnerup.

1899 købtes Stedet af *Troels Christensen*. Han var Søn af Chr. Pedersen Malund, Pedersdal, og født 1854. En kort Tid havde han Martin Jensens nuværende Ejendom og senere et Par Aar Valdemar Svendsens, forpagtede derefter en Gaard i Føvling til 1899. 1894 blev han gift med *Tomine Thomsen*, f. 1868. De fik 2 Børn:

Ane Katrine Christensen, f. 1894. Gift med Husmd. Otto Møller, Tyrsting.

Jens Thorvald Christensen, f. 1897. Muremester i Aale.

1909 solgte Troels Christensen til *Niels Markussen*. Den næste Ejer var *Jens Peder Jensen*, som 1915 solgte Stedet til *N. P. Juhl*, der Aaret efter solgte til *Laurids Nielsen*. Han solgte igen Aaret efter til *Einar Eis*, som 1920 solgte til *Johan Batsch*, af hvem *Henry Jensen* købte Ejendommen 1923.

Johannes Munks.

1873 solgte Martin Hansen Mtr. Nr. 5 æ til Laurs Nielsen Rye til Forening med Mtr. Nr. 22 g.

Laurs Nielsen Rye er bedst kendt under Navnet »Helle-Laust«. Han boede, indtil han byggede Stedet i Aale Kær, i Aale By.

Helle-Laust vilde gjerne gaa for at høre til de gudeligg vakte og holdt sig ofte til paa Bjerregaard. Sjælen trængte jo immer til Vederkvægelse, og de materielle Goder, der faldt af nu og da, blev givet af et godt Sind og annammet med kristelig Ydmyghed. Og var man kommen for Skade et Par Gange at blande Kartofler i Smørret — Aanden er vel redebøn, men Kødets er jo skrøbeligt —, saa var det ligesom lidt lettere at faa Bugt med den gamle Adam, naar man hørte til de helliges Samfund.

Med sin Nabo Lillemanden levede Helle-Laust paa stadig Krigsfod — Lillemanden hørte jo ikke til de hellige, og hans hømopatiske Lægevirksomhed, Piller og Draaber, gjorde Laust Nar ad. En Dag, han var ovre hos Lillemanden, drev han især Spot med dennes Lægemedler: »A' ka' »ma' fo« eed' æ' hiel Apotek, udden de' ska' gjø' mæ' de' aalder mindst'«, »Da skal a'«, svarede Lillemanden, »nok' gi' dæ', din helle' Profet, nowed, do ka' mærk'«, hvorpaa han gav Laust en Dosis, der virkede i den Grad omgaaende, at Laust for at tilbagelægge de 400 Alen til sit Hjem maatte »bede« 10—12 Gange.

Helle-Laust døde 1884, 74 Aar gl., og Stedet købtes da af *Hans Pedersen*, der kort Tid efter solgte det til *Mads Andersen*, som før havde boet i et Lejehus paa Haubjerre Mark. Efter Mads Andersen fik hans Søn *Villiam Andersen* Stedet og solgte det 1913 til *Kristen Josefsen*. Denne døde 1922, og hans Enke *Karoline* havde derefter Stedet et Par Aar, til hun overdrog det til *Johannes Munk*, der blev gift med hendes Datter *Kathrine Josefsen*.

Vilhelm Steffensens.

Omtrent paa det Sted, hvor Vilh. Steffensens Værksted ligger, byggede Ejeren af Gaard Nr. 1 *Anders Nielsen* et Aftægshus, hvor han og hans Kone flyttede ind 1837. Konen døde 1843 og Anders Nielsen 1849, hvorefter *Ole Christiansen*, gift s. A. med deres Plejedatter

Nielsine, fik Huset. Han solgte det 1853 til Pastor *Riber*, af hvem *Jens Alrøe* købte det ca. 1862 efter at have bortforpagtet Brejnholm Mølle. Alrøe boede der saa i nogle Aar og drev en ret udstrakt Virksomhed som Dyr læge. Ca. 1870 overtog han igen Møllegaarden og flyttede dertil, hvor han døde 1872. Huset i Aale blev udlejet i nogle Aar — Snedker *Peter Steffensen* boede der saaledes 1876—79. 1883 solgte Enkemadam Alrøe det til *Jørgen Jensen* (tidl. Ejer af Petersbjerre), der byggede Vilh. Steffensens nuværende Stuehus. Han naaede ikke at flytte ind i det, idet han døde 1884. Hans Enke, *Jørgine Dahl*, havde det derefter til 1892, da hun solgte det til sin Broder, *Jens Dahl*, og flyttede med sine gamle Forældre til Bjerrehus. Efter deres Død købte hun en Byggeplads og byggede et Hus ved Siden af Østre Forskole, hvor hun døde 1928.

Jens Dahl, f. 1853, var Købmand og havde først Forretning i Naboejendommen paa den anden Side af Rask-Vejen. Da *Jørgen Jensen* døde 1884, solgte *Jens Dahl* dette Hus og byggede et nyt Hus, hvor Alrøes gamle Hus havde ligget, og boede derefter sammen med sin Søster til 1892, da hun flyttede til Bjerrehus. Samme Aar blev *Jens Dahl* gift med *Mette Marie Thulesen* fra Ferup, Søster til Kr. Thulesen, Lillebjerre.

Jens Dahls Butik med alle de mange Ingredienser, der den Gang kendetegnede en blandet Købmandsforretning: Klipfiskestaberne og Smørbøtterne, Tobakskassen til fri Afbenyttelse, Karaflerne med »Bitter« og »Sød« o. s. v. — og de mange Episoder, her foregik, — det er et helt lille Udsnit af Folkelivet i Aale for 40—50 Aar siden. Her stillede Helle-Laust med sit Smør, der var blandet med Kartoffelmos, og Effens-Ulrik med sit sammenknyttede Lommetørklæde med de 8 Æg i, der *skulde* veje 1 Pd., men altid manglede nogle faa Kvint deri, saa han efter megen Parlamenteren med *Jens Dahl* maatte frem med det 9. Æg, der som Reserve var anbragt i Baglommen. Her fik *Christen Bek*, *Anders Murer*, *Christian Ditlev* m. fl. deres »Bitter« og

afleverede deres Brandere, og her fik vi Børn et mægtigt Kræmmerhus Bolcher for 2 Øre og ofte en »Sød« ganske gratis. Herfra udgik under Skattenægterbevægelsen alle Traade, og her slog Sognets Ungkarle sig ned om Aftenen paa Klipfisken og Disken og drøftede Dagens smaa Foreteelser og Tidens brændende Spørgsmaal.

1896 lejede Jens Dahl Forretningen og Beboelseshuset ud til Købmand *Tügel* og købte en Gaard og anlagde et Teglværk i Gammelstrup. 1898 solgte han Ejendommen til Tømrer *Vilhelm Steffensen*, der nu har Værksted i de gamle Forretningslokaler. Han var først gift med *Margrethe Johansen*, Grønvald Niensens Søster, der døde 1922, og 2. Gang med *Thora Nielsen* fra København, som døde 1929.

Gaard Nr. 3. Østergaard.

Den tredie Gaard gik længe i Fæste fra Fader til Søn. For 200 Aar siden havde *Ole Pedersen* den. Han døde 1732 og efterlod sig 3 Sønner:

Peder Olesen, f. 1714, der faar Gaarden efter Faderen.
Jens Olesen, f. 1717, der faar Gaard Nr. 12 i Fæste.
Niels Olesen, f. 1721, d. 1761.

Peder Olesen bliver 1733, kun 19 Aar gl., gift med *Anne Rasmusdatter* fra Nabogaarden Nr. 4. De har 3 Børn:

Ole Pedersen, f. 1734.
Rasmus Pedersen, f. 1739. Husmand i Aale.
Maren Pedersdatter, f. 1749; g. m. *Jens Christensen*,
 Tørring.

Anne Rasmusdatter dør 1763, og ved Skiftet efter hende overdrages Gaarden til Sønnen *Ole Pedersen*. *Peder Olesen* dør 1773.

Samtidig med, *Ole Pedersen* overtager Gaarden, gifter han sig med *Birthe Iversdatter*. De faar Børnene:

Iver Olesen, f. 1764.
Anne Olesdatter, f. 1771. Blev gift med Smed og Gaardejer *Bertel Pedersen Smed*, Aale.

1786 gav Holger Sehested Gaarden i Fæste til *Iver Olesen*, naar Faderen vilde overlade ham den. 1790 nævnes Ole Pedersen som Køber, men Aaret efter dør han, og 1792 nævnes Iver Olesen som Ejer.

Som en Prøve paa Fæstebrevs Form skal her meddeles det, der blev udstedt til Iver Olesen i 1786:

Jeg Holger Sehested til Bjerregaard og Herningholm, R. af Dnbrg., Hans kgl. Majestæts bestaltet Kammerherre, kender og tilstaa her ved at have stædet og fæstet som paany herved stæder og fæster til min Bjerregaards Gods tilhørende og udi Aale Sogn og By barnefødt Bondekarl Iver Olesen den Gaard udi Aale By, som hans Fader Ole Pedersen fæstet haver, naar samme lovligt fæsteledigt vorder eller naar Faderen dertil hannem godvilligen vil afstaa -- i hvilke sidste Fald han forpligter at opfylde den i Dag med Faderen indgangen skriftlig Aftægtsforening. Gaarden efter ny Landmaalings Mtr. er ansat for 4 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. $1\frac{5}{6}$ Alb. Og saa maa forbedte Iver Olesen samme Gaard sin Livstid udi Fæste have, nyde, bruge og beholde paa efterfølgende Vilkaar:

- 1) at han fra Dato svarer og betaler alle kgl. Skatter og Paalæg, som nu er eller herefter allernaadigst maatte vorde paabudt;
- 2) forretter Hoveri, Ægter og det Arbejde, som er befalet;
- 3) holder sit i Fæste havende Steds Bygninger i forsvarlig Stand, saa at de forbedres og holdes saaledes vedlige, at intet paa demnem maatte være at udsætte, om de med Syn skulde besigtiges;
- 4) ikke lade Stedet fattes for Besætning af Bæster, Vogne, Plov og Harve og andet iflg. Loven til Besætningen tilhørende;
- 5) gøder og dyrker Jorden forsvarlig, og intet deraf borttage, uden alene det, som ved allernaadigst kgl. Anordning enten allerede er eller bliver fastsat skal ydes;
- 6) lader Jorden ej fattes tilbørlig Sæd og ej heller lade noget ligge udyrket, som bør være i Drift;
- 7) maa være sin Husbond eller hvem han indstiller horig og lydig, forholde sig i alle Maader som Fæstebonde pligtig er iflg. Love og Forordninger. I anden Fald have han sit Fæste forbrudt og al lovlig Tiltale underlagt.

Til Bekræftelse stadfæstet af mig udstedt Fæstebrev med min egen Underskrift og Forsegling.

Bjerregaard, den 27. August 1786.

H. Sehested.

Fæsterens Underskrift:

Iver Olesen.

(2 Vitterlighedsvidner.)

1798 ægter Iver Olesen, der da er bleven Sognefoged, *Maren Mortensdatter* fra Nabogaarden Nr. 4, født 1766. Hun dør 1810 og efterlader ham Børnene:

Ole Iversen, f. 1801. Købte 1829 den Hans Kr. Hansen nu tilh. Gaard og ægtede Inger Hansdatter.

Karen Iversdatter, f. 1803.

Gaarden gives i 1. Prioritet for Børnenes Arv. Samme Aar bliver Iver Olesen gift med *Anne Olesdatter* fra Højgaard. I dette Ægteskab er der 3 Børn:

Maren Iversdatter, f. 1812.

Birthe Marie Iversdatter, f. 1816.

Peder Iversen, f. 1817.

1829 skøder Iver Olesen Gaarden til sin 12-aarige Søn *Peder Iversen*. Han lever dog 5 Aar efter, til 1834, og har næppe givet Styret fra sig forinden. Anne Olesdatter døde 1838, 61 Aar gl.

Peder Iversen bliver 1840 gift med *Karen Povlsdatter* fra Grumstrup. 1854 sælger han Gaarden til *Hans Andersen* fra Aastrup — Broder til fornævnte Sidsel Marie Andersdatter og født 1817 — og overtager sin Hustrus Fødegaard.

Hans Andersen og Hustru *Christiane Christensdatter* (1815—80) har 3 Børn:

Anders Hansen, f. 1844.

Niels Hansen, f. 1852. Rejste til Amerika.

Karen Hansen, f. 1849.

Niels Hansen, f. 1852. Rejste til Amerika.

1873 skødede Hans Andersen Gaarden til Sønnen *Anders Hansen* og flyttede ind i Aftægtslejligheden paa Gaarden, hvor han døde 1902.

Anders Hansen blev 1873 gift med *Anne Sørensdatter*, f. 1844, Søren Bertelsens Datter i Gaard Nr. 1. Af deres 6 Børn døde de 2 som smaa; de øvrige er:

Hans Kristian Hansen, f. 1874. 1909 gift med Maren Mikkelsen og Ejer af hendes Fødegaard i Aale.

Kristiane Hansen, f. 1876. Gift med Mejeribestyrer Kr. Rasmussen, »Søbæk«.

Maren Hansen, f. 1880. Gift med Gaardejer Niels Nielsen, Ølholm.

Sofus Hansen, f. 1890.

Anne Sørensdatter døde 1911. 1915 skødede Anders Hansen Gaarden til sin Søn *Sofus Hansen*, gift s. A. med *Anna Hansen*, Datter af Gaardejer Anders Hansen, Rogaard.

Afbyggerejendomme.

Højbo.

Sidst i 1840erne solgte Peder Iversen Parcellen Mtr. Nr. 6 c til Erhard Norups Søn, der byggede Stedet. 1850 solgte han det til *Rasmus Hansen* fra Gribstrup, der s. A. blev gift med *Anne Nielsdatter*, Datter af Niels Pedersen Malund i Gaard Nr. 7. De fik 3 Sønner:

Martin Rasmussen, f. 1851. Boelsmand, Højhus.

Hans Rasmussen, f. 1855.

Anders Rasmussen, f. 1857, der først var Møllersvend, senere Hmd., Aale Kær.

1859 solgte Rasmus Hansen Stedet til *Christen Clausen (Fynbo)* og købte Brejnholt i Aale Kær.

Christen Clausen var gift med *Bodil Hansdatter*. 1868 fik deres Søn *Nicolaj Christensen* Ejendommen tilskødet. Han blev et Par Aar efter gift med *Nielsine Marie Madsen*, og de fik Børnene:

Mads Chr. Christensen, f. 1871.

Niels Christensen, f. 1873.

Bodil Marie Christensen, f. 1877.

1898 solgte Nicolaj Christensen Stedet til *Mads Jensen*, den nuværende Landstingsmand, der 1901 solgte til *Niels Emanuel Nielsen*.

Højhus,

der ogsaa er bygget i 1840erne, ejedes først af *Søren Jensen Vingum* (1821—81), der var gift med *Kirsten Pedersdatter* (1816—85).

Deres Datter *Maren*, f. 1853, blev 1880 gift med Rasmus Hansens Søn *Martin Rasmussen*, og de fik Stedet efter Søren Vingums Død. Deres Børn er:

Søren Rasmussen, f. 1881.

Rasmus Rasmussen, f. 1882. Boelsmand i Gribstrup.

Anne Catrine Rasmussen, f. 1884. Gift med Hmd. J. P. Døssing, Aale Vestermark.

Jens Kristian Rasmussen, f. 1886.

Kirstine Rasmussen, f. 1889.

Johannes Rasmussen, f. 1891.

Martin Rasmussen døde 1914. 1917 solgte hans Enke Højhus til *Jens Peder Andersen*, der 1923 solgte til *Fredrik Koch*.

Marius Josefsens.

Den østlige Del af Peder Iversens Udmark, som blev frasolgt samtidig med de andre af hans Udmarksparcer, fik *Morten Pedersen*, der 1834 byggede den Gaard, Theodor Jensen nu har. Omkring v. 1870 solgte Morten Pedersen Parcellerne til sin Brodersøn *Søren Chr. Christensen* fra Pedersdal, der byggede Stedet. 1878 solgte han Ejendommen til Snedker *Peter Steffensen* fra Donnerup.

Peter Steffensen, f. 1839, blev 1865 gift med *Andersine Sørensen*, f. 1840, Søren Bertelsens Datter i Gaard Nr. 1. Deres Børn er:

Marie Steffensen, f. 1866. Gift med Dyrslæge Johs. Henningsen, Bandholm.

Steffen Steffensen, f. 1868. Tømrmester i Vejen.

Vilhelm Steffensen, f. 1870. Tømrmester i Aale.

Kirstine Steffensen, f. 1874. Gift med Murerm. L. Rasmussen, Perth Amboy, U. S. A.

Niels Juel Steffensen, f. 1876. Boelsmand i Sødinge paa Fyn.

Anton Steffensen, f. 1880. Gaardejer i Langskov.

1887 byttede Peter Steffensen med *Peder Jensen* og fik den Ejendom, Martin Jensen nu har.

Peder Jensen var Søn af Jens Pedersen Malund, Frydensborg, og født 1835. 1865 blev han gift med sit

Søskendebarn *Anne Margrethe Hatting* fra Frydensporegaard og købte samme Aar Ejendommen, som han 1887 byttede med Peter Steffensens. Senere købte han det saakaldte Grynmalersted og lagde ind til sin ny Ejendom.

Peder Jensen og Anne Margrethe Hattings Børn er:

Niels Peder Jensen, f. 1866. Boelsmand, Aale Kær.

Jens Jensen, f. 1870, som 1904 fik Gaarden efter Faderen og giftede sig med sin Kusine *Dorthea Jensen* fra Hvolgaards Mark.

1907 solgte Jens Jensen Gaarden til *Marius Josefsen* og købte den Ejendom i Aale By, han endnu har.

Gaard Nr. 4. Damgaard.

1716 nævnes *Rasmus Nielsen* som Fæster af denne Gaard. Hvorvidt hans Fader har haft Gaarden før ham, har jeg ikke kunnet efterspore; men af Skifteprotokollen ses, at Faderen hed Niels Pedersen og Moderen Else Christensdatter. Hun døde 1728, og ved Skiftet ses det, at de da beboede et Hus. Maaske er han den Niels Pedersen, der 1688, da den ny Matrikel bliver lagt, er Fæster af en Gaard i Aale paa 7 Tdr. Hårtkorn. Han har foruden Rasmus Nielsen 3 Sønner til, Christen, Peder og Niels, af hvilke de to første var Gaardfæstere i Aale, det ses dog ikke af hvilke Gaarde.

Skiftet efter Else Christensdatter vedtog, »at Rasmus Nielsen sin Fader, som nu er 86 Aar gl., en hæderlig Begravelse skal give, naar han ved Døden afgaar, og derfor annamme og beholde og sig i alle Maader nyttiggøre denne Stervbos forefindende Løsøre og Creaturer uden nogen Paatale i Fremtiden, naar bemeldte Niels Pedersen af Gud hjemkaldes«.

Rasmus Nielsen dør 1750, og Sønnen *Niels Rasmussen* faar Gaarden i Fæste efter ham. Han dør allerede 1853, og da han ingen Børn har, er ved Skiftet følgende Arvinger:

Enken *Karen Andersdatter*.

Moderen *Maren Nielsdatter*.

Brødrene Niels Rasmussen i Haurum,
Peder Rasmussen i Tørring,
Jørgen Rasmussen i Aale,
Jens Rasmussen i Aale.

Søstrene Anne Rasmusdatter, g. m. Gaardf. Peder Olesen i Aale.

Else Rasmusdatter, g. m. Gaardf. Troels Mortensen i Aale.

Enken *Karen Andersdatter* ægter kort Tid efter *Morten Jakobsen*, og 1754 faar han Gaarden overdraget. Han oplever at blive Selvejer, men dør Aaret efter, 1792, 64 Aar gl. *Karen Andersdatter* bliver en gammel Kone, dør først i Aaret 1808, 83 Aar gammel. Af deres Børn døde nogle som smaa.

Datteren *Kirsten Mortensdatter*, f. 1756, blev gift med Gaardf. *Troels Andersen* i Aale.

Datteren *Maren Mortensdatter*, f. 1766, blev gift med Sognefoged *Iver Olesen* i Aale.

Sønnen *Niels Mortensen*, f. 1761, bliver efter Faderens Død Ejer af Gaarden, som han har til sin Død 1815. Han var gift med *Johanne Hansdatter* (1780—1851) og efterlod sig 2 Døtre:

Mette Marie Nielsdatter, f. 1805. Blev gift med Gaardejer *Jens Mikkelsen*, Søndergaard.

Karen Marie Nielsdatter, f. 1810. Gift med Snedker *Erik Jensen*, Hvirring.

Ved Skiftet opgøres Boet saaledes, at Enken er Ejer af 3714 Rdl., og de to Pigebørn tilskrives hver 1857 Rdl. »og desuden nyder disse anstændig fri Bryllup, om de bliver gifte, efter Egnens Skik til 100 Rdl. for hvert Bryllup, samt Sengklæder, Lagener og Dragkiste til 225 Rdl.«

1816 giftede Enken sig med sin afdøde Mands Søstersøn, *Morten Troelsen* (1789—1846) fra Gaard Nr. 11. De fik 3 Sønner:

Niels Mortensen, f. 1817, d. s. A.

Niels Mortensen, f. 1818.

Hans Mortensen, f. 1820.

Hans Mortensen fik Gaarden efter Faderens Død og ægtede 1847 *Karen Sørensdatter*, f. 1819, Søren Malunds Datter i Gaard Nr. 2. Deres eneste Barn var Martin Hansen, f. 1848. Købte 1871 Gaard Nr. 2 af Anders Sørensen. *Karen Sørensdatter* døde efter 3 Aars Ægteskab 1850, kun 31 Aar gl. 1855 blev *Hans Mortensen* gift med *Ane Marie Nielsdatter* fra Hjortsvang, f. 1829. Dette Ægteskab, der var barnløst, blev heller ikke af lang Varighed, idet *Hans Mortensen* døde 1859.

Damgaard. Stuehuset bygget 1822.

Samme Aar ægtede hans Enke *Anders Olesen*, f. 1833, Ole Berthelsens Søn, Rogaard. De fik 5 Børn, hvoraf Sønnen Niels og Datteren Kirstine døde som yngre. De andre 3 er:

Hansine Andersen, f. 1860. Gift med Sognefoged *Hans Hansen*, Aale.

Ane Marie Andersen, f. 1862. Gift med Gdjr. *Poul Svendstrup*, Voerbjerg.

Oline Andersen, f. 1868. Gift med Gdjr. *Kristen Pedersen*, Pedersdal.

1887 døde *Anders Olesen*. Den ældste Datter *Hansine* blev 1888 gift med *Hans Hansen*, som da fik Gaarden.

Hans Hansen, f. 1865, er fra Hatting; men hans Fader Mikkil Hansen var født i Aale som Søn af Gdjr. Hans Hansen (se under Boelssted Nr. 3).

Hans Hansen og Hansine Andersens Børn:

Kirstine Hansen, f. 1889. Gift med Lærer Olesen, Søby v. Højslev.

Anders Hansen, f. 1891.

Hans Kristian Hansen, f. 1895. Tømremester i Stoholm.

1923 overdrog Hans Hansen Gaarden til sin Søn Anders Hansen og byggede et Hus ved Siden af Aale Efterskole.

Anders Hansen blev 1923 gift med *Kirstine Mikkelsen*, Datter af Gaardejer Mikkil Peter Mikkelsen, Aale.

Afbyggerejendomme.

Sporelund

er bygget 1859 af *Holger Christiansen*, f. 1829 i Aale Skovhus. Han var gift med *Maren Jensdatter*, f. 1832, Datter af Jens Hansen, Grynmalerstedet. Holger Christiansen døde 1886. Maren Jensdatter blev 2. Gang gift med Gdjr. Rs. Andersen, Linnerup, og Sporelund blev da solgt til *Peter Marius Antonsen*. Han døde 1900, og hans Enke *Else Kirstine Nielsen* byttede da Ejendom med *Jens Hansen* i Haarup, der s. A. blev gift med *Kristine Kristensen* Datter af Ole Kristensen, Rosenborg.

1917 solgte Jens Hansen Sporelund til *Anders Brorsen*, der s. A. overdrog den til *Andreas Frandsen*. Han solgte 1921 til *Sofus Vilstrup*. 1924 købtes den af *Hans Jørgensen*.

Brejnholt.

Da *Rasmus Hansen* 1859 solgte Mtr. Nr. 6 c paa Aale Vestermark, købte han Parcellerne 7 e fra Damgaard og 4 g fra Gaard Nr. 1 og byggede Brejnholt. Efter hans Død 1891 fik hans Søn *Anders Rasmussen* Stedet,

og s. A. blev han gift med Anders Høghs Datter *Mariane*.
De fik Børnene:

Andrea Rasmussen, f. 1892. Franskvasker i Aale.

Jørgine Rasmussen, f. 1895.

Kristian Brejnholt Rasmussen, f. 1898.

Jensine Rasmussen, f. 1900.

Martin Rasmussen, f. 1902. Gift m. Sadelmager M. Petersen, Aale.

Anders Rasmussen døde 1927. Hans Enke solgte da Brejnholt til *Hans Hansen*, gift med deres Datter *Jensine*, og flyttede til Aale.

Hans P. Petersens.

1857 købte Høker og Tømmermand *Hans Madsen* i Aale Parcellen 7 f fra Damgaard og byggede Stedet paa Aale Vestermark, hvor han ogsaa drev Høkerforretning. Et Par Aar efter overdrog han baade Landejendommen, Høkerhandelen og Tømmerforretningen til sin Søn *Jens Peter Hansen*, bedst kendt under Navnet *Jens Glarmester*. Han solgte kort Tid efter Ejendommen til en Mand, som kaldtes *Lille-Drejes*, der igen solgte til *Andreas Nielsen*, Højgaard, og *Jens Mouritsen*, Aale. De solgte 1868 Stedet til *Jens Jensen*.

Jens Jensen (1816—94) var en konservativ Natur. Alt »nymodens Kram« var ham en Torn i Øjet — »De Futmjælk o' de' Kunstsmør sætter æ' Bønder i Knæ«, sagde han. Han var en flittig Kirkegænger, og der var en egen Højtidelighed over hans stoute Skikkelse, naar han om Søndagen gik til Kirke, iført stiv sort Hat, blaa Vadmel's Køfte, sort sølvknappet Vest, Knæbukser og jærnkrammede Trætræsko. En Søndag efter Gudstjenesten modtog han i *Jens Dahls* Butik min Fader, *Martin Hansen*, der var Sognebaandsløser til Pastor *Konradsen* i Hvirring, med følgende Salve: »Naa, ku' Guds Urd e' væ' lissaa' kraftig i Oel Kjerk' som i Hvirring?«

Med *Jens Dahl* fik *Jens Jensen* mangan Disput. En Søndag var de kommen ind paa »Skriftens Ord«, og *Jens Jensen*, der var meget »bibelstærk«, afleverede det ene Skriftsted efter det andet. *Jens Dahl* var ikke syn-

derlig skriftlærd, saa hans Forraad af Skriftsteder slap hurtigt op. Men da han naturligvis ikke vilde lade sig lumpe, fabrikerede han selv »Skriftstederne« og kørte tilsidst Jens Jensen saa fast, at Christen Bek, der stærkt interesseret havde fulgt Slagets Gang, udbød: »De' saah' a' dæ' mi'sæl nok, Jens Jensen, die sku' do ha' bløwen fræh!«

Jens Jensen var gift med *Marie Kirstine Hansdatter*. Deres Datter *Mette* ægtede 1878 *Hans Hansen*, der da fik Stedet. Deres Børn er:

Kirstine Hansen, f. 1879. Gift med Laurits Madsen, Staurby, Fyen.

Ane Else Hansen, f. 1881. Gift med Hans Viktor Nielsen, Bøgballe.

Jens Hansen, f. 1884. Landmand i Glud.

Hansine Hansen, f. 1886. Gift med Uddeler Sofus Hansen, Kragelund.

Kristian Hansen, f. 1889. Elektr. Installatør i Aale.

Sofus Hansen, f. 1893. Uddeler i Glud Brugsforening.

Hans Hansen solgte 1905 Stedet til *Hans Mortensen*, der 1909 solgte til *Troels Christensen*, og han solgte 1915 til *Hans Peter Petersen*.

Bommerskald.

»Bommerskald og Sorgenfri, Brejnholt og Komforbi«, sagde Møller Nedergaard, da han havde bygget Komforbi. Om Brejnholt og Komforbi er foran fortalt. Sorgenfri, der nu forlængst er revet ned, laa ca. 200 Alen vest for Bommerskald og beboedes først af Jakob Norup, da han maatte gaa fra Petersbjerg. Senere boede Teglbrænder Jeppe Mikkelsen der.

Bommerskald er bygget paa nogle Parceller, der var lejede ud paa langt Aaremaal. Den første Beboer var vistnok *Jørgen Løve*. 1859 fik *Anders Jensen* Bommerskald og købte samtidig Parcellen 7 g fra Gaard Nr. 4 ind til.

Anders Jensen eller Anders Bommerskald, som han gerne kaldtes, var Søn af Jens Olesen i Gaard Nr. 6

og født 1832. 1859 ægtede han *Ane Marie Rasmussen*, f. 1832, og efter hendes Død blev han gift med *Jensine Caroline Rasmussen*, f. 1837, som 2. Gang blev gift med Søren Jakobsen fra Linnerup.

Anders Jensen solgte Bommerskald til *Jens Laursen*, som døde der 1882. Derefter købtes Stedet af Væver *Hans Nielsen* fra Haarup, f. 1850, gift 1882 med *Ane Catrine Kirstine Pedersen*, f. 1863. Deres Børn:

Niels Hansen Nielsen, f. 1882. Blev Smed i Rask Mølle.

Hans Jørgen Nielsen, f. 1885. Vognmand i Haarup.

Nielsine Johanne Nielsen, f. 1887. Gift med Murer Niels Lindholm, Aale.

Andreas Marius Nielsen, f. 1890. Bor i Brejninge.

Kirsten Hansen Nielsen, f. 1892. Gift i Barrit.

Karen Margrethe Nielsen, f. 1895. Gift i Vejle.

Hans Peter Nielsen, f. 1897. Bor i Amerika.

Ane Katrine Nielsen, f. 1899. Bor i Amerika.

Ehlers Nielsen, f. 1903. Bor i Amerika.

Marie Nielsen, f. 1906. Opholder sig hos Søsteren i Barrit.

1921 solgte Hans Nielsen Bommerskald til Murer *Anders Kristensen*, Søn af Væver Kr. Kristensen, Aale Vestermark.

Kristen Sørensens

er bygget i 1860erne af *Anders Bommerskald*, der senere byttede med Hans Haarup og fik Henry Jensens nuværende Ejendom.

Hans Andersen Haarup (1823—83) var først gift med Ole Gjørtlers Datter *Birgitte Marie Olesen* (1836—69) og boede da i Haarup. Ca. 1860 kom de til Aale og fik Ole Gjørtlers Ejendom (nu Martin Jensens), som de solgte 1865 og købte da det Sted, Henry Jensen nu har, og som de saa senere byttede med Anders Bommerskalds.

Hans Haarup blev 2. Gang gift med *Mariane Jensen*, f. 1843.

Deres Datter *Marie Hansen*, f. 1872, blev 1898 gift med *Kristen Sørensen*, f. 1877, som da fik Ejendommen. Ma-

riane Jensen blev samme Aar gift med Murer P. Mikelsen.

1906 købte Kristen Sørensen tillige Kristen Madsens gamle Ejendom, 10 d.

Gaard Nr. 5. Banken.

For 200 Aar siden havde *Christen Bødker* Gaarden i Fæste. Han dør 1726 og efterlader sig 4 Sønner:

Niels Christensen Bødker, f. 1796.

Jens Christensen Bødker. Faar 1727 Gaard Nr. 10 i Fæste.

Peder Christensen Bødker. Faar 1731 et Hus i Fæste.

Jørgen Christensen Bødker. Faar 1735 Gaard Nr. 1 i Fæste, men maa paa Grund af Armod gaa fra den 1740 og faar da et Boelssted.

1726 faar *Niels Christensen Bødker* »den Bondegaard i Aale By, som hans Fader beboet have og er fradød, og hans Moder godvilligen overlader ham. Indfæstningen 8 Sletdaler«. 1722 er han bleven gift med *Anne Christensdatter*, der dør 1727 og efterlader ham en Søn, Christen Nielsen, ikke 1 Aar gl. Kort Tid efter bliver han gift med *Maren Olesdatter* (1705—86). De faar mange Børn, men flere af dem dør som smaa. Ved Skiftet efter Niels Bødkers Død 1770 er Sønnen af 1. Ægteskab, Christen Nielsen Bødker, bosat i Aale; en Søn af 2. Ægteskab, Ole Nielsen Bødker, bor i Hvirring.

1774 faar Niels Bødkers og Maren Olesdatters yngste Søn, *Anders Nielsen Bødker*, f. 1750, Gaarden i Fæste. Han bliver Gaardens første Selvejer og sælger 1796 det halve af den til Ejeren af Bjerregaard, Laur. Møller, der med denne halve Gaard forsyner 10 Husmænd med Jord, som han iflg. kgl. Anordning maa afgive. (Se nærmere derom under Udskiftningen).

Man lægger Mærke til Anders Nielsen Bødker under de Aale Gaardmænds Modstand mod Skoleloven af 1814.

Han er gift med *Anne Cathrine Madsdatter* (1750—1824).
Han dør 1818 og efterlader sig 4 Børn:

Niels Andersen Bødker, f. 1776; gift 1805 med Michel Andersens Datter Maren og faar 1806 Svigerfaderens Gaard i Aale.

Jens Andersen Bødker.

Karen Andersdatter Bødker, f. 1785.

Ole Andersen Bødker, f. 1790.

Ved Skiftet efter Anders Bødker tilkommer Enken Halvparten 381 Rdl., Sønnerne Jens og Ole hver 151 Rdl. og Datteren Karen 75 Rdl. 3 Mk. Samme Aar skøder Enken Gaarden til Sønnen *Ole Andersen Bødker*, og denne laaner 1821 480 Rdl. af Norup, Petersbjerg, mod 1. Prioritet i Gaarden.

1822 brændte de 3 Gaarde Nr. 4, 5 og 6 samt nogle Huse. Ole Bødkers Gaard blev da opført paa Banken, hvor den endnu ligger.

1821 blev Ole Andersen Bødker gift med *Dorthe Jensdatter* fra Klovborg (1803—66). De fik 11 Børn, hvoraf dog 4 døde som smaa. De øvrige 7 var:

Anne Cathrine Olesdatter, f. 1821; g. 1848 med Husmd. Peder Pedersen, Aale.

Anne Marie Olesdatter, f. 1824; g. 1856 med Niels Skovmand, Aale Skovhus.

Mariane Olesdatter, f. 1826; ugift; Sypige.

Anders Olesen, f. 1828; fik Fødegarden.

Jensine Olesdatter, f. 1830; g. 1857 med Gaardejer Troels Nielsen, Aale.

Andreas Olesen, f. 1839; fik en Gaard i Honumskov.

Søren Chr. Olesen, f. 1842; fik en Ejendom paa Aale Nørremark.

Ole Bødker døde 1861. Aaret før havde han skødet Gaarden til Sønnen *Anders Olesen*, gift s. A. med *Mariane Nielsdatter*, f. 1832, Niels Olesens Datter paa Højgaard.

Deres Børn:

Oline Andersen, f. 1862; gift med Jens Fogh, København.

Dorthea Andersen Bank, f. 1864; ugift; Handelsgartnerske i Aale.

Anne Marie Andersen, f. 1866; gift med Møller Lars Larsen, Malt.

Sine Andersen Bank, f. 1869; gift med Gdjr. Peder Tukjær, Aale Vestergaard.

Niels Andersen Bank, f. 1873; Ejer af Fødegaarden.

Anders Olesen døde 1893. 1905 blev Sønnen *Niels Bank* gift med *Ellen Jakobsen* fra Randersegnen og overtog Gaarden.

Mariane Nielsdatter flyttede med Datteren Dorteaa til Aale, hvor hun døde 1911.

Afbyggerejendomme.

Det er foran nævnt, at L. Møller, Bjerre, ved Udskiftningen maatte skaffe de 10 Husmænd, der beboede Gaardmændenes Huse, Jord til 1 Ko og nogle Faars Underhold og dertil købte og udlagde i 10 Parceller det halve af Anders. Nielsen Bødgers Gaard. Af de 10 Parceller ejes nu 3 af Peter Sørensen, 1 af Juel Mortensen, 4 af Peter Madsen, 1 af Kristian Mikkelsen og 1 af Hans Kofoed.

Peter Sørensens.

De to nordligste Parceller skødedes 1798 til *Jens Jensen Hatting* (1764—1843) fra Linnerup, Broder til Søren Jensen Hatting i Gaard Nr. 12. Han var gift med *Maren Svendsdatter* (1759—1824). 1816 solgte han Parcellerne til Christen Jensen Kudsk og flyttede til Aale By, hvor han døde som Almisselem.

Christen Jensen Kudsk (1770—1837), der var fra Horsens, blev 1805 gift med *Johanne Marie Madsdatter* (1770—1847), hvis Fader Mads Fyhn havde en anden af Parcellerne i Smalaale. De fik 3 Børn, Jens, Ane Marie og Mads. Christen Jensen døde 1837. 1841 skødede Johanne Marie Stedet til den yngste Søn *Mads Christensen (Kudsk)* (1812—80). Han ægtede 1847 *Anne Kirstine Nielsdatter* (1814—94), Datter af Niels Sørensen,

Grædstrup, og Mette Kirstine Nielsdatter (se Skouborg-
hus), og de fik Børnene:

Christen Madsen, f. 1848, der blev Husmand i Aale
Kær.

Niels Madsen, f. 1850, der fik Ejendommen i Smalaale.

Johan Madsen, f. 1854, der blev Boelsmand paa Aale
Vestermark.

Mette Kirstine Madsen, f. 1858, der blev gift med
Husmd. Jens Jensen, Aale Kær.

Smalaale.

Fot. P. Madsen, R. Mølle.

Efter Mads Christensens Død 1880 overdroges Stedet
til Sønnen *Niels Madsen*, der s. A. blev gift med *Bodil
Mine Pedersen*.

1832 døde Ejeren af Parcel Nr. 3, *Jens Nielsen*, 62 Aar
gl. Muligvis er det ham, der 1807 kaldes Jens Hjul-
mand og nævnes som en af de 9 Husmænd. Han var
gift med *Johanne Nielsdatter* (1769—1851), Enke efter
Jørgen Jørgensen og Søster til Iver Nielsen, den Tids
største Ejendomshandlere i Aale. Jens Nielsen købte
og solgte ogsaa en Del Ejendomme; foruden Parcellen

i Smalaale havde han en Tid den Gaard, Hans Kr. Hansen nu har, og senere havde han Sporgaard. Hans Datter *Sidsel Marie Jensdatter* (1809—47) fik Parcellen i Smalaale efter ham. 1838 ægtede hun *Niels Christensen* (*Kræmer*) (1816—56). Han solgte 1850 Stedet til Jens Chr. Josefsen og købte Skouborghus paa Aale Vestermark.

Jens Chr. Josefsen, f. 1826, der var fra Klovborg, blev 1850 gift med *Karen Marie Sørensdaughter*, f. 1826, Datter af Søren Andersen, Christiansborg. Deres Børn:

Jensine Metheline Jensen, f. 1850. Gift med Niels Jørg. Joh. Andersen, Hjortsvang.

Anne Catrine Jensen, f. 1852.

Josef Jensen, f. 1854. Husmand, Stougaards Mark.

Pederikke Andrea Jensen, f. 1856.

Søren Jensen, f. 1859.

Mathilde Dortehea Kirstine Jensen, f. 1862. Gift med Husmd. Niels Karl Pedersen, Aale Kær.

Petrea Jensen, f. 1864. Husbestyrerinde for Husmd. Erik Christiansen, Aale.

Maren Jensen, f. 1867.

1858 solgte Jens Chr. Josefsen Parcellen til *Ole Christiansen*, f. 1814, hvis Moder Else Olesdatter var fra Højgaard. Ole Christiansen blev 1849 gift med Anders Nielsens Plejedatter (Gaard Nr. 1), *Nielsine Jensdatter*, f. 1827, og da Anders Nielsen døde 1849, flyttede de ind i hans Aftægtshus, hvor de boede til 1853, da de købte en Ejendom i Ring, hvorfra de saa 1858 kom til Smalaale. Ole Christiansen døde 1858, og Nielsine Jensdatter omkom i en Snestorm Lille Juleaften 1876. Stedet købtes da af Snedker *Frederik Henrik Meins*, der døde 1879, hvorefter *Hans Henrik Ditlevsen* ejede det til 1885, da han byttede med *Chr. Nyborg* og fik Mariesminde. Chr. Nyborg solgte 1892 Parcellen til *Niels Madsen*.

Niels Madsen og Mine Pedersens Børn er:

Ane Kirstine Madsen, f. 1881. Gift m. Peter Sørensen.

Johanne Madsen, f. 1883. Syerske.

Madsine Madsen, f. 1886. Gift m. Boelsmd. Rs. Rasmussen, Gribstrup.

Peter Madsen, f. 1889. Boelsmand i Smalaale.

Margrethe Kristine Madsen, f. 1891. Gift med Gdjr. Marinus Jørgensen, Nørlund.
Søren Madsen, f. 1896. Fabrikant, København.

1921 overdrog Niels Madsen Ejendommen til sin Svigersøn, *Peter Sørensen*, og byggede et Hus ved Siden af Stedet. Der døde han 1922. Hans Enke, Mine, og Datteren Johanne ejer nu Huset.

Juel Mortensens

er den 4. Parcel. Den ejedes 1807 af *Anders Johansen Høgh* (1761—1837), der var gift med *Karen Eriksdatter* (1767—1832). Deres Søn *Erik Andersen Høgh* (1796—1865) fik Ejendommen 1825 og ægtede s. A. *Anne Jensdatter Hatting* (1796—1866), Datter af Jens Jensen Hatting. Deres Børn:

Maren Eriksdatter (Høgh) f. 1825.

Anders Eriksen (Høgh) f. 1827. Husmand Aale Vestermark.

Niels Eriksen (Høgh) f. 1828. Husmand Aale Vestermark.

Jens Christian Eriksen (Høgh) f. 1830.

Therkel Eriksen (Høgh) f. 1833.

Karen Marie Eriksdatter (Høgh) f. 1834.

1856 blev den yngste Datter, *Karen Marie*, gift med *Jens Frederik Christiansen*, f. 1827, Søn af Christian Jensen, Aale Skovhus. De fik 3 Børn:

Edel Margrethe Christiansen, f. 1856, g. m. Hmd. Christian Jensen, Hammer.

Erik Christiansen, f. 1858.

Anne Marie Christiansen, f. 1863. Manufakturhandler i Aale.

Erik Christiansen fik Stedet efter Faderen. Han drev nogle Aar Sadelmagerhaandværket ved Siden af Landbruget. 1924 solgte han Ejendommen til *Juel Mortensen* og byggede sig et Hus ved Aale St., hvor han endnu bor, og hvor hans mangeaarige Husbestyrerinde, Petrea Jensen, Jens Chr. Josefsens Datter, stadig holder Hus for ham.

Peter Madsens

udgør som nævnt 4 af de oprindelige Parceller: Mtr. Nr. 35 a, 36 a og 32 b (2 Parceller).

Parcel Nr. 5 (35 a) skødedes 1798 til *Rasmus Pedersen*, der døde 1803. 1831 boede der i det Hus i Aale, der nu ejes af Sofie Jensen og har Mtr. Nr. 35 b, en Mand, der hed *Peder Rudolfsen*. Han var født 1782 og døde 1837 ved Selvmord. Det er formodentlig den Peder Rudolf, der 1807 nævnes som én af de 9 Husmænd, og da hans Hus 1844 fik Mtr. Nr. 35 b, har Parcellen, der fik Mtr. Nr. 35 a, sikkert været hans.

1844 er *Rasmus Nielsen Smed* Ejer af 35 a, og han har da nok købt den efter Peder Rudolfsens Død 1837 eller maaske allerede 1829, da han købte Parcel Nr. 6 (36).

Parcel Nr. 6 (36) skødedes 1798 til *Jens Mikkelsen Skrædder*, der døde af Koldbrand 1808. Hans Søn, *Mikkel Jensen*, har da rimeligvis haft Parcellen til 1816, da han køber en Parcel paa Aale Vestermark (Mtr. Nr. 26 a), og maaske til 1829, da Rasmus Nielsen Smed køber den.

Rasmus Nielsen Smed (1794—1862) kom 1817 fra Klovborg til Aale som Bysmed og boede til 1825 i Boelssted Nr. 4, der da ejedes af Gaardmændene i Aale. 1825 købte han Parcel Nr. 1 af Gaard Nr. 12s Indmark (Hans Kr. Hansens nuv. Gaard), som han havde til 1829, da han købte Parcellen eller Parcellerne i Smalaale. Han var gift med *Maren Pedersdatter* fra Hjortsvang (1796—1864), og de fik 4 Børn:

Niels Peder Rasmussen (Smed), f. 1819. Gmd. og Smed i Aale.

Søren Rasmussen, f. 1824.

Maren Rasmusdatter, f. 1828.

Kirsten Marie Rasmusdatter, f. 1833.

Søren Rasmussen fik 1853 Ejendommen efter Faderen og ægtede s. A. *Inger Pedersdatter* fra Sletbjerg. Deres Søn er Boelsmand Peter Sørensen, Smalaale.

1870 solgte han Ejendommen i Smalaale til *Jens Peter*

Sørensen (æ Kukmand), som døde 1887, hvorefter *Søren Christiansen Bigum*, Smed i Aale, købte Stedet.

Parcellerne Nr. 7 og 8 (32 b) købtes 1824 af Anders Pedersen Forpagter. Hvem der har haft dem før, ligger ikke rigtig klart. 1807 nævnes Christen Jensen Kudsk og Søren Sørensen Væver blandt de 9 Husmænd. Deres Hustruer Johanne Marie og Sofie Magdalene var Søstre, Døtre af *Mads Fyhn*, der nævnes 1796 blandt de første 5 Smalaale-Husmænd og formodentlig har haft enten Nr. 7 eller 8. Han dør 1805, og s. A. bliver *Christen Jensen Kudsk* gift med hans Datter *Johanne Marie* og har antagelig faaet Svigerfaderens Parcel. Et Par Aar efter er *Søren Sørensen Væver* gift med *Sofie Magdalene* og har den anden Parcel, som han nogle Aar efter sælger — rimeligvis til Christen Jensen Kudsk, der saa maa have haft begge Parceller sammen med Parcellerne Nr. 1 og 2 (32 a) fra 1816 — da han købte disse — til 1824, da Anders Forpagter købte Nr. 7 og 8 (32 b). Paa anden Maade kan det næppe forklares, at Nr. 7 og 8 har faaet Mtr. Nr. 32 b, skønt de ligger adskilte fra 32 a, ind imellem Mtr. Nr. 36 og 37. Men helt klart ligger det altsaa ikke med 32 b inden 1824, da vi med Anders Forpagter faar fast Grund under Fødderne.

Anders Pedersen, f. 1790, var 1824 Forpagter af Aale Præstegaard — deraf Tilnavnet *Forpagter*. S. A. blev han gift med *Johanne Madsdatter* (1797—1855). Børn:

Kirsten Marie Andersdatter, f. 1824.

Ane Mette Andersdatter, f. 1826.

Mette Kristine Andersdatter, f. 1829.

Christen Andersen, f. 1836.

Karen Andersdatter, f. 1836.

Anders Forpagter solgte ca. 1867 Ejendommen til *Henrik Rudolf Hansen* og døde Aaret efter. Henrik Rudolf Hansen solgte efter et Par Aars Forløb til *Christen Madsen* (Spillemand), der 1875 solgte til *Jens Nielsen*, som s. A. afstod sin Gaard i Aale til sin Søn Niels Jensen.

Efter Jens Nielsens Død 1895 fik hans Svigersøn,

Smed *Søren Bigum* Stedet. Han nedbrød Bygningerne og lagde Ejendommen ind under 35 a og 36 a. 1909 solgte han den samlede Ejendom til *Jens Jensen* (Johan Jensens Søn), der 1916 solgte den til *Peter Madsen*.

Kristian Mikkelsens.

Den første Ejer var *Anders Pedersen Ladefoged* (1746—1821), der havde været Ladefoged paa Bjerre og var en af de 5 Husmænd, der fik Skøde 1796. Han var gift 3 Gange: først med *Anne Nielsdatter* (1732—1811), derpaa med *Mette Marie Klausdatter* (1759—1812), og endelig ægtede han 1813, 67 Aar gl., Pigen *Anne Jensdatter* (1777—1864), der da var 36 Aar gl. Hun fødte ham 2 Børn:

Ane Mette Andersdatter (1814—70).

Peder Andersen (1816—85). Blev Ejer af Bolskovlund.

Datteren *Ane Mette* fik Parcellen i Smalaale og Huset i Aale, der hørte til — det laa i Dorthea Banks Have. 1844 blev hun gift med Væver *Mikkel Christoffersen* fra Gjedved (1816—76), der 1833 havde købt det Hus, der nu beboes af Børstenbinder N. P. Nielsen.

Mikkel Christoffersen byggede Stedet i Smalaale 1858. Han og Ane Mette havde Børnene:

Anders Mikkelsen, f. 1845, der blev Husmand og Væver i Aale Kær.

Christoffer Mikkelsen, f. 1847, der fik Fødestedet.

Else Catrine Mikkelsen, f. 1848, der blev gift med Smed Niels P. Therkelsen, Aale.

Christoffer Mikkelsen fik Stedet tilskødet af Faderen og blev 1879 gift med *Ane Pedersen* fra Kodallund, der døde Aaret efter, kun 32 Aar gl. 1882 ægtede han *Maren Kristiansen*, f. 1850. Deres Børn er:

Ane Mikkelsen, f. 1883. Gift med Husmd. Iver Peter Jensen, Granbakken.

Kristine Mikkelsen, f. 1884.

Kristian Mikkelsen, f. 1886. Murer og Husmand i Smalaale.

Ane Mette Mikkelsen, f. 1888. Gift med Gdjr. Olav Tukjær, Vaabensholm.

Mikkel Peter Mikkelsen, f. 1891. Boelsmd. i Tyrsting.
Andrea Mikkelsen, f. 1894.

1823 overdrog Cristoffer Mikkelsen Ejendommen til sin Søn *Kristian Mikkelsen* og købte et Hus i Aale, hvor han døde 1930. Hans Hustru Maren døde 1929.

Hans Kofoeds

skødedes 1807 til Mikkel Hansen. Den *Hans Hansen*, der s. A. nævnedes som en af de 9 Husmænd, var rimeligvis hans Fader.

Mikkel Hansen (1784—1856), blev 1810 tillige Ejer af Krogager (Mtr. Nr. 19), der havde hørt til Gaard Nr. 6 s' Indmark og er solgt derfra af Jørgen Jørgensen. Han ejede ogsaa en Del af Nørholms nuværende Jorder og det Sted, Anton Sørensen nu har. Gaarden laa omtrent, hvor Anton Sørensen bor. Han var først gift med *Maren Christensdatter* (1785—1846) og derefter med *Karen Marie Jensdatter*, f. 1820, som Aaret efter han Død ægtede *Frands Jensen*. Denne sælger Gaarden til *Henrik Mortensen*, der 1867 sælger den til *Niels Peder Rasmussen Smed*, som udstykker den. Krogager beholdte han selv og lagde ind under Rogaard, Marken ved Møllen samt Bygningerne solgte han til Jens Peter Hansen, og Parcellen i Smalaale til *Therkel Nielsen Smed*. Denne byggede Stedet. Han var gift med *Katrine Marie Pedersdatter* og havde Børnene:

Ane Therkelsen, f. 1842. Gift m. Murer Laur. Knudsen, Tørring.

Niels Peter Therkelsen, (1848—74). Smed i Aale.

Mette Kirstine Therkelsen, f. 1852. Gift m. Hans P. Thygesen, Aale.

Omkring ved 1870 købtes Stedet af *Christen Jørgensen Underup*, der 1874 solgte det til Niels Jørgensen og derefter købte og byggede det Sted i Aale Kær, Julius Stidsen nu har.

Niels Jørgensen, f. 1847, Søn af Jørgen Christensen, Rosenborg, blev 1875 gift med *Ane Marie Jensen* fra Bjørnskov (1843—93). De fik Børnene:

Jens Jørgen, der døde som Dreng, og Kirsten, der er gift med Peter Jensen, Frydensporegaard.

1889 solgte Niels Jørgensen Stedet til Murer Hans Chr. Sørensen og købte et Hus i Aale. Han døde 1928 hos Datteren paa Frydensporegaard, hvor han mest opholdt sig de sidste Aar.

Hans Chr. Sørensen og Hustru *Kirstine Marie Pedersen* fik 3 Døtre:

Anne Sørensen, f. 1888. Gift med Gdjr. Andreas Pedersen, Tyrsting.

Kirstine Sørensen, f. 1890. Gift med Gdjr. Jens Jensen, Brejnbjerg, Hammer.

Jensine Petrea Sørensen, f. 1892.

1923 solgte Hans Chr. Sørensen Ejendommen til Søren Lorentzen og flyttede til Aale, hvor han døde et Par Aar efter.

Søren Lorentzen solgte 1924 til *Anders Nielsen*, der 1925 solgte til *J. P. Knop*. Han solgte 1926 til *Sigvald Petersen*, og efter ham kom 1927 den nuværende Ejer *Hans Kofoed*.

Svend Svendsens.

Hovedparcellen, Mtr. Nr. 8 b, er først i 1870erne solgt til *Søren Nielsen Snedker*, der byggede Stedet. Han var gift med *Madsine Nielsen*.

1884 solgte han Stedet til Jens Peter Laursen og rejste med sin Familie til Amerika.

Jens Peter Laursen var gift med *Kirstine Nielsen*. Han døde 1897. 1906 overdrog hans Enke Ejendommen til deres Plejesøn, *Svend J. Svendsen*.

Granbakken.

1906 solgte Niels Bank 13 Tdr. Ld. af sin Udmark til *Iver Peter Jensen*, f. 1879, Søn af Husmand Kristen Jen-

sen, Aale Vestermark. Iver Peter Jensen, blev 1906 gift med Kristoffer Mikkelsens Datter *Ane Mikkelsen*, f. 1883.

Sofie Jensens Hus

ejedes, som før nævnt, 1831 af *Peder Rudolfsen*, der tidligere havde en Parcel i Smalaale. Han døde 1837. I Kirkebogen staar: »Saaret i Halsen og Underlivet. Begravet uden Jordpaakastelse og Ceremoni«.

1844 ejes Huset af *Sabroe*, Sofiesminde, men han sælger det samme Aar til Drejer *Jens Nicolaj Knudsen*, f. 1802, der kom fra Sindbjerg og da var Enkemand. Han blev 2. Gang gift med Niels Skovmands (sen's) Søster *Anne Nielsdatter*. Deres Børn er:

Marie Knudsen, f. 1852. Gift med Arbejdsmand Kristen Asmussen, Aale.

Peter Knudsen, f. 1854. Murer i Aale.

Jens Drejer var »godt lært« og blev ofte brugt til Affattelse af Leje- og Aftægtskontrakter o. lign. Da der blev for mange Børn i Skolen, holdt han endog i nogle Aar Pogeskole i sit Hus. Han døde 1885, Anne Drejers 1888. Svigersønnen *Kristen Asmussen* fik Huset, men solgte det et Par Aar efter til Skrædder *Anders Peter Koed*, som døde 1900, hvorefter Snedker *Peter Steffensen* købte det. Han solgte 1901 til Murer *Laurs Hansen*, der 1905 solgte til Slagter *Jens Carl Jensen*, gift s. A. med *Sofie Jensen*. Jens Carl Jensen døde 1905.

Gaard Nr. 6. Dalbækgaard.

Den første Fæster, vi ved Navn paa, var *Morten Pedersen* (1675—1758). Hans Hustru, *Anne Christensdatter*, døde 1732, og der blev da holdt Skifte mellem ham og Børnene:

Peder Mortensen, f. 1701. Fik Gaarden i Fæste.

Anne Mortensdatter, f. 1706. Gift med Jens Chr. Sommer i Hornborg.

Christen Mortensen, f. 1710. Fik senere et Hus i Hvirring.

Anne Marie Mortensdatter, f. 1712.

Troels Mortensen, f. 1715. Fik 1748 Gaard Nr. 11 i Fæste.

Jørgen Mortensen, f. 1717. Fik 1748 et Hus efter Faderen.

Niels Mortensen, f. 1720. Fik 1755 Gaard Nr. 7 i Fæste.

Morten Pedersen giftede sig kort Tid efter med Else Olesdatter og fik et Hus, som han 1748 overlod Sønnen Jørgen Mortensen.

Peder Mortensen fik altsaa Fødegaarden i Fæste 1732, og samme Aar ægtede han *Anne Simonsdatter*. Ved Skiftet efter hans Død 1755 anføres, at »naar Indtægt og Udgift mod hinanden stilles, befindes Indtægt mindre end Udgift, saa at intet bliver til Deling«. Der er 3 Børn:

Simon Pedersen, f. 1733. Fik 1757 Gaarden efter Moderen.

Morten Pedersen, f. 1737. Blev Ladefoged paa Bjerre og fik 1768 en Gaard i Hjortsvang.

Anne Pedersdatter, f. 1739.

Simon Pedersen og Hustru, hvis Navn vi ikke kender, havde flere Børn, hvoraf nogle døde som smaa. Datteren *Karen Simonsdatter* (1766—1823) blev 1792 gift med *Chr. Andersen Møller* fra Horsens, og s. A. overdrager Simon Pedersen Selvejergaarden til ham. Men allerede 1794 sælger Chr. Møller den til *Jørgen Jørgensen* fra Gødvad, og senere rømmer han fra Kone og Børn, der da maa modtage Fattighjælp.

Jørgen Jørgensen var Ejendomshandler og Gaardslagter i ret stor Stil. I den halve Snes Aar, han optraadte i Aale, splittede han 3 Gaarde ad. Vi skal senere høre om hans Udparcelleringer af Gaardene Nr. 10 og 12. Om hans Udstykning af Nr. 6 foreligger desværre kun ret mangelfulde Efterretninger, især for Udmarkspartcellernes Vedkommende.

Gaardens Indmark bestod af de 2 Parceller, Mtr. Nr. 30 og 20, der nu hører til Gaarden, samt af den mellemliggende Parcel, Mtr. Nr. 19, Krogager, der nu til-

hører Karl Jensen, og Parcelen 6 i, som nu ejes af Peter Nielsen.

1799 sælger Jørgen Jørgensen Parcel Nr. 1 (Mtr. Nr. 30) til Peder Sørensen Malund, som bytter den med en Parcel fra Peder Hansens Gaard (Nr. 8). 1801 sælger Peder Hansen Parcel Nr. 1 til Chr. Olesen Gjørtler, som s. A. sælger den til *Christen Rasmussen*.

1799 sælger Jørgen Jørgensen Parcel Nr. 2 (Krogager) til Anders Sørensen Malund, Østerlund, der 1810 skøder den til Mikkel Hansen. (Se nærmere foran under H. Kofoeds Ejendom).

Parcel Nr. 3 (Mtr. Nr. 20) sælger Jørgen Jørgensen 1799 til *Niels Jensen Smed*, som 1808 overdrager Ejendommen, Lykkebjerg kaldet, til sin Svigersøn *Jens Madsen* af Krollerup, der 1818 sælger den til Jens Olesen, Højgaard.

Jens Olesen var født paa Højgaard 1783 som ældste Søn af Ole Jensen. 1819 ægtede han *Kirsten Marie Christensdatter* (1793—1877), Datter af *Chr. Rasmussen*, der ejede Parcel Nr. 1 (Mtr. Nr. 30) og boede i den gamle Gaard. Den brændte, som før nævnt, 1822, og Chr. Rasmussen har da nok bygget, hvor Dalbækgaard nu ligger. 1827 skøder han Ejendommen til sin Svigersøn *Jens Olesen*, der da flytter ind i Gaarden. Chr. Rasmussen og Hustru *Karen Jørgensdatter* fik Aftægt paa Gaarden; han døde 1831, 72 Aar gl., og hun 1844, 94 Aar gl.

Jens Olesen faar altsaa 2 af den gamle Gaards Indmarksparceller og Mikkel Hansen den tredje. Den fjerde (Mtr. Nr. 6 i) var de saakaldte *Christen Møllers* Jorder. Maaske Chr. Møller, da han solgte Gaarden til Jørg. Jørgensen, beholdt denne Parcel, indtil han rømte fra Kone og Børn, og de saa har boet der til *Karen Simonsdatters* Død 1823. Vi ved, at Parcelen 1844 hørte til Gaard Nr. 3, og at den 1853 blev solgt til *Søren Rasmussen Smed* i Smalaale, af hvem *Christen Nyborg* nogle Aar efter købte den.

Om Udmarksparcellerne fortælles under Afbygger-ejendommene.

Vi vender tilbage til Jens Olesen. Han og Kirsten Marie Christensdatter fik 8 Børn:

Christen Jensen, f. 1820.

Karen Marie Jensen, f. 1821. Gift med Vognmand Jens Olesen, Horsens.

Maren Jensen, f. 1824.

Anne Jensdatter, f. 1826. Gift med I. Gaardejer Iver Olesen Aale, II. Gaardejer Peder Christensen, Pedersdal.

Ole Jensen, f. 1829.

Anders Jensen, f. 1832. Husmand, Aale Kær.

Anne Marie Jensen, f. 1834.

Niels Jensen, f. 1836.

1853 ægter Datteren *Maren Jensdatter* Møllersvend *Jens Mouritsen* fra Gedved (1822—98), som faar Gaarden tilskødet af Svigerfaderen, der dør 1854.

Jens Mouritsens og Maren Jensdatters Børn er:

Kirsten Marie Mouritsen, f. 1855, d. 1906. Ugift.

Anne Kirstine Mouritsen, f. 1857. Gift med Gdjr. Ole Skovmand, Skovhuset.

Jens Peter Mouritsen, f. 1859. Lærer i Staksrode.

Martha Line Mouritsen, f. 1861, d. 1877.

Peter Kristian Mouritsen, f. 1864. Fik Fødegaarden.

Katrine Sofie Mouritsen, f. 1866. Husbestyrerinde paa Gaarden.

Maren Jensdatter døde 1882 og Jens Mouritsen 1898.

Afbyggerejendomme.

Sletbjerg

har rimeligvis hørt til Gaard Nr. 6s Udmark og er solgt fra af Jørgen Jørgensen. Den første Ejer af Sletbjerg, vi hører om, er *Jens Andersen Skousbøll*, ældste Søn af Anders Nielsen Skousbøll paa Lillebjerre. Han blev 1802 gift med *Karen Jensdatter* fra Kodallund og har maaske samme Aar købt Parcellen, hvorpaa Sletbjerg blev bygget.

1809 skødede Jens Andersen Skousbøll til sin Slætning Niels Pedersen Skousbøll paa Aale Mark det ham

tilhørende Hus paa Aale Mark, kaldet Sletbjerg, Hartkorn 3 Skp. 2 $\frac{1}{2}$ Fdk., med alle dets paastaaende Bygninger. Samme Aar udsteder Niels Pedersen Skousbøll, boende i Brokhus paa Aale Mark, en Panteforskrivning paa Sletbjerg, stor 300 Rdl., til Niels Hansen, Brejnbjerg. Og ligeledes samme Aar solgte Peder Hansen Snedker, Aale Mark, et Hus med Jordlod, 3 $\frac{1}{2}$ Skp. Hartkorn, til Niels Pedersen Skousbøll.

Den Ejendom, der betegnes som Brokhus, laa paa Sletbjergs nuværende Østermark og har rimeligvis ogsaa hørt til Gaard Nr. 6.

Niels Pedersen Skousbøll, som ved Købet af Sletbjerg forenede Gaardens nu tilhørende Jorder, var født 1768. Det ligger ikke rigtig klart, hvorledes Slægtskabet mellem Skousbøllerne paa Lillebjerre, i Aale og paa Sletbjerg hang sammen. Vi ved, at Niels Pedersen Skousbøll var Svoger til Jens Nielsen Skousbøll i Aale, men om det var dennes Hustru, Birthe Marie Pedersdatter, f. 1760, der var Søster til Niels Pedersen Skousbøll, eller Niels Pedersen Skousbølls Hustru *Inger Nielsdatter*, født 1773, var Søster til Jens Nielsen Skousbøll, har jeg ikke kunnet faa Klarhed over. Men foruden dette Svogerskab maa der vel desuden have været et kødeligt Slægtskab mellem de 2 Skousbøller, da de begge bærer Slægtsnavnet. 1814 døde der paa Lillebjerre en Aftægtsmand Peder Nielsen Skousbøll, 75 Aar gl. Han var maaske Niels Pedersen Skousbølls Fader, og maaske var han tillige Broder til Anders Nielsen Skousbøll paa Lillebjerre og Jens Nielsen Skousbøll i Aale. Det faar nu staa hen.

Niels Pedersen Skousbøll og Inger Nielsdatter havde 6 Børn:

Niels Nielsen Skousbøll, f. 1800. Blev Smed i Aale, senere i Flemming.

Peder Nielsen Skousbøll, f. 1802.

Anne Marie Nielsdatter Skousbøll, f. 1804.

Marie Nielsdatter Skousbøll, f. 1809.

Anders Nielsen Skousbøll, f. 1811, d. 1835.

Rasmus Nielsen Skousbøll, f. 1814. Blev 1836 gift

med Ane Marie Olesdatter og derved Ejer af sin Svingfader, Ole Olesens Gaard i Aale.

Niels Pedersen Skousbøll døde 1830. Aaret før havde han skødet Sletbjerg til sin Søn *Peder Nielsen Skousbøll*. Inger Nielsdatter døde 1852, 79 Aar gl.

Peder Nielsen Skousbøll blev 1832 gift med sit Søskendebarn *Mette Marie Jensdatter Skousbøll*, f. 1799, Jens Nielsen Skousbølls Datter. De fik 4 Børn:

Inger Pedersdatter Skousbøll, f. 1833, g. 1853 med Søren Rasmussen Smed, Aale Mark.

Jensine Pedersdatter Skousbøll, f. 1834, g. 1860 med Ole Chr. Nielsen fra Højgaard.

Niels Peder Skousbøll, f. 1837. Byggede Rosenborg; flyttede kort Tid efter til Thyregod.

Birthe Marie Petersdatter Skousbøll, f. 1842.

1860 skødede Peder Nielsen Skousbøll Sletbjerg til sin Svigersøn *Ole Christian Nielsen*. f. 1829 paa Højgaard.

Ole Christian Nielsen eller Ole Skousbøll, som han blev kaldt, og hans Hustru *Jensine Pedersdatter* døde begge i en ung Alder — han 1888 og hun 1887, og efterlod sig 6 Børn:

Ane Marie Olesen, f. 1866; g. 1894 m. Gaardejer Poul Hansen, Aale.

Peder Olesen Skovsbøll, f. 1868; g. m. Marie Behn fra Aarup. Bager og Ejendomshandler i Hedensted.

Niels Olesen Skousbøll, f. s. D., Sletbjergs nuværende Ejer.

Christen Olesen Skousbøll, f. 1871. Er nu Købmand i Ørting v. Odder.

Mette Marie Olesen Skousbøll, f. 1873; g. m. Gdr. Theodor Jakobsen, Hedensted.

Jensine Olesen Skousbøll, f. 1876; g. m. Vognmand Jens Knudsen.

Efter Ole Skousbølls Død ejede Børnene i Fællesskab Sletbjerg til 1897, da *Niels Skousbøll* blev gift med *Kirstine Vonsyld*, f. 1874, Datter af Købmand Vonsyld i Aale, og overtog Gaarden.

Christiansborg

maa ogsaa antages at have hørt til Gaard Nr. 6 s Udmark og være bleven frasolgt i den Jørgen Jørgensenske Periode til en Mand ved Navn *Niels Offersen*, som i hvert Fald bor der 1801 og rimeligvis har bygget den.

1803 nævnes *Peder Jensen*, Selvejer af Christiansborg paa Aale Mark, som skyldig til Peder Andersen Mariager, Gammelstrup, 400 Rdl.

1810: Niels Offersens Enke *Mette Petersdatter* overdraget Stervboet, 2 $\frac{1}{2}$ Skp. Hartkorn.

1823 blev *Peder Iversen*, Christiansborg, umyndiggjort, og Sognefoged Iver Olesen beskikket til Værge. Samme Aar skødedes Ejendommen til Ane Margrethe Christensdatter, Enke efter Peder Andersen Mariager i Gammelstrup. Hun døde 1824, og Arvingerne sælger Christiansborg til *Søren Andersen*, f. 1787. Han var gift med *Anne Catrine Jepsedatter*, f. 1798, og de havde Børnene:

Karen Marie Sørensdatte, f. 1824. Gift med Husmd. Jens Chr. Josefsen, Aale.

Anders Sørensen, f. 1827.

Jeppe Sørensen, f. 1829.

Mette Kirstine Sørensdatte, f. 1832.

Maren Sørensdatte, f. 1835.

Birthe Kirstine Sørensdatte, f. 1838.

1845 døde Søren Andersen, og Aaret efter giftede hans Enke sig med *Jens Sørensen Brønd*, f. 1810.

1861 blev Søren Andersens og Ane Catrines yngste Datter, *Birthe Kirstine Sørensdatte*, gift med daværende Kusk paa Rask *Peder Sørensen*, f. 1832, og de overtog derefter Gaarden. De fik Børnene:

Jens Pedersen, f. 1861.

Gjertrud Magdalene Pedersen, f. 1864.

Søren Pedersen, f. 1866.

Johannes Pedersen, f. 1869.

Birthe Kirstine Sørensdatte døde 1871. Aaret efter blev Peder Sørensen gift med *Marie Kirstine Sørensen*, f. 1848. Deres Børn:

Kirstine Pedersen, f. 1873. Gift m. Gdjr. Niels Mortensen, Rask Mark.

Steffen Pedersen, f. 1876. Fotograf og Barber, Tørring St.

Line Pedersen, f. 1878. Gift m. I Gdjr. Eske Nyborg, II Gdjr. Peter Nielsen, Aale Mark.

Aksel Pedersen, f. 1881. Gaardejer i Hvirring.

Alfred Pedersen, f. 1883. Gaardejer i Nim.

Andreas Pedersen, f. 1886. Gaardejer i Thyrsting.

Herman Pedersen, f. 1888.

Ane Julie Pedersen, f. 1891. Gift m. Husmand Laust Davidsen, Bjerres Mark.

1915 døde Peder Sørensen og 1921 Marie Kirstine. Deres yngste Søn *Herman Pedersen* fik Gaarden 1915.

(Grynmalerstedet)

Til Gaard Nr. 6 hørte ogsaa den Parcel, hvorpaa det saakaldte Grynmalersted har ligget. Parcellen, der 1844 fik Mtr. Nr. 31, er formodentlig solgt fra Gaarden af Jørgen Jørgensen. 1820 ejedes det af *Jens Hansen* (1777—1836), der var »Grynmaler«. Han var gift med *Maren Johansdatter* (1793—1859), og de havde 3 Døtre:

Abel Marie Jensdatter, f. 1821. Gift med Andreas Hansen, Aale Vestermark.

Anne Marie Jensdatter, f. 1825. Gift med Andreas Hansen, Aale Vestermark.

Maren Jensdatter, f. 1832. Gift med Holger Christiansen, Aale Vestermark.

Maren Johansdatter blev 2. Gang gift med *Peder Andersen* fra Linnerup (1803—80), der 2. Gang giftede sig med *Ane Catrine Jensdatter*, f. 1830; de fik en Datter, Marie, der blev gift med Johan Jensen Hatting.

Efter Peder Andersens Død købtes Stedet af Peder Jensen, der da ejede Marius Josefsens nuværende Gaard, hvortil Parcellen endnu hører.

Faldborg

blev bygget 1858 af *Jakob Hygum*, der boede i Aale i det Lars Skjelborg senere tilhørende Hus. Men Jakob

Hygum kom aldrig ud at bo i sit ny Hus. Det var meget daarligt bygget, og efter at det havde staaet tomt i 2 Aar, faldt det om — deraf Navnet Faldborg. Stedet købtes derefter af Teglbrænder *Jens Mikkelsen*, der byggede Huset op igen. Han var gift 2 Gange, hans Hustruer var Søstre og fra Gylling. Med den første havde han en Datter, og med den anden Børnene:

Morten Mikkelsen, Teglbrænder i Gammelstrup.

Mikael Mikkelsen, Gaardejer i Haarup; Amsraads-medlem.

Jens Mikkelsen, Gaardejer i Gravvænge, Vejstrup.

Søren Mikkelsen, Gaardejer i Ulbølle, V. Skerninge.

Krogh Mikkelsen, Boelsmand i Vestbirk.

Hans Mikkelsen, Gaardejer, Sofiesminde.

Johanne Mikkelsen, gift i Aarhus.

Kirstine Mikkelsen.

Johannes Mikkelsen, Gaardejer i Stouby.

Omkring ved 1870 solgte Jens Mikkelsen Faldborg til *Chr. Bek*, der solgte den til *Jens Chr. Josefsen*, som døde der 1889. Hans Enke Karen Marie solgte 1894 Stedet til *Christen Madsen*, der havde en Ejendom ved Siden af. Christen Madsen havde begge Ejendomme til 1906, da han solgte sin gamle Ejendom til Kristen Sørensen.

Christen Madsen var gift med *Marie Kirstine Sørensen*. De fik 11 Børn:

Johannes Madsen, f. 1871. Gaardejer i Haurum.

Mads Chr. Madsen, f. 1873.

Søren Madsen, f. 1875. Arbejdsmand i Aale.

Andreas Madsen, f. 1876.

Niels Madsen, f. 1879. Statshusmand, Skovby.

Marie Madsen, f. 1881. Gift med Husmand Regner Nielsen, Aale Mark.

Ane Kirstine Madsen, f. 1883.

Ane Marie Madsen, f. 1885. Gift med Boelsmand Peter Jakobsen, Honum Skov.

Frederik Madsen, f. 1887.

Jens Madsen, f. 1888.

Peter Madsen, f. 1892.

Efter Christen Madsens Død fik Sønnen *Niels Madsen* Faldborg. Han solgte den 1917 til *Peter Hansen*, der 2

Aar efter solgte til *Karl Olesen*. Efter ham kom 1924 *Vilhelm Andersen*, som havde den til 1929, da han solgte den til *Knud Peter Andreasen*.

Søren Rasmussens.

To af Parcellerne, 19 e og 19 f, er kommen fra Mikkel Hansens gamle Gaard, og en tredie, 30 e, fra Kr. Mouritsens, og Ejendommen er rimeligvis bygget i 1860erne af *Jens Chr. Pedersen*, f. 1821, der var Broder til Søren Sørensens Hustru Karen Marie, Skovbækgaard. Han døde 1893, og hans Enke *Kirstine Pedersen* overdrog da Ejendommen til en Slægtning, *Niels Pedersen*, der døde 2 Aar efter. Ejendommen købtes da af *Kristen Bertel Nielsen*, f. 1872, g. 1895 med Smed N. P. Therkelsens Datter *Ane Mette*, f. 1871.

1910 solgte Kr. Bertel Nielsen til *Søren Rasmussen*.

Anton Sørensens.

Da Niels Peder Rasmussen Smed 1868 udstykkede Mikkel Hansens gamle Gaard, solgte han Stuehuset, et Udhus og Marken op efter Skelhøj til *Jens Peter Hansen*, der drev Høkerforretning. Han solgte 1873 Ejendommen til Skrædder Niels Pedersen og købte derefter Tørring Kro, som han havde i mange Aar.

Skrædder *Niels Pedersen* kom først i 1860erne fra fra Tørring og boede, før han købte af Jens Peter Hansen, i Mette Hansens nuværende Hus. Han havde 2 Sønner: Hans Koed, der blev Ejer af Bækgaard i Tørring, og Anders Peter Koed, der blev Skrædder i Aale.

Først i 1880erne købtes Ejendommen af *Niels Nielsen*, der 1882 byggede Møllen. Han solgte 1903 til Møller *Chr. Larsen Christensen*, der var gift med *Marie Pedersen*, Murer Anders Pedersens Datter. Chr. Larsen Christensen anlagde ved Siden af Møllen et Savskæreri. 1924 solgte han Landejendommen med de gamle Bygninger til *Anton Sørensen* og byggede sig et Hus ved Møllen og Savskæreriet. Han døde 1929. Hans Enke fortsætter Forretningen med Sønnerne som Medhjælpere.

Gaard Nr. 7. Vestergaard.

Ogsaa denne Gaard kan følges 200 Aar tilbage. 1726 døde Fæsteren *Michel Andersen Malund*. Hans Hustru hed *Kirsten Jensdatter*. De har 4 Børn:

Anders Michelsen Malund, der 1726 faar Gaarden efter Faderen.

Søren Michelsen Malund, der 1737 faar Gaard Nr. 2 i Fæste.

Kirstine Michelsdatter Malund.

Anne Michelsdatter Malund.

Ved Skiftet efter Michel Malund fandt følgende Vurdering Sted:

1 Hest,	13 Aar,	til 3 Rdl.	2 Mk.	5 Køer fra 2-3 Rdl.	pr. Stk.
1 Hoppe,	8	- - 6	- 0	- 2 5 Aars Stude	13 Rdl. 2 Mk.
1 do.,	6	- - 6	- 4	- Nogle Faar og Svin.	
1 Hest,	6	- - 4	- 2	-	
1 do.,	2	- - 4	- 2	-	
1 Plag,			3 - 2	-	
1 2 Aars do.			4 - 0	-	

»Den 24. August 1755 døde Fæstegaardmand Anders Malunds Kone, *Anne Sørensdatter*, og paa det højvelbaarne Herskabs Vegne mødte Fuldmægtig Jørgen Holm fra Bjerregaard for at føre Registrering over bemeldte salig Kones Efterladenskaber til videre Skifte og Deling mellem den efterlevende Mand og deres Børn, af hvilke er i Live 2 Sønner og 4 Døtre:

Michel Andersen, 13 Aar.

Søren Andersen, 9 Aar.

Kirsten Andersdatter, 28 Aar; gift med Peder Iversen, Hjortsvang.

Karen Andersdatter, 22 Aar.

Maren Andersdatter, 15 Aar.

Anne Andersdatter, 10 Aar.

Naar Indtægt og Udgift mod hinanden stilles, befindes Indtægt mindre end Udgift, saa at intet bliver til Deling. Hvad de 5 Børn angik, som endnu var hjemme, da lovede Faderen i Tilstedeværelse af Vidner at forsyne dem skikkelig og vel, saavidt hans Ævner tillod, med alt hvad han til deres Opdragelse kunde fornødiges, indtil hver af dem sit Brød kunde fortjene.

Da alt blev Enkemanden overleveret, alle Børns Effekter til Ansvar og Varetægt, item tilholdt at være ansvarlig til Besætningen saavel som Husets anførte Brøstfald at reparere, samt at udbetale indbudte Creditorer deres Fordringer«.

Sønnen Michel Andersen træffer vi under Udskiftningen som en af de 4 Boelsmænd og skal høre nærmere om ham senere.

Datteren *Karen Andersdatter Malund* bliver 1755 gift med *Niels Mortensen* fra Gaard Nr. 6, der saa overtager Gaarden i Fæste. Han dør 1776 og efterlader sig 6 Børn:

Anders Nielsen Malund, f. 1756.

Morten Nielsen Malund, f. 1756.

Anne Nielsdatter Malund, f. 1760.

Søren Nielsen Malund, f. 1762.

Peder Nielsen Malund, f. 1765. Byggede Gaarden Pedersdal.

Troels Nielsen Malund, f. 1767.

Ved Skiftet opgøres Formuen til 104 Rdl. 3 Mk. 2 Sk. og Gælden til 169 Rdl. 5 Mk., »saa det ses klarligen, at intet er at arve«.

Enken *Karen Andersdatter Malund* dør 1814 som Aftægtskone paa Gaarden.

— Det er forøvrigt værd at lægge Mærke til, at Slægtsnavnet *Malund* følger Gaarden og gaar i Arv til *Anders Michelsen Malunds* Datterbørn, medens Sønnen *Michel Andersen* aldrig nævnes med Slægtsnavnet. —

1784 faar *Anders Nielsen Malund*, der er bleven kaseret paa Sessionen, Fæstebrev paa Gaarden. Han bliver Selvejer i 1791, skøder den 1812 til Broderen *Troels* og dør nogle Dage efter.

Troels Nielsen Malund skøder 1819 Gaarden til sin Brodersøn *Niels Pedersen Malund* fra *Petersdal*, f. 1794, der udsteder Aftægtskontrakt til Farbroderen og den ugifte Fæster *Anne*. 1824 bliver *Niels Pedersen Malund*

gift med *Else Andersdatter*, f. 1804. Han dør 1839 og efterlader sig 4 Børn:

Birthe Marie Nielsdatter, f. 1825. Gift med Gdr. Jørg. Mikkelsen, Logslundgaard.

Birthe Kirstine Nielsdatter, f. 1827. Gift med Gdr. Kristen Jensen, Tyrsting.

Anne Nielsdatter, f. 1829. Gift med Hmd. Rasmus Hansen, Aale Kær.

Anders Nielsen, f. 1834, d. 1855.

Enken *Else Andersdatter* ægtede Aaret efter *Morten Andersen*, f. 1805, der saa har Gaarden til 1851, da han bytter med *Mads Frik* og faar Gaard Nr. 1.

Mads Frik sælger straks Gaarden til en Mand ved Navn *Brandt* — »ham i æ' Skindbowser« —, der igen samme Aar sælger den til *Christen Christensen Nyborg* fra Uldum, f. 1824, gift 1851 med *Catrine Marie Eskildsdatter* fra Haurum. 1858 flyttede han Gaarden ud paa Marken, og 1881 solgte han Hovedparcellen med Bygningerne til Fattiggaard, og derpaa byggede han en ny Gaard paa den vestlige Del af Marken.

Fattiggaarden bestyredes i mange Aar af *Anders Jensen* og hans Hustru *Sine*. De havde 2 Døtre:

Jensine Marie Jensen, f. 1880.

Andrea Jensen, f. 1881. Husbestyrerinde, Mejeriet »Kildedyb« v. Kolding.

1906 solgte Sogneraadet Fattiggaarden til *Peder Tukjær* fra Aaes, g. s. A. med *Sine Andersen Bank*, *Anders Olesens Datter*, Banken.

Gaarden blev nu kaldt Vestergaard.

Afbyggerejendomme.

Jens Jensen, Aale Vestermark.

1833 solgte *Niels Pedersen Malund* en Parcel af sin Udmark til sin Svoger *Hans Jensen Samuel*, der var

gift med hans Søster *Maren Pedersdatter*. Parcellen fik ved Matrikuleringen i 1844 Matr. Nr. 9 b og blev ansat til 1 Td. 1 Skp. 0 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn.

Hans Samuels og Maren Pedersdatters Børn:

Peder Hansen, f. 1824.

Karen Marie Hansdatter, f. 1825.

Birthe Marie Hansdatter, f. 1827.

Mariane Hansdatter, f. 1829.

Anders Hansen, f. 1832, d. 1862.

Christian Hansen, f. 1832, d. 1852.

Jens Ludvig Hansen, f. 1839.

Datteren *Mariane* blev 1851 gift med *Søren Pedersen* fra Hornborg, f. 1820, som da overtog Svigerfaderens Gaard. Men han døde allerede 1862 af Brystbetændelse, kun 42 Aar gl., og efterlod sig Børnene:

Johanne Catrine Sørensen, f. 1852; g. m. Husmd. Peder Christoffersen, Ildved.

Peder Sørensen, f. 1853.

Maren Sørensen, f. 1855.

Karen Marie Sørensen, f. 1858; g. m. Ledvogter Jens Hansen, Fredericia Mark.

S. A. blev Mariane Hansdatter gift med Ungkarl *Niels Jensen* af Grejs, f. 1830. De fik en Datter, Inger Marie Nielsine, f. 1866.

1883 købtes Gaarden af *Niels Jensen Hatting* fra Frydensporegaard, gift s. A. med *Ane Kirstine Thomsen*. Deres Børn:

Jens Jensen, f. 1884.

Theodor Jensen, f. 1886. Gaardejer, Aale Vestermark.

Marie Jensen, f. 1888, g. m. Forpagter Chr. Thomsen, Aale Præstegaard.

Anna Jensen, f. 1890, g. m. Gaardejer Therkel Poulsen, Rask Mark.

Andreas Jensen, f. 1892, Gaardejer i Linnerup.

1910 skødede Niels Jensen Hatting Gaarden til sin ældste Søn *Jens Jensen*.

Marielund.

1834 solgte Niels Pedersen Malund en Parcel til sin Broder *Morten Pedersen Malund*. Der medfulgte i Handelen 15 Fag Hus, og denne Ejendom fik Mtr. Nr. 9 c og ansattes til 1 Td. 1 Skp. Hartkorn. Senere købte han, som før nævnt, af Peder Iversen en Udmarksparcel, som han ca. 1870 solgte til Peder Jensen (Marius Josefsens Hovedparcel).

Morten Pedersen Malund blev 1834 gift med *Anne Marie Christensdatter* fra Kalhave. De fik 7 Børn:

Birthe Marie Mortensdatter, f. 1835. Gift og bosat i Kalhave.

Johanne Kirstine Mortensdatter, f. 1838.

Anne Katrine Mortensdatter, f. 1842. Gift og bosat i Veerst.

Peder Chr. Mortensen, f. 1844.

Poul Mortensen, f. 1847.

Christen Mortensen, f. 1849. Boelsmand i Knudsbøl.

Kirsten Marie Mortensdatter, f. 1853. Gift med Abraham Nielsen, Sæbberup.

Morten Pedersen døde 1875. Den ældste Søn *Peder Mortensen* fik Gaarden. Han var ikke gift; hans Moder, der blev en gammel Kone, holdt Hus for ham i mange Aar. Da hun syntes, det blev hende for besværligt, bad hun Peder om at komme paa Aftægt. »Ja, det kan du komme, hvilken Dag du vil«, svarede Peder. Saa flyttede Anne Marie over i Aftægtsboligen — og Sønnen flyttede med. Peder Mortensen var en Original paa mange Maader. »Han er en sære Satan; men han er s'gu alligevel et godt Menneske«, sagde den svenske Husbestyrerinde, han fik efter Moderens Død, om ham.

Ca. 1900 forpagtede Peder Mortensen Gaarden ud til *Karl Kirkeby* og opholdt sig derefter forskellige Steder, sidst paa Højgaard, hvor han 1904 døde efter et Ulykkestilfælde. 1905 købtes Gaarden af *Karl Munk*, som 1917 solgte den til *Theodor Jensen*.

Peter Nielsens

byggedes 1882 af *Christen Nyborg*, efter at han havde

solgt Hovedparcellen af sin Gaard (Nr. 7) til Fattiggaard. Christen Nyborg og Catrine Marie Eskildsdatter havde følgende Børn:

Maren Nyborg, f. 1852.
 Christen Nyborg, f. 1854. Gaardejer i Linnerup.
 Eske Nyborg, f. 1859.
 Theodor Nyborg, f. 1860.
 Karen Nyborg, f. 1866. Gift med Købmand Peter Hansen, Rask Mølle.

1892 skødede Christen Nyborg Gaarden til sin Søn *Eske Nyborg*. Datteren *Maren Nyborg* holdt Hus for sin Broder, indtil han 1903 giftede sig med *Line Pedersen*, Datter af Peder Sørensen, Christiansborg.

Eske Nyborg døde 1909. Hans Enke blev 1912 gift med *Peter Nielsen* fra Hvirring, Gaardens nuværende Ejer.

Bundgaard Nielsens.

Til Ejendommen hører en Mængde smaa Parceller. Hvor mange af dem *Niels Chr. Rasmussen* købte 1868, ved jeg ikke, men én af dem var 9 k.

Niels Chr Rasmussen (»æ Lillemand«) boede før 1868 i det Hus, Dørthea Bank nu har. Da der blev for mange Børn i Hovedskolen, oprettedes der en Privatskole i æ Lillemands Hus. Efter at have købt Parcellerne i Kæret, flyttede han derud.

Niels Chr. Rasmussen drev en betydelig hømpatisk Lægevirksomhed. Han kurerede baade Mennesker og Dyr med sine Piller og vidste Raad for mange Ting. Forøvrigt havde han et stridbart Sind og laa ofte i Klammeri og Slagsmaal med sine Naboer. Han var gift med *Sara Frandsen*. Deres Datter Karoline blev 1880 gift med Skrædder Marinus Nielsen, Aale. Niels Chr. Rasmussen døde 1894.

1898 købtes Stedet af *Kristen Josefsen*, gift med *Karoline Madsen*. Han solgte det 1913 til *Niels Bundgaard Nielsen*.

Peder Pedersens, Aale Kær.

1873 købte *Peder Sørensen* nogle Kærlodder og byggede paa. 1888 købte hans Søn *Søren Pedersen* nogle tilgrænsende Lodder og byggede paa. 1894 blev Peder Sørensens anden Søn *Niels Karl Pedersen*, f. 1860, gift med Jens Chr. Josefsens Datter *Kirstine Jensen*, f. 1861, og fik Faderens Ejendom. Da Broderen Søren Pedersen døde, fik han ogsaa dennes Ejendom, Peder Sørensens blev da brudt ned, og Niels Karl flyttede hen i Broderens.

Niels Karl Pedersens og Kirstine Jensens Børn:

Peder Pedersen, f. 1895.

Anton Pedersen, f. 1897.

Karl Pedersen, f. 1900. Husmand, Aale Kær.

Aage Pedersen, f. 1902. Musiker i Aale.

1925 afstod Niels Karl Ejendommen til sin ældste Søn *Peder Pedersen* og flyttede med sin Hustru og yngste Søn hen i et nyt Hus ved Aale St., hvor Kirstine døde 1929.

Søren Jensens Hus

er bygget sidst i 1860erne af Væver *Anders Mikkelsen*. Han solgte det 1877 til Skomager *Ostenfeldt*, der 1884 solgte til Skomager *Jens Uhrskov*, som boede der til 1900, da han solgte til Skrædder *Marinus Nielsen*. Efter ham kom 1902 Karetmager *Hans Nielsen*, der 1905 solgte til Karetmager *Søren Jensen*.

Regner Nielsens Hus.

Huset, der brændte 1929, blev bygget af Gaardejer *Peder Mortensen* paa en Hedelod. Sidst i 1870erne købte *Jens Møller Jensen* (Nedergaard) det. Han døde der 1871. Hans Enke *Karen Marie Enevoldsen* døde 1906, hvorefter Huset købtes af *Regner Nielsen*.

Gaard Nr. 8.

1735 nævnes *Peder Madsen* som Fæster af denne

Gaard. 1743 faar *Niels Pedersen* »en Halvbondegaard, som hans Fader *Peder Madsen* er fradød«. Han er gift med *Maren Jensdatter*, der dør 1761 og efterlader ham en Datter, *Karen*. 1773 faar *Jens Pedersen* »den Gaard, *Niels Pedersen* havde forhen«. Men hverken *Jens Pedersen* eller hans Eftermand *Christen Jørgensen* bliver der ret længe, for 1779 faar *Peder Hansen* den Gaard i Fæste, som *Chr. Jørgensen* sidst havde«.

Peder Hansen var født 1847. Hans Fader, *Hans Hansen*, var Fæster af en Gaard i Aale, som han 1757 maatte gaa fra paa Grund af Armod og som senere blev nedlagt. 1778 blev *Peder Hansen* gift med *Anne Jensdatter*, der døde 1793. Samme Aar blev han gift med *Anne Pedersdatter*.

1794 sælger *Peder Hansen* Fjerdedelen af sin Gaards Marker paa følgende Steder: »Først Indmarkslod ved begge Ender, i Udmarken 6 Blokker ved Sporen og Resten ved Linnerup Vej for Vesten«. Det er sikkert disse Parceller, han 1797 skøder til *Bertel Pedersen Smed*, og som har 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartk. Vi har allerede hørt, at han ombytter en Lod med *Peder Malund*. Den Lod, *Peder Malund* fik, er den nordligste Del af *Karl Skovmands Mark* (ved *Hjortsvangvejen*), og den Lod, *Peder Hansen* fik i Bytte, er antagelig den under Gaard Nr. 6 omtalte Mtr. Nr. 30. I hvert Fald skøder han 1801 denne Parcel til *Chr. Gjørtler*, der igen sælger den til *Chr. Rasmussen*.

Efter at have solgt det meste af sin Indmark flyttede *Peder Hansen* ud paa sin Udmark og byggede Gaarden *Sporgaard*. 1804 solgte han den sidste Del af sin Indmark til *Peder Nielsen Malund*, som derpaa byggede Gaarden *Pedersdal*.

Og 1813 sælger han »Hovedparcellen, som han selv bebor som den sidste Rest af sin gamle Gaard«, til *Jens Nielsen*.

Efter *Sporgaards Salg* hører vi ikke mere til *Peder Hansen*.

Afbyggerejendomme.

Pedersdal.

Gaarden er, som foran nævnt, bygget af *Peder Nielsen Malund*. Parcellen, han købte af Peder Hansen, var ansat til 1 Td. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartk. Han var Søn af Niels Mortensen i Gaard Nr. 7 og født 1765. 1793 blev han gift med *Birthe Jensdatter*, f. 1771. Hvor de har boet, indtil de byggede Pedersdal, vides ikke. De havde mange Børn, hvoraf vi kender Navnene paa følgende:

Niels Pedersen Malund, f. 1794, der 1819 blev Ejer af Gaard Nr. 7.

Maren Pedersdatter Malund, f. 1797; gift med Gaardejer Hans Jensen Samuel, Aale Vestermark.

Jens Pedersen Malund, f. 1799, der blev Ejer af Frydensborg.

Morten Pedersen Malund, f. 1801, der blev Ejer af Marielund.

Christen Pedersen Malund, f. 1806, der fik Pedersdal.

Anders Pedersen Malund, f. 1811.

Karen Pedersdatter Malund, f. 1816.

Peder Nielsen Malund døde 1827.

• 1834 blev Sønnen *Christen Pedersen Malund* gift med *Johanne Sørensdatter Hatting*, f. 1809, Søren Hattings Datter, Frydensporegaard, og 1836 tilskødede hans Moder ham Pedersdal. Hun døde 1856, 85 Aar gl.

Christen Pedersen Malund og Hustru havde 10 Børn:

Peder Christensen, f. 1834, der fik Pedersdal.

Søren Chr. Christensen, f. 1837, der blev Forpagter af Hjortsvang Præstegaard.

Niels Christensen, f. 1840, der blev Boelsmand paa Aale Vestermark.

Ole Christensen, f. 1843, der blev Ejer af Rosenborg.
Birthe Marie Christensen, f. 1846, gift med Husmand Søren Jensen, Aale Kær.

Anna Catrine Christensen, f. 1848, gift med Husmand Andreas Jensen Hatting, Aale Kær.

Jens Christensen, f. 1852, d. 1874.

Troels Christensen, f. 1854, Husmand paa Aale Vesterm.
Karen Christensen, f. 1857.

Christen Pedersen Malund døde 1878. Sønnen *Peder Christensen* ægtede 1861 *Anne Jensdatter* fra Gaard Nr. 6, dengang Enke efter Gaardejer Iver Olesen, Aale By, med hvem hun havde Datteren Inger Kirstine, der er gift med fhv. Sogneraadformand Martin Kristensen, Aale. 1871 fik Peder Christensen Pedersdal tilskødet af Faderen, Han døde 1885; hans eneste Søn, *Kristen Pedersen*, født 1865, blev 1893 gift med *Oline Andersen*, Anders Olesens Datter i Aale By.

Kristen Pedersen døde i samme Alder og af samme Sygdom — Mavesaar — som Faderen i Aaret 1917. Den ældste Søn, *Ejner Pedersen*, f. 1894, fik Pedersdal 1919. Han er gift med *Kirstine Bonde*. Den yngste Søn, Aage Pedersen, købte 1923 en Gaard paa Aale Vestermark af Søren Bigum.

Oline flyttede til Aale, hvor hun nu bor i et nyt Hus ved Rask Mølle Vej.

Sporgaard.

1796 nævnes *Peder Hansen* som Udflytter paa Aale Mark, og har derfor sikkert, efter at have udparcelleret sin Gaard, bygget Sporgaard.

1813 skødede han Sporgaard, 1 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, til *Jens Nielsen*, f. 1770, gift med Jørgen Jørgensens Enke *Johanne Nielsdatter* (1769—1831). 1826 skøder han Sporgaard til Christen Andersen Skouborg og køber en af Ejendommene i Smalaale, hvor han dør 1832.

Christen Andersen, f. 1777, blev 1811 gift med Niels Kjærs Enke *Karen Christensdatter*, Skouborghus, og kaldtes derfor baade Christen Skouborg og Christen Kjær.

1835 skødede han Sporgaard til sin Stedsøn, Niels Chr. Nielsen Kjær, og døde 1858 som Aftægtsmand paa Gaarden.

Niels Chr. Nielsen Kjær, f. 1809, gift 1835 med *Maren Pedersdatter* fra Grejs (1810—60), solgte 1866 Sporgaard

til *Rasmus Christensen Snedker*, der Aaret efter solgte den til *Henrik Mortensen*, der d. A. havde solgt Gaarden ved Møllen til Niels P. Rasmussen.

Henrik Mortensen skødede 1887 Sporgaard til *Ole Madsen* fra Tørring, som 1891 solgte den til *Martin Kristensen*, f. 1860.

Martin Kristensen, hvis Moder Birthe Kirstine var en Datter af Niels Pedersen Malund i Gaard Nr. 7, ægtede 1896 *Inger Kirstine Iversen*, Datter af Gmd. Iver Olesen i Aale (Hans Kr. Hansens Gaard).

1910 solgte Martin Kristensen Sporgaard til *Anton Jensen*, hvis Fader, Husmand Kristen Jensen, Aale Vestermark, var Halvbroder til Inger Kirstine. 1914 solgte Anton Jensen Gaarden til *Anders Brorsen* og flyttede til Aale By. Han har nu en Ejendom ved Rask Mølle St.

Anders Brorsen solgte 1924 Sporgaard til *Hans Petersen*.

Niels Kr. Jensens.

Hovedparcellen, Mtr. Nr. 14 b, er først i 1860erne købt fra Sporgaard af *Ludvig Sørensen (Præst)*, som byggede Stedet. Han solgte det 1866 til *Peder Sørensen*, der 1873 solgte til *Jørgen Hansen (Ammen)*, som ca. 1887 solgte til *Niels Kr. Jensen (Skærhoved)* fra Koutrup.

Anton Bigums

har oprindelig hørt til Gaard Nr. 8s Indmark og maa vel saa af Peder Hansen være bleven solgt fra Gaarden. 1844 hører den under Gaard Nr. 1, hvorfra den i 1850erne blev solgt til *Ole Gjørtler*, der da havde den Martin Jensen nu tilhørende Ejendom paa Aale Vestermark. Ole Gjørtler havde begge Ejendomme til ca. 1860, da han solgte Martin Jensens til Hans Haarup og flyttede ind i Anton Bigums, som han da nylig havde bygget paa. Nogle Aar efter købte han fra Aale Præstegaard Parcellen Mtr. Nr. 1 c i Aale Kær og drev den sammen med til 1872, da han solgte Stedet ved Hjortsvang Vej til *Anders Pedersen Murer* og flyttede ud i Kæret.

Anders Pedersen blev s. A., han købte Stedet, gift med *Anne Elisabeth*. De fik 2 Børn:

Christen Pedersen, f. 1873.

Marie Pedersen, f. 1874, der blev gift med Møller Chr. Larsen, Aale.

1901 solgte Anders Pedersen Stedet til Jens Peder Andersen og flyttede til Aale, hvor han og Anne Elisabeth endnu bor.

Jens Peder Andersen, f. 1872, Søn af Husmand Anders Jensen og Hustru Jensine Caroline Rasmussen, Aale Kær, havde Stedet til 1917, da han solgte det til *Theodor Bitsch* og købte Højhus.

Theodor Bitsch solgte 1927 til *Anton Christiansen Bigum*.

Martin Jensens.

Da Peder Hansen 1794 solgte sin »Indmarkslod i begge Ender«, solgte han, som nævnt, ogsaa »6 Blokker ved Sporen«.

1844 er Ole Gjørtler Ejer af »4 Blokker ved Sporen«, og de har da muligvis hørt til Gaard Nr. 8.

Ole Christensen Gjörtler, f. 1802, var Søn af Christen Gjörtler, der havde den Ejendom, der nu tilhører Marinus Andersen. Foruden Blokkerne ved Sporen ejede Ole Gjörtler et Hus i Aale — Mtr. Nr. 45 — hvor han boede i flere Aar. Hvornaar han har bygget Stedet paa Vestermarken ved jeg ikke.

Han var gitt med *Hanne Thomasdatter* (1810—78), og de havde flere Børn. En af Sønnerne var noget tungnem, og Pastor Fenger vilde derfor ikke konfirmere ham. Desaaarsag vandrede Ole Gjörtler med en dejlig fed Gaas under Armen over til Præsten i Ring, hvor han først afleverede Gaasen til »Madammen« og derefter søgte Audiens hos Præsten. »Mæ' haad' en Goos mæ' te' Madammen«, indledede Ole Gjörtler. »Det var jo meget pænt af Dem, min gode Mand«, sagde Præsten, »var der ellers noget, De vilde mig?« »Ja—a! mæ' haae' skam egentlig en Søn, mæ' gjaen vild' ha'

komfemiret!« — »Saah, nej se! Men Pastor Fenger er jo Deres Sognepræst, saa De maa henvende Dem til ham derom«. »Ja—a, men han vild' skam et komfemir ham«. »Ja, kan Pastor Fenger ikke, kan jeg heller ikke, min gode Mand«. »Saa vil mæ' skam ha' mi Goos igen, Hr. Pastor«.

Ca. 1860 solgte Ole Gjørtler Ejendommen til *Hans Andersen Huarup*, der var gift med hans Datter *Birgitte Marie Olesen*. Hans Haarup solgte den 1865 til *Peder Jensen*, Søn af Jens Pedersen Malund, Frydensborg.

Peder Jensen, f. 1835, ægtede 1865 sit Søkendebarn *Anne Margrethe Jensdatter Hatting*, f. 1839, Jens Hatting's Datter. Deres Børn er:

Niels Peder Jensen, f. 1866. Husmand, Aale Kær.
 Jens Jensen, f. 1870. Husmand, Aale By.
 Jensine Mette Marie Sørine Jensen, f. 1873.

1887 byttede Peder Jensen Ejendom med Snedker Peter Steffensen og fik Marius Josefsens nuværende Ejendom.

Peter Steffensen solgte 1888 til *Troels Christensen*, som 1892 solgte til *Kristen Jensen*.

Kristen Jensen, der var Stedsøn af Peder Christensen, Pedersdal, havde først en Ejendom i Eriknaur. Han var gift med *Mette Jensen*, og de havde Børnene:

Karen Marie Jensen, f. 1877. Gift med Gdjr. Karl Hansen, Petersbjerg.
 Iver Peter Jensen, f. 1879. Husmand, Granbakken.
 Anton Jensen, f. 1881. Boelsmand, Rask Mølle St.
 Alfred Jensen, f. 1891. Husmand, Uldum.
 Martin Jensen, f. 1893. Husmand, Aale Vestermark.

Efter Kristen Jensens Død 1922 fik den yngste Søn *Martin Jensen* Ejendommen.

Sønderhus.

1901 solgte Kristen Pedersen, Pedersdal, Parcellerne 15 d og 15 e, 8—9 Tdr. Ld., til *Mads Jensen*, som derpaa byggede Sønderhus. Han har senere købt flere Parceller til, saa Ejendommen nu er paa 20 Tdr. Ld.

Mads Jensen og Hustru *Hansine Pedersen* har Børnene:

Jens Alfred Jensen. Bor nu i Amerika.

Harald Jensen.

Marie Jensen. Har et Gæstehjem og Pensionat i Odense.

Anna Jensen. Sygeplejerske i Horsens.

Sigrid Jensen. Gift med Snedker Oskar Jørgensen, Gramrode.

Frida Jensen.

Mads Jensen har i mange Aar været Formand for Skanderborg Amts Udstykningsforening, Landstingsmand, Medlem af Overskyldraadet m. m.

Sønnen *Harald Jensen* har i en Del Aar været Forpagter af Sønderhus.

Gaard Nr. 9. Søndergaard.

1742 hed Fæsteren *Søren Sørensen*, hans Hustru *Karen Sørensdatter*. Søren Sørensen dør 1773, og *Ole Jensen* faar da Gaarden i Fæste. Han var Søn af Gaardfæster Jens Olesen, Gaard Nr. 12, og født 1746. 1774 blev han gift med *Maren Troelsdatter* (1752—1837), Troels Mortensens Datter i Gaard Nr. 11.

Han bliver som de andre Gaardmænd Selvejer i 1791, og 1797 faar han Kgl. Rentekammers Tilladelse til at udparcellere sin Gaard. 1800 sælger han først en Parcel, 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. Hartkorn, til Bertel Pedersen Smed og derefter en Parcel, 1 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, samt Gaardsted og Husplads, han selv har beboet, til Michel Pedersen og bygger saa Højgaard paa sin Udmarkslod.

Michel Pedersen, tidligere Ejer af Gaard Nr. 10, bliver altsaa Aar 1800 Ejer af Gaard Nr. 9. Han var gift 3 Gange; hans første Hustru *Mette Margrethe* (se under Gaard Nr. 10) døde 1809 og efterlod ham flere Børn, bl. a. Sønnerne Peder og Mads og Datteren Else Marie. Derefter blev han gift med *Else Andersdatter*, men hun døde allerede 1815, kun 25 Aar gl., efter at have født ham en Søn, Anders, og en Datter, Mette Margrethe.

Michel Pedersens 3. Hustru hed *Mette Kirstine Pedersdatter*, og ogsaa i dette Ægteskab var der flere Børn, bl. a. Sønnen Hans Peter.

Den ældste Søn *Peder Michelsen*, f. 1792, faar 1823 Gaarden tilskødet af Faderen. Han bliver gift med *Hedevig Poulsdatter*, f. 1804, og de faar en Datter *Mette Cathrine*. 1829 dør baade Michel Pedersen og Peder Michelsen, og samme Aar bliver *Hedevig Poulsdatter* gift med *Jens Mikkelsen* fra Hanballe, f. 1805, der da bliver Ejer af Gaarden. Han og *Hedevig Poulsdatter* har Børnene:

Peder Jensen, f. 1830. Hans Børn er *Syerske Kathrine Hansen*, *Aale*, og *Lærer Karl Anton Jensen*, *Spettrup*.

Hedevig Johanne Cathrine Jensen, f. 1831. Gift med *Gdjr. Rasm. Jensen*, *Vindelev*.

1831 døde *Hedevig Poulsdatter* efter Datterens Fødsel, og et Par Maaneder efter giftede *Jens Mikkelsen* sig med *Mette Marie Nielsdatter*, f. 1805, Datter af *Niels Mortensen* og *Johanne Hansdatter*, *Gaard Nr. 4*.

Deres Børn:

Mikkel Peder Mikkelsen, f. 1836.

Niels Mikkelsen, f. 1837.

Johanne Mikkelsen, f. 1839. Gift med *Gdjr. H. C. V. L. Behn*, *Aarup*.

Karen Marie Mikkelsen, f. 1843.

Jens Mikkelsen døde 1874. Gaarden brændte i 1875, og derefter byggedes ude paa Marken den ny Gaard, der fik Navnet *Søndergaard*. *Jens Mikkelsens* Enke *Mette Marie* stod selv for Styret til sin Død 1899, 93 Aar gl. Gaarden blev da solgt til den nuværende Ejer, *Peder Pedersen* fra *Hjortsvang*, der er gift med *Ane Mette Mikkelsen*, Datter af *Gdjr. L. P. Mikkelsen*, *Aale*.

Afbyggerejendomme.

(*Rogaard*).

Det er foran nævnt, at *Peder Hansen* (*Gaard Nr. 8*) 1797 skøder en Parcel, 1 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. *Hartk.*, til *Bertel Pedersen Smed*, og at *Ole Jensen* 1800 sælger en

Parcel, 1 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk., til Bertel Pedersen Smed. Parcellen fra Gaard Nr. 8 er den Hans Kr. Hansen nu tilhørende Mark langs med Hjortsvangvejen fra Byen til Anton Bigums Ejendom, og Parcellen fra Gaard Nr. 9 er Rolodden, hvorpaa senere Rogaard blev bygget.

Bertel Pedersen Smeds Gaard laa ved Gaden. Det gamle Stuehus, der sidst ejedes af Anders Mogensen, er nu nedrevet. Udhusene laa, hvor Vognmand Anton Mortensens Gaardsplads nu er, og Engvejen gik igennem Gaarden. Rimeligvis har Bertel Pedersens Fader, Peder Bertelsen, der ogsaa var Smed, boet paa samme Sted.

Bertel Pedersen Smed, f. 1766, blev 1791 gift med *Anne Olesdatter*, Ole Pedersens Datter i Gaard Nr. 3. Deres Børn var:

Birthe Marie Bertelsdatter, f. 1793.

Ole Bertelsen, f. 1795, der fik Fødegaarden.

Maren Bertelsdatter, f. 1797, der blev gift med Gdjr. Niels Troelsen (Nr. 11).

Søren Bertelsen, f. 1808, der fik Gaard Nr. 1.

1810 døde Bertel Pedersen Smed »af en smertefuld Tandfistel i højre Kind«. Mod Sædvane giftede Enken sig ikke igen, skønt ingen af Sønnerne var voksne. Hun overlevede sin Mand i 39 Aar.

1825 skødede hun Gaarden til Sønnen *Ole Bertelsen*, der 1823 var bleven gift med *Else Kirstine Rasmusdatter* fra Hammergaard, f. 1804. Else Kirstine døde allerede 1832, og et Par Maaneder efter ægtede Ole Bertelsen *Anne Marie Andersdatter Hjølund*. I første Ægteskab havde Ole Bertelsen Børnene:

Ane Mette Olesdatter, f. 1824, der 1842 blev gift med Niels P. Rasmussen Smed.

Bertel Olesen, f. 1826.

I andet Ægteskab var der kun en Søn, Anders Olesen, f. 1833, der 1860 blev gift med Hans Mortensens Enke Ane Marie og derved Ejer af Gaard Nr. 4.

Ole Bertelsen døde 1860 af Svækkelse. 1859 havde han skødet Gaarden til sin Svigersøn *Niels Peder Rasmussen Smed*, der 1842 var bleven gift med hans Datter *Ane Mette*.

Niels Peder Rasmussen — »æ' gammel Smed«, som han kaldtes — havde mange Ejendomme i Aale. 1841 købte han det tidligere Boelssted Nr. 4 med tilhørende Smedie af de Aale Gaardmænd, solgte nogle Aar efter Stuehuset til Væver Hans H. Schmidt og byggede saa paa sin Mark det Sted, han 1859 solgte til Jens Chr. Josefsen. Først i 1860erne byttede Niels Peder Rasmussen Rogaard med Gaard Nr. 1, og *Morten Andersen* faar da Rogaard. Gaard Nr. 1 magelægger Niels P. Rasmussen 1866 med Gaard Nr. 2, hvis Ejer Anders Sørensen fik begge Hovedparceller, medens N. P. Rasmussen fik en Del mindre Parceller, bl. a. 4 h, hvorpaa han byggede det Sted, Anders Brorsen nu har. 1867 solgte han dette Sted og købte Mikkell Hansens gamle Gaard, som han udstykkede og medbragte derfra Krogagre til Rogaard, som han 1868 købte igen efter Morten Andersens Død.

Kort Tid efter flytter han Gaarden ud paa Rolodden, og sælger den gamle Gaardsplads med Stuehuset og et Udhus til Bager Hans Madsen.

Rogaard brændte 1875 ved den store Ildebrand i Aale, der ogsaa lagde Jens Mikkelsens Gaard og et Par Huse i Aske. Men Niels Peder var jo Mand for at bygge den op igen.

Niels Peder og Ane Mette fik 6 Døtre — »Døtre seks og Sønner tolv, og en skal være Tordenskjold«, sagde Niels Peder, da den sjette Datter var kommen — men Sønnerne udeblev. Døtrene var:

Else Kirstine Nielsen, f. 1843. Gift med Gdjr. Jens Thomassen, Aale.

Maren Nielsen, f. 1845. Gift med Gdjr. Laurs P. Mikkelsen, Aale.

Ane Marie Nielsen, f. 1847. Gift med Gdjr. Niels Jensen, Aale.

Mariane Nielsen, f. 1849.

Oline Nielsen, f. 1851.

Rasmine Nielsen, f. 1853.

1887 blev Datteren *Oline Nielsen* gift med *Anders Hansen* fra Føvling, f. 1858, og de fik da Gaarden. Ane Mette døde 1898 og Niels Peder 1901.

Anders Hansen og Oline Nielsens Børn:

Mariane Hansen, f. 1889. Gift med sin Fætter Henrik Klausen fra Barrit.

Niels Peder Hansen, f. 1893.

Anna Hansen, f. 1893. Gift med Gaardejer Sofus Hansen, Aale.

Anders Hansen døde 1905. 1915 overdrog Oline Gaarden til sin Svigersøn *Henrik Klausen*. Han udstykkede den 1923 og flyttede til Yding. Bygningerne med et lille Stykke Jord nærmest derved samt en Engparcel solgtes til Rasmus Olesen, Krogagre til Karl Jensen, Parcellen ved Hjortsvang Vej til Hans Kr. Hansen og Rolodden og en Engparcel til *Niels Peder Hansen*. Endvidere solgtes nogle Byggepladser.

Niels Peder Hansen byggede paa Rolodden et nyt Sted, hvor han og hans Moder Oline nu bor.

Højgaard

blev, som nævnt, bygget Aar 1800 af *Ole Jensen* paa Gaard Nr. 9s Udmarkslod. Han og *Maren Troelsdatter* havde 5 Børn:

Maren Olesdatter, f. 1775. Gift med Gdjr. Jens Pedersen, Lehnsgaarde, Hjortsvang.

Ane Olesdatter, f. 1777. Gift med Gdjr., Sognefoged Iver Olesen i Aale.

Else Olesdatter, f. 1780.

Jens Olesen, f. 1783. Gaardejer i Aale.

Niels Olesen, f. 1787.

1819 skødede Ole Jensen Højgaard til sin yngste Søn Niels Olesen og døde et Aars Tid efter. Maren Troelsdatter døde 1837.

Niels Olesen ægtede 1825 *Anne Marie Christensdatter* fra Grejs (1794—1880). Deres Børn:

Hans Nielsen, f. 1826.
 Mariane Nielsdatter, f. 1828. Gift med Gdjr. Anders Olesen, Banken.
 Ole Christian Nielsen, f. 1829. Gaardejer, Sletbjerg.
 Christen Nielsen, f. 1831.
 Johan Andreas Nielsen, f. 1834.

Niels Olesen døde 1864. 1868 skødede hans Enke Højgaard til Sønnen *Andreas Nielsen*, der var gift med *Gertrud Jørgensen*. De fik 7 Døtre:

Bodil Marie Nielsen, f. 1863. Gift med Møller Laust Møller Nielsen, Hjortsvang.

Anne Cathrine Nielsen, f. 1867. Bor nu i Perth Amboy, U. S. A.

Anne Marie Nielsen, f. 1869. Gift med Gdjr. Anton Jensen, Højgaard.

Jørgine Nielsen, f. 1871, d. 1929. Lærerinde i Malt.

Nielsine Nielsen, f. 1873. Gift med Tømrerm. Marius Andreasen, Aale.

Anne Nielsen, f. 1875. Husholdningskonsulent i Vejle Amts Landboforening.

Elisabeth Marie Nielsen, f. 1876.

Andreas Nielsen døde 1888. 1899 overdrog Gertrud Jørgensen Højgaard til *Anton Jensen*, der s. A. blev gift med hendes Datter *Anne Marie*.

Rosenborg.

1861 solgte Niels Olesen, Højgaard, Parcelen 16 c, 14 Td. Ld., til *Niels Pedersen Skousbøll* fra Sletbjerg, der 1863 solgte den til *Jørgen Christensen* fra Linnerup.

Jørgen Christensen var først gift med *Anne Nielsdatter* fra Føvling og 2. Gang med *Kirstine Rasmussen* fra Uldum.

Børn af 1. Ægteskab:

Ane Cathrine Jørgensen, f. 1842. Gift med Svend Pedersen, Kodallund.

Birthe Marie Jørgensen, f. 1844.

Niels Jørgensen, f. 1847. Husmand i Smalaale.

Ida Jørgensen, f. 1849.

Jens Christian Jørgensen, f. 1851. Friskolelærer paa Fyn, senere Pogeskolelærer i Aale.

Børn af 2. Ægteskab:

Christen Jørgensen, f. 1861. Boelsmand paa Haubjerre Mark.

Rasmus Jørgensen, f. 1864. Gaardejer i Haarby.

Anna Johanne Jørgensen, f. 1867.

1869 døde Jørgen Christensen, og s. A. blev han Enke, Ane Kirstine Rasmussen gift med *Ole Kristensen* fra Pedersdal, f. 1843. Han køber en Parcel fra Gaard Nr. 4 — Mtr. Nr. 7 b — og lagde ind til Gaarden.

Ole Kristensen og Ane Kirstine havde Børnene:

Jørgen Kristensen, f. 1870.

Kirstine Kristensen, f. 1872, g. m. Gdjr. Jens Hansen, Burgaarde.

Jens Kristensen, f. 1874. Gdjr. i Lund.

Karen Kristensen, f. 1877, g. m. Gdjr. Holm, Burgaarde.

Ida Kristensen, f. 1879, g. m. Barber og Cigarhandler P. Friis, Nr. Nebel.

Poul Kristensen, f. 1881.

Ole Kristensen døde 1912, Ane Kirstine 1905. 1905 fik den yngste Søn, *Poul Kristensen*, Gaarden.

Jens Klejstrups.

1873 solgte Andreas Nielsen, Højgaard, Parcellen 16 f til *Johan Eriksen Schou* fra Kolding, der byggede Stedet. Han var gift med Christen Beks Datter *Kirstine*. 1878 solgte han Ejendommen til Knud Post og flyttede til Horsens.

Knud Christensen Post, f. 1817, Søn af Christen Gjørtler og Brøder til Ole Gjørtler, kom 1844 til Aale fra Hesselballe og var da Træskomand og gift med *Christine Wandel*. De fik 5 Børn:

Søren Christian Knudsen, f. 1844.

Johanne Eleonore Knudsen, f. 1847.

Thomas Christian Knudsen, f. 1850.

Ole Peter Knudsen, f. 1853.

Niels Knudsen, f. 1855.

Knud Post havde 1844—66 en Ejendom — Parcellen 6 b —, der laa paa Jens Larsens nuværende Mark ved

Siden af Kr. Simonsens. Den solgte han til Jens Hatting, og den tilhører nu Jens Larsen. 1866—78 havde Knud Post saa et Par Ejendomme paa Aale Vestermark. Han gik Post fra Horsens til Aale i 1860erne.

Efter hans Død 1882 solgte hans Enke Stedet til *Christen Jensen Klejstrup* fra Løve, f. 1851, g. m. *Marie Kirstine Christensen*. Han døde 1906. 1908 overdrog Marie Kirstine Christensen Ejendommen til Sønnen *Jens Klejstrup*, f. 1884.

Kristian Simonsens

er kommen fra Søndergaard. Stuehuset byggedes 1877 af Væver *Anders Mikkelsen*, f. 1845, Søn af Væver Mikkel Christoffersen, Smalaale.

Anders Væver og Hustru *Inger Marie Frederiksen* fik 3 Døtre:

Ane Mette Mikkelsen, f. 1873.

Frederikke Mikkelsen, f. 1876.

Sidsel Marie Mikkelsen, f. 1878.

Anders Væver var kun Lejer, men efter hans Død 1885 købte hans Enke Huset og Parcellen 11 e fra Søndergaard. Hun døde 1893, og Stedet blev da solgt til *Niels Simonsen*, der s. A. blev gift med *Else Marie Thomsen*. Deres Børn:

Kristian Simonsen, f. 1894.

Kirsten Simonsen, f. 1899. Gift med Anton Bigum, Aale Vestermark.

Karen Simonsen, f. 1901.

Niels Simonsen købte flere Parceller til, saa Ejendommen nu er paa 9 Tdr. Ld. Siden 1900 har han været Uddeler i Aale Foderstofforening. 1926 overdrog han Ejendommen i Kæret til Sønnen *Kr. Simonsen* og købte et Hus i Aale.

Anton Mortensens.

Da Niels Peder Rasmussen Smed 1868 flyttede sin Gaard ud paa sin Rolod, solgte han den gamle

Gaardsplads med Stuehuset og 1 Udhus ved Gaden til Bager *Hans Madsen*. Denne solgte 1870 Stuehuset til Gdjr. Anders Sørensen (ders senere overdrog det til Maren Skrædders) og byggede derpaa det Stuehus, Anton Mortensen nu har. Kort efter solgte han Ejendommen, hvortil der ogsaa hørte et Par Td. Ld. i Kæret, til Bager *Enevold Jensen*, der 1878 solgte til Købmand *H. P. Vonsyld*, som tidligere havde være Købmand i Jelling. *Vonsyld* var gift med *Ane Jessen Hedensted*. Deres Børn er:

Kirstine Vonsyld, f. 1874. Gift med Gdjr. Niels Skousbøll, Sletbjerg.

Poul Vonsyld, f. 1875. Købmand i København.

Peter Vonsyld, f. 1880. Husmand i Kragelund.

Johannes Vonsyld, f. 1885. Konditor i København.

1911 solgte Vonsyld Ejendommen til Vogmand *Anton Mortensen*.

Karl Pedersens

er bygget 1925 af *Karl Pedersen*. Hovedparcellen 12 af er fra Rogaard.

Gaard Nr. 10.

1727 dør Fæsteren af denne Gaard *Jens Jensen Mæring*, hvorefter *Jens Christensen Bødker* fra Gaard Nr. 5 faar den i Fæste. Han bliver samme Aar gift med *Anne Sørensdatter*. 1752 overdrages Gaarden til Sønnen *Christen Jensen Bødker*, f. 1729. 1772 kommer der en ny Fæster, *Hans Hansen Hjulmand*, f. 1738, Broder til Peder Hansen i Gaard Nr. 8.

Efter at være bleven Selvejer overdrager Hans Hansen Hjulmand 1791 Gaarden til sin Svigersøn, Gartner paa Bjerregaard *Michel Pedersen*, f. 1752, gift 1791 med hans Datter *Mette Margrethe*, f. 1770.

1797 sælger Michel Pedersen en Parcel, 1 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Hartk., til Jens Nielsen Skousbøll og en anden Parcel, 3 Skp. Hartk., til Boelsmændene Nicolaj Jørgen-

sen og Hans Hansen. Og 1800 sælger han Resten af Gaarden til *Jørgen Jørgensen* og *Iver Nielsen* og køber Gaard Nr. 9 af Ole Jensen.

Jørgen Jørgensen og Iver Nielsen fortsætter naturligvis Udstykningen. 1800 sælger de en Parcel, 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk., til Troels Andersen (den Del af Ole Troelsens Mark, der ligger mellem Lykkebjerggaard og Tørringvejen). Og s. A. sælger de til Hans Hansen Hjulmand »Parcelen Nr. 1 af Michel Pedersens forrige Gaard i Aale By, som er beliggende følgende Steder, nemlig a) Et Stykke Agerjord, som ligger ved den nordøstre Ende til bemeldte Gaardsplads, med den vestre Side til Jens Niensens Lod, med den sydvestre Ende til — fælles By Forten (?) — og med den nordvestre Side til Troels Andersens Lod, og er bemeldte Stykke ved begge Sider af Tørring Vej. b) 12 Fag Stuehus med Gaardsplads og Hauge«.

Hans Hansen Hjulmand, der saaledes bliver Ejer af Stumperne af sin gamle Gaard, sælger 1825 Ejendommen til *Niels Madsen* fra Hvirring og dør 1827 som Aftægtsmand.

Niels Madsen, f. 1775, og Hustru *Sidsel Frandsdatter* kom fra Hvirring. De havde en Datter, som 1845 blev gift med *Peder Pedersen*, f. 1817, der da fik Ejendommen. Et Par Aar efter døde Peder Pedersens Hustru. 1848 ægtede han Ole Bødgers Datter *Anne Catrine*, f. 1821. De fik 4 Børn:

Kirstine Pedersen, f. 1849.

Niels Pedersen, f. 1851. Vognmand i Horsens.

Ole Pedersen, f. 1854. Staldforpagter, »Jørgensens Hotel«, Horsens.

Johan Pedersen, f. 1857. Arbejdsmand i Horsens.

Peder Pedersen solgte 1900 Jordlodderne til M. P. Mikkelsen. 1902 døde Peder Pedersen, og 1903 Anne Catrine. Huset med Toften købtes da af *Søren Olesen*, Nørholm, der 1906 solgte det til Murer *P. Mikkelsen*. Toften blev solgt til Byggepladser, hvorpaa opførtes de to Huse,

der nu ejes af Skrædder Marinus Nielsen og Landpost Ginneberg. Det gamle Hus solgtes efter P. Mikkelsens Død 1913 til *Viggo Asmussen*, der 1915 solgte det til Syerske *Katrine Hansen*.

Afbyggerejendomme.

Mikkel P. Mikkelsens.

1797 køber *Jens Nielsen Skousbøll* en Parcel, 1 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Hartkorn, af Michel Pedersen. Rimeligvis er der fulgt nogle af Gaard Nr. 10s Bygninger med i Handelen; *Jens N. Skousbølls* Gaard laa i hvert Fald lige paa Hjørnet af Gaden og Tørringvejen, hvor *Marinus Niensens* Hus nu ligger, og er først senere flyttet ud paa Marken.

Jens Nielsen Skousbøll, f. 1754, var rimeligvis Broder til *Anders Nielsen Skousbøll* paa Lillebjerre. Han var gift med *Birthe Marie Pedersdatter* (1760—1836), og de havde Børnene:

Peder Jensen Skousbøll, f. 1793.

Thomas Jensen Skousbøll, f. 1796.

Mette Marie Jensdatter Skousbøll, f. 1799. Gift m. sin Fætter, Gdjr. *Peder N. Skousbøll*, Sletbjerg.

Hans Jensen Skousbøll, f. 1802.

Anne Marie Jensdatter Skousbøll, f. 1805.

Karen Marie Jensdatter Skousbøll, f. 1809.

1831 skødede *Jens Nielsen Skousbøll* Gaarden til Sønnen *Thomas Jensen Skousbøll* og 1837 døde han som Indsidder i Aale.

Thomas Jensen Skousbøll ægtede 1827 *Ane Kirstine Andersdatter* fra Væhr (1801—64). Deres Børn:

Birthe Marie Thomasdatter, f. 1828. G. m. Hmd. N. P. *Kristensen*, Aale Vestermark.

Kirsten Marie Thomasdatter, f. 1830.

Karen Marie Thomasdatter, f. 1833.

Jens Thomassen, f. 1838.

Anne Thomasdatter, f. 1840. G. m. I. *Henrik Peter Josefsens*, Klovborg. II. Gmd. *Peder Hansen*, Ejstrup.

1866 bliver Sønnen *Jens Thomassen* gift med Niels P. Rasmussen Smeds Datter *Else Kirstine*, f. 1843. De fik 4 Børn:

Thomas Thomassen, f. 1867.

Niels Peter Thomassen, f. 1870.

Ane Kirstine Thomassen, f. 1872.

Ane Mette Thomassen, f. 1873. Gift med Tøerm. Henriksen, Horsens.

Jens Thomassen døde 1895. S. A. blev hans Datter *Ane Kirstine* gift med sin Fætter *Mikkel Peter Mikkelsen*, f. 1869, og de overtog da Gaarden.

Aage Pedersens.

1816 skødede Jens Nielsen af Aale et Hus med en Parcel, 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk., af Michel Pedersens forrige Gaard i Aale til *Michel Jensen*, der var Søn af Jens Michelsen Skrædder, en af de første Smalaale-Husmænd. Michel Jensen (1774—1838) og hans Hustru *Sofie Magdalene Madsdatter* (1771—1855) havde ingen Børn.

Deres Plejesøn *Hans Jensen Skrædder*, f. 1814, fik Ejendommen tilskødet 1842. Den fik 1844 Mtr. Nr. 26 og ansattes til 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn

Efter Hans Skrædders Død 1878 købtes Ejendommen af *Ole Skousbøll*, Sletbjerg. Bygningerne blev derefter nedbrudt. 1893 solgte Niels Skousbøll Parcellen til *Søren Bigum*, der da ejede den Peter Madsen nu tilhørende Ejendom i Smalaale. 1909 solgte han denne, købte M. P. Mikkelsens Udmarkslod og byggede derpaa. Efter Hans Andersens Død delte Søren Bigum og Karl Kristensen hans Ejendomsjorder og M. P. Mikkelsens tidligere Udmarkslod saaledes, at Søren Bigum fik den østlige og Karl Kristensen den vestlige Del.

Søren Bigum, f. 1856, blev 1888 gift med *Oline Jensen*, f. 1858, Datter af Gaardejer Jens Nielsen i Aale. De fik 5 Sønner:

Christian Christiansen (Bigum), f. 1889. Lærer i Strellev.

Carl Christiansen (Bigum), f. 1891. Gdjr. i Kalhave.

Niels Juel Christiansen (Bigum), f. 1893. Forpagter af Østbirk Præstegaard.

Martin Christiansen (Bigum) f. 1897.

Anton Christiansen (Bigum) f. 1899. Husmand, Aale Vestermark.

Oline Jensen døde 1908. 1923 solgte Søren Bigum Gaarden til *Aage Pedersen*, f. 1899, Søn af Gdjr. Kristen Pedersen, Pedersdal.

Karl Kristensens.

1857 blev Thomas Skousbølls Datter *Birthe Marie* gift med Murer *Niels P. Kristensen*, og de fik da Udmarksparcellen 18 b af Thomas Skousbølls Gaard. 1877 byttede N. P. Kristensen Ejendom med Væver Kristen Kristensen i Tørring.

Kristen Kristensen (1830—1913) og Hustru *Marie Elisabeth Villadsen* (1834—1913) havde Børnene:

Mette Kristensen, f. 1861. Gift med Husmand Rasmus Olesen, Aale.

Frandsine Vilhelmine Kristensen. Bor i København.

Jens Kristensen.

Martin Kristensen.

Villads Peter Kristensen, f. 1868. Bor i Amerika.

Søren Kristensen, f. 1870. Bor i Horsens.

Maren Kristensen, f. 1872. Bor i Horsens.

Anders Kristensen, f. 1875. Husmand i Aale Kær.

Karl Kristensen, f. 1878.

1905 overdrog Kristen Kristensen Ejendommen til Sønnen *Karl Kristensen*, der 1917 købte det halve af Hans Andersens Gaard og lagde ind til.

Kristian Stidsens

er bygget 1903 af *Kristian Stidsen*. Parcellen er fra M. P. Mikkelsens Gaard.

Gaard Nr. 11. Lykkebjerg.

1748 dør Fæsteren *Christen Christensen* — hans Hustru er død forinden — og efterlader sig 4 umyndige Børn paa henholdsvis 7, 6, 4 og 1 Aar. For de 3 ældste Børn

bliver Gaardfæster Anders Malund m. fl. Formyndere; det yngste maa Gaardens efterfølgende Fæster, Troels Mortensen, forpligte sig til at forsørge.

Troels Mortensen (1710—54), Søn af Morten Pedersen i Gaard Nr. 6, bliver samme Aar — 1748 — gift med *Else Rasmusdatter* fra Gaard Nr. 4. Han dør allerede 6 Aar efter og efterlader sig 3 Døtre:

Anne Marie Troelsdatter, f. 1751. Blev gift med Selvejer Søren Jensen, Nyborg, Langskov.

Maren Troelsdatter, f. 1752. Blev gift med Fæstegmd. Ole Jensen, Aale.

Anne Troelsdatter, f. 1754. Blev gift med Selvejer A. Andersen, Ildved.

Kort Tid efter ægter Else Rasmusdatter *Anders Henriksen* (1730—1814), der da faar Gaarden i Fæste. 1781 overdrages den til deres eneste Barn, *Troels Andersen*, f. 1756, der er bleven kasseret ved Sessionen. Han bliver 1785 gift med Kirsten Mortensdatter, f. 1757, fra Gaard Nr. 4. Hans Moder, Else Rasmusdatter, dør 1788, og Faderen, der da er Aftægtsmand paa Gaarden, gifter sig straks efter med Pigen Karen Jensdatter, Aale Mark.

Troels Andersen køber 1800 en Parcel, 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk., fra Gaard Nr. 10, og Aaret efter sælger han en Parcel, 4 Skp. Hartk., til Michel Pedersen (da Ejer af Nr. 9) og en anden, 5 Skp. Hartk., til Anders Johansen Høgh, der straks igen solgte den til Niels Nielsen.

Troels Andersen gør sig bemærket ved at forbyde sine Børn Brugen af »Den evangelisk-christelige Salmebog«, der er anordnet efter Skoleloven af 1814, og kommer dels derved og dels ved sin Modstand imod Skoleloven paa andre Omraader i Strid med Sognepræsten, Pastor Borup.

Med Kirsten Mortensdatter har han Børnene:

Anders Troelsen, f. 1786, død som Barn.

Morten Troelsen, f. 1789, gift 1816 med sin Morbroders Enke, Johanne Hansdatter, og bliver derved Ejer af Gaard Nr. 4.

Henrik Troelsen, f. 1789, død som Barn.
 Anders Troelsen, f. 1792, død som Barn.
 Niels Troelsen, f. 1794, d. 1878 som ugift Aftægtsmand i Fødegaarden.
 Niels Troelsen, f. 1797.
 Henrik Troelsen, f. 1803. Gaardejer i Nyborg, Langskov Sogn.

1820 opretter Troels Andersen og Hustru følgende Testamente:

»Vi underskrevne Troels Andersen og Hustru Kirsten Mortensdatter, da Alderdom og Svaghed daglig hos os tiltager, har vi besluttet, hvorledes vores Formue og Ejendom efter vor Død skal deles mellem vore Børn, som er 4 Sønner, i Kraft af den Fuldmagt dertil, som hans kgl. Majestæt allernaadigst har givet mig og alle Selvejerbønder, saaledes:

Niels Troelsen, den yngre af det Navn, faar Gaarden. Morten Troelsen, Niels Troelsen og Henrik Troelsen skal hver have udbetalt 330 Rdl. Vi forestaar selv Bedriften indtil vor Død, med mindre siden andet bestemmes.

Troels Andersen. Kirsten Mortensdatter.

Til Vitterlighed:

M. Vissing. Cronius.«

1824 bliver Sønnen *Niels Troelsen*, »den yngre af det Navn«, gift med *Maren Bertelsdatter*, f. 1797, Datter af Gaardejer og Smed Bertel Pedersen i Aale, og 1827 faar han Gaarden tilskødet for 800 Rdl.

Deres eneste Barn er *Troels Nielsen*, f. 1824. Han bliver 1857 gift med *Jensine Olesdatter*, f. 1827, Ole Bødgers Datter paa Banken, og overtager Gaarden. Niels Troelsen og Maren Bertelsdatter dør begge 1861.

Troels Nielsen og Jensine Olesdatter har Børnene:

Niels Troelsen, f. 1858, d. s. A.
 Niels Troelsen, f. 1859, d. 1867.
 Ole Troelsen, f. 1862.
 Maren Troelsen, f. 1864, g. m. Gdjr. Villads Villadsen, Egaa.
 Dorthea Troelsen, f. 1868, g. m. Gdjr. Morten Østergaard, Hornborg.

Troels Nielsen døde 1886. 1888 blev Gaarden flyttet ud paa sin nuværende Plads og fik Navnet Lykkebjerg. 1893 skødede Jensine Olesdatter Gaarden til Sønnen *Ole Troelsen*. Hun døde 1903.

Afbyggerejendomme.

Skovborghus (Holger Madsens).

Skovborghus' Mark har vistnok været en Udmarks-lod til Gaard Nr. 11 og er antagelig den Parcel paa 5 Skp. Hartkorn, som Troels Andersen 1801 solgte til Anders Johansen, der straks igen solgte den til Niels Nielsen.

Niels Nielsen Kjær, der byggede Skovborghus, var født i Føvling 1771. Han var gift med *Karen Kristensdatter*. De havde 3 Børn:

Kirstine Nielsdatter, f. 1806.

Mette Nielsdatter, f. 1807.

Niels Christian Nielsen Kjær, f. 1809. Blev 1835 Ejer af Sporgaard.

Niels Nielsen Kjær døde 1811, og s. A. viedes Ungkarl Christen Andersen af Hammergaard og Enke Karen Christensdatter af Skovborghus.

Christen Andersen og *Karen Christensdatter* boede kun nogle faa Aar paa Skovborghus. 1817 nævnes *Hans Hansen* og *Hustru Maren Nielsdatter* som Beboere af Skovborghus, men de fraflytter Ejendommen samme Aar. Den købes af *Jens Olesen*, Højgaard, der 1818 sælger den til *Mette Kirstine Nielsdatter*, f. 1780, der da er Enke efter Niels Sørensen i Grædstrup og har 4 Børn:

Niels Nielsen, f. 1804. Blev 1834 Ejer af Aale Skovhus.
Jørgen Nielsen, f. 1811.

Anne Kirstine Nielsdatter, f. 1814. Gift 1847 med Hmd. Mads Christensen Kudsk i Smalaale.

Anne Nielsdatter, f. 1818. Gift 1851 med Drejer Jens Nicolaj Knudsen i Aale.

2. Gang blev Mette Kirstine Nielsdatter gift med *Peder Christensen Hatting*, f. 1767. Deres Søn var:

Niels Christian Pedersen, f. 1820. Senere Hmd. og Sadelmager i Aale.

Peder Christensen Hatting døde 1825, og Aaret efter blev Mette Kirstine gift med *Mads Rasmussen* fra Gribstrup, f. 1790. 1837 dør hun saa, og Aaret efter giftede Mads Rasmussen sig med *Anne Kirstine Nielsdatter* fra Grødstrup, f. 1812. De fik 1839 en Søn, Rasmus Madsen. 1846 dør saa Anne Kirstine, og s. A. faar Mads Rasmussen sin tredie Kone, *Kirsten Laursdatter*, der fødte ham 2 Sønner:

Lars Madsen, f. 1847.

Peder Madsen, f. 1850.

Først i Halvtredserne er *Niels Christensen (Kræmer)*, Ejer af Skovborghus. Han blev f. 1816, ægtede 1838 Sidsel Marie Jensdatter (1808—47) og fik hendes Fødested i Smalaale. Efter hendes Død 1847 blev han s. A. gift med Pigen *Elisabeth Pedersdatter*, Aale Mark. Han døde allerede 1856, kun 39 Aar gl.

Niels Kræmer og Sidsel Marie havde Børnene:

Peder Nielsen (Kræmer), f. 1840.

Hanne Kirstine Nielsen, f. 1842.

Peder Nielsen (Kræmer) fik Gaarden tilskødet af Stedmoderen. Men han var brystsvag ligesom Faderen og afstod derfor 1867 Gaarden til *Jens Carl Pedersen* fra Glud, der s. A. blev gift med hans Søster *Hanne*.

1874 solgte Jens Carl Pedersen Ejendommen til Chr. Nyborg og flyttede til Boring. *Chr. Nyborg* solgte 1879 Marken syd for Hjortsvang Vej til Johan Madsen. Marken nord for Vejen blev senere solgt dels til hans Søn Christen Nyborg, Linnerup, og dels til Smed Hans Rasmussen, og Gaarden blev nedbrudt.

Johan Madsen, f. 1854, der 1879 blev gift med Andreas Hansens Datter *Abel Marie*, byggede et nyt Sted paa sin Mark. Han og Abel Marie havde Børnene:

Andreas Madsen, f. 1880. Død som Barn.

Mads Kr. Madsen, f. 1881. Nu Gaardejer i Hvirring.

Holger Madsen, f. 1884. Ejer af Fødestedet.
Ane Madsen, f. 1886. Husbestyrerinde for Broderen
Holger.

Rasmus Madsen, f. 1888. Gaardejer i Ingerslev.
Kirstine Madsen, f. 1891. Gift med Gaardejer Anker
Jakobsen, Vitved.

1923 overdrog Johan Madsen Ejendommen til Søn-
nen *Holger Madsen* og døde s. A.

Jens Rasmussens

er bygget 1894 af Smed *Hans Rasmussen*, der s. A.
blev gift med *Ane Nielsen*. Deres eneste Søn *Jens Ras-
mussen* har nu Ejendommen og driver ligeledes Sme-
deriet.

Jens Jensens Enkes

er bygget af *Ole Jensen Skrædder* og Hustru *Magdalene
Therkelsen*. Efter *Ole Skrædders* Død 1875 købtes Ste-
det af *Søren Jensen*, født 1803, der kom fra Føvling og
blev gift med Enke *Else Marie Pedersdatter*, f. 1829.
Søren Jensen døde 1880, hvorefter *Martin Rasmussen*
købte Stedet, men solgte det igen 1881 til Murer *Jens
Nielsen*, der 1887 solgte til *Jens Jensen* fra Ørum, gift
med *Mette Kirstine Madsen*. *Jens Jensen* døde 1893.

Rasmus Andersens.

Den første Beboer var *Niels Eriksen Høgh* fra Smal-
aale, der ca. 1868 har bygget Stedet. Han solgte det
kort Tid efter til *Ole Storm*, som 1870 solgte til *P. Mik-
kelsen Murer*, der først var gift med *Adolfine Kirstine
Svejstrup*, som døde 1894. Børn:

Mikkeline Mikkelsen, f. 1861. Gift med Murer *Jens
Nielsen*, Aale Vestermark.

Christian Svejstrup Mikkelsen, f. 1865.

Jakob Mikkelsen, f. 1866.

Morten Badse Mikkelsen, f. 1869.

Kirsten Marie Mikkelsen, f. 1870.

Vilhelm Mikkelsen, f. 1873.

P. Mikkelsen blev 2. Gang gift 1898 med *Mariane*

Haarup, Hans Haarups Enke. 1903 solgte han Ejendommen til *Kristen Nielsen*, som 1921 solgte den til *Jens Kristian Andersen (Høgh)*, der 1929 solgte til *R. Andersen*.

Jens Jensens (Aale By).

Da Ole Troelsens Gaard var flyttet ud paa Marken, blev den gamle Gaardsplads med nogle Tdr. Land solgt til Skrædder *Marinus Nielsen*. 1900 købte Marinus Nielsen den saakaldte Lillebrotoft fra Søndergaard, solgte den s. A. til Mikkel P. Mikkelsen og købte af ham i Stedet for Parcellen Mtr. Nr. 28 e, der tidligere havde tilhørt Husmd. Peder Pedersen, Aale (se under Gaard Nr. 10).

Marinus Nielsen, f. 1858, var først gift med *Karoline Nielsen*, Datter af Niels Chr. Rasmussen, Aale. Hun døde 1900. Aaret efter ægtede Marinus Nielsen *Jette Rasmussen*.

Marinus Nielsen solgte Ejendommen til sin Svoger *Søren Rasmussen*, der 1906 solgte den til *Jens Jensen*.

Gaard Nr. 12. Frydensporegaard.

I 1740erne bliver *Jens Olesen* Fæster af denne Gaard. Han er Søn af Ole Pedersen i Gaard Nr. 3 og født 1717. 1743 ægter han *Mette Christensdatter*, men hun dør allerede Aaret efter, og kort efter bliver han gift med *Maren Nielsdatter*, med hvem han har Børnene:

Ole Jensen, f. 1746, der fik Gaard Nr. 9 i Fæste og senere byggede Højgaard.

Niels Jensen, f. 1750, fik 1770 Tilladelse til at rejse til København.

Maren Jensdatter, f. 1752.

Jens Olesen dør 1775, og ved Skiftet opgøres Boets Aktiver til 73 Rdl. og Passiverne til 179 Rdl., saa der er intet til Enken og Børnene at arve. Men da fremstod *Niels Hansen Landsoldat*, trolovet med Datteren *Maren*, og tilbød at overtage Boet, og 1778 faar han Fæstebrev paa Gaarden.

1784 overgaar den til *Søren Jensen Hatting*, f. 1754, fra Linnerup, om hvem det meldes, at han stod først som Landsoldat i 9 Aar under Jydske Regiments Infanteri. Hvorvidt Niels Hansen ikke har kunnet klare den længere, eller om han muligvis er død paa dette Tidspunkt, vides ikke. Hans Enke, Maren Jensdatter, faar 1802 af Broderen Ole Jensen et til Gaard Nr. 9 tidligere hørende Hus tilskødet. 1820 sælger hun det til Datteren, Anne Nielsdatter, og dør Aaret efter. Rimeligvis er Hans Nielsen, Østerlund, f. 1776, ogsaa Barn af Niels Hansen og Maren Jensdatter.

Søren Jensen Hatting er først gift med *Mette Pedersdatter*, som tilforn har været i Ægteskab med Husmand Niels Iversen af Hjortsvang. Som Stedfader for hendes Børn, Iver Nielsen, Johanne, Maren og Anne Nielsdatter, indestaar han for Modtagelsen af deres Fædrearv, som han har modtaget af Lægdsmand Iver Olesen af Aale.

1797 sælger Søren Jensen Hatting Gaarden (Skøde 1799) til *Jørgen Jørgensen*, der først var gift med hans Steddatter *Anne Nielsdatter* og efter hendes Død 1797 ægtede Søsteren *Johanne*.

Men fra 1798 foreligger følgende:

»Underskrevne Iver Nielsen i Aale tilstaa herved, at min Stiffader, Søren Jensen Hatting i Aale, har fornøjet og betalt mig ikke alene for den Arv efter min afdøde Fader Niels Iversen, men ogsaa den Arv efter min nu afdøde Moder Mette Pedersdatter, ialt 200 Rdl., men har tillige solgt mig sin Gaard i Aale for 1400 Rdl.

Iver Nielsen«.

Det kunde jo se ud til, at Søren J. Hatting har solgt Gaarden baade til Jørgen Jørgensen og Iver Nielsen, og det forholder sig maaske ogsaa saaledes, da de to Svogres Forhold til hinanden var saa indviklet, at Præsten ved Udskrivning af Fattigkorn 1803 skriver, at han ej ved at adskille deres Ejendomme. Maaske har de delt Gaarden imellem sig saaledes, at *Iver Nielsen* har faaet Indmarken med Bygningerne, og *Jørgen*

Jørgensen Udmarksparcerne, hvorpaa han har bygget Frydensporegaard. I hvert Fald sælger Iver Nielsen 1806 »Parcelen Nr. 1 af sin forhen iboende, nu nedbrudte Gaard i Aale«, og Jørgen Jørgensen dør 1804 »i en nybygget Gaard paa Aale Mark«. Hans Enke, Johanne Nielsdatter, er da skyldig til Overformynderiet 383 Rdl. 3 Mk., som ved Skifte efter hendes Søster Anne, Jørgen Jørgensens 1. Hustru, tilfaldt dennes Børn, nemlig Søren og Jørgen Jørgensen, Anne Marie og Maren Jørgensdatter, som Pant, bl. a. en Lod fra hendes Mands forrige Gaard i Aale (Nr. 6?).

Samme Aar holdes der efter Johanne Nielsdatters Begæring offentlig Auktion over Frydensporegaard, der sælges til Iver Nielsen for 1920 Rdl. Den staar da for Hartkorn 2 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.

Iver Nielsen har da af den gamle Gaards Indmark solgt Parcel Nr. 2 (Marinus Andersens nuv. Ejendom) til Christen Olesen Gjørtler og Parcel Nr. 3 (Karl Skovmands nuv. Gaard) til Morten Sørensen Malund. Og 1906 sælger han, som ovenfor nævnt, Parcel Nr. 1 (Hans Kr. Hansens nuv. Gaard) til Jens Nielsen, der ægter hans Søster Johanne Nielsdatter.

1812 sælger han Frydensporegaard, som da staar for Hartkorn 3 Td. 4 Skp. 2 Fdk., til sin Stedfader *Søren Jensen Hatting*. Forskellen mellem Gaardens Hartkorn 1804 og 1812 hidrører fra, at Iver Nielsen af den gamle Gaards Indmark beholdt den vestlige Del (nu Frydensborg), som han lagde til Frydensporegaard.

Søren Jensen Hatting, som altsaa nu fik en Del af sin gamle Gaards Jorder, købte 1799, efter at have solgt Gaard Nr. 12, Gaarden Mellembjerre (nu Sofiesminde). 1807 solgte han den og flyttede derefter til Ildved, hvor han boede til 1812. Hans Hustru *Mette Pedersdatter* døde 1897, og s. A. ægtede han *Anne Catrine Jensdatter*.

De havde Børnene:

Mette Marie Sørensdatter Hatting, f. 1798; g. m. Jens Pedersen Malund, Frydensborg.

Jens Sørensen Hatting, f. 1800. Gdjr., Frydensporegaard.

Christen Sørensen Hatting, f. 1803, d. 1820.

Ole Sørensen Hatting, f. 1805, d. 1833.

Maren Sørensdatter Hatting, f. 1809; g. m. Gdjr. Hans Chr. Nielsen Mønster, Aale Mark.

Johanne Sørensdatter Hatting, f. 1812; g. m. Gdjr. Chr. Pedersen Malund, Pedersdal.

Karen Sørensdatter Hatting, f. 1815; g. m. Gdjr. Jens Nielsen, Aale.

Søren Hatting døde 1819, 65 Aar gl. 1833 skødede hans Enke Frydensporegaard, 2 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., til Sønnen Jens Sørensen Hatting, og den ovenfor nævnte Indmarksparcel Nr. 4 og en anden Parcel, 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartk., til Svigersønnen Jens Pedersen Malund.

Jens Hatting bliver s. A. gift med *Dorthe Marie Johansdatter* (1811—99). De fik en stor Børneflokk:

Søren Christian Jensen, f. 1834.

Ole Jensen, f. 1835. Fik nogle Parceller af Frydensporegaard (Jens Larsens Ejendom).

Anne Margrethe Jensen, f. 1839. Gift med sin Fætter Peder Jensen fra Frydensborg.

Andreas Jensen, f. 1841. Fik nogle Parceller af Frydensporegaard (J. Bundgaards Ejendom).

Johan Jensen, f. 1847. Blev Ejer af Frydensborg.

Anne Catrine Jensen, f. 1849. Gift med sin Fætter Søren Jensen.

Niels Jensen, f. 1852. Gaardejer, Aale Vestermark.

Christen Jensen, f. 1854. Gaardejer, Hvolgaards Mark.

Mette Marie Jensen, f. 1857. Gift med sin Fætter Søren Jensen.

Jens Sørensen Hatting døde 1871 og *Dorthe Marie Johansdatter* 1879.

1874 fik den ældste Søn, *Søren Chr. Jensen* Gaarden tilskødet. Han overdrog den nogle Aar efter sin Fætter og Svoger *Søren Jensen*, Frydensborg. Søren Chr. Jensens Broder Johan Jensen fik da Frydensborg.

Søren Jensen, f. 1835, var først gift med Jens Hattings Datter *Anne Catrine*, der døde 1880. 1882 ægtede Søren Jensen hendes Søster *Mette Marie*.

Søren Jensen og Mette Maries eneste Datter *Anne Catrine Jensen*, blev gift med *Hans Sørensen* fra Tørring, som da fik Gaarden overdraget af Svigerfaderen, der døde 1912.

1908 solgte Hans Sørensen Frydensporegaard til *Peter Jensen*, f. 1881, Søn af Gaardejer Niels Jensen i Aale. Han blev 1908 gift med *Kirsten Jørgensen*, Datter af Havemand Niels Jørgensen i Aale.

Afbyggerejendomme.

Hans Kr. Hansens.

Fra Aar 1806 foreligger følgende:

»Iver Nielsen, Gaardmand paa Aale Mark, sælger til Jens Nielsen Parcel Nr. 1 af Hartkorn 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., Gaardsplads med det gamle Ler af den nedbudte Bygning; Stenene, som findes derpaa, forbeholder jeg mig selv. Østre Ende af Lodden fra bemeldte Gaardsplads og Hauge i Vester til Kristen Gjørtlers Jord eller rettere sagt Parcellen Nr. 2; men det anmærkes, at en Markvej for de andre Parcellers Ejere af bemeldte Gaards Jorder skal gaa fra Byen paa Lodden ubehindret, dog paa hvilken Side af Lodden, Køberen vil anvise. Og tillige beholder Troels Andersen den Vej lige som forhen fra hans vestre Gaardsled og tæt ved hans Hus i Sønder paa saa langt bemeldte solgte Lod strækker sig«.

Det fremgaar heraf, at Parcellen har været den inderste Del af Gaard Nr. 12s Indmark.

Hvem ovennævnte *Jens Nielsen* var, ligger ikke rigtig klart. Maaske er han den Jens Nielsen, der 1813 køber Sporgaard, som han 1826 skøder til Chr. Andersen Skouborg. 1832 dør der en Jens Nielsen, 62 Aar gl., Husmand paa Aale Mark, som rimeligvis er den samme, der før nævnes som Ejer af Sporgaard. Han var gift med Jørgen Jørgensens Enke, *Johanne Nielsdatter*, der døde 1831, 62 Aar gl.

Hvor længe Jens Nielsen har haft Gaarden i Aale By, vides ikke. 1825 købes den af *Rasmus Nielsen Smed* (se under Smalaale), der 1829 sælger den til Ole Iversen.

Ole Iversen var født 1801 og ældste Søn af Sognefoged Iver Olesen i Gaard Nr. 3. Han var vanfør, og Faderen regnede ikke rigtig med ham, men skødede allerede 1829 Gaarden til sin yngste Søn, Peder Iversen, der da kun var en Dreng, medens der blev indrettet en Stue i Gaarden til Ole, der blev spidset af med en lille Arvelod. Men dette passede ikke Ole. Han fik sig en Kæreste, *Inger Hansdatter*, giftede sig samme Aar med hende og købte Rasmus Nielsen Smeds Gaard, og Faderen maatte for Skams Skyld tildele ham en større Arvelod. .

Ole Iversen var som nævnt vanfør og tillige brystsvag, men blev dog 55 Aar, inden han døde i 1856. Hans Søn, *Iver Olesen*, f. 1831, fik Gaarden efter ham og giftede sig med *Anne Jensdatter*, f. 1826, Jens Olesens Datter i Gaard Nr. 6. Deres eneste Barn var Inger Kirstine, der er gift med Martin Kristensen i Aale.

Iver Olesen — Lille Iver, som han kaldtes — var brystsvag som Faderen og døde allerede 1861, knap 30 Aar gl. Hans Enke, *Anne Jensdatter*, blev senere gift med Gaardejer Peder Christensen, Pedersdal.

Gaarden blev da solgt til *Niels Peder Rasmussen Smed*, der 1871 skødede den til sin Svingersøn, *Laust Peter Mikkelsen*, f. 1839, der 1869 blev gift med hans Datter *Maren Nielsen*, f. 1845. Deres Børn er:

Mikkel Peter Mikkelsen, født 1870. Gaardejer i Aale.
Ane Mette Mikkelsen, født 1876. Gift med Gdr. P. Pedersen, Søndergaard.

Maren Nielsen døde 1878, og 1879 ægtede Laust P. Mikkelsen *Kirsten Marie Pedersen* fra Hjortsvang.

1887 døde Laust P. Mikkelsen, og Kirsten Marie havde saa Gaarden, til hun 1909 skødede den til *Hans Kristian Hansen*, Gdjr. Anders Hansens Søn, gift samme Aar med *Maren Mikkelsen*, f. 1881, Laust Peters og Kirsten Maries Datter.

Marinus Andersens.

Det fremgaar af Iver Nielsens Skøde af 1806 til Jens

Nielsen, at Parcellen Nr. 2 af Gaard Nr. 12 allerede da ejedes af Christen Gjørtler, som rimeligvis har købt den af Iver Nielsen.

Christen Olesen Gjørtler (1763—1840) var gift med *Zara Knudsdatter*, og de havde 4 Børn:

Ole Christensen Gjørtler, f. 1802. Blev Husmd. paa Aale Vestermark (Martin Jensens Ejendom).

Povl Christensen Gjørtler, f. 1808.

Christine Christensdatter, f. 1812.

Knud Christensen Gjørtler, f. 1817. Først Træskomand i Hesselballe, senere Husmd. og Post i Aale.

1821 nævnes *Chr. Larsen* som Ejer, og maaske han allerede 1818 har haft Ejendommen, var i hvert Fald dette Aar gift og bosat i Aale. Han var Søn af Fæstehusmand Lars Lundfort i Aale og født 1775. Hans Hustru hed *Maren Christensdatter*, f. 1778. De havde 2 Døtre: Mette Marie, t. 1818, og Anne Marie, f. 1822.

1843 sælger Chr. Larsen Ejendommen til Peder Christensen Hvillum og flytter til Sdr. Vissing.

Peder Christensen Hvillum, f. 1799, Søn af Sognefoged Chr. Hvillum, Lindbjerre, havde først en Ejendom i Lundum. Han døde 1850, og s. A. blev hans Enke, *Karen Sofie Sørens datter* gift med Ungkarl *Andreas Peter Hansen* fra Vejle, f. 1823.

1856 skødes Ejendommen til Enke *Ane Mette Jørgensdatter*, f. 1821, gift 1857 med *Hans Sørensen* fra Nim, f. 1822. Deres Børn:

Mette Marie Hansen, f. 1859. Gift med Hmd. P. Buhl, Ferup v. Kolding.

Søren Hansen Berg, f. 1862. Blev Gmd. i Haarup.

1866 købes den af *Søren Maltesen*, der 1874 sælger til *Niels Andersen*. Dennes Søn, Murer *Jens Nielsen*, fik Stedet 1887. Han blev 1881 gift med *Ane Marie Sørensen* og 2. Gang med *Mikkeline Mikkelsen*, Murer P. Mikkelsens Datter. Deres Børn af 1. Ægteskab:

Niels Møller Kristian Nielsen, f. 1882.

Mikkel Peter Nielsen, f. 1884. Murer i Hjortsvang.

Petrine Nielsen, f. 1885.

Ane Marie Nielsen, f. 1887.

Aleksander Elias Nielsen, f. 1889.

1920 solgte Jens Murer Stedet til Maler *N. P. Mortensen*, der 1923 solgte til *Marinus Andersen*.

Karl Skovmands.

Det er nævnt — se Gaard Nr. 2 —, at da Morten Malund 1817 skødede Gaard Nr. 2 til sin Søn, Søren Malund, medfulgte der en Parcel af Iver Niensens Hovedparcel af Jørgen Jørgensens forrige Gaard i Aale. Denne Parcel blev 1806 af Iver Nielsen solgt til Morten Malund og har altsaa været den 3. Parcel af Gaard Nr. 12s Indmark.

Det er ogsaa fortalt, at Peder Sørensen Malund, Gaard Nr. 2, ombyttede en Lod med Peder Hansen i Gaard Nr. 8. Den Parcel, Peder Malund fik, er den Del af Karl Skovmands Mark, der ligger ved Hjortsvangvejen mellem Anton Bigums og Ejnar Pedersens Jorder.

1856 solgte Søren Malunds Enke begge Parceller samt en Engparcel, der da fik Mtr. Nr. 5 c og ansattes til 1 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, til *Niels Christensen*, f. 1820, gift 1856 med *Maren Bundgaard* fra Ølholm, f. 1817. Deres Datter *Nielsine Christensen*, f. 1862, blev 1903 gift med *Theodor Bitsch*, der da fik Gaarden tilskødet.

1917 solgte han den til *Peter Skovmand* fra Aale Skovhus, der 1922 overdrog den til sin Broder, *Karl Skovmand*.

Frydensborg.

1833 solgte Søren Hattings Enke de 2 yderste Parceller af Gaard Nr. 12s tidligere Indmarkslod, 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. gl. Hartkorn, til *Jens Pedersen Malund*, der 1829 var bleven gift med hendes Datter *Mette Marie Hatting*, f. 1798.

Jens Pedersen Malund var Søn af Peder Nielsen Malund, Petersdal, og født 1799. Han og Mette Marie havde 2 Døtre og 2 Sønner:

Ane Catrine Jensdatter, f. 1830. Gift med Husmd. Peder Andersen (Grynmaler), Aale Mark.

Birgitte Jensdatter, f. 1832. Gift med Gmd. Niels Madsen, Grædstrup.

Peder Jensen, f. 1835. Blev Gmd. paa Aale Vestermark.

Søren Jensen, f. 1837.

Jens Pedersen Malund døde 1875; Mette Marie 1882.

Den yngste Søn, *Søren Jensen*, fik Gaarden (ved Matrikuleringen 1844 Hartkorn: 7 Skp. 3 Fdk. 2¹/₄ Alb.) Han var først gift med sit Søskendebarn Ane Cathrine Hatting, f. 1849, d. 1880 og derefter med hendes Søster, Mette Marie Hatting, f. 1857.

1882 solgte han Frydensborg til sin Svoger, Johan Jensen Hatting og overtog Frydensporegaard.

Johan Jensen Hatting, f. 1847, d. 1922, blev gift med *Marie Pedersen* (1862—1917), Datter af Husmd. Peder Andersen, der ejede det saakaldte Grynmalersted paa Aale Vestermark, som nu forlængst er nedlagt.

De fik 2 Sønner:

Jens Jensen, f. 1883. Har nu en Ejendom i Klovborg.
Niels Peder Jensen, f. 1887. Blev 1917 Ejer af Frydensborg.

Boelssted Nr. 1.

For 200 Aar siden havde Ladefoged *Jørgen Jørgensen* dette Sted i Fæste. Han døde 1755 og efterlod sig 2 Sønner:

Johan Rudolf Jørgensen, f. 1717, der fik Stedet i Fæste efter Faderen, og

Frederik Chr. Jørgensen, f. 1724, der 1754 blev Fæster af Gaard Nr. 1.

Johan Rudolf Jørgensen var en betydelig og anset Mand. Han var saaledes Sognefoged, og forøvrigt træffer vi hans Navn mange Steder. 1751 blev han gift med *Anne Jensdatter*, der døde 1778 og efterlod

ham 2 Sønner, Jørgen Christian og Jens, men ingen af dem hører vi noget om senere.

Johan Rudolf oplevede at blive Selvejer; han døde 1795. Den næste Ejer af Stedet hed *Peder Nielsen* (1743—1811). Hans Datter *Maren* blev efter Faderens Død gift med *Ole Olesen* (1784—1841), der køber mere Jord til Ejendommen, saa det bliver en lille Gaard.

1824 sælger han Bygge- og Haveplads til Sognefoged Iver Olesen for 15 Rdl. og har da antagelig bygget Gaarden op paa den Plads, hvor nu Karl Jensens Gaard ligger.

Ole Olesen og Maren Pedersdatter havde 3 Døtre:

Anne Marie Olesdatter, f. 1812.

Ellen Marie Olesdatter, f. 1814.

Kirsten Marie Olesdatter, f. 1817.

1836 bliver den ældste Datter *Ane Marie* gift med *Rasmus Nielsen Skousbøll* fra Sletbjerg, f. 1814, der da faar Gaarden overdraget af Svigerfaderen.

Rasmus Skousbølls og Ane Marie Olesdatters Børn:

Inger Rasmussen, f. 1837. Gift med Restauratør P. Nielsen, Horsens.

Anders Rasmussen, f. 1838. Husmand, Aale Kær.

Maren Rasmussen, f. 1840. Ugift.

Niels Rasmussen, f. 1842.

Ellen Marie Rasmussen, f. 1844. Gift med Træsko-
mand Therkel Nielsen, Horsens.

Ole Rasmussen, f. 1848. Snedker i Aale, senere i
Tørring.

Mette Marie Rasmussen, f. 1850. Gift med Gdjr. Anton
Andersen, Ildved.

Rasmus Skousbøll overdrog i sidste Halvdel af Tred-
serne Gaarden til Sønnerne *Anders* og *Niels Rasmussen*.
Niels Rasmussen døde imidlertid kort derefter, og
Gaarden blev da solgt til *Ole Nielsen*, bedst kendt
under Navnet *Pump-Wolle*. Hans Hustru hed *Maren*
Thomassen. Deres Børn:

Thomas Olesen, f. 1855. Gartner i Kolding.

Karen Olesen, f. 1858.

Anders Olesen, f. 1860. Skomager i Kolding.

1875 solgte Pump-Wolle Gaarden til *Niels Jensen*. Gaardens Indmark blev da sammenlagt med Nabo-gaardens Indmark (Boelssted Nr. 2), og de fleste af Udmærksparcellerne blev frasolgte.

Rasmus Skousbøll og Hustru fik deres Aftægt fra Gaarden; han døde 1877, hun 1885.

Boelssted Nr. 2.

1732 døde Fæsteren af dette Sted, som da kun var et Husmandssted og laa paa den Plads — ved Siden af Elektriiker Kr. Hansens Hus — der nu ejes af Kommunen og anvendes som Skolehave. Han hed *Otto Jensen*, og hans Efterfølger blev hans tidligere Nabo, Fæster af Gaard Nr. 6, *Morten Pedersen*, der s. A. overlod Gaarden til sin ældste Søn, Peder Mortensen, og giftede sig straks efter med *Else Olesdatter*.

1748 overlader han Stedet til Sønnen *Jørgen Mortensen*. 1769 faar Michel Andersen »Boelsstedet, 4 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartk., som Jørgen Mortensen er fradød og Enken *Maren Mortensdatter* formedelst Svagthed og Uformuenhed ej længere kan besidde«.

Michel Andersen var Søn af Anders Michelsen Malund i Gaard Nr. 7 og født 1742. Han var gift med *Anne Margrethe Henriksdatter* (1743—1820), og de havde 2 Døtre:

Maren Michelsdatter, f. 1775.

Karen Michelsdatter, f. 1778.

Michel Andersen bliver Selvejer i 1791 og køber en Del Jord til Ejendommen.

1805 bliver hans Datter *Maren* gift med *Niels Andersen Bødker*, som Aaret efter faar Skøde paa Ejendommen, som nu har 1 Td. 3 Skp. 0 Fdk. 2 Alb. Hartkorn.

Niels Andersen Bødker (1776—1841) var ældste Søn af Anders Nielsen Bødker i Gaard Nr. 5. Han og Maren Michelsdatter fik 5 Børn:

Anne Margrethe Nielsdatter, f. 1806. Gift med Boelsmand Hans Eskildsen, Bolskov.

Anders Nielsen, f. 1807.

Anne Cathrine Nielsdatter, f. 1810. Gift med Boelsmand Anders Hansen, Aale v. Mark.

Michel Nielsen, f. 1813, d. 1881 som Aftægtsmand i Fødegaarden.

Jens Nielsen, f. 1817. Blev 1842 gift med *Karen Sørens datter Hatting* fra Frydensporegaard, f. 1815, og faar 1845 Gaarden tilskødet af Moderen.

Jens Niensens og Karen Sørens datters Børn:

Niels Jensen, f. 1843.

Maren Jensen, f. 1846. Ugift

Søren Jensen, f. 1848. Husmand, Aale Kær.

Ane Cathrine Jensen, f. 1851. Gift med Boelsmand Søren Olesen, Nørholm.

Oline Andersine Jensen, f. 1858. Gift med Smed Søren Christiansen Bigum, Aale.

1875 afstod Jens Nielsen Gaarden til sin ældste Søn *Niels Jensen*, der s. A. blev gift med *Ane Marie Nielsen*, f. 1847, Datter af »æ' gammel Smed«. Som før nævnt blev Indmarken nu sammenlagt med Boelssted Nr. 1s Indmark. Bygningerne blev nedbrudt undtagen Stuehuset, der blev solgt til Niels Mouritsen. Niels Jensen og Hustru flyttede over i den anden Gaard.

Afbyggerejendomme fra Boelsstederne Nr. 1 og 2.

Nørholm

er bygget omkring ved 1870 af Ole Nielsen (Pump-Wolle) paa hans Udmarkslod. 1874 købtes den af *Søren Olesen*, f. 1842. Søn af Gdjr. Ole Bødker, Banken. Søren Olesen ægtede 1874 Jens Niensens Datter *Cathrine*, f. 1851, og fik saa tillige Svigerfaderens Udmarkslod, der grænsede til Pump-Wolles.

Søren Olesen og Cathrine fik 2 Børn:

Ole Christian Olesen, f. 1874, d. som Barn.

Karen Olesen, f. 1876. Blev 1906 gift med *Niels Han-*

sen Nielsen fra Gribstrup, og de fik da Nørholm. Søren Olesen havde købt en Parcel af Søren Nielsen Snedker, og nu købte Niels H. Nielsen tillige en Parcel af Niels Banks Udmark.

Søren Olesen og Cathrine købte 1906 en lille Ejendom i Aale, hvor Søren Olesen døde 1909. Cathrine solgte derefter Stedet og flyttede igen til Nørholm.

Niels H. Nielsen døde 1919.

(Hans Andersens.)

1841 blev *Anders Hansen*, f. 1809, Søn af Hans Nielsen, Østerlund, gift med Niels A. Bødkers Datter *Anne Cathrine* og fik Svigerfaderens Udmarkslod i Vestermarken, der 1844 fik Matr. Nr. 22 b. Nogle Aar efter købte han fra Hans Hansens Gaard (tidl. Boelssted Nr. 3) Udmarksparcellen 17 c, der grænsede til hans Mark.

Sønnen *Hans Andersen*, f. 1842, fik Gaarden efter ham.

Efter Hans Andersens Død blev den nedbrudt, og Marken delt mellem Karl Kristensen og Søren Bigum.

Jens Jensens, Aale Kær.

1876 blev Jens Niensens yngste Søn *Søren Jensen*, f. 1848, gift med *Birthe Marie Christiansen* fra Pedersdal, f. 1850, og fik 2 Kærlodder, én fra Faderens Gaard og én fra Jens Mouritsens. Det var vist noget nær den daarligste Ejendom i Aale Sogn, Søren Jensen og Birthe Marie her gik ind til; det var knebent nok, den kunde føde 2 smaa Køer. Tilmed var Søren Jensen svagelig af Helbred og kunde ikke magte det strænge legemtlige Arbejde. Men Birthe Marie kunde slide for dem begge, og ved hendes og deres dygtige Børns Hjælp blev Ejendommen drevet op til et Mønsterlandbrug, hvor der nu holdes 2 Heste, 12 Køer og 35 Svin.

Søren Jensen og Birthe Marie fik 5 Børn:

Karen Jensen, f. 1877. Gift med Husmand P. Sørensen, Klovborg.

Kristen Jensen, f. 1880.

Jens Jensen, f. 1882.

Johanne Jensen, f. 1885. Nu Husbestyrerinde for Broderen Jens Jensen.

Jensine Jensen, f. 1889. Gift med Gdjr. Karl Sørensen, Træden.

Søren Jensen døde 1912, Birthe Marie 1915. 1913 fik Sønnen *Jens Jensen* Ejendommen.

Boelssted Nr. 3

laa lige syd for den nuværende Hovedskole. Mange vil endnu kunne huske Kr. Karlsens gamle Stuehus, der var en Rest af det gamle Boelssted.

1728 døde Fæsteren *Jens Michelsen*, og Stedet, der da havde 7 Skp. Hartkorn, overdrages til hans Søn *Jørgen Jensen*, der havde det i Fæste til sin Død 1773. Aaret før var Jørgen Jensens Datter *Abelone* bleven gift med *Niels Pedersen Halle*, og denne faar nu Stedet i Fæste. Om hans Stridigheder med de Aale Gaardmænd, der nægtede at give ham Skøde paa hans Sted, er der fortalt under Afsnittet om Udskiftningen. 1793 sælger han Boelsstedet, der da havde ca. 5 Skp. Hartkorn, til Hans Hansen fra Horsens og gaar paa Aftægt. Han døde 1826, 84 Aar gammel.

· *Hans Hansen* (1756—1840) og Hustru *Dorthe Jørgensdatter*, Boelsmand Jørgen Mortensens Datter, havde 3 Børn:

Karen Marie Hansdatter, f. 1794.

Hans Hansen, f. 1795.

Jørgen Hansen, f. 1797. Blev Gaardejer i Hatting.

1825 skøder Hans Hansen Ejendommen til Sønnen *Hans Hansen*, der 1827 bliver gift med *Mette Marie Michelsdatter* fra Ringkøbingegnen.

Hans Hansen jun. dør allerede 1843 og efterlader sig Steddatteren

Maren Isaachsdatter, f. 1822, og Sønnerne

Hans Hansen, f. 1828. Blev Gaardejer i Eriknaur.

Mikkel Chr. Hansen, f. 1834. Blev Gaardejer i Hatting (Sognefoged Hans Hansens Fader).

1844 blev Gaarden — der ved Matrikuleringen s. A. ansattes til 1 Td. 2 Skp. 0 Fdk. 1 Alb. Hartkorn — solgt ved Auktion og senere udparcelleret:

Mtr. Nr. 17 a med det gamle Stuehus solgtes Ditlev Karlsen. Efter hans Død fik hans Søn Christian Ditlev Karlsen Huset.

Mtr. Nr. 17 b solgtes til Sadelmager Niels Christian Pedersen.

Mtr. Nr. 17 c solgtes til Husmand Anders Hansen, Aale Vestermark.

Mtr. Nr. 17 d solgtes til Husmand Peder Jørgensen.

Afbyggerejendomme.

Jakob Kyeds.

Sadelmager *Niels Chr. Pedersen*, f. 1820, der byggede Stedet, var Søn af Peder Christensen Hatting og Hustru Mette Kirstine Nielsdatter, Skovborghus, og altsaa Halvbroder til Niels Nielsen, Aale Skovhus. 1852 blev han gift med *Maren Sørens datter*, f. 1825. Deres Børn:

Søren Peder Nielsen, f. 1853.

Mette Kirstine Nielsen, f. 1857.

Mette Kirstine blev 1882 gift med *Henrik Nielsen Uhrmager*, f. 1861, som da fik Ejendommen af Svigerfaderen, der døde 1884. Aaret efter døde hans Datter Mette Kirstine. Henrik Uhrmager blev 2. Gang gift med *Elisabeth Katrine Mortensen*. 1895 døde han, kun 34 Aar gl. 1896 blev hans Enke gift med Karetmager *And. J. Andersen*, der Aaret efter solgte Ejendommen til *Jakob Kyed*, gift 1897 med *Martine Bonde*.

Kr. Andersens.

Peder Jørgensen, f. 1828, der købte Parcellen 17 d, ægtede 1854 *Helene Jensen*. 1861 solgte han Stedet til *Niels Kr. Sørensen Uhrmager* og købte af Jens Chr. Josefsen den yderste Lod af Boelssted Nr. 4 s tidligere Indmark.

Niels Kr. Uhrmager solgte 1872 til Slagter *Niels Pe-*

ter *Kristensen*. Niels Peter *Kristensen* og Hustru *Bodil Nielsen* havde Børnene:

Maren Kirstine, f. 1874.

Charlotte, f. 1877.

Sørine, f. 1881.

Nielsine, f. 1884.

Niels, f. 1886.

Bodil Nielsen døde 1895. Niels P. *Kristensen* blev 2. Gang gift med *Ane Else Andersen*. De fik en Søn, *Botha*, f. 1905.

1912 overdrog Niels Peter *Kristensen* Ejendommen til Sønnen *Niels Kristensen*. Denne døde et Aars Tid efter, og Ejendommen købtes da af *P. Sørensen*, som solgte til *Margrethe Nielsen*, der 1917 solgte til *Hans Jakob Jensen*. Denne solgte s. A. til *Jens Chr. Ingvorsen*, som havde Stedet til sin Død 1929. 1930 solgte hans Enke det til *Kr. Andersen*.

Aale Skovhus

var fra gammel Tid af Navnet paa Skovfogedboligen. Det laa dog ikke paa den Plads, hvor Gaarden af samme Navn nu ligger, men »udi Aale Skovs østre Side« — vistnok omtrent, hvor Sofielysts Avlsbygninger ligger. Skovfogden svarede ingen Landgilde, men maatte som Vederlag for Fæstet føre Opsyn med Skoven og Mosen. I en Indberetning om Præsteembedets Indtægter Aar 1772 staar: »Aale Skovhus have intet Jord, det den som en Villighed bruger af Aale Bys Mark, deraf leverer den Kjærven in natura, der i Penge kan beregnes til 2 Mk.«

I 1720erne hed Skovfogden *Morten Jensen*. Han efterfulgtes i 1750erne af sin Søn *Frederik Chr. Mortensen* (1722—84), der var gift med *Maren Madsdatter* (1732—1802). Deres Søn *Mads Frederiksen*, f. 1761, blev Tjener hos Kammerherre *Holger Sehested* — der da boede paa *Herningholm* — købte senere Gaarden *Holtbjerg* af ham og antog Familienavnet *Schou*.

En Datter af Frederik Chr. Mortensen, *Sidsel Frederiksdatter* (1758—1818), blev 1784 gift med *Jens Madsen* (1754—1825), der var Søn af Fæstehusmand Mads Pedersen i Aale. Jens Madsen blev Skovfoged efter Svingerfaderens Død 1784, og derom kan i Bjerregaards Fæsteprotokol læses følgende:

»Jens Madsen, som haver mig nu en Del Aaringer tjent og stedse opført sig som et skikkeligt Menneske, fæster Skovhuset, beliggende udi Aale Skovs østre Side, med det tilhørende Agerland, som nu sidst afdøde Skovfoged Frederik Chr. Mortensen og hans Formand Morten Jensen havde, passer paa, at intet Tyveri, hemmeligt eller aabenbart, foregaar i Skov eller Mose. — —

H. Sehested.«

Ved Aale Bys Udskiftning 1794 skødede Hans Hansen til Jens Madsen »en Parcel, der støder med den ene Ende til Anders Bødkers Indmarkslod og med den anden Ende paa Sædevejslodden«. Det er Niels Skovmands Hovedparcel, Mtr. Nr. 25, her er Tale om, saa paa samme Tid er Aale Skovhus rimeligvis opført paa sin nuværende Plads.

Navnet Skovmand er rimeligvis lige saa gammelt som Navnet paa Skovfogedboligen; i hvert Fald benævntes baade Jens Madsen og hans Svingerfader med det.

Jens Madsen og Sidsel Frederiksdatter havde 2 Børn:

Sønnen Holger Jensen (Schou), f. 1785, blev Lærer i Borbjerg ved Holstebro.

Datteren *Edel Margrethe Jensdatter*, f. 1787, blev 1815 gift med *Christian Jensen*, f. 1785, der 1820 fik Ejendommen tilskødet af Svingerfaderen.

Jens Madsens Børn var opkaldt efter Herskabet paa Bjerregaard, Holger Sehested og Hustru Edel Margrethe Gersdorff, og Navnene Holger og Edel Margrethe bæres endnu af mange af Jens Madsens Børns Efterkommere.

Christian Jensen (Skovmand) og Edel Margrethe Jensdatter havde 5 Børn:

Sidsel Marie Christiansdatter, f. 1818.
 Jens Jørgen Christiansen, f. 1822. Husmand paa Hau-
 bjerre Mark.

Marie Elisabeth Christiansdatter, f. 1825.
 Jens Frederik Christiansen, f. 1827. Husmand i Smal-
 aale.

Holger Christiansen, f. 1829. Husmand paa Aale
 Vestermark.

1834 døde Christian Skovmand, og s. A. ægtede hans
 Enke »Ungkarl Niels Nielsen, tjenende paa Stougaard,
 30 Aar gl.«

Niels Nielsen var født i Grædstrup, hvor Faderen
 Niels Sørensen havde en Ejendom. Niels Sørensen døde
 1818, og s. A. købte hans Enke, Mette Kirstine Niels-
 datter, Skouborghus paa Aale Mark. Hun blev 2. Gang
 gift med Peder Christensen Hatting og 3. Gang med
 Mads Rasmussen.

Niels Skovmand og Edel Margrethe Jensdatter havde
 ingen Børn. Hun døde 1856, og samme Aar blev Niels
 Skovmand gift med Ole Bødkers Datter paa Banken,
Anne Marie Olesdatter, f. 1822. Deres Børn er:

Ole Nielsen Skovmand, f. 1857.

Edel Margrethe Nielsen, f. 1860. Gift med Jens Peder
 Jensen, Klovborg.

Ole Skovmand fik Skovhuset efter Faderens Død. 1885
 blev han gift med *Anne Kirstine Mouritsen*, f. 1857, Gdjr.
 Jens Mouritsens Datter i Aale. Deres Børn:

Niels Skovmand, f. 1886.

Maren Skovmand, f. 1888.

Anna Skovmand, f. 1890.

Mourits Skovmand, f. 1892, d. 1929. Telegrafist, Hel-
 singfors.

Peter Skovmand, f. 1894. Gaardejer i Glud.

Karl Skovmand, f. 1897. Gaardejer, Aale Vestermark.

Anne Kirstine Mouritsen døde 1897. Efter hendes
 Død holdt Edel Margrethe Nielsen, der var bleven
 Enke, Hus for sin Broder. 1923 overdrog Ole Skov-
 mand Skovhuset til Sønnen *Niels Skovmand* og købte
 et Hus i Aale, hvor han og Margrethe nu bor.

Boelssted Nr. 4.

Da *Jørgen Christensen Bødker* 1740 maatte gaa fra Gaard Nr. 1, fik han dette Boelssted i Fæste.

Jørgen Bødker var Broder til Niels Bødker i Gaard Nr. 5 og til Jens Bødker i Gaard Nr. 7. Han var gift med *Karen Madsdatter* og de fik Børnene:

Mads Jørgensen Bødker, f. 1739. Husmand i Aale.
Maren Jørgensdatter, f. 1742.

Christen Jørgensen Bødker, f. 1747. Havde et Par Aar Gaard Nr. 8 i Fæste. Nævnes senere som en af de Smalaale Husmænd.

Nicolaj Jørgensen Bødker, f. 1750. Om hvem vi skal høre nedenfor.

Mette Kirstine Jørgensdatter, f. 1754.

Anne Catrine Jørgensdatter, f. 1756.

Jørgen Bødker døde 1761. Karen Madsdatter blev kort efter trolovet med *Niels Olesen*, Ole Pedersens Søn i Gaard Nr. 3, og han fik Fæstebrev paa Stedet, men døde straks efter. Den næste Fæster hed *Ole Jensen*. 1773 faar *Nicolaj Jørgensen* iflg. Bjerregaards Fæsteprotocol »et Boelssted, 5 Skp. 1 Fdk. 2 $\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn, som Ole Jensen sidst havde«.

Nicolaj Jørgensen var Søn af Jørgen Bødker og fik altsaa sit Fødested i Fæste. Han bliver dets første Selvejer og har det til 1804, da han sælger det til *Jens Pedersen Snedker*, der sælger det 1812 til Troels Andersen m. fl. Gaardmænd i Aale.

Gaardmændene ejede derefter i en Række Aar Stedet og udlejede det til forskellige Smede. *Rasmus Nielsen Smed* kom 1817 fra Klovsborg og var Bysmed til 1825, da han købte den Hans Kr. Hansen nu tilhørende Gaard. Derefter kom *Niels Nielsen Skousbøll* fra Sletbjerg og var Bysmed til 1841, da han flyttede til Flemming.

1841 solgte Gaardmændene Ejendommen til Rasmus Smeds Søn *Niels Peder Rasmussen* — kendt under Navnet »æ gammel Smed« —, der drev baade Smederiet og Landbruget. Han solgte Stuehuset ved Gaden til

Væver *Hans Henrik Schmidt* (gift II 1863 med Ane Kattrine Hansdatter, »Lille-Trine«, som overlevede sin Mand i mange Aar) — og byggede derefter et Boelsted paa sin Mark, som han 1860 solgte til *Jens Chr. Josefsen*. 1866 solgte Jens Chr. Josefsen den nordligste Del af Parcellen til Søren Olesen og byggede paa den tilbageværende Del den Ejendom, Steffen Bruun nu har. Og endnu engang skilte Jens Chr. Josefsen Marken i 2 Dele, solgte den nordligste Del med Bygningerne til Therkel Nielsen Smed og byggede paa den sydligste. Denne Ejendom solgte han til Peder Jørgensen, der senere solgte den til Slagter N. P. Kristensen, som lagde den ind under sin tilgrænsende Ejendom (nu Kr. Andersens). Jens Chr. Josefsen købte endelig tilsidst Faldborg, hvor han døde 1889.

Søren Olesen, der 1866 købte den nordligste Del af Parcellen, var 1863 Tjenestekarl i Aastedbro og blev da gift med Enke Sofie Abrahams, Margrethelund. Hun døde 1865, og Søren Olesen blev Aaret efter, da han købte Stedet i Aale, gift med *Mette Kirstine Nielsen*.

Ca. 1870 solgte Søren Olesen Stedet til *Jens Jørgensen Løve*. Han var gift med *Mette Marie Jakobsen*. Deres Børn:

Niels Jakob Jensen Jørgensen, f. 1869.

Maren Jørgensen, f. 1871.

Kirsten Marie Jørgensen, f. 1874, d. som Barn.

Jørgine Marie Jørgensen, f. 1879.

Kirsten Marie Jørgensen, f. 1879.

1904 solgte Jens Løve Stedet til Murer *P. Mikkelsen*, der 1906 solgte det til *Søren Olesen* (tidligere Ejer af Nørholm). Efter hans Død 1909 blev Stedet nedlagt og Marken delt mellem Martin Kristensen, Jakob Kyed og M. P. Mikkelsen.

Steffen Bruuns Ejendom,

der blev bygget 1866 af *Jens Chr. Josefsen* og af ham solgt til *Therkel Smed*, købes efter dennes Død af *Hans*

Pedersen, der 1899 solgte den til *Marius Jensen*. Han solgte 1906 til *Simon Jensen*, der 1911 solgte til *Jens Peder Ulstrup*, af hvem *Steffen Bruun* købte Ejendommen i 1917.

De ældste Huse i Byen.

Henrik Sørensens.

1844 ejedes Huset, der laa paa Mtr. Nr. 45, af *Ole Gjørtler*, om hvem foran er fortalt. Han har rimeligvis solgt det til Væver *Hans Henrik Schmidt*, som i hvert Fald boede der omkring 1850. Han solgte til Gartner *Ulkjær*, og efter ham kom *Rasmus Knudsen*, der sidst i 60erne solgte til *Niels Mouritsen*, men forbeholdt sig dog som Aftægtsbolig et Par Værelser i Husets vestre Ende. Han døde 1880.

Niels Mouritsen og Hustru *Maren Oline Hansen* drev Købmandsforretning der til ca. 1875, da de solgte til *Hans Lundgaard*, som fortsatte Købmandsforretningen og nogle Aar efter solgte til *Jens Dahl*. 1884 solgte *Jens Dahl*, efter at have flyttet Forretningen over i sit ny Hus ved Siden af, Huset til Væver *Thomas Hansen*. Ca. 1900 solgte han til det *Søren Peter Henriksen*, og efter hans Død købtes det af Barber *Henrik Sørensen*, der byggede det ny Hus.

Martin Jensens

ejedes 1844 af *Jens Sørensen Sommer* (1774—1859), der var den første Landpost her i Aale. Han var gift med *Mette Mortensdatter* (1784—1846). Deres Plejedatter *Ane Kirstine Nielsdatter*, f. 1807, blev gift med *Anders Jensen Mariager* (1797—1867), som fik Huset efter Svigerfaderen. *Anders Mariagers* og *Ane Kirstine Sommers* Søn *Jens Andersen (Sommer)* faldt i Krigen 1864, og hans Søn, *Anders Mikael Andersen* blev da opdraget hos Bedsteforældrene. *Ane Kirstine Sommers* solgte 1885 Huset til Enke *Ellen Marie Rasmussen*, men boede dog der til sin Død 1890.

Ellen Marie Rasmussen var Datter af Gaardejer Rasmus Nielsen Skousbøll og Hustru Ane Marie Olesdatter i Aale og født 1844. Hun blev gift med Træskommand Therkel Nielsen, og de boede først i Sdr. Aldum, men flyttede derefter til Horsens, hvor Therkel Nielsen døde 1880. Ellen Marie flyttede da til Aale og boede hos Moderen til dennes Død 1885, hvorefter hun saa købte Ane Kirstine Sommers Hus.

Therkel Nielsen og Ellen Marie havde 4 Børn:

Niels Martinus Nielsen, f. 1876. Købmand i Holte.

Agnes Nielsen, f. 1878. Har et Hjemmebageri i Søvind.

Helga Nielsen, f. 1879. Sygeplejerske, Søvind.

Thora Nielsen, f. 1880.

Ellen Marie Rasmussen døde 1900. Huset blev da solgt til fhv. Gaardejer *Henrik Mortensen*. Efter hans Død købtes det af Landpost *Anders Mikael Andersen*, f. 1861, Jens Andersen (Sommers) Søn. Han var først gift med *Maren Kristiansen*. Deres Børn er:

Alfred Andersen, Smedemester i Hjortsvang.

Dagny Andersen.

2. Gang blev A. M. Andersen gift med *Juliane Frandsen*.

A. M. Andersen byggede det nye Hus. Han døde 1922. Juliane blev 2. Gang gift med Bilejer *Martin Jensen*.

Peter Frandsens.

1844 ejedes det af Skrædder *Jens Jørgensen* og *Kirstine Sørensen Halle*. Jens Jørgensen (1779—1845) var gift med *Frederikke Christiane Ulriksdatter* (1779—1861) og havde først én af Parcellerne i Smalaale, hvor han boede 1808. Men 1815 benævnes han som Indsidder i Aale. Formodentlig har han faaet Huset i Aale efter sin Svigerfader Ulrik Chr. Jensens Død 1826.

Jens Jørgensen og Frederikke fik 5 Sønner:

Jørgen Christian Jensen, f. 1810.

Frederik Christian Jensen, f. 1814.

Anders Jensen, f. 1815, der blev Ejer af Mariesminde.
Ulrik Chr. Jensen, f. 1818.

Lauris Andreas Jensen, f. 1821, der blev Skrædder i
Tørring.

Ulrik Chr. Jensen fik Halvparten af Huset efter Faderen, der ^{22/11} 1845 »faldt om og døde helt pludselig; var Dagen før helt vel«. Kirstine Halle havde fremdeles den anden Halvpart.

Ulrik var Skrædder og Havemand. Hans Kone hed *Ellen Marie Hønsaatter* (1815—86). Efter hendes Død fik Ulrik Husholderske. Han vilde gerne give det Udseende af, at de var Kærester. En Dag skulde de til Horsens at have Ring paa, fortalte Ulrik, »men saa tøv vi da, di wa saa fæel dyster, o' saa kiøwt vi wos effens i stejfaa hver en Spøtt'bakk lissom æ Præstes«.

Med sin Nabo Anders Olesen kom Ulrik svært godt ud af det. Anders Olesen var lun og gemytlig og forstod rigtig at snakke med Ulrik. »Mæ' o' dæ' o' »æ' gammel Smed«, vi vil effens da følle hwerander hen, nær vi dør«, sagde Ulrik en Dag til Anders Olesen. »Ja, a' ska nok still',« svarede Anders Olesen, »men de' æ ett' hiel segge, »æ' gammel Smed« komme, faa ham ka' en ett' rigtig stuel o'«. Den der ikke stillede, blev imidlertid Anders Olesen, for han døde først af de tre, hvorimod »æ gammel Smed« stillede baade til Anders Olesens og til Ulriks Jordefærd.

Efter Kirstine Halles Død fik Ulrik hele Huset. 1892 udlejede han den vestre Ende af det til *Jens Peter Frandsen*, der s. A. blev gift m. *Johanne Nielsen*, og senere solgte han Huset til dem. Han døde 1898.

Bager Kaldals.

Oprindelig laa der paa de 2 Matrikulsnumre 46 og 47 kun ét langt Hus, hvoraf i 1844 *Hans Chr. Pedersen* ejede den østre og *Hans Knudsen Væver* den vestre Del.

Efter Hans Chr. Pedersen fulgte Høker *Hans Madsen*, der 1857 flyttede ud paa Aale Vestermark, og pens. Degn *Vistesen* flyttede da ind. Han døde 1868, hvor-

efter Træskomand *Anders Rasmussen* (Rasmus Skousbølls Søn) fik hans Lejlighed.

Hans Knudsen, der ejede den vestre Ende, døde 1845. Hans Enke *Bodil Hansdatter* solgte den ca. 1854 til sin Søn, Hjulmand *Peder Chr. Henriksen*, men beholdt dog et Par Stuer til Aftægtsbolig.

Ved Branden 1887 brændte Huset, og derefter byggedes de 2 Huse, der nu ligger, og *Anders Rasmussen* boede i det østre og *P. Chr. Henriksen* i det vestre Hus. 1879 solgte *Anders Rasmussen* sit Hus til *Andreas Nielsen*, Højgaard, der igen solgte det til Bager *Anders Peter Nielsen*. Efter ham kom Bager *Slotsgrund*, der 1913 efter *P. Chr. Henriksens* Død ogsaa købte det andet Hus. *Slotsgrund* solgte til Bager *Torben Nielsen* (*Marinus Nielsens* Søn), der efter et Par Aars Forløb solgte til Bager *Andersen*, som solgte til Bager *Kaldal*.

Dorthea Banks.

1891 skødede de Aale Gaardmænd til *Anders Pedersen Ladefoged* et Hus, der laa i Dorthea Banks nuva rende Have. *Anders Ladefoged*, der tillige ejede en af Parcellerne i Smalaale, døde 1821. 1844 ejes Huset af hans Datter *Ane Mette*, der s. A. blev gift med Væver *Mikkel Christoffersen*, der da ejede Børstenbinder *N. P. Nielsens* nuværende Hus. *Mikkel Christoffersens* flyttede 1858 til Smalaale og *Ane Mettes* Hus solgtes til *Rasmus Henriksen*. 1868 ejes det af *Niels Chr. Rasmussen* — »æ Lillemand« —, der vistnok byggede det Hus, Dorthea Bank nu bor i. Han udlejede 1868 3 Fag af Husets vestre Ende til Skolelokale og købte s. A. en Parcel i Aale Kær og flyttede derud. Huset i Aale solgte han ca. 1870 til Gartner *Jens Thomsen Daugaard* og Hustru *Maren Nielsen*, der boede der i mange Aar. Deres Børn:

Mariane Daugaard, f. 1868. Gift med Vognmand *Kr. Thomsen*, Rask Mølle.

Niels Daugaard, f. 1870. Gartner i Uldum.

Vilhelm Daugaard, f. 1872. Rejste til Amerika.

Anton Daugaard, f. 1874. Har et Tøjrenseri i Aarhus.

Ludvig Daugaard, f. 1877. Fotograf i Brovst.

Ane Daugaard, f. 1879. Gift med Hotelvært A. P. Andersen, Ringkøbing.

Marie Damgaard, f. 1882. Gift med Skibskok Larsen, der døde under Krigen.

Ingrid Daugaard, f. 1886. Bor i Aarhus.

Jens Th. Daugaard døde 1901. 1903 solgte Maren Daugaard Huset til *Dorthea Bank*.

Aale By, set fra Vest.

Fot. P. Madsen, R. Mølle.

Hans Hansens.

1791 skødede de Aale Gaardmænd til Mesterskrædder *Ulrik Chr. Jensen* hans iboende Hus i Aale By med Ret til Græsning af en Ko, at betale efter Takst, dog ikke over 1 Rdl. Han sælger det Aaret efter til *Jens Andersen Mariager*, der dør 1818. 1844 ejes Huset af hans Søn *Anders Jensen Mariager*, der et Par Aar efter sælger det til *Jakob Hygum* og fik sin Svigerfader *Jens Sommers Hus*.

Om *Jakob Hygum*, der var Høker og byggede Faldborg, men aldrig kom derud at bo, er foran fortalt. Efter ham kom i 1860erne *Lars Pedersen Skjelborg*, der

fabrikerede nogle »grovsi« fine Træsko. To af hans Sønner blev Malere: Peter i Molgjer og Ivar først i Aale, senere i Odder.

Lars Skjelborg solgte Huset til *Villiam Andersen*. Han solgte det 1921 til *Niels Martinus Nielsen*, som Aaret efter solgte til *Hans Hansen*.

Murer Anders Pedersens

ejedes 1844 af *Niels Jespersen* og *Ole Gjørtler*. Niels Jespersen kom til Aale 1837. I 1860erne ejedes Huset af Væver *Niels Peter Christensen*, hvis Kone *Maren Jensdatter* døde 1877. Peter Væver solgte da Huset til Murer *Peter Knudsen*, f. 1854, Jens Drejers Søn, der 1878 blev gift med *Bodil Catrine Andreassen*.

Peter Knudsen solgte Huset til *Mikael Larsen*, der 1901 solgte til Murer *Anders Pedersen*.

Karl Andersens

ejedes 1844 af *Chr. Larsen*, der havde Marinus Andersens nuværende Ejendom. Omkring ved 1860 købtes det af Tømrer *Jens Peter Hansen*, kendt under Navnet Jens Glarmester. Han var gift med *Ane Kirstine Ditlevsen* og havde 2 Børn:

Sofie Jensen, f. 1857. Gift med Møller Kr. Kristensen, Hvirring.

Hans Jensen, f. 1859.

Ane Kirstine døde 1882, og Aaret efter ægtede Jens Glarmester *Johanne Jensen*.

Jens Glarmester døde 1897, og Huset købtes da af *Anders Sørensen* (tidl. Gilager), der døde der 1924, 94 Aar gl. Hans Søn *Karl Andersen* ejer nu Huset, der beboes af Søren Madsen.

Børstenbinder N. P. Nielsens.

I 1820erne ejedes Huset af Væverpige *Else Mikkelsen*, der døde 1831. 1833 købte Væver *Mikkel Christoffersen* det af hendes Dødsbo. Han solgte det til *Niels Bruun*, hvis Enke *Ane Marie Bruun* døde 1870, hvorefter *Helle-*

Laust havde det til 1873, da han solgte det til Enke *Else Marie Pedersen* og flyttede ud i Aale Kær.

Else Marie solgte 1880 til Skrædder *Marinus Nielsen*, gift s. A. m. *Caroline Nielsen*. Han byggede det ny Hus 1883 og solgte 1900 til Smed *Børge Iversen*, som 1905 solgte til *Jens Andersen Høgh*. Denne solgte til Vognmand *Peter Nielsen*, der nogle Aar efter solgte til *Kristian Hansen*, tidligere Bestyrer af Aale Fattiggaard. Han solgte det til Børstenbinder *Niels Peter Nielsen*.

Sagn og Træk fra Folkelivet.

Cyprianus.

FOR mange Aar siden boede der i Bjerres Mølle en Møller, der ejede »Cyprianus« og forstod at bruge den. Engang havde en arm Bonde fra Aale stjaalet en Stud fra ham. Mølleren fik saa fat i sin Bog og læste heri med det Resultat, at den arme Bondemand midt om Natten og hængende ved Studens Hale blev ført gennem Luften til Møllen med Studen. Saa højt var han tilvejrs, at hans Fødder raslede i Toppen af Træerne i Bjerres Skov.

Da Mølleren lavede mange lignende Ting, begyndte Folk at undres over, hvorfra han havde sin Magt. Saa engang, Mølleren ikke var hjemme, tog Nysgerrigheden Overhaand for Møllersvenden, der listede sig ind og undersøgte sin Husbonds Gemmer. Her fandt han en gammel, forunderlig Bog med store, røde Bogstaver i og gav sig til at læse i den. Det skulde han dog ikke have gjort, for pludselig stod Djævelen hos ham og spurgte, hvad han vilde. Møllersvenden, som jo ikke havde Kendskab til »Cyprianus«, blev nu saa bange, at han slet intet kunde sige. Heldigvis for ham kom i det samme Mølleren hjem. Da han mærkede, hvorledes det var fat, snappede han Bogen og begyndte at læse et andet Sted. Samtidig tog han et Sold og befalede Djævelen at øse Møledammen tom med Soldet. Da Djævelen ikke magtede det, fo'r han op gennem Loftet med et stort Brag og forsvandt.

*

*

*

To Aalemænd kørte en Voldborg Aften fra Salten og efter Brædstrup. Da de kom ned i Saltendal, var der nogle unge Mennesker, der brændte Gadeild, og det var en Tjæretønde, de havde stukket Ild i. Da der var kommen godt Ild, lod de den rende ned ad Bakken, og det blev Aalemændene gruelig forskrækkede over. Saa siger den ene: »Vor Gud han er saa fast en Borg, han er vort Skjold og Værge«. Den anden sagde: »Du maa værge, hvad du værge vil, saa render a' mi'sæel ad Salten til«.

E. T. Kristensen: Danske Sagn.

* * *

Aalemændene havde en temmelig besværlig Næringsvej, da de laa og flakkede om bestandig med Heste og Vogn; men de havde jo Lyst til det. En Aften kom to Aalemænd her til Ry og vilde blive i Kroeret Natten over. De var helt forkomne og vilde gerne have noget varmt i Livet. Men det kunde ikke godt ske lige straks. Ja, det var da ogsaa lige meget, naar de kunde faa noget, saa snart det blev færdigt. Saa kom der en rigtig god Flæskpandekage i Panden. Da den ene ser den, slaar han lige Hænderne sammen over den og siger: »Aah! nu ser det ellers godt ud for os!«

E. T. Kristensen (Meddelt fra Ry).

* * *

En Præst i Aale havde en Søndag prædiket meget strængt. Efter endt Prædiken kom en Bonde ind til ham, og Præsten var meget nysgerrig efter at vide, hvad han vilde. »A' vilde gerne vide, om Præsten ikke ved en Bagdør til at smutte ind i Himmerig ad, for dersom vi skulde gaa den Vej, Præsten prædikede om i Dag, kommer hverken han eller mig der«.

E. T. Kristensen.

* * *

Da Ukrudtsharvningen blev opfundet i Aale.

Henne i Aale var der engang i Fællesskabets Tid en Mand, som havde en Ager her og en anden langt

henne forbi alle de andres. Nu havde han en Knøs ude at køre Harven, og da han var færdig paa den ene Ager, skulde han over til den anden; men saa i Stedet for at køre uden om og bære Harven over, tager han sig for at køre tværs over alle Stykkerne. Da Markmanden nu ser det, sammenkalder han alle By-mænd til Gadestævne og forelægger dem, hvad Straf den Svend skulde have for det. De blev ens om at lade være med at tage Bestemmelsen, indtil Høsten kom, for at de kunde se, hvad Skade han havde gjort. Da nu Kornet blev høstet, viste det sig, at der var meget bedre Byg, hvor han havde kørt over, end alle andre Steder. Karlen blev fri for Bøde, og Bønderne tog dem for efter den Tid at harve deres Bygland paa tvers, saa troede de nu, de avlede meget bedre Byg.

E. T. Kristensen (Meddelt af Kr. Andersen, Rask Mølle).

* * *

Svinehovedet.

Det fortælles, at en Pige i Brejnholm Mølle engang for mange Aar siden i Dølgemaal fødte et Barn, som Mølleren var Fader til og i Hemmelighed gravede ned i Svinegaarden. Men Svinene rodede Barneliget op, og Sagen blev meldt til Herredsfogden. Mølleren vilde have betalt sig fra det; men Herredsfogden dømte ham til som Straf for Forbrydelsen at hænge et røget. Svinehoved op paa Loftet paa en Skorsten, hvorfra det ikke maatte fjernes. Ja, der blev endog i Møllereus Skøde indført en Forpligtelse til stadig at have Svinehovedet hængende i et forsvarligt stærkt Reb.

Flere Gange forsøgtes det at fjerne Svinehovedet Saaledes tog Møllersvenden engang Mod til sig og kastede det i Mølledammen. Men Natten derpaa vaagne han ved Midnatstid og var ilde stedt. Han følte det, som laa der en gruelig Tynge paa ham, Blodet stemmede op i Aarerne, saa han troede, han skulde dø. Og først, da han efter Anspændelse af alle sine Kræfter fik Dynen kastet tilside, kom op og fik Svinehove-

det fisket op og anbragt paa dets gamle Plads, fik han Fred.

Senere prøvede en Mølleforpagter at fjerne det. Et Par Naboer holdt sammen med ham Vagt om Natten for at afvente de eventuelle Følger. Da Klokken slog 12, blev der en forfærdelig Uro over hele Møllegaarden: Døre og Vinduer blæste op, Kreaturerne brølte, og Hestene sparkede. Og først da Svinehovedet igen var bragt paa Plads, faldt der Ro over Brejnholm Mølle.

Svinehovedet fik derefter Lov at hænge i mange Aar. Endelig lod den nuværende Møllejer det mure ned i Grunden under Døren til Mølleriet. Natten derefter blev der et stærkt Skybrud, der foraarsagede stor Skade paa Brejnholm Mølles Mark. Mureren, der havde muret Svinehovedet til, udrød da: »Gud ved, om det alligevel ikke skulde være det Satans Svinehoved, der har været paa Spil!« — Denne Gang hentede man dog ikke Svinehovedet frem igen, og man har da heller ikke siden mærket til nogen Uro eller Ulykker, fordi det blev fjernet fra Skorstenen.

*   *   *

Der omme i Aale Skole blev der sagt til Hjælpe-læreren, at han en vis Aften ikke maatte ligge i det Kammer, som han ellers altid laa i. Men han vilde ligge der alligevel. Et vist Klokkeslet fløj Døren op, og det begyndte at rangere med ham og vilde tilsidst trække Dynen af ham. Men han holdt fast, og da der var gaaet en Tid, forlod det ham og gik ud af Kammeret. — Den forrige Hjælpe-lærer var ogsaa bleven advaret, men laa alligevel der og blev da saa syg, at han døde kort efter.

E. T. Kristensen (Meddelt af Mølleren i Rask).

*   *   *

En Mand i Trebjerre har fortalt E. T. K. om Spøge-riet i Aale Skole saaledes:

Min Morbroder Rasmus Sørensen var engang Skole-mester for Børnene der omme i Aale og var ret godt

lært, men havde ikke nogen Eksamen. Det spøjte slemt i det Kammer, han laa i. Det var en Nat, da kom der en og sloges med ham om Lagenerne og Dynen. Han holdt det vist godt fast, saa det kunde ikke faa det, men det var da nogle Lagener, der var bestemt til at skulle med en i Jorden. — En anden Lærer, der havde ligget der forhen, døde ligefrem af Angest.

* * *

I Aaret 1822 opstod der Ildebrand i et Hus, der laa lige østen for Damgaard i Aale By. I Huset boede en Bødkermester med sin Husholderske og en Bødkersvend. Nu havde Mester et godt Øje til Pigen, men ogsaa Svenden gjorde sine Hoser grønne og syntes at skulle blive den foretrukne. Under Branden vilde Mesteren og Svenden bære et Skab ud; men da Mesteren, som var foran, kom udenfor Døren, lod han Skabet falde, saa det spærrede Udgangen for Svenden. I det samme skred Taget, og Svenden omkom i Luerne. — I Aale Kirkebog staar optegnet Aar 1822, d. 18. Maj: »Bødkersvend Rasmus Nielsen, født i Grumstrup, i en Ildebrand forbrændt, og fandtes Levningerne af ham under Ruinerne«. — Men hvorvidt Bødkermesteren derefter vandt Pigens Hjærte og Haand, har jeg ikke kunnet faa opklaret.

Ved denne Ildebrand brændte de 3 Gaarde: Nr. 4, 5 og 6 og nogle Huse. Hos E. T. Kristensen har jeg fundet følgende, meddelt af Th. Fenger:

I lang Tid lod det, som man ikke kunde faa Bugt med Ilden, der ødelagde en stor Del af Aale By, da Bødkerens Hus brændte. Men saa kom Ejeren af Rask, Hr. Rosted, ridende, og han forstod den Kunst at stille Ild. Han red et Par Gange rundt i Kreds om de brændende Bygninger, og derefter raabte han saa højt, at alle kunde høre det: »Saa skal den Onde ogsaa komme efter Jer, om I ikke slukker!« — De Ord blev lystrede, og inden føje Tid var Ilden slukket.

Den gall' Wonsde.

Onsdag Morgen den 29. Marts 1848 blev der til Beboerne i Aale udsendt en Løbeseddel med Opfordring fra Herredsfogden om, at saa mange som muligt af Mændene skulde møde i Brædstrup inden Middag, da Herredsfogden vilde tale med Jurisdiktionens Beboere om, hvad der eventuelt skulde foretages i Anledning af det i Hertugdømmerne udbrudte Oprør.

Medens Mændene var i Brædstrup, kom der til de hjemmeværende Beboere i Aale en Stafet med det frygtelige Budskab, at Slaverne i Rendsborg Tugthus var brudt ud og i Forening med en Hob tyske Vagabonder paa Vej op igennem Jylland, hærgende, plyndrende og brændende Gaarde af, hvor de kom frem..

Hvad andet var der vel at gøre for de hjemmeværende Kvinder, Børn og gamle Folk end hurtigst muligt faa Bud efter Mændene? Maren Mariager, en gammel Pige paa nogle og halvtreds, paatog sig Hvervet, smed Træsko og Hoser og stak lige durk ad Brædstrup til. Pustende, stønnende og med Tungen ud af Halsen mødte hun paa Donnerup Hede Mændene fra Hjortsvang, der var paa Vej hjemad fra Brædstrup, hvor de forsamlede Mænd af to ridende Stafetter havde faaet Meldingen om Slavernes Fremrykning. Idet Maren Mariager passerede Hjortsvangerne, raabte hun saa højt, hun kunde: »For Gud i Himlens Skyld! kør da endelig, alt hvad Remmer og Tøj kan holde! Der staar 600 Slaver og er ved at sætte Ild paa Stougaard!« Snart kom nu ogsaa Aalemændene kørende for fuld Fart.

Da de var kommen hjem, lod Sognefoged P. Iversen Jens Drejer blæse til Samling paa Skelhøj, hvor Folk snart samledes i store Skarer. Det blev besluttet at forsvare sig af yderste Evne, og Niels Peder Smed (»æ' gammel Smed«) og hans Svoger Anders Olesen blev sat til at lave Høleer om til Vaabenbrug. Niels Peder smedede, saa Sveden haglede ned ad ham, og græd samtidig, som han var pisket.

En Del Koner gemte sig i Dybdal. Maren Mariager og en anden gammel Pige løb ned i »Flasken« (et Engskifte) og gemte sig i Uldum Aakrog. Konen paa Brejnholmgaard skar sig en forsvarlig Madpakke og forlod derpaa Gaarden med de Ord: »Farvel! nu ser I mig aldrig mere!« Effens-Ulriks Moder, Frederikke, kunde ude fra sin Have lige saa grangivelig se den svenske Flaade drage ind ad Skanderborg Landevej! Niels Troelsens Kone, Maren Berthels', sad derimod hele Tiden med den største Sindsro og passede sin Rok.

Naa, efter et Par Dages Forløb blev man jo klar over, at det forfærdelige Rygte intet havde paa sig, og efterhaanden faldt Sindene til Ro. Men den 29. Marts 1848 blev indskrevet i Historien som »den gall' Wonsde«.

*   *   *

Fra Provisorietiden.

Det provisoriske Regimente, Estrup i Foraaret 1885 indledede med sit store Grundlovsbrud, vakte i alle frisinde Kredse en voldsom Harme, der gav sig Udslag i store Protestmøder, Skattenægtelser og Dannelse af Riffeforeninger. Som Modtræk herimod udstedte Regeringen i Efteraaret 1885 provisoriske Love mod Ytringsfriheden og Riffeforeningerne og om Oprettelse af et Gendarmerikorps (de saakaldte »lyseblaa«), ligesom den uden Bevilling begyndte at bygge Fæstningsværker omkring København.

Her i Aale vakte dette et vældigt Røre, og mange nægtede at betale Skat. Følgen heraf blev, at Fuldmægtig Møller og Politibetjent Mølgaard fra Brædstrup mødte her den 18. Februar 1886 for at foretage Udpantning.

De begyndte nederst i Byen hos Smeden Søren Bigum, der i Dagens Anledning havde hejst sort Flag. »Naa, Smed, kan De saa komme frem med Portemonniksen?« begyndte Fuldmægtigen. »A' haar Dæle'me

ingen Niks,« svarede Smeden. Ja, saa maatte de jo pante. I Stuen var alt Bohave fjærnet med Undtagelse af en trebenet Stol, hvorpaa der stod et Fad Mælkegrød. Paa Loftet ovenover rumsterede Smedesvenden uafsladelig med noget gammelt Jern, saa Støvet dryssede gennem Sprækkerne ned paa de høje Herrers pæne Klæder.

Hos Købmand Jens Dahl var der allevegne stuvende fuldt af Folk, saa heller ikke her var der Skrive- eller Siddeplads for Panthaverne. Da Fuldmægtigen havde præsenteret sig og fremført sit Ærinde, sagde Jens Dahl: »Naa, maa jeg saa se Deres Fuldmagt?« En saadan var Hr. Møller ikke i Besiddelse af, men mente, hans Kasket maatte være tilstrækkelig Legimitation. »Jah, det ved jeg skam ikke rigtig,« svarede Jens Dahl, »jeg synes den ligner noget efter en Kuskekasket«. »Kender De saa heller ikke Politiet?« spurgte Fuldmægtigen og pegede paa Betjenten. »Ih, jo!« svarede J. D., «det er jo Pe' Mølgaard, ham har jeg saamænd kendt fra før, han kunde knappe sine Bukser«.

Allevegne, hvor Panthaverne kom, fremlagde Manden, der skulde pantes hos, en udførlig skriftlig Protest, som han forlangte tilført Protokollen. Det tog jo Tid, saa meget mere, som der hverken var Skrive- eller Siddeplads for Panthaverne. Bordene var dækkede med Smørrebrød og Drikkevarer til Sognets Folk, der forud havde besat alle Siddepladser og snart fyldte Stuerne med Tobaksrøg. Der faldt allehaande Bemærkninger til en Hund, der lød Navnet Estrup. Panthaverne besluttede da at lukke Dørene, men det næste Sted, de kom, var alle Døre løftet af.

Efter at have foretaget 12 Udpantninger opgav Panthaverne det for den Dag, men lovede snart at komme igen og da have Gendarmer med. 200 Mennesker fulgte dem paa Vej op over Brunbanken.

To Dage efter kom de saa igen og var ledsaget af 10 ridende Gendarmer. Da de hen paa Eftermiddagen

var færdig med Udpantningen, og Gendarmerne havde fanget Gdjr. Andreas Nielsen, Snedker Ole Rasmussen, Arbejdsmand Hans Brønd, Murer Peter Knudsen og Smedesvend Rasmussen, der under krigsmæssig Bevogtning blev ført til Brædstrup som Arrestanter, faldt der, just som de var komne ud af Byen, omme fra Præstegaarden et Skud. Straks drejede et Par af Gendarmerne Hestene om og galloperede tilbage med dragne Klinger. Manden med Bøssen var imidlertid ikke til at finde, men Gendarmerne fik dog Held til at notere en hel Del uskyldige og forsagte, der under Udpantningen havde holdt sig skjult, men nu, Faren mentes at være ovre, var kommen frem for at se Gendarmernes Hjemfart.

Adskillige Aaleboere blev efterhaanden tilsagte til Forhør i Brædstrup, og foruden de fornævnte blev følgende arresterede: Gdjr. Niels Christensen, Husmd. Troels Christensen, Gaardbest. Kr. Pedersen, Murerne P. Mikkelsen og Anders Pedersen, Husmd. Niels Willert, Skrædder Marinus Nielsen, Skomagerne Ostfeldt og Jens Uhrskov og Købmand Jens Dahl.

Herredsfogden afholdt en Mængde Forhør over dem uden dog at komme nogen Vej med dem. Andreas Nielsen havde sagt »Du« til Politibetjent Mølgaard, og Herredsfogden spurgte, hvordan han dog kunde finde paa det. »Tjaa, hwa',« svarede A. N., »han æ' jo da e' and't end en Buendsøn lissom vi ande«. »Kunde De maaske ogsaa komme i Tanker om at sige Du til mig?« spurgte Herredsfogden. »Ih, nej, Gu' bewaar os! der æ' jo da Faaskel o' en Oberstløjtnant o' saa en Underkopperaal!«

Hans Brønd skulde den første Pantedag have gaet lige i Hælene paa Fuldmægtig Møller og truende holdt en stor Knippel over Hovedet paa ham. Men det kendte naturligvis hverken han eller de andre noget til. »Har De heller ikke hørt noget om det?« spurgte Herredsfogden en Dag Niels Willert. »Jow, a' haar skam saa,« svarede N. W. »Ser vi det, hvem har da

fortalt dem det?» »Ja, a' trower nok, æ' Herredsfowed snakket nowed om'et den anden Daw; hejsen kinder a' e' nowed te' 'et.«

Jens Dahl, der sad paa Vand og Brød, skikkede en Dag Bud til Herredsfogden, at han gjerne vilde have Lov til at sige noget til ham. Herredsfogden gned sig i Hænderne og skyndte sig ind i Arresten. »Aah, det var bare det,« sagde Jens Dahl, »at jeg gerne vilde have Lov at sige Herredsfogden Tak for Mad!«

De fleste af Arrestanterne idømtes 2×5 Dages Vand og Brød. Dommen appelleredes og omsattes til 14 Dages simpel Fængsel; men da havde en Del af dem allerede siddet i Varetægtsarrest i 3 Uger.

Efter Udpantningen fik Aale i nogen Tid Indkvartering af Gendarmer, der skulde genoprette Ro og Orden i den oprørske Stad. Der kunde fortælles mange pud-sige Træk derfra, men det vilde føre for vidt.

Fra Bondefrigørelsen til vore Dage.

I det indledende Afsnit har vi forsøgt i store Træk at give en Oversigt over Aaleboernes Liv og Færd indtil de store Landboreformers Gennemførelse i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Vi har dernæst fulgt de enkelte Ejendomme og deres Beboere fra det Tidspunkt, de træder frem i Historiens Lys, og indtil vore Dage. Og vi vil da til Slut prøve at danne os et Billede af vort lille Samfunds Udvikling gennem de sidste 140 Aar.

I. Landbrugets Udvikling.

De Aale Bønder, der i 1791 og nærmest følgende Aar blev Selvejere, var, paa et Par Undtagelser nær, næppe i Besiddelse af nogen nævneværdig Kapital. I hvert Fald optog de fleste af dem saa store Laan i deres Ejendomme, at de dermed kunde dække hele Købesummen. Og Renterne af disse Laan udgjorde vel snarest et større Beløb end Fæsteafgifterne, saa Overgangen fra Fæste til Selveje bragte dem ikke en øjeblikkelig økonomisk Gevinst. Men Frigørelsen løste de bundne Kræfter. Den Arbejdskraft, de før maatte lægge paa Hovmarken, kunde nu anvendes i deres egen Bedrift. Udmarkerne kunde som Følge af Driftsfællesskabets Ophævelse inddrages under Dyrkningsarealet. De forældede Driftsformer afløstes af Kobbbruget; Kløveren begyndte saa smaat at vinde Indpas, saa Græsmarkerne nu ikke alene gav en bedre

Sommergræsning, men tillige Hø til Vinterfoder. Kornavlen voksede, og Kornpriserne steg; Bønderne fik Driftskapital til Indkøb af bedre Redskaber og Forøgelse af Besætningen; deraf fulgte en bedre Bearbejdning og Gødskning af Jorden o. s. fr. Alt dette i Forbindelse med stadig opadgaaende Konjunkturer; gav i Aarene omkring 1800 Landbruget et mægtigt Opsving. Ejendomspriserne steg til det dobbelte, og mange benyttede Lejligheden til at frasælge Udmarksparcellerne og blev derved i Stand til at afvikle deres Gæld.

Aale Sogns Fysiognomi skiftede i høj Grad Karakter i disse Aar. Østermarksgaardene udparcelleredes fra Bjerre, i Byen udnyttede »Gaardslagtere« som Jørg. Jørgensen og Iver Nielsen de opadgaaende Konjunkturer og øvede Hærværk mod flere af de gamle Gaarde; Boelsmændene blev Gaardmænd, og nye Ejendomme opstod rundt omkring paa Udmarksparcellerne.

Af den daglige Levevis her i Egnen paa den Tid giver Professor Gr. Begtrup i sin »Jordbeskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark Aar 1808« følgende Skildring:

»I Horsenseggen giver Bonden en Karl 14—16 Rdl. i Penge samt 14 Al. Lærred, 8 Al. Vadmel og 1—2 Pd. Uld; en Pige omtrent $\frac{2}{3}$ af denne Løn. I Vestereggen faar Tjenestefolkene gerne Klæderne syede frit af Skrædderen i Huset. En Daglejer faar om Sommeren 1 Mk. og Kosten, i Høsten 24 Sk., om Vinteren 6—8 Sk. Hos Bonden er Lønnen lavere end paa Herregaarde og Præstegaarde, hvor de heller ikke faar de nævnte Ydelser in natura. For Bonden gør Husmanden Arbejde for moderat Betaling eller uden Betaling, thi Gaardmanden kører hans Tørv og andet Arbejde med Hest og Vogn, hvorfor han forlanger god Beværtning: 2—3 Retter varm Mad samt Øl og Brændevin i Overflødighed, ej heller forsmaaes Kaffe og The.

Tjenestetyendes og Daglejeres Fordringer er stegne betydeligt i Løbet af de sidste 20 Aar; de forlanger bedre Kost og tiere Brændevin; men derfor bestiller de ej mere, snarest mindre.

Den daglige Folkeføde hos Bønderne er Øllebrød til Davre samt Tilmad af oplukket Havfisk, Blodpølse, Finkel, Spegesild eller Aal. Middagsmad 2 gode Retter Mad. Aftensmad Grød. Formiddags- og Eftermiddagsmellemmad om Sommeren; kun Eftermiddagsom Vinteren. Brændevin til Mellemmaden. Saltet og røget Ister bruges i Stedet for Kød at koge Suppe og Kaal paa. Der nedsaltes en gammel Vædder og to gamle Faar; Lammene sælges. Af Svinene sælges Siderne.

Paa Herregaarde og Præstegaarde er der mere Afveksling«.

Vort Erhvervslivs rige Udvikling og den store Reformlovgivning standsedes ved Krigen 1807—14. Handelsflaaden blev næsten ødelagt, og Pengevæsenet kom i en sørgelig Uorden. Pengesedlernes Værdi sank fra 1807 til 1813 til $\frac{1}{100}$ af deres Paalydende, saa 1 Td. Rug i 1813 kostede 131 Rdl. (420 Kr.*). Ulykkerne ramte vel ikke i første Omgang Landbruget, der tværtimod i Krigsaarene havde en »gylden« Tid. Korn og Kvæg kunde afsættes til svimlende Priser, og en alm. Gaardmand kunde betale al sin Gæld med et Par Heste. En Del benyttede ogsaa Tiderne dertil, men mange »regnede ikke den Smule Gæld, men søgte at komme af med Pengene og købte for dem Ejendomme, Varer eller andre reelle Værdier«. Som et Eksempel paa Tidens forvirrede Pengeforhold kan anføres en Hotelregning fra 1813: 2 Kopper The 20 Rdl., 2 Snapse Rom 16 Rdl., Fisk 10 Rdl., Smørrebrød 4 Rdl., 2 Lys 4 Rdl., Middagsmad 12 Rdl., Øl 8 Rdl., Logi 12 Rdl., ialt 86 Rdl. (275 Kr.)

Men den »gyldne Tid« fik jo Ende. 1813 kom Statsbankerotten. Den ny Rigsbank indløste de gamle Courantsedler med $\frac{1}{10}$ af deres Navneværdi og fik som Sikkerhedsfundament for de ny Rigsbankdalere en Prioritet i alle faste Ejendomme paa $6 \frac{0}{100}$ af deres Værdi. I Førstningen kunde Rigsbanken dog ikke rig-

*) 1 Rdl. indtil Statsbankerotten — 3 Kr. 20 Øre.
1 Rdl. efter Statsbankerotten = 2 Kr.

tig vinde Tillid, og det var egentlig først efter Nyordningen med Rigsbankens Overgang til Nationalbank med en af Regeringen uafhængig Ledelse, at Kursen bedredes. Men til Gengæld røg den saa i Løbet af 1818 op med 100 $\frac{0}{10}$.

Da de mange Millioner efter Fredsslutningen i 1814 vendte hjem til deres Dont, steg Kornproduktionen snart allevegne i de korndyrkende Lande. England indførte en høj Korntold. Norge, der før havde været Aftager af alt det daarlige Korn, vi ikke kunde sælge andetsteds, var jo nu bleven Udland for os og paalagde ligeledes Korntold. De før saa lette Afsætningsforhold havde ikke animeret de danske Landmænd til at fremstille en Kvalitetsvare, der nu kunde hævde sig paa de europæiske Markeder; dansk Korn blev betegnet som »skiden Sæd« og berygtet for sin Fugtighed og ilde Lugt. Følgen blev, at Priserne fra 1818 til 1824 faldt til $\frac{1}{4}$ for Korn og til omtrent det halve for Flæsk og Smør. Og Ejendomspriserne faldt i samme Forhold.

Den Krise, der nu indtraadte og vedvarede til omkring ved 1830, blev mangfoldige danske Landmænds fuldstændige Ruin. Værst var det for de borgerlige Proprietærer og Godsejere, der lokket af de svimlende Priser paa Landbrugsprodukter havde købt Landejendom i den allerdyreste Tid; de sad nu med Prioriteter op over Skorstenene og var ikke indstillet paa en nøjsom Levevis. Bedst klarede sig de jævne Bønder, der paa gammel Bondevis hovedsagelig levede af Ejendommens egne Frembringelser, og som ikke i de gyldne Tider havde brugt de mange Penge til Spekulation i Ejendomshandel, men sørget for at afvikle deres Gæld.

Og heri maa vi sikkert søge Forklaringen til, at de Aale Bønder næsten allesammen i de fattige Tider ikke alene bevarede deres Ejendomme for Slægten, men endog synes at have klaret Krisen forbavsende godt.

Lad os i Tankerne gaa de 100 Aar tilbage i Tiden og se, hvorledes det ser ud i én af de 12 gamle Gaarde

i Aale den 15. Maj 1830. Konen i Gaarden er nylig død, hvorfor der holdes Skifte mellem Enkemanden og Børnene. Alt skal registreres og vurderes, og vi benytter Lejligheden til at faa et Indblik i Tidens Forhold, idet vi følger Skifteforvalteren, Herredsfoged Wittusen fra Brødstrup, og Vurderingsmændene, Sognefoged Chr. Hvillum, Lindbjerre, og Gaardejer Jens Jepsen, Brejnholmgaard, under Forretningens Gang. Vi begynder:

I Storstuen:				Rdl. Mk. Sk.					Rdl. Mk. Sk.
1 grønmalet Kiste	3	2	0	2 Messing- og 1 Kobber-					
1 Steenbord	1	3	0	Bægere		0	2	0	
1 jærnbeslagen Kiste	4	3	0	1 Kobber-Thekiedel		1	3	0	
1 lille sortmalet Slagbord	0	1	8	1 lille Spejl		0	1	8	
1 lille Skrin	0	2	0	1 Hylde m. nogle gl. Bøger		2	0	0	
1 Dragkiste	0	4	0	1 Messing-Si og 1 Kobber-					
1 Pyramide m. nogle Glas	0	4	0	Tragt		0	4	0	
1 nyt Skatol m. Skjænke	21	0	0	1 Messing- og 1 Kobber-Pægel-					
Nogle Thekopper og 1 Kaffe-				maal; 2 Spølskaaler		0	4	10	
kande af Porcelain	1	2	0	6 Stole og 1 Skammel		1	3	0	
1 Slagbord	2	3	0	1 Jærn- 4-Lispunds Bismær		4	0	0	
1 Komode	2	0	0	1 Fyr-Bord og -Bænke		1	0	0	
1 blaamalet Dragkiste	3	2	0						
1 Syskrin m. m.	0	3	0	I Sovekammeret:					
1 Hørgarns-Lagen	0	5	0	1 Sengested m. tavlet					
1 Dreils-Dug	1	1	0	Omhang		0	5	0	
4 Spejle	5	0	0	deri:					
Nogle Skilderier	0	3	8	1 rødtribet Overdyne		4	0	0	
1 grønmalet Bord	0	4	0	3 sortstribede Puder		1	4	0	
6 Stole	1	3	0	1 grøntribet do.		0	4	0	
				1 rødtribet Pude		0	3	0	
				2 smaa do.		0	4	0	
				2 hvide Vadmel's-Underdyner		5	0	0	
				2 Par Blaargarns-Lagener		0	5	0	
				1 Bord med Skab		1	3	0	
				1 gammel Skrin		0	2	0	
				1 Hængskab		0	5	0	
				1 Par Karter		0	3	0	
				1 Skydegevær		0	3	0	
				I den yderste Stue:					
				1 Mangeltøi og 1 Kagerulle		0	1	8	
				6 Potlaager, 2 Jærn-Pander					
				og 1 Jærn-Trefod		1	0	0	
				1 Kobber-Thekiedel		1	0	0	
				1 Jærn-Gryde m. Laag		0	5	0	

	Rdl.	Mk.	Sk.		Rdl.	Mk.	Sk.
1 Ildtang og 2 Skorstenslænker	0	4	8	3 Ølkander	0	2	4
1 Madgaffel; 1 Skrabske	0	1	8	1 Kobber-Æbleskivepande	1	0	0
2 Spækfjæle; 1 Saltkar	0	1	8	1 Salttrug m. Laag	1	0	0
1 Puste	0	1	0	1 Øltønde m. Jærnbaand	0	5	0
4 Træstole	0	3	0	1 Trætragt; 2 Grydeskeer	0	5	8
1 Garnvinde	0	1	8	1 Lygte	0	0	12
1 Kaffemølle	0	2	0	39 Potter og Lerkar	2	2	10
1 Uldsax	0	1	12	8 Træbakker, 1 Fjerding og 2 Trækasser	0	2	6
1 Hængeskab	0	3	0	1 Steendunk	0	3	0
2 Messing-Rivejærn	0	4	0	1 lille Jærn-Gryde	0	5	0
2 Potter; 1 Spølskaal	0	0	10	1 stor Jærn-Pande	0	5	0
1 Ege-Skab	1	1	0	11 Hylder	0	5	8
I et Sengested:				I Bryggerset:			
1 sorttavlet Overdyne	3	2	0	1 Grukiedel	11	0	0
1 rødstriber Hovedpude	0	2	8	4 Jærn-Gryder	3	0	0
1 hvid Lærreds do.	0	3	0	2 Skorstenslænker, 1 Jærnstang	0	3	8
1 hvid Vadmels-Underdyne	2	0	0	1 Jærn-Rist og 1 lille Jærn-Gryde	0	3	0
1 Par Blaargarns-Lagener	1	4	0	7 Lerkar; 5 Sibøtter	0	5	2
1 stor Jærn-Gryde	2	1	0	1 gl. Bord	0	0	8
1 Tinrække m. 2 Tinfade	1	4	0	1 Fjerdingkar; 1 Spækfjæl	0	0	8
1 do. m. 4 do.	4	0	0	1 Skovl; 1 Hugjærn	0	0	8
2 do. m. 18 Tintal-lerkener	6	0	0	1 Ballie; 1 Kar	2	0	8
2 blaa Porcellains Fade og 6 blaa Tallerkener	0	3	4	1 Øllflaske; 1 Øllejel	0	1	10
1 Kobber-Laage	0	0	12	2 Spande; 2 Stripper	0	1	0
2 Mangeltræer	0	1	8	1 Par Lagener	1	2	0
2 Messing-Kiedler	7	0	0	1 Hakkebrædt; 2 Solde	0	0	8
2 Kobber-Tragte og 1 Messing-Potlaag	0	3	8	Paa Loftet:			
2 Thepotter; 1 Kaffekande	0	0	12	4 Træbøtter; 1 Øllflaske	0	4	12
1 stor Ege-Kiste	4	0	0	1 Hold Kjøretøier	2	3	0
1 Krumkniv	0	1	8	3 Jærnlænker	0	3	0
1 Fyr-Bord	0	5	0	1 Malttønde; 3 Kasser	1	4	0
1 stor Messing-Fad	2	0	0	8 Kornsække	5	2	0
2 Messing-Lycestager	1	3	0	1 hel og 1 halv Skjæppe	2	0	0
3 Lurfade, 8 Lerpotter	0	2	0	1 Stagvender	0	3	0
3 Sibøtter	0	3	0	1 Huulskovl; 2 Solde	0	2	8
I Spisekammeret:				3 Ilyder og 1 Pose m. Fieder	0	5	8
5 Grynbotter	1	3	0	1 Sæt Medetøi	3	0	0
Nogle Hylder	0	2	0	1 lille Øllflaske	0	1	0
I Mælkekammeret:				1 Spade; 3 Lyngjærn	0	4	0
6 Sibøtter, 1 Timse	0	4	8	3 Rokke	3	0	0
1 Ballie	0	1	8	1 Haspe	0	1	0
				3 Ankere, 3 Smørbotter, 2 Fjerdingkar	3	0	0

	Rdl.	Mk.	Sk.		Rdl.	Mk.	Sk.
1 Kobber-Kiedel	4	0	0	2 Baandknive	0	1	8
2 Messing-Kiedler	4	0	0	3 Kasser m. noget			
Endel Bikuber og noget				Jærnskramleri	0	1	8
Skramleri	1	1	8	3 Høvle; 7 Borer;			
2 gl. Bærløbe; 1 gl. Madkurv	0	1	2	1 Tælleskaal	0	5	2
1 gl. Sadel	0	5	0	1 Ambolt	0	1	8
6 Hørbrøder	2	0	0	5 Forke; 1 Hypjærn	0	3	12
1 Par gl. Karter	0	0	6				
I det forrige Aftægtskammer:				I Foderhuset:			
1 gl. Kiærne	0	3	0	1 stort Kar	5	0	0
1 gl. Deigtrug	0	1	0	I Karlekammeret:			
1 Sengested	0	1	8	1 halv Sengested	0	1	8
1 Hakkebrædt, 6 Sibøtter	0	2	2	1 blaastribet Overdyne	3	0	0
1 gl Steentønde	0	1	8	1 sorttavlet Hovedpude	0	2	0
1 Spand; 3 Stripper	0	2	8	2 Læreds do.	1	0	0
I Tørvehuset:				1 blaastribet Underdyne	2	1	0
1 gl. Deigtrug og 1 Skaal	0	3	6	1 Bredsel	0	0	8
3 Kar; 2 Ballier	3	4	0	1 Par Blaarlærreds Lagener	0	5	0
1 Skothauge	0	3	0	1 Hakkelsekiste m. Kniv	0	4	0
1 Slæde	0	5	0	I Kostalden:			
3 Spader	1	5	0	1 hvid Ko, 8 Aar	11	0	0
1 Jærnstang	1	4	0	1 graabroget do., 8 -	11	0	0
3 Skovle	0	1	8	1 graa do., 5 -	12	0	0
3 Øxer; 2 Jærnkiler	1	4	0	1 sorthjelmet do., 5 -	10	0	0
1 Trug	0	0	8	1 graa Kvie	10	0	0
I Svinehuset:				1 sort Stud og 1 graa do.	25	0	0
1 Galt	6	0	0	I Hestestalden:			
1 So med 6 Grise	7	0	0	1 brun Hoppe, 18 Aar	20	0	0
I Vognporten:				1 do. do., 20 -	20	0	0
1 blaamalet beslagen Vogn	31	0	0	1 rødblisset do., 12 -	35	0	0
1 beslagen do. m. Tilbehør	18	0	0	1 do. do., 12 -	35	0	0
1 do.	12	0	0	1 sort Plag,	2	-	16
1 halvbeslagen og halv				1 do. do.,	1	-	18
Trævogn	8	0	0	I en anden Kostald;			
Endel gl. Skramleri samt				1 graabroget Ko, 8 Aar	13	0	0
1 gl. ubrugelig Trævogn	5	0	0	1 gl. graahjelmet do., 18 -	7	0	0
4 Sæt Seletøj	4	1	0	1 sorthjelmet do., 8 -	13	0	0
1 Hjulbør	0	3	0	1 sortbrun do., 5 -	11	0	0
1 Jærngreb; 2 Tjærekander	0	2	8	1 graa do., 16 -	9	0	0
I Laden:				1 graahjelmet do., 12 -	10	0	0
1 Fork	0	1	8	1 sortbroget do., 9 -	12	0	0
1 Hammer; 1 Tang	0	1	0	4 Kalve	7	0	0
I Huggehuset:				16 Faar med Lam	48	0	0
3 Sauger, 1 Øxe, 4 Hamre	1	4	0	Videre;			
2 Tænger; 1 Sirkel	0	3	4	2 Jærnplouge	6	0	0
1 Spigerbør; 5 Hugjærn	0	3	4	2 Jærnharver	3	0	0

Enkemanden angav af faste Ejendomme kun at eje Stervbogaarden med tilliggende Jorder af Hartkorn Ager og Eng 4 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. $2^{1189}/_{1800}$ Alb. og proportioneret Andel efter det Hartkorn i Skovskylden til Aale By 1 Td. 1 Skp. med Konge Korntiende samt Kirke-, Korn- og Kvægtienderne, samt Parcelen Nr. 3 fra Jørgen Jørgensens forrige Gaard i Aale af Hartk. Ager og Eng 5 Skp. 2 Fdk. og Skovskyld $2\frac{1}{4}$ Alb. med samme Tiender. Disse Ejendomme, hvorpaa Enkemanden fremviste Skjøde af 20. Aug. 1817, blev af Mændene med Hensyn til den derpaa hvilende Aftægt til Enkemandens Moder efter Nutidens Priser paa Landejendomme i Handel og Vandel ansat til en virkelig Værdi af 1600 Rdl. 0 Mk. 0 Sk.

Summa Vurdering altsaa 2338 „ 4 „ 2 „

Enkemanden erklærede ikke at have udestaaende Fordringer, ligesom paa den anden Side, at der ingen prioriteret Gjæld indestaar i Stervbogaarden.

Af løs Gjæld opgav Enkemanden 350 Rdl.

Begravelsesomkostningerne ansattes til 50 „

Vi har fulgt denne Vurderingsforretning i alle Enkeltheder, fordi den giver os et fortrinligt Billede af Forholdene i en almindelig Bondegaard i Aale for 100 Aar siden. Den paagældende Gaard blev, da den købtes 1791, pantsat for hele Købesummen, 955 Rdl. Der er ingen Udmarksparceller frasolgt, men derimod tilkøbt en Parcel. Manden, der 1830 ejer Gaarden, overtog den 1817 efter sin Fader og har altsaa haft den under hele Krisen. Foruden Skatter og Afgifter har han hele Tiden svaret Aftægt. Pantegælden fra 1791 er afviklet, og selv om der er lidt løs Gæld, er Nettoformuen dog ret betydelig efter den Tids Forhold.

Naturligvis har ikke alle de Aale Bønder klaret sig saa godt igennem Krisen. Men der kunde dog fremdrages flere tilsvarende Eksempler, endogsaa nogle, hvor Forholdene stiller sig endnu gunstigere. Saa jeg rammer næppe ret meget ved Siden af ved at betegne det fremdragne Eksempel som nogenlunde typisk for vore Oldeforældres Stilling for 100 Aar siden.

Fra ca. 1830 bedredes Tiderne langsomt, men sikkert. Storindustrien begyndte at vokse frem; England lettede Tolden; og der kom en varig Opgang i Konjunkturerne. Især steg Kornpriserne stærkt, og man gled nu

ind i den Periode, hvor Landbruget koncentrerede sig om *Kornavl og Kornsalg*. Svingploven afløste Hjulploven; senere kom Svenskharven; Mærgling og Dræning paabegyndtes; det gjaldt om at aftvinge Jorden al dens »Kraft«. Men da man endnu ikke var tilstrækkelig klar over Betydningen af Jordens Tilførsel af Plantenæring, kom den ensidige Drift i Forbindelse med Mærglingen og den forbedrede Jordbehandling til at virke som Rovdrift.

Allerede godt 1800 var Sognefoged Iver Olesen i Aale begyndt at mergle; men først omkring 1850 blev Merglingen dog almindelig her i Sognet. Og omtrent samtidig dermed begyndte Troels Nielsen og Anders Olesen paa »Banken« at dræne med Faskiner.

I 60erne begyndte Udpiningen af Jorden rigtig at vise sig. Naar Landmændene dog alligevel tjente godt i disse Aar, skyldtes det de stadigt stigende Priser, der især, efter at England 1849 havde givet Kornhandelen fri, gik stærkt i Vejret, ligesom Dræningen, der efter Drænrørens Fremkomst nu tog Fart, bidrog til at gøre Afgrøderne sikrere, rykkede Saatiden frem og muliggjorde en bedre Efteraarsbehandling af Jorden.

Men man begyndte dog nu at forstaa, at det vist ikke vedblivende kunde gaa i den gamle Skure. Ved et Landbrugsmøde i Aastedbro Kro 1870 udtalte Troels Nielsen, Aale: »Nu er Markerne udpinte af Mergel; hvordan faar vi Jorden i Kraft igen?« Svaret lød: »Ved bedre Fodring«. Klid var paa dette Tidspunkt begyndt at komme i Brug, og Lærer Røm i Føvling, der var Kemiker, oplyste, at 300 Pd. Klid aarlig pr. Ko kunde gengive Jorden dens Fosforsyrebehov. — Men ogsaa Kunstgødningen begyndte nu at vinde Indpas. Jens Pedersen, Frydensborg, var paa dette Omraade Foregangsmand i Aale og brugte 1869 »Patentgødning«. Og snart fulgte andre efter med Benmel, Guano etc. Foreløbig var det dog kun Vintersæden, der fik Kunstgødning.

Husdyrbruget havde i hele denne Periode været

Stedbarn. Ganske vist skabtes der i de fattige Tider i 20erne nogen Interesse for det som Følge af, at Priserne paa Kreaturer og Mælkeprodukter kun faldt halvt imod Kornpriserne. Og der foregik ogsaa under hele Kornsalgsperioden en Udvikling af Kvægavlen og Mælkeridriften, væsentligst efter holstensk Mønster. For vel var, som Tesdorph udtrykte det, Kornavlen det principale, men Kreaturholdet var Midlet til at opnaa Hensigten. Men denne Udvikling blev hovedsagentlig begrænset til Herregaardene. Da Opgangen kom i 30erne, hvor Kornpriserne steg dobbelt imod Priserne paa Kreaturer og Mælkeprodukter, samlede Bøndernes Interesser sig næsten udelukkende om Agerbruget, medens Kvægbruget fik Lov at gaa i den gamle Skure.

1838 fandtes der i Aale Sogn:

111 Heste, Hingste og Hopper; 15 Plage og Føl.

336 Køer; 26 Stude; 42 Ungkvæg.

719 Faar og Lam; 61 Svin og Grise.

85 Bistader.

1860 ophævede England Smørtolden. De mest fremsynte forstod, at hermed aabnede der sig Muligheder for en Udvikling af vort Mejeribrug, saa at Smørret maaske endog kunde blive Kornets Afløser paa det engelske Marked. 1860 ansattes Segelcke som Mejerikonsulent, og det skyldtes ham fremfor nogen anden, at vort Mejeribrug i de følgende 10—15 Aar udvikledes saa stærkt, at dansk Smør fra at staa lavest paa de engelske Noteringer kom til at staa højest.

Det blev ganske naturligt de store Gaarde, som her gik foran. Dels var Forarbejdet her gjort med Forbedring og Udvidelse af Kreaturholdet og Indførelsen af det holstenske Mejeribrug, og dels passede dette Bøttesystem ikke saa godt paa de mindre Ejendomme. »Herregaardssmør« betaltes derfor med 20—30 Øre mere pr. Pd. end Bøndernes smaa og uensartede Kvantumer.

Her i Sognet blev det da ogsaa Jens Jørgensen, Bjerregaard, som gik i Spidsen. Hans Søn Jørgen Jensen, Petersbjerre, fulgte efter. Og paa enkelte Bønder-

gaarde i Aale anlagde man Vandmejeri. Men det var dog først efter Centrifugens Fremkomst 1878, at den egentlige Fremgang for Mejeribruget kunde tage Fart.

Samtidig voksede Interessen for Fodringen. 1868 købte Tyrsting-Vrads Herreders Landboforening 4 Pd. Turnipsfrø og uddelte til sine Medlemmer. Hvorvidt der ogsaa kom nogle Kvint heraf til Aale, ved jeg ikke, men omkring 1870 begynder i hvert Fald Dyrkningen af Turnips og Gulerødder her i Sognet. Det var jo kun smaa Stykker, højest 1 Ager i Brakmarken. I 70erne kommer Rapskagerne frem som Kraftfoder ved Siden af Kornet og Kliddet.

Sidst i 60erne begyndte de oversøiske Lande at optræde som vore Konkurrenter paa det engelske Kornmarked. Og i det følgende Tiaar gik de moderne Samfærdselsmidler deres Sejrsgang over hele Jordkloden og muliggjorde en Tilførsel paa de europæiske Markeder fra Amerika, Australien o. fl. L., der medførte en fuldstændig Forskydning i Landbrugets Rentabilitet i Danmark som i de øvrige europæiske Lande. Nordamerikas Udførsel af Hvede steg saaledes fra 13 Mill. Tdr. i 1872 til 38 Mill. Tdr. i 1878, af Majs fra 3 Mill. Tdr. i 1870 til 22 Mill. Tdr. i 1877. Fra U. S. A. udførtes i 1876 392 Stk. Kvæg, i 1879 76117 Stk.; og Kanadas Kvægekspport steg i samme Tidsrum fra 2557 Stk. til 25185 Stk.

Disse Forhold maatte nødvendigvis medføre en Kri-
setilstand for det danske Landbrug. Men denne Kri-
setid, hvor man i Løbet af et forholdsvis kort Aaremaal
lagde Produktionsformerne fuldstændig om og fra Korn-
salg gik over til Eksport af forædlede Husdyrprodukter,
blev tillige for vort Landbrug en forunderlig rig Gen-
nembrudstid, hvor folkelige Videnskabsmænd og vel-
oplyste, praktiske Bønder forenede sig i et harmonisk
Sammenspil og indledede den økonomiske, kulturelle
og sociale Udvikling, der bærer Nutidens Landbrug.
Hvorledes denne Udvikling formede sig gennem de
mange Andelsforetagender, der i de følgende Aar vok-

sede frem, skal vi ikke her komme nærmere ind paa, men kun fremdrage nogle Træk til Belysning af Udviklingen her i Sognet.

Midt i 80erne anlagde Kr. Jensen Fællesmejeri paa Bjerregaard og købte Mælken fra en Del af Ejendommene i Sognet. 1889 oprettedes Aale Andelsmejeri, som det første Driftsaar behandlede 2180233 Pd. Mælk, der udbragtes i 85333 Kr. — 1928: 6456349 Pd., udbragt i 551630 Kr.

I Mejeriets første Love var det paalagt Andelshaverne at fodre med mindst 1 Pd. Rapskager pr. Ko daglig i Vintermaanederne. 1890 indkøbte Mejeriets Bestyrelse til Andelshaverne 29000 Pd. Oliekager og 16400 Pd. Hvedeklid til et Beløb af 2425 Kr. — 1929 var Aale Andels-Foderstofforenings Omsætning ca. 2330000 Pd. til et Beløb af ca. 200000 Kr.

1889 stiftedes Aale Kvægavlsforening. Kvægbestanden var hovedsagentlig af jydsk og blandede Racer, og den første Foreningstyr, der blev indkøbt fra Salling, var graabroget. Først i 90erne grundlægger Kr. Jensen, Bjerregaard, sin røde Kvægbesætning ved Indkøb af Avlsdyr af Holve- og Tjustrup-Stammerne. En halv Snes Aar efter gaar han og flere over til at indføre Jerseykvæg. Dette er nu omtrent udgaaet her i Sognet, og det røde Kvæg er det dominerende; dog findes der ogsaa en Del jydsk og blandet Kvæg.

1889 anlagde Ole Troelsen sit første Engkultiveringsforsøg, og i Løbet af 90erne bliver Størsteparten af de store Engarealer i Aale Kær kultiveret. Med Gudenaas Regulering 1897 muliggjordes tillige Kultivering af de gamle Tørvegrave. Dette bevirkede en betydelig Forøgelse af Kvægbestanden og Stigning i Mælkeproduktionen; men det medførte samtidig en mægtig Stigning i Forbruget af Kunstgødning, idet der til Engene, der ikke før blev gødede, nu sædvanlig anvendtes 400 Pd. Thomasstakke og 600 Pd. Kainit pr. Td. Ld. — 1929 var Aale Andels-Gødningsforenings Omsætning ca. 743,000 Pd. til et Beløb af ca. 40,000 Kr.

1885 udlejer Gartner Daugaard en 1-Rks. Roesaamaskine for 50 Øre pr. Dag. Sidst i 80erne faar de fleste Gaardmænd Roesaamaskiner, og godt 1900 bliver Raadsaamaskinen almindelig.

Den største Udvikling har dog vist fundet Sted indenfor Svineavlen og Flæskeproduktionen. 1838 fandtes der, som nævnt, her i Sognet kun 61 Svin og Grise, og i den følgende Snese Aar sker der ingen væsentlig Forøgelse af Svineholdet. Paa de fleste Gaarde havde man en Griseso. Svinene fik Affaldet fra Husholdningen, lidt Affaldskorn fra Laden om Vinteren, noget Græs om Sommeren og var forøvrigt henviste til at søge Føden i Møddingen og, hvor de ellers kunde rode noget frem. Et 1 Aar gammelt Svin kostede i 50erne ca. 12 Rdl.

Med den begyndende Udvikling af Mælkeribruget i 60erne og 70erne blev der ogsaa Betingelser for en forøget Svineproduktion. Men det var dog først efter Produktionens Omlægning og især efter Oprettelsen af Horsens Andels-Svineslagteri 1887, at Svineavlen her paa Eggen lededes ind i den Udvikling, der gjorde Flæskeproduktionen til den anden af Landbrugets store Husdyrbrug-Industrier, og som nu specielt i de aller-sidste Aar har taget saa rivende Fart.

Ved Kreaturtællingen den 15. Juli 1930 fandtes paa Landbrugsejendommene i Aale Sogn:

3 Hingste; 111 Vallakker; 119 Hopper; 18 Plage og Føl.

39 Tyre; 1099 Køer; 288 Kvier; 450 Kalve.

13 Orner; 371 Grisesøer; 2114 Fedesvin (2-4 Mdr.); 1162 Grise.

II. Sognets Styrelse.

I umindelige Tider havde Bønderne ordnet deres indbyrdes Anliggender paa egen Haand. Hver Landsby var en lille Republik for sig med egne Vider og Vedtægter. Hverken Adels- eller Enevælden naaede at faa Bugt med dette nedarvede Hjemmestyre, der i Fællesskabets Tid havde sin store Betydning, idet det

styrkede Sammenholdet og drev Sinkerne til at følge med. Men det hæmmede jo ganske vist samtidig Fremskridtet.

Med de store Landboreformers Gennemførelse og især med Driftsfællesskabets Ophævelse, der gav Plads for det frie Initiativ, mistede det gamle Bystyre derfor sin væsentlige Betydning. Og maaske var de første Selvejerbønder det sidste Hold Bymænd i Aale, der samledes til Bystævne.

Kort Tid efter begynder det sognekommunale Styre saa smaat at træde frem. Den 5. Juli 1803 udkom Forordningen om *Fattigvæsenet*. Før var det Provsten og Herredsfogden, der maatte tage sig af de fattige; nu blev det Præsten, Sognefogden, den største Lods ejer og 2—3 af »Sognets bedste Mænd«.

Om det første Møde, denne *Sognekommision*, som den kaldtes, holdt her i Aale, giver *Fattigvæsenets* Protokol følgende Oplysninger:

»Anno 1803, den 3. December, blev iflg. Reglementet af 5. Juli s. A. holdt Møde af Sognekommisionen for Aale-Tørring Menigheder udi Aale Præstegaard af Sognepræsten, Politimesteren og Størstelodsejer Pagh af Stougaard tilligemed de af disse valgte Sognemænd: Erik Poulsen og Peder Sørensen Malund af Aale, Chr. Møller og Rasm. Christensen af Tørring, for at fastsætte Forsørgelsen for næstkommende Aar.

Præsten fremlagde først et Forslag, saavel som over, hvad de fattige burde nyde, som hvorledes bedst bekvemst kan udredes. Bemeldte Forslag blev dereliter paa det nøjeste gennemgaaet og for at være sikker, Regeringens Hensigt kan opnaas, besluttet at tillægge mere Korn i Rug, end Forslaget indeholder, hvilket især for dem i 1' Classe er absolut nødvendigt, og til dem i 3' Classe var ligeledes ønskeligt, at mere tillægges i rede Penge. Det bestemtes:

	Rug	Malt	Gryn
Af 1' Classe 4:			
i Aale <i>Christen Quist</i> ,	1 Td. 4 Skp.	4 Skp.	2 Skp.
meget svagelig	2 Rdl. 3 Mk. i rede Penge.		
- - <i>Karen Hatting</i>		ligeledes.	
80 Aar			
Af 2' Classe ingen.			

Af 3' Classe 10:	Rug	Malt	Gryn
i Aale <i>Karen Simonsdatter</i>	1 Td.	3 Skp.	2 Skp.
hvis Mand er bortrømt, har 3 smaa Børn	3 Rdl. i rede Penge.		
— — <i>Jens Mariåger</i>			
har vel noget Jord og eget Hus, men endnu for Tiden Avl og i fattige Omstændigheder med 3 Børn til Hjælp, faar i Aar	4 Skp. Rug.		

Kornet, der lignes paa Gaardmændene, udgør 7 Tdr. 2 Skp. Rug, 3 Tdr. 5 Skp. Malt og 3 Tdr. og 2 Skp. Gryn. Husmændene betaler 6 Rdl. 2 Mk., og de henimod 40 Karle i begge Sogne betaler 1 Mk. hver«.

Vi blader videre i Fattigvæsenets Protokol:

I 1820 var der et sygeligt Menneske, Mads Nielsen, som blev tinget i Kost og Logi til Anders Nielsen Bødker i Aale for 2 Maaneder mod en Betaling af 1 Skp. Rug, 1 Skp. Malt og $\frac{1}{2}$ Skp. Gryn. De næste 2 Maaneder tog Jens Hatting ham for samme Betaling med Tillæg af 1 Pd. Smør.

1822 er et Medlem af Fattigkommissionen, Søren Nielsen, Brejnholmgaard, kommen til at skyldte denne 100 Rdl. — Jørg. Chr. Møllers Legat — som skulde have været betalt sidste Termin, men er ikke blevet det. Han indgaar paa at betale 25 Rdl. til næste Termin, og 25 Rdl. til den næste igen, men for de 50 Rdl. giver han Pant i Smedehuset i Aale.

1823 sender Amtmand Rosenørn og Amtsprovst Schmidt følgende Skrivelse til Pastor Kabell, Hjortsvang:

»Da det ved Eftersyn af Fattigvæsenetsprotokollen for det for Tiden vacante Aale-Tørring Præstekald findes, at de øvrige Medlemmer af dette Pastorats Sognkommission behøver Vejledning til at bringe i fornøden Orden og Rigtighed saavel Regnskabet for forrige som Forsørgelsesplanen for indeværende Aar, saa bedes Pastor Kabell og Herredsfogden om at bringe samme i Orden«.

Samme Aar afgaar Søren Nielsen. Pengene blev

ikke alle betalte tilbage. De andre Medlemmer af Kommissionen, Mads Wissing, Bjerre, og Sabroe, Bjerres Mølle, genvalgte, og som nyt Medlem valgte Høy, Aastedbro.

1826 oplyses det, at af Legatet er 31 Rdl. udsat til Ulrik Chr. Jensen Bro imod Pant i hans Hus; 28 Rdl. har Kommissionen brugt og, som Pastor Riber skriver, »udlaant til Beboerne selv, og skal samme indgaa i Legatet«. Resten skal udredes af Kautionisterne, og det viser sig 1829, at det er den forrige Sognepræst, Krarup, nu i Vivild ved Randers, der maa udbetale dem, og Legatet fik endelig de fulde 100 Rdl. Nævnte Pastor Krarup betegnes som »velvillig og christelig-sinden, men i høj Grad aandsfraværende, saa han allevegne vækker Opsigt«.

1835 bestemmer Kommissionen, at Grethe Stejlbjergs Søn skal gaa paa Omgang i Sognet: 2 Døgn i en Helgaard, 1 Døgn i en Halvgaaard og $\frac{1}{2}$ Døgn hos Bolsmand ad Gangen.

Til Peder Iversen udgives i Aaret 1835: 5 Alen Lærred 5 Mk. 10 Sk., Syløn og Traad 1 Mk., Spinde- og Bindeløn til 1 Par Strømper 1 Mk. 8 Sk., 1 Par Træsko 1 Mk. 2 Sk., ialt 1 Rdl. 3 Mk. 4 Sk.

Maren Christensdatters Efterladenskaber beløb sig til 7 Rdl. 3 Mk. 10 Sk.; hendes Begravelse medtog 3 Rdl. for Ligkisten, 2 Rdl. for Ligtøjet og 2 Rdl. for hendes Henfart.

Skolevæsenet fik efter Skoleloven af 1814 sin særskilte Sognekommision med Præsten som Formand og et Par af »de hæderligste Bønder som Bisiddere under Navn af Skoleforstandere«.

Vejvæsenet havde derimod endnu ingen lovordnet Hjemmestyrrelse. Det offentlige Vejevæsen sorterede under Amtmanden, og i de enelte Sogne foreskrev Sognefogden, hvad der skulde gøres, og ordrede Bønderne til Vejarbejde.

Ved Forordn. af 13. Aug. 1841 samledes de forskellige »Væsener« under ét. I hver Landkommune oprettedes et Sogneforstanderskab, hvortil Præsten og Lodsejere med mindst 32 Tdr. Hartkorn var selvskrevne Medlemmer, og som desuden bestod af 4—9 uberygtede Sognemænd, der skulde være fyldt 25 Aar og eje mindst 1 Td. Hartkorn eller være Forpagtere af mindst 6 Tdr. Hartkorn. Disse Medlemmer valgtes af de andre Sognemænd, der opfyldte de samme Be-

Bystævnet, genrejst 1929.

Fot. P. Madsen, R. Mølle.

tingelser, som krævedes for at blive valgt. Forstanderskabet valgte selv sin Formand. Præsten var Forretningsfører for Fattigvæsenet og Leder af Skolevæsenet.

Det første Forstanderskab for Aale-Tørring Kommune var:

Sognefoged Guldborg, Tørring. Formand.

Pastor Riber, Aale. Forretningsf. f. Fattigv., Leder af Skolev.

Th. Sabro, Sofiesminde, Aale. Valgmand.

Mads Wissing, Bjerregaard. Skolepatron for Aale Skole.

Schmidt, Tørring. Skolepatron for Tørring Skole.

Jens Mikkelsen, Aale. Skoleforstander for Aale Skole.

Visti Andersen, Plougstrup. Skoleforstander for Tørring Skole.

Høy, Aastedbro. Fattigforstander for Aale Sogn.

Simon Pedersen, Logslund. Fattigforstander for Tørring Sogn.

Ved Forordn. af 22. Marts 1855 bestemtes det, at Sogneforstanderskabet skulde bestaa af et ulige Antal Medlemmer, hvoraf den mindre Halvdel valgtes ved almindelig Valgret, og den større Halvdel af den Femtepart, der det foregaaende Aar havde betalt mest i Skat. Sognepræsten bliver nu ikke længere født Medlem undtagen i Skole- og Fattigsager, og 1867 gaar han helt ud som født Medlem.

1867 fik Sogneforstanderskabet Navneforandring til *Sogneraadet*.

1903 blev Aale-Tørring delt i 2 Kommuner.

Ved den ny kommunale Valglov 1908 bortfaldt de højstbeskattedes privilegerede Valgret til Sogneraadets største Halvdel. Forinden havde dog de højstbeskattede i Aale Kommune selv givet Afkald paa Privilegiet, idet de ved Sogneraadetsvalg i 1905 overlod til de almindelige Vælgere at udpege de vordende Sogneraadetsmedlemmer.

1805 ansatte Skattekommissionen 1 Td. Hartkorn i Aale til 400 Rdl. Da Aale Sogn efter gl. Matrikel havde 116 Tdr. Hartk., blev den samlede Ejendomsværdi altsaa 46400 Rdl. 148484 Kr.

1926 udgjorde Aale Sogns saml. Ejendomsskyldværdi ca. 2,290,000 Kr.
- - - - Grundskyldsværdi ca. 1,170,000 Kr.

1844 udgjorde Aale Sogns samlede Kommuneskatter:

Hartkornsskat	36 Rdl. 4 Mk. 15 Sk.
Formue- og Lejlighedsskat	17 - 5 - 7 -

ialt 54 Rdl. 4 Mk. 7 Sk. ca. 110 Kr.

1858 er Skatterne steget til det 4-dobbelte. Stigningen falder dog udelukkende paa

Hartkornsskatten, der udgør 200 Rdl. 0 Mk. 14 Sk.

medens Formue-

og Lejlighedsskat kun udgør 15 - 2 - 10 -

ialt 215 Rdl. 3 Mk. 10 Sk. ca. 431 Kr.

1930 udgør Aale Sogns samlede Kommuneskatter:

Ejendomsskatter 27,376 Kr.

Personlig Skat 29,445 -

ialt 56,821 Kr.

Folketallet var:

1769: 224	1860: 598
1787: 276	1880: 743
1801: 337	1906: 814
1824: 391	1926: 928
1840: 439	1930: 980

III. Aandelig og folkelig Udvikling.

Vi møder blandt de første Selvejerbønder i Aale en Række stoute, dygtige, handlekraftige Mænd. Noget selvfølelse var de vel nok; stejlt stod de paa deres Ret og lod sig ikke træde over Tærne hverken af verdslige eller gejstlige Autoriteter.

Hvorvidt den Strid, Troels Andersen og Anders Nielsen Bødker m. fl. førte med Pastor Borup om Skoleordningen, har haft en aandelig Baggrund, har jeg ikke kunnet efterspore. Det er jo paa samme Tid, »de stærke Jyder« i Sognene her syd for rejser sig til Kamp imod Balles Lærebog og den evangelisk-kristelige Salmebog. Og naar Troels Andersen og Michel Pedersen forbyder deres Børn at bruge den evangelisk-kristelige Salmebog, kunde det jo tyde paa en Forbindelse med de stærke Jyder. Men da Striden i Aale kun synes at have drejet sig om Skoleordningen og ophører med Pastor Borups Fraflytning, er jeg mest tilbøjelig til at mene, det har været Skolelovens Tvangsbestemmelser om udvidet Skolegang, Anskaffelse af ny Lærebøger o. s. v., der har forvoldt de Aale Bønders stejle Modstand. Det var vel nok »den Bødker og Compagni«, Pastor Borup i sin Afskedsprædiken betegnede som »stive og trodsige, bøjende sig for Tidens Afgud, ligegyldige for Religion og Christendom, følgende kun det, hvortil de havde Lyst«. Og selv om Præsten maaske her taler ud af Nederlagets Bitterhedsfølelse og vel vanskelig kan skelne mellem sin egen pavelige Ufejlbarlighed og det, han forstaar ved »Religion og Christendom«, saa har Motiverne, der ledede de Aale Bønder under Skolestriden, dog vist næppe været særlig »kristelige«. Det passede dem nok helt godt, at de

samtidig med, de førte deres Vilje igennem, fik Lejlighed til at pille den noget højtidelige og selvglade Pastor ned fra hans ophøjede Piedestal. Saa nogen større aandelig Vækkelse som hos de stærke Jyder har der vist ikke fundet Sted i Aale i disse Aar.

I sin Bog om Jens Jørgensen, Bjerregaard, skriver Forstander Johs. Elbek: »Da han flyttede ind paa Bjerregaard, kom han til at bo iblandt en opvakt Befolkning; thi Beboerne i Aale havde Lyst og Trang til Oplysning baade om de Ting, der angik Guds Rige, og om hvad der angik deres daglige Arbejde og Folkets Liv og Tarv«.

Efter hvad jeg fra anden Side har faaet oplyst, holder Johs. Elbeks Karakteristik af Aaleboerne paa den Tid imidlertid næppe heltud Stik. Da Jens Jørgensen 1851 flyttede ind paa Bjerregaard, var Sansen for aandelig og folkelig Livsoplysning ikke ret stærkt udviklet her i Sognet. Men med *Jens Jørgensen* kom der et friskt aandeligt Pust til Aale. Hans inderlige Kristentro prægede hans Liv og Virke baade paa Ting og i hans hjemlige Virkekreds. De gudelige Forsamlinger, han havde paabegyndt i sit Hjem i Holtum, fortsat med i Bøgballe og nu ogsaa holdt engang i hver Maaned paa Bjerregaard, fik her, efter at han gennem sin Rigsdagsvirksomhed var kommen i Forbindelse med Grundtvig og hans Venner et stærkt grundtvigsk Præg. Det var ogsaa paa hans Foranledning, at Pastor R. T. Fenger 1853 kom til Aale, og at A. J. Dahl 1857 blev Lærer her, ligesom det hovedsagelig skyldtes ham, at her 1866 blev oprettet en Pighøjskole, der først lededes af Frk. Pio (der havde været Lærerinde for Grundtvigs Børn) og senere overtages af Dahl og Hustru.

Om A. J. Dahls Betydning som Skolemand og paa andre Omraader er før fortalt. Her skal føjes til, at da Møderne paa Bjerregaard ophørte, samlede Dahl om Vinteren Egnens Folk til ugentlige Møder i Skolen, ligesom han jævnlig lod afholde større Møder med fremmede Ordførere først paa Højskolen og senere i

Forsamlingshuset, der for en stor Del paa hans Initiativ blev bygget i 1882, og hvis Formand han var gennem mange Aar.

Ogsaa i det politiske Liv, som det formede sig under Forfatningskampen, tog Dahl stærk Del. Naar Kampen mod Provisoriet, som nævnt, blev særlig haard og tilspidset her i Aale, skyldtes det vist, at man først og fremmest følte Regeringens Overgreb som den dybeste Retskrænkelse — forøvrigt det samme Karaktertræk, vi møder hos de første Selvejerbønder i Aale. Og da Retsfølelsen og Respektløsheden over for Autoriteterne ogsaa var stærkt udviklet hos Dahl, blev han den naturlige, selvskevne Fører for Sognets og den nærmeste Egns frisindede og demokratiske Befolkning under den politiske Kamp.

Den sidste Tredjedel af det 19. Aarhundrede var jo en rig og grødefuld Tid i aandelig og folkelig Henseende. Højskolerne, Skytteforeningerne, hvortil snart knyttedes Gymnastikken, Kampen for aandelig Frihed og for folkeligt Selvstyre, Andelsbevægelsen, det sociale Spørgsmaal o. m. m. voksede frem i dette Tidsum. Og i alt dette tog Aaleboerne levende Del.

I dette stærkt pulserende Folkeliv holdt en Efteraarsdag i 1879 den unge, nybagte Seminarist *N. Kr. Laursen* sit stilfærdige Indtog som Hjælpelærer hos Dahl. Som Livet ytrede sig her, hvor man ikke regnede Rang eller Stand og ikke var bange for at sætte Problemerne under Debat, maatte det optage et ungt, levende Menneskesind som Laursens. Og blev det af Betydning for Laursens egen personlige Udvikling, at han i sine unge Aar kom her til og levede sig sammen med Aaleboerne i det aandelige og folkelige Liv som paa det praktiske Omraade, blev det vel i ikke mindre Grad til Lykke for Aaleboerne, at han fik sin Livsgerning her.

Det blev sagt ved Laursens Død, at hans Liv i højere Grad end de flestes var vævet sammen med hans Omgivelser, saa man maatte kende ham i hans hjem-

lige Virkekreds for at kunne forstaa den Betydning, hans stilfærdige Natur har haft for det Sogn, hvor han fik sin Livsgerning. Og det er sikkert rigtigt. Derfor er det maaske lidt vanskeligt for os, han stod saa nær, at meddele dem, der ikke har kendt ham paa saa nært Hold, denne Forstaaelse.

Ja, stilfærdig og bramfri var Laursen i al sin Færd og Gerning. Det var ikke hans egen Anseelse eller Fordel, det gjaldt, men Ønsket om at tjene og gavne os, han levede iblandt: Børn, Unge og Ældre, og Kampen for »alt stort og skønt herveden«.

For os, som var hans Skolebørn, vil hans Liv, hans Gerning og hans Væsen vist ligge i det Vers, vi saa tit sang:

»Ja, tal nu sandt om smaat og stort
og jævnt om alt det høje;
thi godt er alt, hvad Gud har gjort,
og klart er Barnets Øje«.

Laursens store Betydning laa vel i, at han passede paa ikke at fordunkle det oprindelige og sunde i vor Natur, men fik os til at lukke Øjnene op og se med vort eget Blik.

Og heri maa vist ogsaa hans største Indsats for Livet i det hele her i Sognet søges, at han gennem sin trofaste, redelige og nænsomme Gerning saavel som med sit eget Liv kom til at virke adlende paa det, der vel altid har været Aaleboernes Særpræg: deres Selvstændighed, der gaa kan over i Selvfølelse og Egenraadighed, ledede det mere i Retning af dette: Se med dine egne, uhildede Øjne, hvad der er ret og godt, og gør saa derefter!

Vi har nu fulgt Aaleboerne under de skiftende Kaar gennem Tiderne. Vort lille Sogn har vel ikke fostret nogen af »de store Mænd, som virke med Omsigt og Geni«, og er maaske, som Pastor Borup mener, »blevet lidt stedmoderligt behandlet af den ellers

saa goddædige Natur, saa ingen navnkundige Mænd her skulle lystes at fæste Sæde«. Men kan vi end kun fortælle om jævne Folk, der har »pirket den lille Industri«, kan det maaske dog have Betydning for os, der nu har vor Virkeplads her, at blive stillet i Forhold til det Liv og Virke, der har udfoldet sig paa det Sted, »hvor vi har Rod, hvorfra vor Verden gaar«.

DE VIGTIGSTE KILDER.

Joh. Ottosen: Vor Historie.
Det danske Folks Historie.
Trap: Danmark.
Oreon.
Personalhistorisk Tidsskrift.
Vibergs Præstehistorie.
Vrads Herreds gejstlige Skifteprotokol.
Vrads Herreds Provstebrotohol.
Vrads Herreds Skøde- og Pantebrotohol.
Vrads Herredsbog.
Aarhus søndre Amtsprövstis Konduiteliste over Degne.
Aarhus søndre Amtsprövstis Embedsbreve fra Præster.
Historisk Tidsskrift.
Cancelliets Brevbøger.
Bjerregaards Fæstebrotohol.
Bjerregaards Skifteprotokol.
Aale Sogns Kirkebøger.
C. C. Larsen: Det danske Landbrugs Historie.
Begtrup: Det danske Folks Historie i d. 19. Aarh.
Axelsen Drejer: Den danske Andelsbevægelse.

INDHOLD:

	Side
Forord	5
Beliggenhed og Naturforhold	8
Aale Sogn indtil 1790	11
Aale Kirke	19
Præsterne i Aale	28
Skolevæsenet	53
Bregenholm Hovedgaard	79
Bjerre Hovedgaard	82
Afbyggerejendomme fra Bregenholm og Bjerre	99
Haubjerre med Afbyggerejendomme	123
Aale By	131
Bøndergodsets Overgang til Selvejendom og Jordernes Udskiftning	135
Aale Præstegaard med Afbyggerejendomme	152
Gaard Nr. 1 - - - - -	165
Gaard Nr. 2, Højvang, med - - - - -	169
Gaard Nr. 3, Østergaard, med - - - - -	184
Gaard Nr. 4, Damgaard, med - - - - -	189
Gaard Nr. 5, Banken, med - - - - -	196
Gaard Nr. 6, Dalbækgaard, med - - - - -	207
Gaard Nr. 7, Vestergaard, med - - - - -	217
Gaard Nr. 8 med - - - - -	223
Gaard Nr. 9, Søndergaard, med - - - - -	230
Gaard Nr. 10 med - - - - -	238
Gaard Nr. 11, Lykkebjerg, med - - - - -	242
Gaard Nr. 12, Frydensporegrd., m. - - - - -	248
Boelssted Nr. 1 med - - - - -	256
Boelssted Nr. 2 - - - - -	258
Boelssted Nr. 3 - - - - -	261
Boelssted Nr. 4 - - - - -	266
De ælste Huse i Byen	268
Sagn og Træk fra Folkelivet	275
Fra Bondefrigørelsen til vore Dage.	
I. Landbrugets Udvikling	285
II. Sognets Styrelse	297
III. Aandelig og folkelig Udvikling	303

TRYKFEJL OG RETTELSESR.

- Side 45, L. 19 f. o.: Hild – Hil.
- 52, - 10 - o.: Taastrup – læs Thorstrup.
- 126, - 3 - n.: Kr. – læs Rdl.
- 129, - 18 - o.: Bolle – læs Balle.
- 132, - 4 - o.: Gaarden – læs Gaden.
- 168, - 15 - o.: 1843 – læs 1834.
- 173, - 5 - o.: i – læs ved.
- 177, - 10 - o.: Pulg – læs Pulz.
- 186, - 13 - n.: Niels Hansen, f. 1852. Rejste til
Amerika – udgaar.
- 193, - 7 - o.: Martin – læs Martine.
- 200, - 12 - n.: 1858 – læs 1868.
- 205, - 19 - o.: han – læs hans.
- 212, - 13 - o.: Niels Peder – læs Niels Pedersen.
- 215, - 11 - o.: Gravvænge – læs Brudager.
- 219, - 3 - n.: Jensen – læs Jensens.
- 224, - 9 - o.: 1847 – læs 1747.
- 241, - 7 - o.: Tørem. – læs Tømterm.
- 249, - 22 - o.: ægttere – læs ægtede.
- 251, - 16 - o.: 99 – læs 79.
- 254, - 3 - n.: Deres – udgaar.
- 260, - 21 - o.: Christiansen – læs Christensen.
- 271, - 7 - o.: 1887 – læs 1875.
-